NORMANNERNE.

AF

JOHANNES C. H. R. STEENSTRUP.

FJERDE BIND:

DANELAG.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF RUDOLPH KLEIN.
I. COHENS BOGTRYKKERI.
1882.

May 1891.

Julius E. Olson

DANELAG.

AF

JOHANNES C. H. R. STEENSTRUP.

HERMED ET KORT.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF RUDOLPH KLEIN.
I. COHENS BOGTRYKKERI.
1882.

Denne Afhandling er af det rets- og statsvidenskabelige Fakultet ved Kjøbenhavns Universitet kjendt værdig til at forsvares offentlig for den juridiske Doktorgrad.

Kjøbenhavn, den 26de Februar 1882.

A. C. Evaldsen,
d. A. Decanus.

Indholdsfortegnelse.

Første Kapitel.

Indledning.

§ 1.

Redegjørelse for Bogens Opgave.

Den i det Følgende meddelte Række af Undersøgelser har til Øjemed at fremstille den Ret, som gjaldt hos Vikingerne og de landbyggende Nordboer i England i Normannerperioden, det vil sige det 9de, 10de og 11te Aarhundrede. Forinden jeg gjør Rede for, hvorledes min Undersøgelse gaar til Værks, hvor den kræver sin Bistand, og hvor Grænserne for dens Omraade maa sættes, skal jeg noget nærmere bestemme mit Hovedformaal.

Det er bekjendt, at der fra de Lande, som udsendte Vikingerne, ikke er bevaret Lovbøger, som ere samtidige med Togene eller Erobringerne. Den ældste større Lovkilde, som Norden ejer, er den islandske Graagaas, men selv de ældste Afsnit af denne Lov ere først redigerede i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede. Norges ældste Lovkilder skrive sig fra Midten af det 12te Aarhundrede, de danske Provinslove fra samme eller en lidt yngre Tid, og de svenske Landskabers ældste Lovbog er den ældre Bearbejdelse af Vestgötalagen fra Begyndelsen af

det 13de Aarh. Naar man undtager Knud den Stores Vitherlagsret, som jo kun er en Hirdlov, findes der kun spredt i de historiske Kilder Optegnelser om Retten i den forudgaaende Tid. Af Diplomer eller Breve, udstedte af Konger eller Private, gives der som bekjendt kun faa, der ere ældre end Midten af det 12te Aarhundrede. Det vil imidlertid være min Bestræbelse ved et indgaaende Studium at bringe saa meget som muligt ud af de faa Meddelelser eller Oplysninger, som findes i Kilderne herhjemme fra. Hvad vi udfinde paa denne Maade maa dernæst sammenholdes med de mere righoldige Oplysninger, som kunne høstes i Udlandet, om den Ret, der gjaldt hos Nordboerne eller de Danske. Fra Rusland, Normandie og England vil der blive hentet Bidrag til Kundskab om Nordboernes Ret; men med Hensyn til de to første Lande vil jeg dog kun mere lejlighedsvis benytte fundne Oplysninger, da den nærmere Belysning kun kan faas ved indtrængende Studier ad ganske andre Veje, end dem, som her maa følges, hvor Hovedvægten er lagt paa at udfinde Nordboernes Ret i England. Om denne kan meget læses i Lovene for de danske Landsdele i England og meget udfindes af Lovene for de angelsaksiske Riger.

Undersøgelsen bør imidlertid ogsaa gaa til Værks paa en anden Maade og rette sig mod en noget forskjellig Gjenstand. Vi bør undergive Retten i de Lande, som erobres, en Undersøgelse — for at komme til Klarhed om denne ikke undergaar en Forandring i Vikingeperioden eller umiddelbart efter den, og for at komme til Kundskab om, hvorvidt den forandrede Retning, den tager, ikke skyldes Nordboernes Indflydelse, hvorved vi atter ville kunne faa Kundskab om den hos disse gjældende Lovgivning. Det vil dog af flere Grunde, som i det Følgende skulle nævnes, ikke kunne nytte at vi henvende os til de keltiske Folk, til Lovgivningen i Wales, i Skot-

land og Irland. Vort Hovedmaal maa være Studiet af Angelsaksernes Lovgivning og ofte tillige af den senere anglo-normanniske Ret. Dog vil der ikke kunne være Tale om at gjennemgaa det hele angelsaksiske Retssystem, altsaa ogsaa i saadanne Punkter, hvor Resultatet maatte blive, at Retten ingen Ændring er undergaaet; jeg vil fremdrage de Kredse af Retsforhold og de Lovregler, hvor jeg efter mine Studier maa komme til det Resultat, at der kan udskilles nordiske Bestanddele, enten et direkte Laan fra nordisk Ret eller en Ændring i den alt tidligere bestaaende Institution, som maa skyldes nordisk Indflydelse.

Naar den hos Nordboerne bestaaende Rets- og Samfundsforfatning er udfundet, og naar vi have godtgjort igjennem undersøgte Enkeltheder, hvorledes den har havt Indflydelse paa de fremmede Landes Ret, da vil det — som Studiernes sidste Endemaal — være muligt at fremstille den almindelige Karakter, som Nordboernes Erobringer havde, at overskue den fra Norden medbragte Kulturs Fortrin og Mangler i Sammenligning med Udlandets, og at vise den mangeartede Indflydelse, som Nordboerne udøvede ikke blot paa de betvungne Nationer, men ogsaa paa de Folk, ved hvis Grænser de boede, eller mellem hvilke de havde nedsat sig som fredelige Kolonister.

Men man kunde spørge, om Undersøgelsen ikke korrekt bør omfatte endnu et Punkt, nemlig Paavisningen af den Indflydelse, som Vikingernes Bekjendtskab med den vestlige Verden bragte Nordens Samfundstilstande. Ogsaa denne Betragtningsmaade vil blive forfulgt, men des værre bliver en saadan Undersøgelse kun mulig i et færre Antal Tilfælde. Som oftest vil den fremmede Indflydelse være af kirkelig Art, og dens geografiske Hjemstavn vil da paa Grund af de kirkelige Loves almenevropæiske Natur være vanskelig at godtgjøre; Rets-

sætningen vil tilhøre den fælles, kanoniske Ret. Andre Retssætninger ville stamme fra Hirdlovene eller Handelslovene, som havde en lignende international Karakter. Det vil vanskeligt kunne paavises, at selve Civilretten, eller at Proces og Kriminalret have modtaget en Paavirkning udenlands fra. Den nordiske Ret har, som bekjendt, bevaret sig sjælden ren og upaavirket af fremmede Lovgivninger.

§ 2.

Nogle Principer for den sammenlignende Retshistorie.

Dette Arbejde gaar altsaa i en væsentlig Grad ud paa at klare Spørgsmaalet om en Retssætning er oprindelig eller laant i den Skikkelse, hvori den findes i England, om den mulig kan paavises som Ret allerede fra Landets Erobringstid i det 5te Aarh., om den maaske findes hos Stammefrænderne paa Fastlandet. Fremdeles maa den nordiske Rets Afvigelser fra Angelsaksernes skarpt belyses, og for at bevise, at en nydannet Retssætning i England netop er kommet fra Norden og ikke fra Frankrig, Frisland eller Tydskland, maa ogsaa ofte den i disse Lande gjældende Ret fremstilles. Bogen er et Studium i sammenlignende Retshistorie, og det er nogle af denne Videnskabs Principer, som her skulle betragtes.

Som ved alle Spørgsmaal, der angaa Afledning og Afstamning, gjælder det først og fremmest om at fastslaa, at den undersøgte Retssætning i sit Væsen er ny og enestaaende, uden Rod i Fortiden. Kan dette ikke paavises, især fordi Kilderne for den ældre Tids Vedkommende ere mangelfulde eller helt ud mangle, plejer man at bevise Reglens Ælde eller dens Nyhed ved at fremdrage Paralleler fra andre beslægtede Folk. Det vil da meget ofte være saa, at Parallelen ikke findes hos ét Folk

alene, men hos flere, der ere stammebeslægtede. Hvis nu denne Retssætning ikke er af saa universel Natur, at den findes og maa opstaa overalt, men hvis den besidder en individuel Karakteristik, plejer den sammenlignende Retshistorie at drage den Slutning, at det vedkommende Folk har havt denne Retssætning i ældre Tid, og at alle disse Folkeslag have arvet den fra den Tid, da de før Folkevandringen i Middelalderen udgjorde en Enhed.

Berettigelsen til at gjøre denne sidste Slutning er ikke af gammel Dato, eller i hvert Fald har den først i den nyere Tid faaet den fulde Godkjendelse. Det skete, da den nye Videnskab, som kaldes den sammenlignende Sprogforskning, paaviste, at Biblens Tradition om alle Folks Oprindelse fra Østen havde sin Sandhed, og at man ved Studiet af Sprogenes Slægtskab maatte komme til at opstille et Nationernes Stamtræ, som omfatter næsten alle Evropas og Forasiens Folk. Man saa', at de fælles Ligheder i Folkenes Sprog vare Arvemærker efter en Enhed i Fortiden, og det blev muligt at paavise, hvor langt hvert enkelt Folk og hver Stamme stod fra den fælles Stamfader.

For at drage paalidelige Resultater af det saaledes fundne Slægtskabsforhold mellem Nationerne, gjælder det først og fremmest nøje at fastsætte det indbyrdes Forhold i Afstamningen, Grenene paa Stamtræet. Man maa søge Overensstemmelse hos dem, der ere nærmest i Slægt, og findes det ikke her, men kun hos fjerne Frænder, da vil strax Tvivl opstaa, om her foreligger en Slægtsejendommelighed eller en tilfældig Lighed, opstaaet paa egen Haand. Naturligvis kan Historien ofte lære os, hvorledes Folkeslagene have spaltet sig, hvor Forældrene til en udvandret Folkestamme findes; men som oftest maa vi dog tage vor Kundskab fra Sprogvidenskaben som den, der formaar at trænge længere

tilbage end den historiske Videnskab. Efter at Bopp, Grimm, Rask og andre store Sprogforskere havde fastslaaet Folkenes nærmere og fjærnere Slægtskab og Afgrening, har man da ogsaa faaet Øjet op for, hvorledes den sammenlignende Retshistorie skal drives, og Slutningerne ere blevne langt sikrere, Resultaterne rigere.

Jeg skal vel vogte mig for at bestride Rigtigheden af denne Art sammenlignende Retshistorie, og jeg skal villigt indrømme, at den har bragt store og blivende Resultater for Dagen. Min Opgaves Natur nøder mig dog til især at betragte en Del Slutninger, som denne Videnskab har draget og som jeg tror ere urigtige, fordi man har overset en Del Forhold, som enten maatte gjøre Slutningen usikker eller dog bringe en Ændring i Resultatet.

Jeg advarer da for det Første mod den Slutning, som man altfor ofte drager, at hvor Ordet er fælles, der er ogsaa det Begreb fælles, som ligger bag ved det og som Ordet skulde dække. Begreberne have langt lettere ved at ændre sig bag ved Udtrykket end Ordene ere tilbøjelige til at forandre sig, eftersom Begrebet ændres i Indhold. Men der er Ét, jeg især vil fremhæve, og det er Forskjellen mellem, at Ordet findes i Sproget, og det, at det er det juridiske og tekniske Udtryk, hvoraf Lovene benytte sig. Et Sprog kan godt have bevaret et Ord paa andre Omraader, men have glemt eller aldrig benyttet det som Lovudtryk, indtil Ordet engang svinger sig op og trænger sig frem til at blive Lovens Terminus. Da opstaar det Spørgsmaal, om dette nye Standpunkt skyldes Paavirkning udenlands fra eller indre Udvikling.

Dernæst maa man med Hensyn til Ordets Form lægge vel Mærke til, om der dog ikke i denne er Noget, som viser, at Ordet er optaget fra et beslægtet Sprog, er en Nydannelse, selv om der i det gamle Sprog kan

paavises Rødder, hvoraf Ordet kunde fremvoxe. Paa den anden Side kan den Omstændighed, at Ordet fremtræder i en national Skikkelse, ikke gjøre det til national Ejendom, naar det af andre Grunde er sandsynligt, at Ordet er laant, og naar Sproget selv ikke besidder Elementer, hvoraf det kunde dannes. Saaledes have Angelsakserne netop ofte givet et dansk Ord et angelsaksisk Klædebon.

Forlade vi dernæst Ordet som Glosse og gaa over til Begrebet og Betydningen eller til Retssætningen, bør det vel erindres, at Identiteten af en Institution, der findes hos tvende Nationer, og disse Nationers Slægtskab ikke absolut beviser, at dette Institut er originalt hos vedkommende Folk og at det er gaaet i Arv til begge Folk fra den fælles Fortid. Det er jo dog sikkert, at enkelte Folkeslag hurtigere undergaa Forandringer end andre, at Retssætninger kunne forældes og forlades, for atter senere at optages paa ny. Det Tidsrum, hvorom den sammenlignende Retshistorie drager Slutninger, strækker sig desuden over et halvt Aartusinde eller et helt maaske, om et Tidsrum, der henligger fuldkomment i Mørke for mange Folkeslags og mange Tidsrums Vedkommende. Ja, selv om hint Institut, som findes hos et Folk, kunde paavises hos alle andre Folk af den samme store Stammegren i disses ældste Ret, var herved kun gjort højst sandsynligt, eller, om man vil, bevist, at vedkommende Folk oprindelig har havt denne Retssætning. Den Mulighed staar tilbage, at Folket har forladt den ældste Ret, men atter senere optaget den, f. Ex. da det paa ny paavirkedes af Stammefrænder, som havde bevaret dette Institut. Denne Side af Sagen fortjener navnlig at komme i Betragtning, naar vi staa over for de germanske Beboere af England, der paa flere forskjellige Tidspunkter have været i Berøring med Stammefrænder og udsatte for stærk Paavirkning af disse.

Den følgende Undersøgelse gaar derfor ud paa at befri Studierne over den ældste engelske Ret og dens Tilknytningspunkter for disse Mangler. Mit Haab er ved Anvendelse af rigtigere Principer for den sammenlignende Retshistorie, ved skarpere at hævde de individuelle Træk i vedkommende Institution eller i det hele Folks Ret og ved at lægge Vægt paa den kronologiske Bestemmelse at faa et klarere Blik paa hvad der skyldes de enkelte Nationaliteter, som stødte sammen paa Englands Grund. Min Krig gaar ud over dem, der altfor hildede af det fællesgermanske Synspunkt have tabt Blikket for de Indvirkninger, der skyldes forskjellige Tider.

Det er ingenlunde Juristerne alene, der her ere de skyldige; de ere tvært imod blevne i højeste Grad understøttede og vildledte af Sprogforskerne. Der vil i det Følgende blive anført Exempler i Hundredevis paa, hvorledes Lexicograferne under den Fortryllelse, som det nye Princip om Sprogenes Fællesskab har øvet paa dem, aldeles have glemt det lige saa vigtige Spørgsmaal at forfølge Ordets Historie skarpt og at studere den finere Begrebsbestemmelse. Mest har man dog Grund til at klage over den Art Lexica, der som Ettmüllers og Leos ordne Ordene etymologisk, og hvor det fællesgermanske Apparat sættes i Bevægelse i den videste Udstrækning. Ord, som ere direkte Laanegods fra andre Nationer, indrangeres her under Ordstammer, der slet ikke existere i Angelsaksisk; Forfatterne forfærdige Glosser paa egen Haand og udtage f. Ex. af sammensatte Ord, der i denne Skikkelse ere laante fra et andet Sprog, de enkelte Led for at opføre hvert af dem som Angelsaksisk, uagtet disse slet ikke have existeret i Sproget hverken i Følge Laan eller i Følge Eje.

§ 3.

Berettigelsen til at slutte af Kildernes Tavshed.

Naar det skal bevises, at en Retssætning eller Terminus ikke fandtes før et givet Tidspunkt, er Opgaven lettest, naar det kan godtgjøres, at tidligere en anden Regel gjaldt. Vanskeligere er det, naar Slutningen skal drages af de ældre Kilders Tavshed, eller naar man af Analogi fra enkelte Kilder i Forening med Tavshed hos andre søger at drage en bestemt Slutning. Her gjælder det da i høj Grad om, hvor stort Omfanget af de bevarede Retskilder er, og om Lovene ere saa udtømmende, at de berettige til Slutninger *e silentio*. Forraadet af angelsaksiske Retskilder er nu i Virkeligheden temmelig stort. Af Love ældre end Vikingetidens Begyndelse foreligge Æthelbirhts, Hlotars og Eadrics, Wihtræds og Ines. Fra en noget senere Tid haves Kong Alfreds Love, og endelig forefindes fra det 10de Aarh. og indtil Knud den Store besteg Tronen en righoldig Samling af Love og Forordninger. Naar det nu erindres, at selv under de danske Konger og under den franske Erobrer Vilhelm og hans Sønner angelsaksisk Ret var gjældende, og at ogsaa fra denne Tid flere udførlige Love ere bevarede, vil man se, at der i Et og Alt dog foreligger en stor Del Kilder til Oplysning om den oprindelige engelske Ret. Den af Lovene givne Underretning fuldstændiggjøres yderligere derved, at der er bevaret — foruden en betydelig Del historiske Skrifter — en meget rig Samling af Kongebreve og private Diplomer, der gaa tilbage lige til det 7de Aarh. Kemble meddeler i sin Diplomsamling

af Breve fra Tiden før 901	424
- — - Aar 901 til Aar 1017	633
- — efter den Tid, før 1066	312
eller i Alt	1369.

Lad nu ogsaa være, at ikke saa faa af disse skyldes senere Tiders Falsknerier — vi ville roligt kunne skyde dem til Side og erstatte dem med et lige saa stort Antal Breve, der ere fremkomne siden Kembles Tid og offentliggjorte andensteds. Heraf vil formentlig ses, at man kun da gjør sig skyldig i en forhastet Slutning af Kildernes Tavshed, naar man fordrer, at disse skulle omtale meget specielle Punkter af Retslivet.

Men naturligvis gjælder det i det Hele om Middelalderens Love, at man bør være forsigtig med at drage Slutninger om at et Retsforhold ikke existerer. Love kunne være righoldige i mange Henseender og dog enkelte Retsinstituter være uomtalte. De angelsaksiske Love mangle saaledes vel ikke alle Regler om Arveret [1]), men de indeholde yderst faa Bestemmelser derom [2]), hvilke imidlertid kunne suppleres noget ved Hjælp af Diplomerne. Af denne Grund berører mit foreliggende Arbejde saa godt som ikke Familie- og Arveretten. Paa den anden Side kan det være Tilfældet, at selv en særlig Specialitet ved Retslivet kan belyses ved Dokumenternes Mangel paa Omtale, naar nemlig disse ellers beskæftige sig med Enkeltheder af denne Art. Derfor maa det i hvert Tilfælde oplyses, i hvor høj Grad Berettigelsen til en Slutning *e silentio* er til Stede.

Der er altid noget vanskeligt i at godtgjøre haandgribeligt for Læseren en Ikke-Existens. Enhver vil kunne indvende, at han er undergivet Forskerens Vilkaarlighed, i det man ikke kan overkomme at gjennemgaa det hele Kildemateriale for at kontrollere Paastandens Rigtighed; et eller andet vigtigt Kildested kan være overset. Der indtræder dog en Forskjel, naar det vides, at Æmnet er stærkt bearbejdet og ofte behandlet, naar mange

[1]) Jfr. Tidsskrift f. Retsvæsen II. 276.

[2]) v. Amira, Erbenfolge und Verwandtschafts-Gliederung 72, 91 f.

Andre have gjort Undersøgelser i samme Retning. Det kan nu ganske vist ikke siges, at Angelsaksernes Ret er blevet studeret saa grundigt som den burde, men der haves dog, især for den offentlige Rets Vedkommende, mange og omhyggelige Arbejder. Som Hovedkilde maa her anføres Schmids Udgave af de angelsaksiske Love og den Række af ypperlige Noter og grundige Studier over Retten, som findes i hans Glossar til Lovene[1]). Blandt andre Forskere, der have gjort sig fortjente af Studiet af angelsaksisk Ret, maa nævnes Kemble, Palgrave, K. Maurer og W. Stubbs, og der findes desuden en Del Specialundersøgelser over enkelte Forhold.

Særligt fortjener det her at anføres, at vi hvad Terminologien angaar have saa mange og gode Ordbøger over Angelsaksisk til Hjælp, at den Slutning, som jeg i det Følgende ofte vil drage, at der er stor Sandsynlighed for at et Ord ikke findes i den ældre Tid, naar det ikke er optaget i nogen af Ordbøgerne og naar jeg selv ikke er stødt paa det — vist maa kaldes rigtig. Spelman har endog givet en omfattende Ordbog over alle de gamle Retsudtryk, med en stor Mængde Citater[2]). I Bosworths angelsaksiske Lexicon vil man finde hver Glosse ledsaget af en Række Citater[3]), og endelig har Grein i sin „Bibliothek der angelsächsischen Poesie“ givet et udtømmende Glossar over alle de Ord, som findes i den angelsaksiske Poesi, og nævnt saa godt om alle de Steder, hvor Ordet forekommer; det er en fuldkommen Concordants til denne Del af Angelsaksernes Litteratur[4]). Naar nu hertil kommer tvende store Lexica

---

[1]) Die Gesetze der Angelsachsen, herausgegeben von Dr. Reinhold Schmid, zweite Auflage. 1858.

[2]) Spelman, Glossarium archæologicum. London 1687.

[3]) A Dictionary of the Anglo-Saxon language. London 1838.

[4]) Bibliothek der angels. Poesie. Vol. III—IV: Glossar der angelsächsischen Dichter.

fra ældre Tid af Somner [1]) og af Lye [2]) og tvende andre store Lexica fra den nyeste Tid af Ettmüller [3]) og af Leo [4]), begge med mange Citater, men begge ulykkeligvis ordnede efter den etymologiske Methode [5]), fremdeles tvende udførlige Glossarer af Bouterwek til Digteren Cædmon og til de fire Evangelier [6]) — Earle's Ordbog over enhver Ordform i Anglo-Saxon Chronicle [7]) — for ej at glemme en stor Del mindre Glossarer i Udgaver af enkelte Skrifter og Ordbøger over nyere Engelsk, hvor da især maa anføres Skeat's Etymological Dictionary [8]) — saa tror jeg, at Muligheden

---

[1]) Dictionarium Saxonico-Latino Anglicum Guljel. Somneri. Oxonii 1659.

[2]) Dictionarium Saxonico- et Gothico- Latinum. Auctore Edv. Lye. Edidit Manning. 2 voll.

[3]) L. Ettmüller, Lexicon Anglosaxonicum.

[4]) H. Leo, angelsächsisches Glossar.

[5]) I det Følgende angives gjærne Sidetallet, hvor Ordet findes; det er i Reglen yderst vanskeligt at opsøge en Glosse i disse Lexica, hvor saa meget beror paa Forf.'s subjective Skjøn og hvor end ikke Bogstavfølgen respekteres.

[6]) Bouterwek, ein angelsächsisches Glossar, i 2den Del af Cædmon. — Die vier Evangelien in alt-nordhumbrischer Sprache.

[7]) Earle, Two parallel chronicles, med: glossarial index of every form of word.

[8]) Mit foreliggende Arbejde var i alt Væsentligt udarbejdet, førend Skeats store engelske „etymological dictionary" begyndte at udkomme, en Bog, som uden at udtale en almindelig Thesis herom netop forfægter en af de Sætninger, som her ere opstillede, at det først og fremmest gjælder om at opstille den historiske Basis og saa at drage Paralleler og fremsætte Forklaringer (jfr. Titelbladet „arranged on an historical basis"). Dens Omraade er forskjellig fra mit, i det den kun gaar ind paa det (ældre og) nyere Engelske, medens jeg især holder mig til det Angelsaksiske, og dertil kommer, at Skeat paa de Omraader, som ere fælles for hans og mine Undersøgelser, ikke er trængt saa langt ned i de angelsaksiske Glossers Histórie, saa at han kan se, hvad der er indkommet fra dansk Side og hvad hjemmefødt. Skeat protesterer — ligesom det er sket i dette Arbejde — mod en Mængde Lexicografers selv-

for at et Ords Existens dog skulde være overset er meget ringe. Man vil næppe kunne rette Bebrejdelser imod mig, naar jeg af en halv Snes Ordbøgers Tavshed, i Forening med min egen Leden uden at finde, drager en Slutning „ad non esse“.

Jeg kunde dog tænke mig den Indvending gjort, at Ordet mulig kunde have levet i Bondesproget eller været gængs i enkelte Landsdele. fra hvilke vi ikke have litterære Mindesmærker eller kun faa. Staar imidlertid den Del af mit Bevis fast, at Ordet tidligere ikke fandtes i det juridiske Sprog og ikke i de berømteste Digterværkers Tungemaal, saa er her jo i alt Fald en Nyhed til Stede. Naar man derefter skal afgjøre, hvad der er sandsynligst, enten at Ordet af os ukjendte Grunde i det angelsaksiske Sprogs sidste Tid fra Bondetale er steget op til Skriftsproget for at fremtræde i ældre eller yngre Engelsk, eller at det er blevet indbragt i Rets- og Kirkesproget fra de dengang mægtige eller herskende danske Mænd, da er jo aabenbart den sidste Forstaaelse den, som har mest Rimelighed for sig. Men der er ogsaa stor Sandsynlighed for at Angelsakserne med saa meget desto større Glæde have adopteret et dansk Retsudtryk, naar de alt kjendte samme fra Bondemaalet.

Her ville nogle Bemærkninger om den angelsaksiske Litteratur være paa deres Plads ogsaa fordi man derved bedre vil forstaa Henvisningerne til Ordbøgerne. Intet Folk i Evropa besidder som bekjendt en saa righoldig Litteratur paa Modersmaalet fra den ældre Middelalder som Angelsakserne (vi afse fra den irske Litteraturs Betydning). Det er især Digtekonsten, som blomstrer, og der opstaar Digtere som Cædmon (7de Aarh.) og Cynewulf (vist 8de Aarh.) eller for

---

lavede Ord; ligesom jeg fastholder han det historiske Princip, og han hævder, at hvor samtlige Lexica mangle et Ord, dér tør man slutte, at det heller ikke findes i Litteraturen.

at undgaa de vanskelige Spørgsmaal om Forfatterskabet, der digtes saa skjønne Sange som Beowulf, Crist, Andreas, Elene, Juliana. Men hele denne poetiske Litteratur falder før Vikingetiden eller dog i dens alleræ ldste Periode (9de Aarh.); fra det 10de Aarh. kan mærkes nogle Digte som den bekjendte Sang om Kampen mellem Brithnoth og de Danske (se Normannerne III. 230—37) lige som ogsaa nogle enkelte Vers, der udgjøre Bestanddele af den angelsaksiske Krønike, saaledes især Sangen om Slaget ved Brunnanburh 937 (jfr. Normannerne III. 76—77), men ogsaa flere andre Vers (943, jfr. Normannerne III. 80, 959, 973 osv.) Da saa godt som hele den poetiske Litteratur er ældre end den Tid, da Vikingerne havde Indflydelse paa Landets Sprog, ville de Ordbøger, der kun omfatte den poetiske Litteratur — nemlig Greins Glossar der angelsächsischen Poesie og Bouterweks Glossar til Cædmon — netop saa ofte i det Følgende blive paaberaabte; især vil jeg mange Gange paakalde deres Tavshed som Bevis for et Ords Ikke-Existens i den ældre Tid. Naar Ordet ikke des mindre skulde være optaget i Greins Glossar, vil man gjerne finde, at Grunden er den, at det forekommer i et af de yngre Digte, som netop besynge Vikingerne og deres Færd, saaledes som jeg i hvert enkelt Tilfælde vil søge at paavise.

Prosalitteraturen er ikke saa original som Digtningen; den bestaar mest af Oversættelser, og den er rigest i Vikingetidens senere Del. De berømte Navne fra denne Tid ere Kong Alfred († 901) og Ælfric. Alfred har oversat Kirkehistorikeren Beda, Filosofen Boethius og Historikeren Orosius samt nedskrevet Ottars og Wulfstans Rejser. Til Alfreds Periode kan man fremdeles henregne den ældre Del af Anglo-Saxon Chronicle, men den er dog stundom under Revisionen bleven paavirket af nyere Stil, og enkelte Partier ere vitterligt interpolerede.

Ælfric er en af de mærkeligste Forfattere i denne Litteratur og har efterladt en Mængde Værker, saaledes Homilier, bibelske Afhandlinger, en Oversættelse af en stor Del af det gamle Testamente, en Grammatik osv. Nogle antage,

at denne Forfatter er identisk med den Ærkebisp Ælfric af Canterbury, som døde 1006, Andre, at han er den samme som Ærkebisp Ælfric af York, der døde 1052, men snarest var han vist en fra disse forskjellig Abbed Ælfric. Han skrev imidlertid i hvert Fald paa saa sen en Tid, under Æthelred og Knud den Store, at der ikke kan være Tale om, at hans Sprog skulde være helt upaavirket af Nordboerne.

Mærkelige ere endeligt Oversættelserne af Evangelierne, men om disse henvises til det Følgende (§ 40).

§ 4.

Nogle Prøver paa den fulgte Methode (Lag-Nithing).

Hvad jeg har udviklet i den foregaaende §, vil blive klarere, naar jeg strax fremsætter nogle Exempler, der skulle tjene som Prøve paa, hvorledes jeg i det Hele vil gaa frem i det Følgende. Dog vil jeg bemærke, at jeg her holder mig nærmest til den sproglige Side og de juridiske Betegnelser, idet jeg ikke i Utide vil komme for langt ind paa selve Retsinstituternes Væsen.

Jeg vil da begynde med selve et saadant Grundord som Ordet *Lag*, Lov. En talentfuld Jurist, der med megen Varme har kæmpet for det sammenlignende Retsstudium og de rette Principers Anvendelse i dette, har for ikke længe siden udtalt, at man af det gammelfrisiske *laga* og *lag*, det gammelsaksiske *lag*, sammenholdt med det angelsaksiske *lagh* og *utlagare*, tillige med det skandinaviske *lag* og *utlegð*, har Ret til at drage den Slutning, at allerede før Adskillelsen mellem Østgermanerne eller Gother og Skandinaver paa den ene Side og Vestgermanerne (Tydskerne) paa den anden, Retten i sin Egenskab af Orden og Fred almindelig hed *lag*, Fredløshed hed *utlagiða* [1]).

[1]) v. Amira, Zweck u. Mittel der germanischen Rechtsgeschichte 50, 72.

Denne Forfatter staar ingenlunde ene med sin Opfattelse, der tvært imod kan siges at være den almindelige hos Sprogmændene. At *lag* er et fællesgermansk Udtryk har til Ex. ogsaa E. Jessen udtalt [1]), og i Følge samtlige angelsaksiske Lexica er dette Ord gammelt i England og overført til Landet med Hengist og Horsa. Reinhold Schmid har dog lagt Mærke til, at dette Ord omtrent ikke kommer i Brug før Edgars Tid; men heller ikke han tvivler om dets fællesgermanske Oprindelse [2]).

Og dog har i Angelsaksisk Ordet *lag*, dette i utallige Sammensætninger anvendte Ord, som senere arvedes af Englænderne (*law*), intet som helst at gjøre med de øvrige „fællesgermanske" Levninger; det er simpelthen indbragt fra Danmark i Vikingetiden. Dette lader sig, som jeg tror, klarligt godtgjøre.

De angelsaksiske Lexica gaa som alt sagt ud fra, at Ordet findes i Sproget fra Oldtiden af. I Greins Glossar over samtlige Udtryk i den angelsaksiske Poesie opføres „*lagu*, fem., lex, jus", men Grein kan intet Exempel herpaa angive fra Poesierne, hvorfor han citerer „Glosser til Prudentius 407". Disse Glosser ere skrevne af en Angelsakser i Frankrig en Gang i det 10de Aarh. [3]) længe efter den danske Indflydelses Begyndelse, og herved bevises altsaa Intet. Derimod kjender Grein Sammensætningerne: „*ealdorlagu*, vitæ decretum, fortuna, mors; *feorhlagu*, exitium vitæ, mors, cædes". Imod denne Opstilling kan nu gjøres den alvorlige Indvending, at det er vilkaarligt og urimeligt at sætte *lagu* i disse to sammensatte Ord i Forhold til et ikke forefundet Ord,

---

[1]) Tidsskr. for Retsvæsen 1864. S. 302.

[2]) Gesetze der Angelsachsen 621.

[3]) Mone, Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit. 8. Jahrg. 1839. S. 233 f.

som betyder Lov, da det jo dog er langt rimeligere, at Ordet betyder: Leje, Liggen, hvorfor en anden Lexicograf (Leo, S. 146) ogsaa oversætter *fëorh-legë* ved: Niederlegung des Lebens, Tod. Bosworth og Ettmüller anføre en Del Bibelsteder, hvor *lagu* findes (som lex), men disse Kilder ere dels Haandskrifter fra det 10de Aarh. (i det tidligste), dels er det Ælfrics Oversættelse af Biblen fra omtrent Aar 1000. Naar endvidere anføres Scintillarius' tvende Udtryk *lahlic* (legitimus) og *lahbreca* (Lovbryder), saa kan bemærkes, at denne Kilde kun kjendes af et moderne Uddrag og at den desuden bærer alle Mærker af at tilhøre en sen Tid.

Resultatet heraf turde være det, at Ordet *lag* hverken som enkelt Ord eller i Sammensætninger kan paavises i Angelsaksisk fra en Tid før Vikingealderen.

Det næste Skridt er dette, at jeg paastaar, at det heller ikke var at vente, at Ordet skulde findes i Oldangelsaksisk, fordi det nemlig ikke findes hos de Folkeslag, fra hvilke Englands Kolonister udgik. Dette staar i stik Modstrid med den gængse Antagelse. Amira henviser til det gammelfrisiske *laga*. Jeg har forgjæves ledt efter dette Ord i Lovene, og raadspørger jeg Richthofens udtømmende Glossar til Lovene, lærer jeg, at *laga* er:

(1) Lage, Schicht (2) örtliche Lage, das Gelegensein osv. Hertil føjer han saa: das altsachs. *lag*, *lagu*, isl. *lag*, *lög*, und nordfries. *lag*, *log*, Outzen 178, bedeuten lex, statutum; vergl. das fries. verb. *laga* (festsetzen) und *lege*.

Herved er paa det tydeligste udtalt, at de frisiske Kilder selv ikke besidde Ordet „*lag*" for Lov. Vi have saaledes forgjæves ledt hos Friserne paa Vesterhavets Sydkyst, og vi blive henviste til disses nærmeste Slægt, Nordfriserne.

Ja, dette er rigtigt; paa de vestjydske Øer findes i

Følge Outzens Ordbog lag for lex [1]). Men hvis man vilde spørge om hvornaar det da findes dér, vilde man komme i den største Forlegenhed; de Kilder, man vilde kunne anføre, vilde vel blive et halvt Aartusinde for unge til at de kunde benyttes i denne Sammenhæng; de due ikke til at bevise et urfrisisk *lag*. Det kan vist ikke være Tvivl underkastet, at *lag* hos Nordfriserne er et fra vore Sønderjyder til „Friserlagen" [2]) udvandret Ord.

Resultatet af denne Ransagning kan siges i faa Ord. Vi have hidtil intet *lag* (=lex) fundet; vi have flere Gange undervejs faaet en Henvisning til det Oldsaksiske og særligt til Digtet Heliand. Herom staar nu at læse i Schmellers oldsaksiske Glossar:

lag, *gilag*, n. statutum, decretum, definitum — in compositis tantum occurrit: *aldar-lag*, dies vitæ fato concessi, constituti; vita. *or-lag*, decisio fatalis, bellica; fatum, bellum.

Det usammensatte *lag* findes med andre Ord ikke, men det kan udskilles af de tvende Ord *aldor-lag* og *or-lag*. Hvad det sidste Ord angaar, bliver det paa samme Maade som det angelsaksiske *orleg*, der betyder fatum og proelium, hidledt af *or*, ur, oprindeligt, og *leg*, der skal betyde det Fastsatte, Loven [3]); *orleg* findes ogsaa i Frisisk, Gammelsaksisk, Gammelhøjtydsk, Middelhøjtydsk og svinger mellem de nævnte to Betydninger af Krig og Skæbne [4]). Nu forekommer det mig dog en skjæv Betragtningsmaade at ville sætte dette Ord i Forbindelse med et andet Ord *lag* i Betydning af Lov, naar

---

[1]) Se ogsaa Richthofen, Friesische Rechtsquellen S. 567, hvor et Exempel paa lag forekommer i en Lovkilde fra Eiderstedt fra tidligst det 15de Aarh. Fremdeles Schiller und Lübben, Mittelniederdeutsches Wörterbuch, lag.

[2]) Om „Friserlag" se det Følgende ved „Danelag" (§ 5) S. 30.

[3]) Leo, Glossar S. 146.

[4]) Maurer i Kritische Ueberschau V. 223.

dette *lags* Existens hidtil ikke har kunnet bevises, medens det netop lige saa godt lader sig forklare paa anden Maade. *Lag* kan meget godt betyde det Nedlagte, det Fastsatte, det Forudbestemte, uden at det opnaar Betydning af en Lov, netop som det tydske Sprog i vore Dage har Ord som *Lager* og *Lage* uden at have et til Gesetz svarende Ord af denne Rod. *Orleg* betyder altsaa det fra gammel Tid Bestemte, det Prædestinerede, Fatum, og dernæst særlig Krigens forud bestemte Gang eller Kampen selv.

Lige som de angelsaksiske Lexica søgte Støtte for deres Antagelse i de tydske, saaledes vil man jævnligt finde, at disse sidste søge Tilhold hos de gotiske Ordbøger. Saaledes læses i Scherzii Glossarium germanicum medii ævi, at *lag* hos Ulphilas i Mathæi Evangelium XV. 3 betyder Tradition eller Sædvane blandt Menneskene, modsat Guds Lov[1]) — men det er simpelthen en Trykfejl. Det 15de Kapitel af Mathæi Evangelium existerer nemlig ikke paa Gotisk; derimod findes netop de citerede Ord i det angelsaksiske Evangelium. Dertil sigtes der altsaa; men denne Oversættelse skyldes Ælfric (omtrent ved Aaret 1000), og man beviser altsaa kun, at han har benyttet et dansk Ord. Med Hensyn til *lag*'s Forekomst i Gotisk ere i øvrigt samtlige gotiske Lexicografer for saa vidt enige, som de ikke kunne henvise til noget Exempel derpaa hos Ulphilas[2]). Derimod paapeges der af dem og af andre Forfattere et Ord *bilageins*, som findes hos Jornandes. Hos denne Forf. staar der om Diceneus (paa Sullas Tid) og om hans Indflydelse paa Goterfolket, at han „naturaliter propriis legibus vivere

---

[1]) l. c. lage: apud Ulph. Math. 15. 3: notat traditionem humanam vel consuetudinem et opponit Godes bebod. For Ulph. skal læses. Ælph. (= Ælfric).

[2]) Diefenbach, Wörterbuch der gothischen Sprache; v. d. Gabelentz u. Löbe, Ulphilas; Skeat, Mösogothic Glossary.

[fecit] quas usque nunc conscriptas *Belagines* nuncuparet." Læsemaaderne ere i Haandskrifterne *Bellagines*, *Belogiones*, *Belagines*[1]), og kun ved Rettelse kan man faa det ønskede og i øvrigt indenfor det gotiske Omraade ukjendte *Bilageins* (= lex) ud. Man vil se, at Existensen af et saadant Ord paa Gotisk, er meget usikker. Men sæt, at det fandtes, saa vilde det ikke kunne bevise mere end, at Ordet existerede hos den skandinavisk-gotiske Del af den germanske Stamme. hvorimod dets Forekomst hos den tydske og angelsaksiske Gren endnu var ubevist.

For nu at rydde op til Bunds i Alt, hvad der er anført i denne Sammenhæng, selv om det maa vise sig nok saa urimeligt, anføre vi fremdeles et Citat af et Helgenlevned fra Trier, hvori Ducange finder Ordet *lag*. Der staar her, at Munkene strax om Morgenen, naar Klokken lyder, skulle springe op fra Lejet og i Orden gaa direkte *„per lagamam“* til Sanctuariet for at holde Bøn[2]). Udgiverne af denne Kilde rette *„per lagamam“* til *„per lagam*, id est, per legem seu consuetudinem“. Dette er nu for det Første en meget daarlig Rettelse, som bringer slet Latin til Veje, og dernæst synes en anden Ændring at ligge saa uendelig meget nærmere nemlig at der ved *„lagamam“* maa forstaas et Værelse, en Gang. en Bygningsdel, som Munkene skulle passere, naar de fra Dormitoriet gaa til Kirken. Maaske skal her staa lavatorium[3]); det er mig for saa vidt ligegyldigt,

[1]) Jordanis, ved Closs c. 11 S. 51; Muratori, Scriptores I. 198.

[2]) Transl. et Mirac. S. Auctoris Episc. Trevirens. caput 2. S. 50. 20. August Act. Sanct. Tom. IV.: conventu equidem pranso et nola in signum religiosæ consuetudinis tinniente fratres disciplinate surgunt ab accubitu et directo par lagamam gradiuntur in ordine, sanctuarium intraturi et gratiarum actiones Deo et Sanctis ejus pro impensis beneficiis relaturi osv.

[3]) Ducange citerer ved lavatorium Liber Ordinis S. Victoris MS. cap. 35. de Refectorio: quando percutitur cymbalum, si fratres

da det i hvert Fald er ren Vilkaarlighed her at tænke paa „Lov“.

Til yderligere Sikkerhed for at man ikke har overset Ordet paa tydsk Omraade, vil man kunne gjennemgaa de vidtløftige Ordregistre til Pertz's henimod 30 Foliobind store Samling af Scriptores og Leges og til Waitz's tydske Forfatningshistorie. Her findes kun én Kilde nævnt, og den er netop ogsaa anført af Jessen. I den ældste „Küre“ for St. Omer i Flandern (1127) hedder det nemlig: „*lagas* seu consuetudines subscriptas perpetuo eis jure concedendo etc.“ Warnkönig, i hvis flanderske Retshistorie Brevet er trykt, har simpelthen ved *lagas* tilføjet „für: leges“; og selv om Ordformen skulde være ment og skrevet som den her staar, er Kilden af en saadan Oprindelse, at man vilde have Uret i at benytte den som Bevis i dette Spørgsmaal. Der maatte allerede være Grund til at forkaste en Kilde fra en saa sen Tid som det 12te Aarh., men især maa fremhæves, at denne Lov er givet af en engelsk Fyrste, nemlig en Sønnesøn af Vilhelm Erobreren, der hed Vilhelm og som efterfulgte Karl den Danske († 1126) som Greve af Flandern († 1128)[1]. Et engelsk-dansk Udtryk kunde saaledes af mange Grunde være indløbet i Texten; i de samtidige Love af Henrik I for England § 13 hedder det netop saaledes: *lagam* Edwardi regis vobis reddo[2].

I øvrigt gjælder det som en almindelig Bemærkning om mange af de sidst anførte Punkter, at det aldrig vilde være nok til et fyldestgjørende Bevis for at *lag*

---

in ecclesia fuerint, exeant cum processione ad lavatorium; jfr. ogsaa gammeltydsk lauga, Vask.

[1]) I § 20 (Warnkönig S. 29) i samme Brev hedder det i øvrigt: secundum leges et consuetudines villæ . . . judicabitur. — Vilhelm dræbes 1128, hvorpaa Thiedrich af Elsass bemægtiger sig Landet; han bekræfter Privilegierne, og i § 1 hedder det atter: lagas suas eis libentius ratas teneret.

[2]) Schmid, c. 2 § 4, S. 434.

(= lex) er fællesgermansk, at man kunde finde en Mulighed hist og en Antydning her; der skal større Magter til at løfte Ordet op til at faa Herredømme over saa stort et Territorium som det fællesgermanske.

Denne Bemærkning leder os tillige ind paa en ny Betragtning. Vi ville vende tilbage til de angelsaksiske Kilder og forsøge paa at hævde det Resultat, vi have opstillet, paa en ny Maade. Vi kunne nemlig kaste det hidtil vundne Udbytte over Bord og dog alene ved de angelsaksiske Kilder gjenvinde det, som var det egentlige Maal for vor Undersøgelse, at „*lag*“ ikke i Angelsaksisk betegner Retsreglen, som Samfundet har fastslaaet til Efterlevelse. Vi lade os ikke nøje med at faa at vide, om Ordet forekommer i Sprogets store Forraadskammer saa at sige som et simpelt Metal; vi søge efter det udmøntede Sølv og spørge, om *lag* var det staaende Udtryk for det juridiske Begreb Lov eller Ret. Det er nemlig klart, at naar her er Tale om et Begreb med en saadan Væsenskarakter og af en saa grundlæggende Betydning som „Lov“, kan det ikke nytte, at Ordet findes i en Udkant af Sproget, blot og bart som et tilfældigt Formuestykke, uden at være benyttet som Betegnelse for det, der af Amira kaldes Retten i sin Egenskab af Orden og Fred.

I de angelsaksiske Love bruges det nu ikke, og den almindelige og eneste benyttede Terminus for lex var *dôm*, aldrig Lov. Derfor hedder det i Indledningen til Æthelbirhts Love: þis syndon þâ *dômas*, þe Æðelbirht cyning âsette; til Hlothars og Eadrics Love: þis sindon þâ *dômas* þe Hlôðhære and Eâdrîc âsetton. Begyndelsen af Wihtræds Love lyder saaledes: þær þâ eâdigan fundon mid ealra gemêdum þâs *dômas* (de Store fandt med Alles Bifald disse Bestemmelser), og Ines Love c. 1: ealles folces *æw and dômas*. I Indledningen til Alfreds Love c. 11: þis synt þâ *dômas* þe þû him settan scealt.

Dette maa tjene til Prøve; man vil kunne søge videre og overalt finde, at Terminus for Lov er *dôm*, aldrig *lag*.

Dette er heller ikke noget for Angelsakserne særegent. Ved at gjennemgaa deres Nabofrænder, Frisernes gamle Love vil man se — saaledes som det i øvrigt alt er sagt — at disse ingen Sinde give sig Titlen „*lag*“, men derimod *dom*, *kere*, *riucht*, se saaledes til Ex. „Hyr beginnath tha *domar*“, (Richthofen, S. 194) „Dit is dat beghin der *kesten*“ (S. 246) „Thit sind tha *keran*“ (S. 328) osv. Og gaar man videre ind over det germanske Fastland, møder man lignende og andre Betegnelser for Love, kun ikke det Ord, vi her søge [1]).

Men vi vende tilbage til Angelsakserne. I de Forhold, som vi her have paavist, sker der en stor Forandring, efter at Danskerne have bosat sig i Landet. „*Danelag*“ opkommer som Betegnelse for disses Ret og for det geografiske Omraade, hvorover denne gjælder. Dog er den sædvanlige Terminus for en Lov endnu stadig *dôm* eller *gerædnys* og ikke Lov. Saaledes begynde Æthelreds Love I, V og VI med Ordene: þis is seô *gerædnys*, medens det derimod i III hedder: þis syndon þâ *laga*; men denne Lov angaar de danske Femborge. Ligeledes hedder det hos Edgar IV. B. c. 2 § 1: „ic wille þæt woruld-gerihta mid Denum standan be swâ gôdum *lagum*, swâ hy betst geceôsen mægen. Stande þonne mid Anglum, þæt ic and mîne witan to mînra yldrena *dômum* geyhton, eallum leôdscipe tô þearfe“. § 12: „þonne wille ic, þæt stande mid Denum

[1]) Cleasby-Vigfusson har i sit Lexicon den lille, ikke nærmere begrundede, men fuldkommen rigtige Bemærkning om lög: „the English *law* seems to be a scandinavian word, for German and Saxon use other words.“ Naar Amira hertil bemærker „dieser Grund trifft aber nicht zu“ (S. 72), saa vil det forhaabentlig af ovenstaaende nøje Redegjørelse fremgaa, at Vigfussons Antagelse er rigtig.

swâ gôde *laga*, swa hy betste geceôsen . . . and þæs wilnige, þæt þes ân *dôm* on swylcere smeâgunge sy ûs eallon gemæne". Dette maa tjene som en Prøve paa den Overgangstid, da man endnu vidste at anvende *lag* om de Danskes Ret og *dôm* om de Engelskes. Men snart trænger Lag sig frem og faar fast Fod i Lovene; det kommer til at spille en betydelig Rolle i den juridiske Terminologi og gaar igjen i mange Retsudtryk.

Vi have paa vore nordiske Maal et Ord *Ulogh*, der betyder det Ulovlige eller Ulovmedholdelige, se saaledes Skaanske Lov III. 22: hva sum uloghum suaræer; Östgötalag, Kr. Balk c. 18 præm.: firi osannind ælla firi olagh, osv. I Analogi hermed er der blevet dannet hos Angelsakserne, men næppe før i det 11te Aarh., et Ord *unlagu*, der bruges paa samme vide Maade som i Dansk om det Ulovlige og baade som Substantiv og Adjectiv [1]).

Fremdeles lære Englænderne fra Danelagen Ordene *lahcop* (Lagkjøb), *lahslite* (Lagslite) at kjende, og *utlag*, *utlagare* blive de almindelige og eneste anvendte Udtryk for fredløs, gjøre fredløs osv. Naar Jessen udtaler, at Formen *lahcóp*, lige saa vel som *ór* (= øre) tyder paa Laan paa første eller anden Haand fra Nordtydskland (Flandern?) [2]), saa maa man dog aldeles benægte Muligheden heraf, eftersom der i Tydskland hverken fandtes „lag" eller „øre". Den brugte Form viser kun, at Angel-

---

[1]) Lupus c. 6 er vist det ældste Kildested. Knud II. c. 15 § 1 har: „se þe unlage ræere oððe undôm gedême" (Schmid oversætter rigtigt: das Widerrechtliche, Thorpe urigtigt: unjust law); i øvrigt har A. S. Chron. 1052 (D) S. 320 den samme Talebrug: þe ær unlagon rærdon and undom demdon and unræd ræddan. Knud II. 60: gif man at unlagum man bewæpnige. A. S. Chron. 1080: manige unlaga hi dydon . . . dyde mare unlaga. Henrik c. 84: ubi unus non vult, duo non certant, et omnis unlaga frater est alterius. A. S. Chron. 1090: swiðe fordón on unlaga gelde.

[2]) Tidsskrift f. Retsvæsen 1864 S. 302.

sakserne havde Vanskelighed ved at finde en Gjengivelse af den nordiske Lyd *ö*.

Af det Udviklede vil fremgaa, at man ikke har Ret til at betragte Ordet *lag* som indfødt i England som Betegnelse for Retsreglen, at det tvært imod er bleven indbragt af de Danske, længe har kæmpet med de gamle angelsaksiske Betegnelser og tilsidst har sejret fuldstændig over disse. Dette Resultat er for de efterfølgende Undersøgelser en stor Vinding, og vi kunne til Ex. nu bestemt henføre til Dansketiden ethvert udateret Lovstykke, hvori *lag* forekommer. Som Følge af det Paaviste vil meget være at ændre i de angelsaksiske Lexica og da navnlig i saadanne, som ere affattede efter den ulykkelige etymologiske Methode, hvor al historisk Studium af Ordet er bleven udvisket under den knusende pangermanske og jafetiske Betragtning. Man har i sin fortabte Stirren hen ad de ethnografiske Veje rent glemt noget saa simpelt som at indhente de kronologiske Oplysninger om Ordets Forekomst[1]). Hos Ettmüller findes til Ex. opført et Ord *laga*, m. qui habitat, qui jacet, men der anføres intet Exempel derpaa. Vi skulde tage meget fejl, om det ikke skyldes Forfatterens egen Opfindelse. Det er i hvert Fald opstillet for at skaffe en passende Plads for *unlaga* og *utlaga*, tvende Ord som det angelsaksiske Sprog imidlertid enten ikke har dannet, men blot laant fra Norden, eller ogsaa har dannet i Følge Henblik til den nordiske Parallel. —

Vi hidsætte endnu et Exempel paa den her fulgte Methode. Der findes i den nordiske Strafferet et Begreb, som spiller en stor Rolle og som udtrykker den Foragt, som Nordboerne følte lige over for en Række

[1]) Skeat, hvis store Etymological Dictionary netop samtidig med dette Skrift paapeger saa mange Ords hidtil miskjendte danske Oprindelse, er mærkelig nok med Hensyn til lag ikke naaet længere end de andre Lexica.

af grove Forbrydelser, der dog ingenlunde falde sammen med dem, som den kristelige Lære anser for Dødssynder. Jeg sigter til de saakaldte *Nidingsværk* og til Begrebet *Niding*. Man har altid betragtet dette Ord og Begreb som et Fælleseje for Angelsakser og Nordboere, ja det anses endog for særligt karakteristisk for de første. Saaledes siger Lappenberg, at „den vanærende Betegnelse for den af dette Gilde (det danske Vederlag) udstødte Kriger, Nithing, er et angelsaksisk Ord“ [1]). Freeman kalder Niding „det laveste Tillægsord i det engelske Sprog, som indbefattede idel Uværdighed“ [2]). Det anføres da ogsaa i angelsaksiske Ordfortegnelser, og Thorpe udleder det af *niðerian* at nedsætte, ydmyge, Bosworth og Ettmüller (S. 249) af *nið* osv.

Hele denne Opfattelse er urigtig. Der findes ganske vist et angelsaksisk Ord *Nið*, der svarer til det nordiske *Nid*, men Ordet *Niding* findes ikke før Vikingetiden. Ganske vist bliver som Hjemmel citeret f. Ex. af Bosworth „leges Ini, ad finem“, men hvad vil dette sige? Wilkins havde i sin Udgave af Angelsaksernes Love trykt ved Enden af Kong Ines Love (fra Tiden 690) en kort Optegnelse saa lydende: Walreâf is nîðinges dæde; gif hwâ ofsacen (ɔ: nægte) wille, dô þæt mid 48 fulborenra þegena.

Det var aldeles vilkaarligt, at dette Lovstykke henførtes til Kong Ines Tid, hvad ogsaa nyere Udgivere have erkjendt. Thorpe henfører det til Æthelstans Regering, Schmid trykte det som særlig Kilde fra ubestemt

---

[1]) Lappenberg, Geschichte Englands I. 468. Hertil føjer Kemble, Saxons in England II. 112: „But Lappenbergs conclusion is not justified by the premises, for niðing, which Math. Paris declares to have been so especially an Anglosaxon word as to be untranslateable, was probably in use as a term of supreme contempt long before the establishment of the Húscarlas in England and long after their disbanding.“

[2]) Norman Conquest II. 104.

Tid (Anhang XV), Bromton havde sat det i Forbindelse med Æthelreds Concilium Wanetungense. Man véd med andre Ord slet ikke, fra hvilken Tid denne Kilde skriver sig; men man er tilbøjelig til at henføre den til en temmelig sen Tid. I Henhold til det saaledes Oplyste og i Henhold til det Faktum, at ingen af de mange Ordbøger kan anføre Exempler paa, at Niðing forekommer i Angelsaksisk i ældre Tid [1]), tør vi erklære det for højst sandsynligt, at det er indvandret fra det nordiske Lovsprog.

Vi kunne her ikke gaa videre i denne Undersøgelse, men vi skulle dog antyde et af de Resultater, hvortil vi ere komne ved Undersøgelse af Angelsaksernes Strafferet. Hos dette Folk kjendte man ikke en saadan Kreds af Forbrydelser som dem, der henhørte under nordisk Nidingsværk. Den enkelte Ugjerning kunde naturligvis blive begaaet i England, som den kunde blive begaaet i Danmark, men den blev kun sjældent straffet saa strængt som i Norden, og den var ikke i Loven stillet sammen med Ugjerninger af anden Art med en lignende hæslig Karakter for at danne en egen afrundet Kreds af Forbrydelser. Man havde saaledes ikke heller Brug for et Ord som Niding. Det anførte Lovstykke er aabenbart dansk. Niding er et fra Kong Knuds Vederlagsret velbekjendt Ord: „tha skal han wrakas aff konungs garthe meth nithings orth“. Det gaar over i de senere historiske Kilder [2]) og som ved *lag* danner man nu Modsætningen „*unniding*“ [3]). Endelig vil det blive paavist,

---

[1]) Leo (S. 300) har „niða, ein Bösewicht, Judith 34“, men Grein har netop dette samme Citat som Exempel paa gen. plur. af nið (S. 120 der Neidsinnerfüllte).

[2]) A. S. Chron. 1049 (C.): se cing þa and eal here cwædon Swegen for niðing.

[3]) A. S. Chron. 1088: se cyng . . . sende ofer eall Englalande and bead þæt ælc man þe wære unniding sceolde cuman to

at Niding i Angelsaksisk ligesom i Norden har faaet en Betydning af den fredløse Udaadsmand.

Det vundne Resultat maa imidlertid føre en opmærksom Iagttager videre i følgende Retning. Er i det hele taget Ordene med Afledningsendelsen *-ing* ægte angelsaksiske? Naar man gjennemser de bedste grammatiske Arbejder og Lexica, vil man ikke finde udtalt nogen som helst Tvivl om dette Punkt. Og dog maa man bestemt nære en Mistanke mod Ord, som betegne en Person med en vis Egenskab og som ende paa *-ing*. Denne Afledningsendelse betyder nemlig i Angelsaksisk først og fremmest en Handling og Ordet er da Femininum, og dernæst angiver det en Nedstammen fra[1]). Derimod skal man have vanskeligt ved at paavise gode Exempler paa at *-ing* føjet til et Adjectiv, et Substantiv eller et Verbum danner Benævnelsen paa en Person, som er eller foretager Noget, eller paa en Gjenstand. Jeg kan ikke her løse dette Spørgsmaal endeligt, allerede af den Grund, at jeg maa henvise til forskjellige Steder i det Følgende, hvor det godtgjøres, at Ord som *høfding*, *lysing*, *viking* ere nordiske og ikke angelsaksiske, og at Ord som *thriding*, *fjerding* ere nordiske, idet *thriding* ikke forekommer paa Angelsaksisk og en Fjerdedel hedder *feorðling*. Maaske jeg dog her maa fremsætte nogle Bemærkninger, som vise, at man kan rydde godt op i den Samling af saadanne Ord, som gjærne føres frem.

I Kochs „Historische Grammatik“ og i Loths „Etymologische angelsächsisch-englische Grammatik“ vil man finde nævnt de Ord paa *-ing*, som forefindes; men atter her har man en Prøve paa, hvor uhistorisk disse Glosser behandles. *Æðeling* beviser Intet, da Ordet vilde se ens ud, om det var dannet med *-ling*. Om *fædering* findes, er vist mere end tvivlsomt (jfr. Grein, Ettmüller). *Fleming* som Navn paa en Landflygtig findes kun i et etymologisk Forsøg paa at bestemme

hé. Jfr. Runesten Nr. 1272 hos Liljegren: manna mestr oniþinkr, og maaske følgende Navn fra Northumberland: Edgarus dictus Unniying, Monast. Anglic. V. 400.

[1]) Bosworth har kun disse to Betydninger.

Flemingaland (Flandern) som de Flygtendes Land; landflygtig hedder ellers *flyma*, og Forsøget er af ung Dato[1]) og højst mislykket. Af *Casering*, en Drachme, der i sin Tid er lavet som *Scilling* og *Pending* (*peneg* er den gamle Form), kan ingen Slutning drages; som andre Møntnavne ere disse indvandrede og fælles for flere Sprog. I *cyning* er *-ing* næppe en Afledningsendelse, da *cyning* svarer til Śanskrits *janaka*[2]).

I Karl von Bahders Bog „die Verbalabstracta in den germanischen Sprachen ihrer Bildung nach dargestellt" (S. 163 f.) vil man finde mange Betragtninger over det samme Spørgsmaal, men ogsaa her mangler en Undersøgelse af Kildernes Alder, og Bahder har derfor ikke set disse Ords Oprindelse. For Resten skriver han S. 179: „Im angelsächsischen sind die Bildungen auf *-ling* schon sehr in Uebergewicht. Durch meine samlungen haben sich mir 12 wörter auf *-ing*, 20 auf *-ling* ergeben. Im hochdeutsch ist ebenfalls die bildung auf *-ing* in aussterben, während die auf *-ling* noch in der gegenwart reiche anwendung findet".

---

[1]) Lye, s. v. Flyma: Hinc (uti vult Laurentius Noel) nomen gentilitium Fleming, q. d. profugarum natio sive receptaculum, quorum patria etiam Flanders dicitur q. d. Fleondra-lond, profugarum terra.

[2]) M. Müller, lectures on the science of language. Sec. Series. London 1864. S. 255. Stubbs, Constitutional History I. 140.

Andet Kapitel.

Danelag i tvende Betydninger (dansk Lov — dansk Landsdel).

§ 5.

De Danskes Lov.

Der er givet disse Undersøgelser en Titel, der indeholder en vis Tvetydighed eller en Dobbelthed. Lag er, som vi have set, et indvandret dansk Ord for Lov, lex, og Danelag betyder saaledes de Danskes Ret og Lovgivning. Det er imidlertid bekjendt, at lignende Sammensætninger, i hvilke *lag* forbindes med Navnet paa et Folk, en Landsdel o. L., forekomme paa flere Steder i Norden og betyde det Omraade, som staar under en vis Ret, den Samling af Indbyggere, som benytter visse Love, saaledes Thrøndelagen, Gulathingslagen [1]), Friserlagen [2]). I England førte Udviklingen paa samme Maade med sig, at Danelag kom til at betyde et vist geografisk afsondret Landskab, hvori de Danskes Lov gjaldt. Titlen

---

[1]) Vigfusson: in a geographical sense, almost as a local name, Gulaþingsløg, Eiðsævisløg, Þrændaløg, passim.

[2]) Jeg véd dog ikke ret, hvor denne Betegnelse forekommer. Den antydes i Slesvigs gamle Stadsret § 30: Frysones de lege Frysonica . . de lege Danica. Jfr. i øvrigt A. D. Jørgensen, Bidrag til Nordens Historie i Middelalderen S. 36.

paa dette Skrift, Danelag, har saaledes den dobbelte Betydning af det Omraade i England, der var underlagt de Danskes Ret, og dernæst af den her gjældende Lov; jeg har med Villie ønsket, at den skulde omfatte Ordets to Betydninger.

Man kunde maaske antage, at Lag i Ordene Thrøndelag osv. betød Laug, et Samfund af Mennesker, en Korporation, og Danelag kunde da ogsaa have denne Betydning. Herimod tale dog afgjort to Grunde, nemlig for det Første, at Lag, saa vidt det kan ses, aldrig paa engelsk Grund betyder Laug, og dernæst, at man af de nordiske Paralleler lærer, at Ordet her betyder Lov. Lag betyder saaledes paa Norsk-Islandsk i Neutrum Singularis Fællesskab, Samlag, medens alene Pluralisformen *Løg* anvendes paa Loven; i de ofte nævnte Sammensætninger med rent geografisk Betydning bliver altid Flertalsformen anvendt (Gulaþingsløg, Eiðsævisløg), saa at al Tvivl maa være hævet om at derved forstaas Lov, Lovomraade [1]).

Men Betegnelser kunne udvide eller ændre deres Betydning og dog paa en mærkelig Maade forblive lænkede ved den gamle Brug. Danelag er vist aldrig blevet et egentligt administrativt Begreb; det er ikke blevet et Stykke af Landet, saaledes som Shirerne eller saaledes som de gamle Provinser, Mercia, Essex osv. Dertil var det for stort, og dertil vare dets Grænser for ubestemte. Det geografiske Danelag har vist aldrig været undergivet en enkelt Landestyrer eller Jarl. Man vil næppe heller nogetsteds finde angivet, at en Lokalitet ligger i Danelag, og Danelag forekommer i det Hele

[1]) Saaledes ogsaa Maurer i Ersch & Grubers Encyclopædie, Gulaþing, S. 377: von der Rechtsgemeinschaft, welche in diesen Dingverbänden herrschte, erhielten sie selbst den Namen der løg, welcher sonst die Gesetze selbst oder das Recht bedeutete.

ikke i de historiske Skrifter[1]) og ikke i Diplomerne, kun i Lovene. Det har med andre Ord ikke ret sluppet sin gamle Betydning af Loven og de ved Loven sammenbundne Personer[2]). —

Det bør paa dette Sted ogsaa undersøges, om dansk Lov gjaldt udenfor det Omraade, som beherskedes af Danske eller som dog en Gang var bleven underlagt den danske Lovgivning — eller om den fulgte med Personen saaledes at f. Ex. dansk Lov ogsaa kom til Anvendelse paa dansk Mand bosat i Wessex.

Ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet om efter hvilke Love en Persons Retsforhold skal bedømmes, har der som bekjendt i Middelalderen hersket tvende forskjellige Sætninger, Personalitets- og Territorialitetsprincipet. Efter det Første var det afgjørende Moment vedkommende Persons Forhold i Følge Nationalitet, Stamme og Herkomst; efter Territorialitetsprincipet skulde der i et bestemt Land kun gjælde én bestemt Lov, og selv Fremmede maatte rette sig efter dens Regler. I den ældre Middelalder herskede Personalitetsprincipet (til Ex. i det frankiske Rige). I Tilfælde af Collision mellem tvende under forskjellig Ret levende Personer kunde enten den herskende Stammes Ret have Fortrinnet (saaledes som Tilfældet var mellem Burgundere og Romere) eller der kunde være fastsat speciellere Regler, som traf det Billige i det enkelte Tilfælde, til Ex. at den Anklagede skulde forsvare sig efter *sin* Ret, bøde til det Offentlige efter *sin* Ret, men betale Wergild (Mandebod) til den Dræbtes Arvinger efter *dennes* Ret. Senere i Middelalderen begyndte Territorialitetsprincipet at uddanne sig, og den Lov, hvorefter en Person skulde

---

[1]) Se saaledes Index til Sharpe, Monnumenta Historica Britannica.

[2]) Og mon det ikke er gaaet paa samme Maade i Norge? Jeg har, i alt Fald fra ældre Tid, ikke kunnet finde, at Thrøndelag osv. ere blevne egentlige Bestanddele i Landets Administration.

dømmes, bestemtes ikke længere efter hans Herkomst og hans Forfædre, men efter den Stat og det Samfund, han tilhørte, saaledes at der paa hvert enkelt Omraade herskede én Ret, som ganske bestemtes ved det overvejende Antal Indbyggere [1]).

Tidspunktet for Overgangen fra det ene til det andet af disse Principer kan ikke angives i Almindelighed; det var forskjelligt i de forskjellige Lande, kun kan man vel sige, at i det Tidsrum, som behandles i denne Bog (800—1100), Territorialprincipet var det fremherskende. Vi skulle nu søge at udfinde Reglerne i England.

Lovene ere mærkeligt tavse om dette Punkt, og hvor skarpt man end lytter til Udtryksmaaden i Kilderne, synes de Intet at ville røbe. Den første Gang „Danelag" forekommer, er vist i Edvard og Gudrum c. 7 § 2: gylde lah-slitte inne on Deonelage and wîte mid Englum (man betale Bøden lah-slitte inde i Danelag og wite hos Englænderne [2]); her er Ordet ganske sikkert brugt i territorial Forstand (jfr. inne on räcede (Môd. v. 17), inde i Huset), men derfor kunde man dog gjærne tænke, at wîte blev bødet af den mellem Danske boende Englænder; snarere kunde Udtrykket „wîte mid Englum" tyde hen paa, at de omgivende Personers Nationalitet bestemte Lovreglen. Afgjørende er heller ikke en Udtryksmaade som denne i Edvard II c. 5 § 2: her-inne . . . east-inne . . . norð-inne. Imidlertid forekommer det mig mærkeligt, at der aldrig gjøres nogen Restriction, naar disse Udtryk af geografisk Indhold anvendes; Gang efter Gang lyde Reglerne jo „on Dane-

[1]) Jfr. Stobbe, Personalität und Territorialität des Rechts und die Grundsätze des Mittelalters über die Collisio Statutorum, i Jahrbuch des gesammten deutschen Rechts VI. 21 f.

[2]) De tilsvarende Udtryk „Merchene-lahe", „Westsexene-lahe" findes vist første Gang i Vilhelms Love I. c. 1 § 2, c. 2 § 2; de synes opstaaede senere og parallelt dermed.

lahe", „on Myrcenelahe" osv. Hvis personelle Regler i alt Fald undtagelsesvis vare gjældende, hvorfor hedder det da ikke stundom: en Englænder skal handle saa, en Dansk saa? Denne Udtryksmaade synes næsten med Flid undgaaet. Endelig kan man vanskeligt tænke sig, at Skatter skulde være beregnede forskjelligt efter den Lov, hvorunder den enkelte Person levede, og dog hedder det til Exempel om Peterspenge, at de beregnes forskjelligt i Danelag og i Merchenelag.

Af Lovenes Udtryk føres jeg saaledes til den Antagelse, at Territoriet har bestemt Retten — en Antagelse, som jeg maaske ikke vilde være kommet til ved Betragtning af de Danskes Stilling i England. Det falder ved første Øjekast noget vanskeligt at tænke sig, at de stolte danske Erobrere, som boede mellem Englænderne, eller til Ex. Knud den Stores danske Huskarle i London, skulde have levet efter engelsk Lov. Her maa man dog huske paa Følgende. Det Rige, som Kong Alfred afstod til Kong Gudrum og som senere arvedes af andre Konger, stod jo under Danelag, og da de engelske Konger underlagde sig det, beholdt Landet sin egen Ret og desuden sin lovgivende Myndighed. De udenfor dets Grænser boende Danske vare jo kun taalte, og de maatte naturligvis bøje sig for det herskende Folks Lov. Da Knud den Store erobrede det hele England, vare altsaa mange dansk-engelske Slægter allerede bosiddende i de engelske Landskaber og levede efter disses Love, og det stemmede ikke med Knuds Principer eller hans forsonende Politik at ville bringe de danske Love i stærkere Grad til Anvendelse end tidligere, naar han da ikke med de Stores Samtykke optog dansk Ret i den almindelige engelske Lovgivning. For sin egen Hird og sine egne Huskarle fastsatte han endelig en egen Lov. Med dette for Øje vil man forstaa, at Territoriet fremdeles kunde være det Bestemmende i England. Nogen Hensynstagen til de Danske

som Erobrere mærker man heller ikke af Lovene; Anvendelsen af Danelag staar omtalt paa samme Maade som Anvendelsen af Westsexenelag osv. [1]).

§ 6.

Danelag i geografisk Forstand.

Naar vi gaa ud fra Danelag som et geografisk Begreb, har dette atter til forskjellige Tider indbefattet mindre eller større Omraader.

Man vil naturligvis for det Første dertil kunne henføre Alt i Storbrittanien, som stod under nordisk Herredømme, eller alle de Egne, i hvilke det nordiske Element af Befolkningen var det overvejende. I denne videste Forstand finde vi Danelag taget i en enkelt og sen Kilde (liber custumarum fra London), hvor det hedder, at derunder indbefattes Northumberland, Skotland, Murray, alle de skotske Øer lige til Norge og Danmark, samt femten Shirer i England, hvilke vi strax skulle nævne [2]).

---

[1]) Freemann (Norman Conquest I. 482) og Stubbs (Constitutional History I. 196) gaa ogsaa ud fra, at det territoriale Princip har været gjældende.

[2]) Munimenta Gildhalliæ London, (liber custumarum) II. part. II. 625: To Danelage bilimpet—quod Latine dicitur „incumbunt et pertinent" — scilicet 5 Provinciæ, cum omn. suis appendiciis; scil., Deira, quæ modo vocatur „Northumberland" — scil. tota terra quæ est inter magnum flumen Humbri et Tede flumen, et ultra usque ad flumen Forthi magni scil. Loonia et Galweya; — et Albania tota, quæ modo „Scotia" vocatur; et Moronia; et omnes Insulæ Occidentalis Oceani, usque ad Norwegiam et usque Daciam, scil. Kathenessia, Orkaneya, Enchegal, et Man, et Ordas, et Gurth, et ceteræ Insulæ Occidentales Oceani citra Norwegiam et Daciam; et Fyftoneschire quod Latine dicitur „Quindecim Comitatus" — scil. Euerwykshire, Notinghamshire, Derbyshire, Leycestreshire, Lincolneshire, Herefordshire, Bokynghamshire, Suffolkshire, Norffolkshire, Bedefordshire, Essexshire, Grantebreggeshire, Huntedoneshire, Norhamptoneshire Middelsexshire. Summa

Sædvanligst forstaar man dog ved Danelag kun de af disse Landsdele, som fra gammel Tid havde staaet under de engelske Kongers Scepter, altsaa Northumberland og de femten engelske Shirer.

Det skal nu undersøges, hvilke disse Shirer vare. Vi have fra Tiden efter den fransk-normanniske Erobring tre Optegnelser om Omraadet af Danelag, hvilke indbyrdes stemme over ens. Den ene af disse findes hos Bromton[1]), den anden, som er taget af et Cambridge-manuscript, er meddelt i den af Surtees Society offentliggjorte Udgave af Simeon fra Durham[2]), den tredie i den nys nævnte Liber custumarum. I Følge disse tre Angivelser havde Danelagen 15 Shirer, nemlig naar vi gaa fra Syd mod Nord:

Essex	Buckinghamshire	Leicestershire
Middlesex	Bedfordshire	Nottinghamshire
Hertfordshire	Cambridgeshire	Lincolnshire
Suffolk	Northamptonshire	Derbyshire
Norfolk	Huntingdonshire	Yorkshire.

En anden ligeledes i Udgaven af Simeon meddelt Optegnelse fra et Arundel Manuscript maa forkastes som mislykket (den mangler saaledes Shirer, der ere saa afgjort danske som Lincolnshire og Norfolk, skjønt den nævner Suffolk). Derimod kunde en Optegnelse af et Cotton Haandskrift (Domitian A. VIII) have nogen Interesse, i det den aabenbar med fast Forsæt drager Grænsen langt snævrere. I Følge denne bestaar Danelagen først af en sydøstlig Del: Suffolk, Norfolk, Cambridgeshire og dernæst af en nordlig Del, som fra Bugten the Wash gaar tværs over Landet til Wales, nemlig:

Schirarum totius insulæ Britanniæ, scilicet „comitatuum“ Latine, septuaginta; Provinciarum vero septem; cum insulis suis circumjacentibus et cum cæteris appendiciis suis.

[1]) Ed. Twysden c. 956.

[2]) Symeonis Dunelmensis Opera. I. Appendix 221.

Lincoln-, Nottingham-, Derby-, York-, samt Stafford-, Chester- og Shropshire. De tre sidste Shirer blive i de andre Fortegnelser anførte under Mercia, og vi kunne ikke ret tænke os, til hvilken Tid de skulde have hørt under Danelag, medens flere af de andre danske Shirer vare udelukkede. Derimod vil man se af hvad der i det Følgende vil blive paavist om Femborgene, at Adskillelsen mellem to Dele af Danelagen, en sydøstlig, indbefattende Suffolk, Norfolk og Cambridgeshire og en nordlig Del, stemmer med andre Kilder og særligt med en Optegnelse i Edvard Bekjenderens Love. Der er her afskaaret fra Danelagen en afsluttet Gruppe i det Indre af Landet, nemlig Leicester-, Northampton-, Huntingdon-, Bedford-, Hertfort-, Buckinghamshire, Middlesex og Essex, hvilke Shirer ogsaa i Edvard Bekjenderens Love udelukkes fra Danelagen (dog med Undtagelse af Leicester- og Northamptonshire).

Imidlertid er der efter det foran Paaviste ikke Tvivl om, at det var de nævnte 15 Shirer, som i ældre Tid udgjorde den egentlige Danelag, hvor Sindelaget, Retsforholdene og Skikkene vare væsentlig danske. Dette Omraade falder desuden sammen med Landet Norden for (eller Nord og Øst for) Wætlingastreet, denne gamle Grænse for dansk Magt. Den angelsaksiske Krønike indeholder for Aar 1013 en meget karakteristisk Notits, naar den siger, at Svend Tveskjæg paa sit sidste Tog, saa saare han er kommet over Wætlingastreet, begynder at plyndre; saa længe følte han sig endnu mellem Danske [1].

Den ældste Bestemmelse om Grænserne for de Danskes Vælde er den saakaldte Alfreds og Gudrums Fred, der ordner Forholdet mellem Englænderne og alt det Folk, der bor hos Østanglerne [2]. Skjellet skal gaa op

---

[1]) Normannerne III. 275.

[2]) Schmid S. 106; Normannerne II. 75 f.

ad Themsen og Lea lige til denne Flods Kilde, derpaa i lige Linie til Bedford, fremdeles langs Ouse til Wætlingastreet. Længere fastsættes Grænsen ikke; her maa Østangel altsaa ophøre og ligesaa vistnok Alfreds Lande.

Det er andetsteds vist, hvorledes efterhaanden Alfreds Søn Kong Edvard udvider sin Magt over de Danskes Landskaber. Lea var Grænsefloden, men Edvard bygger Hertfords nordre Borg, der ligger paa Leas Nordside, og derefter Witham, Maldon og Colchester ude i Essex [1]). Han opfører Nord derfor Borge i stor Mængde og bliver Herre ovor mange Landskaber. Imidlertid er det et Spørgsmaal, hvor stor en Magt denne Konge og hans Efterfølgere vandt over de saaledes underlagte Lande, i det vi vitterligt se den danske Befolkning i disse Landskaber i Besiddelse af Autonomi og en Del Selvstyre. Desuden vide vi jo, at det er de gamle Grænser der sigtes til, naar i den følgende Tid Talen er om Danelag som et forskjelligt juridisk Omraade.

Men vi komme senere atter ind paa dette Spørgsmaal. Her kunde jeg kun ønske at nævne enkelte Oplysninger om nogle af Grænsepunkterne. Kong Edvard har vist foruden ved Betvingelse af den danske Befolkning søgt at faa dens Raaderum indskrænket ved Transaktioner af mere frivillig Natur. Saaledes finde vi i et Aktstykke af 926, at en Mand faar Kong Æthelstans Bekræftelse paa en Jord i Chalgrave og Tebworth, som han har kjøbt af Vikingerne paa Kong Edvards Befaling eller med hans Tilladelse. Disse Byer ligge i Bedfordshire ikke fjærnt fra Wætlingastreet, men paa den nordlige Side af den, Nord for Dunstable [2]).

---

[1]) Normannerne III. 48.

[2]) Hist. Monast. de Abingdon I. 83. Kemble Nr. 1099 V. 187: quam propria condignaque pecunia . . . a paganis emerat, jubente Eadwardo rege necnon et duce Æthelredo cum cæteris comitibus etc.

Fra Dunstable i Bedfordshire løber Wætlingastreet gjennem Hertfordshire ned til St. Albans. Hertfordshire hører til Danelag, men Wætlingastreet gaar igjennem den vestlige Del af Shiret, i alt Fald i dets nuværende Udstrækning, og en Part saa stor som en Sjettedel af Shiret bliver liggende Vest for denne Vej. Mon det saaledes afskaarne Hjørne har været dansk eller engelsk? Jeg formoder, at her er et af de Steder, hvor Danelagen har strakt sig nogle Mile ud over Wætlingastreet [1]) (se nedenfor S. 47), og jeg vil til Oplysning herom gjøre opmærksom paa, at netop i den nordlige Part af denne afskaarne Del ligger et Herred, som hedder *Danais* Hundred [2]) og som maaske af dets Beliggenhed udenfor Wætlingastreet har faaet dette Navn efter de Danske [3]).

Om de nordlige Landskabers og særligt Northumberlands Grænse mod Cumberland midt i det 10de Aarh. have vi i alt Fald den Oplysning, at Leeds var en Grænseby [4]).

---

[1]) Edvard Cf. c. 30: usque ad Watlingestrete et 8 milliaria ultra Watlingestrete.

[2]) Jfr. Domesday I. 134 f. om hvad der hører til dette Hundred.

[3]) Emil Hildebrand, Engelska Samhällsförhållanden 24: i Worcestershire fans ett hundred Danais. Dette er urigtigt, og noget utydelige ere ogsaa følgende Ord hos Pearson, Historical Maps, S. X.: such a name as Danais, or Dacorum Hundred, in Hertfordshire, is a curious reminiscence of the times when the Danes were a substantive part of the population, even in a western town like Gloucester, and were to be found in almost every hamlet of England. Danais Hundred ligger i Hertfordshire, hvis største Del som alt sagt hører til Danelag, og i Gloucester er det ikke saa sikkert, at der var en dansk Koloni (se derimod om Worcester i det Følgende § 10).

[4]) Normannerne III. 83.

§ 7.

Femborgene.

Kolonister og Erobrere kunne optræde paa mange Maader; de kunne være den nye Herskerstamme i Landet, eller dog den nye Embedsstand — de kunne selv tage Jorden i personlig Besiddelse, eller de kunne opkaste sig til Herrer over de agerdyrkende Besiddere. For at kunne forstaa samtlige de Retsforhold, som bestode mellem Kolonisterne i Udlandet og mellem dem og de oprindelige Indbyggere, bør man først og fremmest klare det Spørgsmaal, hvorledes Bosættelsen fandt Sted.

En almindelig Regel om, hvorledes Nordboerne have bebygget Landene i Vesten, kan ganske sikkert ikke opstilles. Dette har aabenbart beroet paa Kontingentet af Erobrere i Forhold til Antallet af tidligere Besiddere; det har vexlet, eftersom de nye Kolonister boede nær ved Landegrænsen eller de besad Enclaver inde mellem Fremmede.

Ved Studium af Kilderne ville vi have Lejlighed til at bemærke, at Normannerne særligt vidste at beskytte sig og støtte sig indbyrdes ved at have F æ s t n i n g e r, til hvilke de omboende Krigere, Holder og Bønder hørte som til et Midtpunkt. Dette fremgaar tydeligst af Beretningerne fra Tiden, da Edvard erobrede Østangel og Mercia fra de Danske. Saaledes hedder det i Anglo-Saxon Chronicle ved Aarene 914—921:

Thorkytel Jarl og alle de Holder og alle de Ældste, som hørte til Bedford, og Mange, som hørte til Northampton,

Derby med alle dem, som dertil høre,

Leicester og den største Del af Hæren, som hørte til den . . . og Yorkerne,

Thurferth Jarl og Holderne og hele Hæren, som

hører til Northampton saa langt Nord paa som til Welland . . . Hæren, som hørte til Cambridge.

Efter disse klare Udtalelser vide vi da, at følgende Udtryk skulle forstaas paa samme Maade: Hæren fra Northampton og Leicester, Hæren fra Huntingdon.

Vi ville finde, at i Irland Bebyggelsen foregik paa en lignende Maade. Kolonien havde et Centrum i en befæstet By, eller den bestod maaske udelukkende af Indbyggere i en saadan. Men rundt om denne Stad var der et Omraade, hvis irske Indbyggere vare skatskyldige til Byens Hersker. Derfor var Kolonisationen i Irland knyttet til de tre Hovedbyer Dublin, Limerick og Waterford, og desuden til flere Byer, som midlertidigt spillede en Rolle og som enten vare selvstændige i Rang med Hovedbyerne eller dem noget underordnede. Som saadanne Centrer kunne vi exempelvis nævne Cork og Linn Duachaill.

De Fremmedes Magt over de nærliggende Byer og Stammer strakte sig stundom vidt, stundom snævert; det afhang af Hovedbyernes Styrke i det enkelte Øjeblik. Men vi have sikre Optegnelser om, at der fandtes saadanne underlagte Omraader[1]), se saaledes Fire Mestres Annaler 936: alt det, som var under de Fremmedes Herredømme fra Dublin til Ath-Truisten[2]); omkring Dublin var der et eget Distrikt som hed Fingall eller de hvide Fremmedes Land. Nordboerne siges at have behersket de indfødte Stammer ved at holde Skattekrævere hos dem og ved at have Indkvartering blandt dem. Den bekjendte Beretning om Irernes Kampe med de Fremmede (the war of the Gaedhil) skildrer maaske med

---

[1]) Dette Distrikt var beskyttet af de andre Herskende baade mod Irer og mod andre Nordboer. Saaledes kæmpe de Norske i Dublin med Sitric Cam, som falder ind i Kildare. Normannerne III. 145.

[2]) Normannerne III. 114.

overdrevne Farver, naar den siger, at der omtrent i hvert Hus var en nordisk Soldat[1]), men der er ikke mindste Grund til at tvivle om, at dette til sine Tider og i visse Provinser har været rigtigt.

I øvrigt var der en bestemt Forskjel mellem Forholdene i England og i Irland, fordi i alt Fald store Strækninger af det senere Danelagsomraade vare blevne grundigt affolkede før Bebyggelsen fandt Sted, og fordi Nordboerne her nedsatte sig i Tusindtal som Agerdyrkere, medens de i Irland frem for Alt vare Krigere og Handlende.

Paa denne Forskjel har jeg alt ved en tidligere Lejlighed gjort opmærksom[2]). Den fremgaar saa sikkert af samtlige Kilder, at den ikke synes at kunne blive omdisputeret. Ikke des mindre skriver Professor Gustav Storm: „Hr. Steenstrup har lagt Mærke til, at man i de irske Krøniker „hører Intet om, at de Norske erobrede sig Landstrækninger, som de toge i Besiddelse som agerdyrkende Fredens Mænd“ og har derfor gjort den noget raske Slutning, at saa kan Nordmændene heller ikke i Irland have været „agerdyrkende Fredens Mænd“. Som om de irske Annaler, der kun dvæle ved Dødsfald, Overfald, Kampe og Ulykkeshændelser, skulde være forpligtet til at oplyse noget om sine Fjenders Levesæt i de erobrede Landsdele!“ [3]) Disse Bemærkninger ere ikke rigtige i Fremstillingen af min Argumentationsmaade, ligesom de ere urigtige i hvad de selv opstille som det Rette. For det Første henviser jeg ikke særligt til de irske Annaler; jeg kan støtte mig til et Argument, som er langt vigtigere end dette, nemlig til Stednavnene. Overalt hvor Normannerne ere optraadte som Kolonister og Jorddyrkere, i Frankrig, i England, paa de skotske

---

[1]) Normannerne III. 134.

[2]) Normannerne II. 147.

[3]) (Norsk) Historisk Tidsskr. 2. R. II. 331.

Øer osv., kan man som klare Spor efter dem pege paa Stednavne baade i Hundrede- og i Tusindvis, men saadanne mangle omtrent fuldstændigt paa Irland. Man har hidtil kunnet tælle sammen, højt regnet maaske en halvhundrede Stednavne [1]), som ere nordiske, men disse ere især Navne paa Klinter og Klipper, paa Skjær og Øer; en omhyggeligere Ransagning vilde maaske bringe flere for Dagen, men selv om saadant blev Tilfældet, vilde det dog være et forsvindende Antal og som ikke i fjærneste Maade staar i Samklang med Forholdene i de andre Nybygder. Fremdeles er det ganske urigtigt at tro, at de irske Kilder slet ikke kunne give Oplysning herom. Vi have enkelte Kilder, der give en mere malende og bred Skildring af Tiden, saaledes som Annalfragmentet, udgivet af O'Donovan, og „the war of the Gaedhil with the Gaill" samt enkelte andre. I disse finde vi bekræftet, hvad der indirekte fremgaar af Annalernes knappe Udsagn, at Byerne med Fæstningerne vare Hovedsagen, at Kolonisterne vare Kjøbmænd og Krigere, men ikke Landbrugere. Den skarpe Form, hvori Prof. Storm har indklædt sin Indvending, kan ikke bøde paa dens indre Mangelfuldhed.

Omkring deres Borge som Centrer havde Normannerne vel altsaa efter det Paaviste Krigere rundt om i Indkvartering hos Folket. Vi have ingen bestemt Efterretning derom, men Kildernes ovenfor anførte Udtryksmaade taler herfor; det kan ogsaa erindres, at Huskarlene paa en saadan Maade vare spredte ud over Landet (se herom det Følgende).

Naar vi efter denne Oplysning om Borgenes Betydning vende tilbage til Beretningen om Erobringen af disse under Kong Edvard, synes altsaa følgende Byer at

[1]) Worsaae, Minder om de Danske og Nordmændene S. 403: de faa nordiske Stednavne i Irland ere . . . indskrænkede til de yderste Kyster og dér især til Øers og Fjordes Navne.

have været Centrer for Kolonisterne: de tre sydlige, der ligge omtrent i samme Linie, Northampton, Bedford, Cambridge, og tæt Nord for dem Huntingdon, derpaa ved the Wash Stamford og Leicester med den nordligere liggende Derby. Uagtet Edvard betvang dem alle, maa de dog have hævdet en vis Selvstændighed; thi det lykkedes, som det udtrykkeligt siges, først Edmund (940—946) at lægge „Femborgene" under sin Magt. Disse Femborge, der ogsaa senere nævnes som en dansk Congregation, vare Leicester og Stamford, Derby, Nottingham og Lincoln [1]). Senere nævnes de danske Syvborge uden at der gives sikker Oplysning om, hvilke de to tilkomne vare [2]).

Der kan vel ikke være Tvivl om, at denne Congregation var af dansk Oprindelse og skrev sig fra Vikingealderen. For det Første kjendte Angelsakserne kun lidt til Fæstningsværker og deres Betydning, og dernæst ere alle disse Borge ældre end den Tid, da Edvard byggede sine mange Fæstninger; dette gjælder i det Mindste Derby, Leicester, Stamford og Nottinghams Nordborg [3]); om Lincoln vide vi Intet, men den nævnes dog ej heller som bygget af Edvard. Da disse Femborge med tilhørende Landskab fremdeles repræsentere netop den danske Del af Landet, hvor dansk Ret særligt holdes i Hævd og hvor danske Mænd særligt finde Støtte, er der vel ikke Tvivl om, at de Danske have skabt dette Forbund af Stæder.

Femborgeomraadet udskilte sig nu ogsaa paa anden Maade fra den øvrige Del af Danelagen og særligt fra Østangel.

I Edvard Bekjenderens Love Kap. 30 staa saaledes

---

1) Normannerne III. 80.

2) A. S. Cronicle 1015: þa yldestan þegenas into Seofon burgum.

3) Jfr. ogsaa Normannerne II. 57 om Nottinghams gamle Fæstning.

York, Lincoln-, Northampton-, Leicester- og Nottinghamshire nævnte paa en ganske egen Maade. Det hedder imidlertid ikke, at disse nordøstlige, danske Shirer stode under dansk Lov, men at de stode „sub lege Anglorum“. Dette har givet C. Juel Anledning til at oprette et eget Distrikt under „angelsk“ Ret ved Siden af de store Landområader under dansk Ret i Norfolk, Suffolk og Kent [1]. Denne Antagelse staar i den aabenbareste Strid med alle andre Kilder, og Schmid har allerede formodet, at der i hin Lovkilde maa foreligge en Fejlskrift, saa at der for „Anglorum“ bør læses „Danorum“. Det skal nu paavises, at man ikke indenfor de Danskes Lande kan skjelne mellem to Omraader, et for dansk og et for angelsk Ret, og at den Rettelse, som efter Schmids Formodning er nødvendig, absolut maa foretages.

Juel har indvendt mod den af Schmid foreslaaede Rettelse, at den dels ikke har Hjemmel i noget Haandskrift, dels ikke løser alle Vanskeligheder, eftersom netop de Shirer, som i Følge andre Kilder hørte under dansk Lov, nemlig Norfolk, Suffolk og Kent, ikke ere nævnte i denne Liste, hvorimod de anføres just i c. 33 som staaende under „lex Danorum“. Her gjør denne Forfatter sig skyldig i tre store Fejltagelser. Det er værst, at han oversætter „Cantebrugescire“ ved Kent i Stedet for ved Cambridgeshire, men herved behøve vi ikke at dvæle. Det er ogsaa højst urigtigt, at han antager, at Kent paa nogen Tid har hørt under „Danelagen“. Det er jo først i det 9de Aarh., at der opstaar et Distrikt Danelag, og dette har ikke det Mindste at gjøre med de Danskes formentlige Kolonisation af Kent i 5te—6te Aarh. Vi vide jo overhovedet saa lidt om hin ældste

[1]) Se Slesvigske Provinsialefterretninger 1860—62: Om fremmede Loves Indflydelse paa Retsudviklingen i Sønderjylland indtil Midten af det 13de Aarh. af C. Juel. Omraadet er afsat paa Kortet Nr. 2, der er medgivet Afhandlingen.

Indvandring fra Jylland og saaledes Intet om hvor vidt de Danske boede sammen paa eget Omraade (hvad der maaske var Tilfældet paa Wight) eller spredte mellem Sakserne. Vi høre fra den følgende Tid ikke heller det Mindste om at de have havt et eget Lovomraade; vi kunne gætte paa Muligheden af at deres Ret har paavirket den kentiske Lovgivning, men vanskeligt paavise det. Endelig haves der ikke den ringeste Notits om, at det 9de—11te Aarhundredes Danelag skulde have strakt sig ned Syd for Themsen.

Men Juel har endvidere ganske overset Sammenhængen i Lovkilden. Kap. 33 begynder saaledes: „erat *etiam* lex Danorum Northfolc, Suthfolc, Cantebrugescire . . .“; i Forvejen maa der følgelig *ogsaa* være nævnt en Del af Danelagen, og det kan kun være i c. 30, hvor de nordøstlige Shirer nævnes, men hvor der altsaa ved en Fejlskrift staar, at disse hørte „sub lege Anglorum“. Sammenhængen synes bestemt at fordre, at man her foretager en Rettelse, og Kildens egen Beskaffenhed kan ikke indgyde os Betænkelighed, eftersom det er en slet redigeret og i sletteste Form bevaret Text, hvor en Mængde Udtryk tvingende kræve Rettelse, Juel betænker sig derfor heller ikke paa at forbedre Kilden, men han ændrer i c. 31, hvor det hedder: „et quod *Angli* vocabant hundredum, isti (ɔ: 5 shiræ) vocant wapentagium“. I Stedet for Angli skriver Juel her *alii*; derved vilde der blive Overensstemmelse med følgende Sætning i det omdisputerede Kap. 30: „et quod alii vocant hundredum, supradicti comitatus vocant wapentagium“. Men det ligger lige saa nær at lade Rettelsen foregaa i c. 30 (alii, læs Angli); ja Haandskrifterne tale endog snarere for denne Rettelse end for Juels, eftersom intet af dem har alii i c. 31, men 3 Haandskrifter (imod 1) have Angli i c. 30. Naar denne Rettelse i c. 30 saaledes bliver nødvendig, medfører den med lige saa stor

Nødvendighed, at Ordene i den foregaaende Sætning maa rettes til, at de nordøstlige Shirer staa „sub lege Danorum“ (ikke Anglorum). Af utallige Kilder vide vi jo, at netop disse 5 Shirer udgjorde saa at sige Kjærnen i Danelag.

Den sidste Tvivl om Berettigelsen til at foretage disse Ændringer, og enhver Tanke om et særligt „angelsk Distrikt“ netop indenfor de Landskaber, som ellers henregnes til Danelag, maa forsvinde, naar man studerer Udtryksmaaden i de andre Kapitler i denne Lovkilde. Det fremgaar heraf aldeles sikkert, at Loven kun kjender to Folk i England „Angli“ og „Dani“, og at „Angli“ bruges overalt, hvor vi nu vilde sige Angelsakser. Man læse saaledes c. 6 § 2: quoð ab Anglis wluesheued nominatur, c. 10: lege Anglorum . . . lege Danorum, c. 12 § 3: Denelage . . . lege Anglorum (jfr. videre §§ 4, 5) § 6: Angli proverbium habebant: Bicge spere of side oðer bere, c. 18 § 3: majori lege Anglorum vel Danorum, c. 20: quam Angli vocant friðborgas, præter Eboracenses, qui vocant eam tenmanne tale, c. 23 § 1: Angli dicunt: tuua nicte geste osv., c. 26: Angli vocant astrikibthet. c. 28: Anglice autem tyenþe heued, c. 32 § 4 etc.

Hermed anser jeg Forstaaelsen af Kildens Udtryk for endelig fastslaaet. Den skjelner indenfor Danelag mellem to Omraader — som ikke er et dansk og et angelsk — men derimod et, som rummer de nordøstlige Shirer: York-, Lincoln-, Nottingham-, Leicester-, Northamptonshire og Landet 8 Mil paa den anden Side Wætlingastreet, og et andet, som indbefatter Norfolk, Suffolk og Cambridgeshire.

Sammenholdt med den Liste, som foran meddeltes efter Bromton, viser det sig altsaa, at paa den Tid, da Edvard Bekjenderens Love nedskreves, betragtedes en stor Del af de sydlige Shirer ikke længere som henhørende til Danelagens Omraade, nemlig følgende: Middle-

sex-, Essex-, Huntingdon-, Hertford-, Bedford-, Buckinghamshire.

Det som i indre Henseende udgjør Skjelnemærket mellem de to Distrikter indenfor Danelagen, er i Følge Edvards Love dette, at i de nordøstlige Shirer kaldtes Herredet Wapentac, i de sydlige Hundred, og at i hine Bødebeløbet er ansat til 10½ Hundrede i disse til 18 Hundrede. At der virkelig fandtes denne Forskjel, staar ogsaa at læse i Domesday. Men naar var denne Adskillelse mellem to Omraader opstaaet og med hvilke Forhold staar den i øvrigt i Forbindelse? Disse vigtige Spørgsmaal kunne ikke besvares allerede paa dette Punkt, og jeg maa derfor nøjes med det ved den foregaaende Undersøgelse tilvejebragte Resultat om de to Omraader indenfor Danelagen.

Tredie Kapitel.

Lovene.

---

§ 8.

Vejledende Forbemærkninger.

I det vi skulle betragte Lovkilderne og de Lovgivere, fra hvem de ere udgaaede, maa jeg udtrykkeligt bemærke, at jeg paa dette begyndende Stadium af Undersøgelsen ikke paa alle Punkter kan udtale mig saa bestemt om flere af Lovene, som jeg kunde ønske. Det vil i mange Dele først være muligt, naar Lovenes almindelige Karakter og de enkelte Bestemmelsers Natur, deres Forhold til samtidig Retsudvikling osv., er blevet nøjagtigt gjennemgaaet og studeret; først da vil man kunne endelig fastslaa de enkelte Loves Alder og Virkekreds. Ved Undersøgelsernes Slutning vil jeg derfor komme tilbage hertil og endelig opgjøre de Resultater, der maatte være vundne som Udbytte af Studiet i det Hele. Imidlertid er det nødvendigt og da ogsaa muligt allerede nu at paavise en Del Kjendsgjerninger om disse Lovkilder og derved fastslaa en Del Resultater, hvilke afvige fra dem, som sædvanlig hævdes.

Jeg kan ikke gjennemgaa alle Lovkilder. men jeg henviser i det Hele til Schmids Undersøgelser. Dog vil

jeg i det Følgende nævne en Del af de vigtigste Love, og jeg vil knytte en Række Specialundersøgelser til enkelte af Lovkilderne. I øvrigt bør man dele Kilderne i dem, som stamme fra en Tid, der ligger forud for Alfreds Død, og de senere Love, med Hensyn til hvilke der er Mulighed for at en dansk Indflydelse kan gjøre sig gjældende. Endelig vil jeg i et tredie Afsnit give nogle Oplysninger om skotske, irske og walisiske Love.

§ 9.

De ældste angelsaksiske Love.

Den ældste angelsaksiske Lovkilde skriver sig fra hin Æthelbirht, Konge af Kent, der var Gregor den Stores Samtidige og som af dennes Udsending Augustinus blev omvendt til Kristendommen og døbt (596). Disse Love (inddelte i 90 Kapitler) gaa saaledes tilbage omtrent til Englands hedenske Tid. Fra en ikke meget senere Tid ere Hlotars og Eadrics Love (16. Kap.). Hlothar fulgte paa Tronen efter sin Broder Egbert, der regerede over Kent fra 664 til 673, men han mødte Modstand hos Egberts Søn Eadric, og i en Kamp med denne blev Hlothar saaret, og snart derefter døde han. Om disse Konger have regeret samtidigt en kort Stund, saaledes som den gamle Overskrift til de Love, der betegnes efter dem, lader formode, er meget tvivlsomt; man har ellers i Kilderne ingen Angivelse herom, og Overskriften kunde jo ogsaa forstaas saaledes, at Lovene oprindeligt vare givne af Hlothar, men stadfæstede af Eadric. Endelig haves fra dette Kongerige Love givne af Wihtræd, som regerede indtil 725 (28 Kapitler). Man vil saaledes se, at vi besidde et ikke saa ringe Materiale til Oplysning om Kents ældste Ret.

Fra Wessex findes der kun to Lovkilder, nemlig Kong Ines og Kong Alfreds Love, men begge ere tem-

meligt udførlige, og de have spillet en stor Rolle derved, at den vestsaksiske Ret senere fik saa stor en Indflydelse i den samlede angelsaksiske Stat. Kong Ine regerede i Tiden fra c. 683 – c. 726. I alle de Haandskrifter, hvori Ines Love (76 Kapitler) ere bevarede, følge de umiddelbart oven paa Alfreds og synes stadfæstede af ham. Man har ingen Antydning af at de ved Stadfæstelsen ere undergaaede nogen Forandring; de ere derfor i disse Undersøgelser blevne behandlede, som om de vare bevarede i uændret Stand, skjønt jeg ganske vist tidt har følt en Mistanke imod et eller andet Ords Ælde.

Kong Alfred har vundet Berømmelse paa mange Maader, ogsaa som Lovgiver, og vi besidde fra hans Tidsalder (871—901) en omfattende Lov, der foruden en Indledning (i 49 Kapitler) af bibelsk og religiøs Natur om de Grundsætninger, som maa gjælde for et kristent Lands Lovgivning, indeholder en Række verdslige Bestemmelser (i alt 77). Kong Alfred var under sin Regerings første Periode saa stærkt optaget af Kampen med de Danske, at man tør sige, at disse Love næppe skrive sig fra dette Tidsrum, men derimod fra hans senere Herskertid. Uagtet de Danske da havde hjemsøgt Landet i nogle Menneskealdre, tør man vist betragte disse Love som endnu upaavirkede af de nordiske Kolonister og deres Lovgivning. Det vil kun en sjælden Gang være Tilfældet, at en Bestemmelse i dem vækker Tvivl om sin originale, angelsaksiske Oprindelse.

Derimod er det klart, at Ælfrêdes and Gûðrûms Frið, Fredslutningen med den danske Kong Gudrum, indeholder baade dansk og engelsk Ret.

§ 10.

Lovene fra Dansketiden.

Fra det 10de Aarhundrede besidde vi en Række af vigtige Love, der ere givne af Kongerne Edvard (901—924), Æthelstan (924—940), Edmund (940—946) og Edgar (959—975). Jeg finder ikke Anledning til nærmere at udtale mig om dem, i det de Resultater, hvortil Schmid ved sine omhyggelige Undersøgelser er kommet, i alt Væsentligt maa godkjendes[1]). Kun med Hensyn til en af Edgars Love maa et enkelt Punkt fremdrages.

Til Bestemmelsen af Tidspunktet, da Edgars Love gaves, har man nemlig en Oplysning, som i det Mindste vil godtgjøre en af Lovenes Udstedelsestid, og som man hidtil har overset. Edgar IV begynder med følgende Sætning:

Hêr is geswutelod on þisum gewrite, hû Eâdgâr cyngc wæs smeâgende. hwæt tô bôte mihte æt þæm fær-cwealme, þe his leôdscipe swyðe drêhte and wanode, wîde gynd his anweald.

Her i dette Skrift bliver kundgjort, hvorledes Kong Edgar bestemte, hvad der kunne tjene til Sone ved den Pest, som plagede hans Folk saare og som bortrev det vidt omkring i hans Rige.

Efter Schmids Udsagn skal denne Pest være ganske uomtalt i Kilderne; den eneste Syge, som A.-S. Chronicle nævner, falder i Efteraaret 975 og saaledes efter Edgars Død (8de Juli s. A.)[2]). At den ellers saa omhyggelige Schmid har kunnet udtale sig saaledes, er mærkeligt, eftersom A.-S. Chronicle dog allerede ved Aar 962 angiver Følgende: þa on geare wæs swiðe micel mancwealm and se micela manbryne wæs on Lundene

[1]) Saaledes ogsaa Schmids Resultat med Hensyn til det stærkt forviklede Forhold mellem Æthelstans Love.

[2]) Schmid, Gesetze XLIX.

and Paules mynster forbarn and þy ilcan geare wearð eft gestaþelad. Hvorledes de sidste Ord om London skulle opfattes, er maaske tvivlsomt. Earle forstaar dem saaledes, at en stor Ildebrand hærgede London og at ved den St. Pauls Kirke brændte, men begyndte at rejses igjen samme Aar[1]). Sharpe og Thorpe[2]) sige derimod i deres Oversættelser, at London hjemsøgtes af en stor Feber. I Følge Stedets hele Bygning vilde jeg næsten ogsaa antage, at her sigtes til en Brand, som nærmere beskrives ved at ogsaa St. Paul brændte, og at Sætningen derimod ikke indeholder en Repetition af den første Passus om Manddød[3]). Dette kunne vi imidlertid ganske lade til Side for at holde os til den første Sætning, hvis Oversættelse ikke efterlader Tvivl, at i Efteraaret 962 var der en stor Dødelighed.

Vi have en anden Kilde, der aabenbart giver samme Oplysning Det hedder i Gwentian Chronicle ved Aar 960: the great pest took place in the month of March, which lasted until Mayday, of which a great many of the Welsh and Saxons died, until the disorder was overpowered by the summer and the heat.

Der er paa den ene Side stor Lighed mellem denne Optegnelse og den foran nævnte, og paa den anden Side fremtræde Kilderne som aldeles uafhængige af hinanden, saa at der ikke kan være Tvivl om, at de sigte til samme Begivenhed. Uoverensstemmelsen i Aarstallet (960, 962) har lige overfor de walisiske Krønikers

---

[1]) Earle, Two Chronicles S. 328.

[2]) A.-S. Chron. II. 92.

[3]) I Vita S. Cathroë (Chronicles of the Picts 116; jfr. Normannerne III. 83) omtales en stor Brand i London midt i Aarhundredet: noctu itaque per incuriam urbs ipsa incenditur et maxima jam parte consumta etc. Det er dog tvivlsomt, om Tidspunktet for denne Brand var 962.

og særligt Gwentian Chronicle's Usikkerhed i dette Punkt Intet at sige[1]).

Det maa vel altsaa staa fast, at England i et af de første Aar af Edgars Regering hærgedes af en Pest og at det er til dette, at Loven sigter; den er da fra Aaret 962. En anden Angivelse i Forordningen kunde imidlertid synes ikke at stemme med dette Resultat.

I det næstsidste Kapitel i Forordningens anden Halvdel staar en særlig Henvendelse til Jarl Oslac, og da han i Følge A.-S. Chronicle fik Ealdordom i 966, kunde man antage, at Forordningen skrev sig fra de sidste 9 Aar af Edgars Regering. Hertil maa bemærkes, at Oplysningen i Krøniken „Oslac feng to ealdordome" i og for sig er utydelig, og at Tidspunktet, da Oslac fik en saadan Stilling, er meget usikkert, saaledes som jeg allerede tidligere har paavist[2]); tilmed nævnes Oslac som Ealdorman (dux) allerede i Aktstykker fra 963 og 965.

Forordningen indeholder end videre Kongens Bud om at man skal sende lignende Breve til Ealdorman Ælfhere og Ealdorman Æthelwine. Schmid bemærker med Rette, at der næppe af denne Opgivelse lader sig Noget udlede med Hensyn til Tidsspørgsmaalet. Æthelwine var en Søn af Østangels „Halvkonge" Æthelstan, med hvem Sønnen Æthelwold delte Magten; dennes sidste Signatur falder i Aaret 962, og Æthelwine synes derefter at indtage en Plads som Faderens Medhjælp[3]). Ælfhere var Mercias Ealdorman, men hans Underskrift findes i lange Tider før og efter 962[4]). —

Fra Æthelreds Regering (978—1016) foreligger en hel Række vigtige Love, som ofte ville blive be-

---

[1]) Om de mange fortræffelige Oplysninger, som findes i denne Kilde, se Normannerne III. 186.

[2]) Normannerne III. 179.

[3]) Jfr. Freeman, Norman Conquest I. 289.

[4]) Freeman I. 288.

handlede i det Følgende. Her finder jeg kun særlig Grund til at dvæle ved Lovstykket II.

Denne Lov begynder med de Ord: „þis synd þâ frið-mâl and þâ forword, þe Æðelrêd cyng and ealle his witan wið þone here gedôn habbað, þe Anlâf and Justin and Gûðmund Stegitan sunu mid wæron.“

Forordningen er altsaa „Fredmaal og Forord“. Disse Ord ere nordiske, ikke angelsaksiske. Hvad *Fridmaal* angaar, anføres i angelsaksiske Lexica intet andet Exempel paa Ordets Forekomst end denne Kilde [1]), og mal (Maal, Tale) er ikke angelsaksisk. Derimod er Fredmaal nordisk [2]) eller i hvert Fald dansk [3]) i Betydningen af Forlig, Fredsoverenskomst. *Forword* fremtræder i det Mindste i en dansk Form [4]) selv om Ordet skulde være angelsaksisk. Der findes i Angelsaksisk et Ord *foreweard*, Kontrakt, Forpligtelse, men dette synes ikke at være gammelt [5]). Forord er meget almindeligt i Danmark og Sverrig i Betydning af Betingelse, Vilkaar; men jeg kjender dog intet Exempel fra ældre Tid end det 14de Aarhundrede [6]).

Der har været megen Tvivl om Opfattelsen af denne Lov, om Tiden, da den gaves, og om dens Omraade.

---

[1]) Lye, Somner; Leo (348) og Ettmüller (374) anføre friðmæl, men uden Citat; de have med andre Ord selv skabt en angelsaksisk Form (mæl), der vilde svare til den nordiske.

[2]) I Saga Magnuss Berfætts c. 12 staar: viljum ver bjóðast til at bera friðmál millum yðvar.

[3]) Molbech, Henrik Harpestreng, Stenbog c. 52 (S. 149): Saphirus . . . han ær gooth til frithmaal oc sættæ.

[4]) Saaledes A.-S. Chron. 852 S. 122: to þæt forewearde (men dette er en sen Tilføjelse); 1091: (S. 358) on heora forewarde; 1094: forewarde; 1109: þa forewarda. Kemble Nr. 731 (c. 1016): to ðan ylcan foreweardan; 732 (c. 1016): ða foreweard (IV. 10).

[5]) Et Verbum af samme Rod findes i Lovens c. 4: swâ hit ær geforword wæs (sicut antea prolucutum erat).

[6]) Jfr. Schlyters og Molbechs Glossarer.

Her maa jeg da for det Første gjøre opmærksom paa et Forhold, som vil hjælpe til i et Punkt at forstaa Kilden bedre. At Texten ikke indbefatter mere end 7 Kapitler, og at Kapitlerne 8 og 9 ere senere tilsatte, er erkjendt af Alle, men man har ikke lagt Mærke til, at ogsaa Kapitel 7 § 2 maa være en Tilføjelse. Her staar: „22,000 punda goldes and seolfres mon gesealde þâm here af Ængla-lande wið friðe", og Schmid oversætter: „zahle man dem Heere für den Frieden". Men „gesealde" er Imperfectum og ikke Imperativ[1]), og den latinske Oversættelse har jo ogsaa „data fuerunt exercitui". Det er med andre Ord en historisk Notits og ikke nogen Lovbestemmelse. Den er efter al Rimelighed bleven tilføjet senere.

Heraf følger atter, at man ved Bestemmelsen af Lovens Affattelsestid kan tage noget mindre Hensyn til denne Paragraf. I øvrigt stemmer den ikke med nogen af Opgivelserne om Størrelsen af de Summer, som udbetaltes de Danske, i det de i Aaret 991 fik 10,000 Pund og 994 16,000 Pund.

En anden Vanskelighed har den Omstændighed forvoldet, at i Indledningen den danske Hær beskrives som den, med hvilken Olaf, Justin og Gudmund, Stegitans Søn, vare. Man siger nemlig, at hvis dette Forlig skal henføres til 991, da stemmer det ikke med andre Kilder, der som Anførere alene opgive Justin og Gudmund, medens Olaf, der tillige nævnes i denne Forordning, først ankom 994. Og omvendt taler den Omstændighed for at henføre Forliget til 991, at i Kilderne som Underhandlere fra engelsk Side i Aaret 991 netop nævnes Ærkebisp Sigeric og Ealdormændene Æthelwerd og Æl-

---

[1]) Som Exempel paa Imperfectum kan nævnes Northumb. Præste-Lov Anhang II. c. 2 (sealde); paa Imperativ Æthelstan II. 24 § 1 (gesylle).

fric, hvilke ere dem, der anføres i dette Forlig Schmid (S. LI) antager derfor, at her er Tale om en anden Olaf, som Krønikerne ikke nævne, eller at Navnet Olaf senere er bleven urigtigt interpoleret. Lappenberg (I. 424) formoder derimod, at dette Forlig foreligger i en senere, af Olaf fornyet Skikkelse fra 994, men dette synes ikke at stemme med Forligets Ord.

Hele denne Besværlighed falder bort, naar Forholdet i Virkeligheden er dette — som jeg andensteds formentlig har godtgjort — at Olaf allerede er kommet til England i Aaret 991 og at vi i et Haandskrift af A.-S. Chronicle have de klareste Efterretninger herom [1]).

Imod A. D. Jørgensens Bemærkninger, at man ved at henføre Forliget til 991 vilde komme i Strid med Krønikernes Udsagn om at Hærtogene afsluttedes med et endeligt Forlig 994 [2]), kan siges, at af de Fredstraktater, som vitterligt ere blevne afsluttede med Nordboerne, kun faa ere bevarede, og at der meget godt kan have været afsluttet et andet Forlig, som nu ikke haves. I Edvards Forordninger tales udtrykkeligt om Overenskomster, der vare gjældende mellem de Danske og Englænderne og som ikke ere bevarede [3]), og det Samme kan jo saare let have været Tilfældet for de følgende Tiders Vedkommende. Desuden er det et stort Spørgsmaal, om det her omhandlede Forlig kan kaldes „endeligt“.

---

[1]) Normannerne III. 228.

[2]) Den nordiske Kirkes Grundlæggelse 310.

[3]) Edvard II. 5 § 2: bête . . . gif hit sy eâst-inne; gif hit sy norð-inne, bête be þâm þe þâ frið-gewritu sæcgan. Edward og Gudrums Forlig: And þis is seô gerædnis eâc, þe Ælfrêd cyng and Gûðrûm cyng and eft Eâdward cyng and Gûðrûm cyng gecuran and gecwædon, þâ þâ Engle and Dene tô friðe and to freôndscipe fullîce fêngon; and þâ witan eâc, þe siððan wæron, oft and unseldan þæt seolfe genîwodon and mid gôde gehîhtan.

Det her omhandlede Aktstykke er saaledes utvivlsomt det Forlig, som efter den store Kamp ved Maldon 991 blev afsluttet mellem Englænderne paa den ene Side og Gudmund, Stegitans Søn, Justin og Olaf Trygvessøn paa Vikingernes Side [1]). —

Med Hensyn til Knud den Stores Lovgivning skal bemærkes, at vi foruden de to bekjendte omfattende Love endnu besidde et vigtigt Brev eller en Anordning fra omtrent Tiden 1020, hvilken er meddelt af Reinh. Pauli i Forschungen zur deutschen Geschichte XIV. 392 f. —

Der er bevaret os forskjellige Love fra Vilhelm Erobrerens Tid; Schmid meddeler fire, en fransk, en angelsaksisk og to latinske. Med Hensyn til den første af de latinske (Nr. III) erindre vi om, at Stubbs har paavist, hvorledes den her offentliggjorte længere Textform er et Falsum fra Edvard I's Dage, og at der findes to ældre Former, hvilke synes indeholde en Samling af Bestemmelser fra forskjellige Tider af Vilhelms Regering [2]).

Hvad Vilhelms franske Love angaar, kan man næsten forbavses over den ringeagtende Maade, hvorpaa de hidtil ere blevne behandlede. Freeman dvæler udførligere ved de latinske Love, men han nævner, saavidt jeg kan se, ikke de franske med et Ord. Stubbs udtaler, at „den Compilation, som bærer hans Navn, ikke er synderligt mere end en ny Udgave af Knuds Love“ [3]). Dette er en stor Misforstaaelse, og man har paa Grund af denne slet ikke kunnet tolke de øvrige Efterretninger, som haves om Vilhelms Lovgivning.

---

[1]) Normannerne III. 238.

[2]) Se Roger de Hoveden ed. Stubbs II. præf. XLII f.

[3]) Stubbs, Constitut. Hist. I. 268. Hos Stubbs, Select Charters 79, omtales de endog slet ikke.

Man maa nemlig i dette Lovstykke drage en skarp Linie mellem c. 1—36 og c. 37—52, eller med andre Ord Kilden, som den nu foreligger, er sammensat af to ulige Dele. At den ikke kan være en Helhed, udleder jeg for det Første af c. 39 § 1, sammenholdt med c. 13. Naar det i det sidste Kildested hedder, at den, som fælder en falsk Dom, mister sin Wergild, med mindre han kan sværge ved Helgene, at han ikke vidste at dømme bedre, medens c. 39 § 1 byder, at den som gjør Uret eller fælder falsk Dom enten af Vrede eller Had eller for Penge, skal bøde 40 Skill. eller i Danelag Lagslit, med mindre han kan godtgjøre, at han ikke vidste at dømme bedre, saa modsige disse to Lovsteder hinanden, og ingen Fortolkning kan — saa vidt det er mig muligt at se — bringe Harmoni mellem dem. Det er imidlertid c. 13, som er mærkeligt[1]), og ikke c. 39, hvilket ordret er oversat fra Knud II. c. 15 § 1, der atter lyder som Edgar III. 3 (her dog 120 Skill., og ingen Bemærkning om Danelag). I Henrik I's Love c. 13 § 4, c. 34 § 1 (i begge §§ en Bøde paa 120 sol.) og § 2 (Wergild i Bøde) stilles disse Bestemmelser op ved Siden af hinanden, uden at Modsigelsen mellem dem oplyses.

Dette Forhold ved c. 13, at det afviger fra den øvrige samtidige Lovgivning, er imidlertid ikke en Egenhed ved dette Kapitel alene. Det er Noget, som det har til fælles med de fleste andre Kapitler før c. 36. Kap. 9 indeholder saaledes Regler om Wergild, som ikke findes andetsteds i Lovene (jfr. nedenfor § 41), og Kap. 10 udviser helt igjennem ny Ret og peger desuden ved Udtryk og Regler bestemt til nordiske Love (jfr. nedenfor § 43). Lige saa nye og lige saa klare nordiske Regler

[1]) Hermed kan jævnføres Dunsete-Anordningen, Anh. I. c. 3, hvor ligeledes en strængere Straf findes (jfr. nedenfor § 31).

og Udtryk forekomme i c. 21 § 1, 2 (jfr. nedenfor § 50). Kapitlerne 11, 12 og 18 afvige fra alle de andre Love. Der er med andre Ord en Mængde nye Regler i den første Del af Loven, og der er kun et eneste Kapitel, det 20de, med sine positive Bestemmelser om Releviums Størrelse, der er ordret oversat efter en tidligere Lov (Knud II. c. 71).

I Modsætning til denne originale Del af Loven begynder der derimod med c. 37 et Skrabsammen af Lovsteder, der kun ere mærkelige ved deres Form, i det de give en fransk, som oftest ordret Oversættelse af Kapitler af Knud II [1]). Herfra gjøre kun de to første Kapitler en Undtagelse, men paa en Maade, som bekræfter min Opfattelse af hele dette Lovpartis Betydning. Kapitel 37 begynder saaledes: Jo jettai voz choses de la nef pur pour de mort et de co ne me poez emplaider . . . osv.; det er en Bearbejdelse i 1ste Pers. Sing. af lex Rhodia de jactu (Digest. XIV. 2). Kapitel 38 omhandler det Tilfælde, at To have arvet en Ejendom og at den Ene af dem i den Andens Fraværelse ved sin Fejl taber en Proces om Ejendommen; det er en Behandling af Kap. 14 C. fam ercisc. (III. 36) og af andre Regler fra Romerretten. Disse to Kapitler ere altsaa aabenbart Privatoptegnelser om Praxis og adskille sig ganske fra Reglerne i Lovens første Halvdel.

Resultatet af det Paaviste er altsaa dette, at Vilhelms Love bestaa af to Dele af højst forskjellig Natur. Kapitlerne 1—36 indeholde en Række mærkelige Retssætninger, som ikke kjendes fra andre Love og som ere karakteristiske ved deres bestemte danske Præg.

---

[1]) Man se, hvorledes Schmid i Noterne er nødt til overalt at tilføje: nach Cnut II. 2 osv. Ved c. 42 har han glemt at tilføje „nach Cnut II. 15 § 2", af hvilken Bestemmelse Kapitlet er en ordret Oversættelse.

Kapitlerne 37—52 indeholde, foruden tilfældige Retsoptegnelser, en Oversættelse af ældre Lovparagrafer. —

Efter denne Række Love, der kunne henføres til bestemte Konger, meddeles i Schmids Samling en stor Del Lovstykker, hvis Affattelsestid er usikker og hvoraf flere have en mere privat Karakter eller skyldes kirkelig Oprindelse.

Det første af disse Lovstykker er den mærkelige saakaldte Forordning mellem eller hos Dunseterne (Gerædnes betweox Dûnsêtan, hos Schmid, Append. I.). Det er en international Overenskomst mellem Engelske og Waliser om Retsforholdene hos Dunseterne, hvilken Stamme efter Forordningens Bestemmelse maa indbefatte Personer af begge Folk og for hvilken en Flod har dannet Skjellet; det siges ikke, hvilken Flod det er. I c. 9 staar en Bestemmelse, som kunde synes vejledende: „Fordum hørte Wentseterne til Dunseterne, men de høre rettere til Wessexerne, hvorhen de give Skat og Gisler. Ogsaa Dunseterne behøve, om Kongen tillader dem det, at man i det Mindste stiller Fredsgisler til ham“. I øvrigt er det et Spørgsmaal om man bør benytte dette Kapitel ved Fortolkningen af Loven. Det ser nemlig mere ud som et senere Tillæg af historisk Natur[1]).

Vi lære da for det Første, at den angaar Indbyggere, som ere bosatte paa begge Sider af en Flod, der maa findes i Grænseegnene mellem Wales og England.

Medtage vi dernæst Titlen og det sidste Kapitels Bestemmelse, da lære vi, at den er givet for Dunseterne. Hvor dette Folk fandtes, vides ikke, og man bør huske paa, at det altid bliver lidt farligt at bestemme dets geografiske Bopæl ved Hjælp af Oplysningen om, at Wentsetan regnedes til dem. Dunseterne kunne

[1]) Schmid LXII.

i Fortiden have havt vide Strækninger under sig og Dele af deres Rige ligget fjærnt fra Wentseternes Land. Imidlertid faa vi at vide, at de strakte sig saa langt ned som til dette, og vi vide fuldt vel, at Wentseterne, Gwenterne eller Wenterne boede i det nuværende, den Gang maaske mere udstrakte Monmouthshire ved Severns nordre Bred[1]; det omfattede i hvert Fald ogsaa den store Dean Forest i Gloucestershire[2]. I Nærheden af denne Egn skal man altsaa søge Dunseterne.

Vi ville fremsætte den Gisning, at Dunseterne have boet paa de Højdedrag, som strække sig Østen for Severn i Worcester- og Gloucestershire. *Dun* betyder jo nemlig paa Walisisk Høj, og i Domesday findes opført i Worcestershire (I. 176): *Clent* Hundred . . . Nigellus tenet *Dunclent*", hvilket er det nuværende *Clent* og *Clent Hills*, Syd for Dudley. *Clent* er efter al Rimelighed det danske Klint[3]), og for saa vidt lig *Dun* og *Hill*, og spørger man, hvorledes det danske Ord er kommet ind i disse Egne, henviser jeg til min tidligere Redegjørelse for Worcestershires stærke Bebyggelse af Danske[4]). Der maa virkelig have været et dansk Distrikt her Vest paa. I de sidste Aartier af det 10de Aarh. vare Severnegnene blevne stærkt og ofte hjemsøgte af danske Krigere[5]). Til denne Tid sigter maaske ogsaa de Udtryk i et Chartularium for Worcester, hvor der henvises til Plyndringer af Kirkens Ejendomme øvede af „Dani hanc patriam invadentes" [6]). Mærkelig er imidlertid især den udtrykkelige Omtale af de Danske i Worcestershire og

---

[1]) Normannerne III. 190.
[2]) Pearson, Maps 20.
[3]) Paa Angelsaksisk findes næppe et Ord clent, se Leo, Kemble vol. III, VI.
[4]) Normannerne III. 228, og nedenfor § 26.
[5]) Normannerne III. 222 f.
[6]) Worcester Cartulary 391. Jfr. Freeman II. 544; 563.

den Hensynstagen til dem, som flere Aktstykker udvise. Saaledes nævnes i et af Bisp Ealdred udstedt Brev fra Tiden 1049—1058 „ealla ða yldestan þegnas on Wigeceastrescíre Denisce and Englisce“ og i et andet fra samme Tid „ealle ða þegnas on Wigeceastrescíre Denisce and Englisce“ [1]). I disse og andre Aktstykker fra dette Shire mangler det da ikke heller paa nordiske Personnavne, saaledes endog en Jarl Hakon [2]). I et i Gloucester udstedt Brev fra Knud den Stores Tid omtales ligeledes Angli og Dani; maaske har den danske Bebyggelse strakt sig ind over Naboshiret eller ogsaa have Folk fra Worcester været til Stede i Gloucester [3]).

Men jeg gjør end videre opmærksom paa, at Dunseterne sandsynligvis omtales i et Aktstykke af Mercias Konge Berhtwulf 848, hvorved han giver Klostret Bredon i Worcestershire Fritagelse for alle Afgifter, som tidligere svaredes ham eller *Tonseternes* Fyrste af dette Kloster: „causæ, quæ mihi aut principibus Tonsetorum unquam ante ea pertinebant ex illo monasterio“ [4]). I et andet Aktstykke [5]) opgives Grænsen mellem *Tomseterne* og Pencerseterne „Tomsetna gemære aud Pencersetna foran rehtes gæt in Wærburge rode, osv.“ Af de Stednavne, som findes i dette Grænseskjel, er: „Hædleage“

[1]) Cod. Dipl. Nr. 804 (IV. 137), Nr. 933 (IV. 263). Se ogsaa Aktstykket hos Thorpe, Diplomatarium S. 450: Simund quidam, genere Danus, miles Leofrici, comitis Merciorum, possessor existens alterius Crohlea (ɔ: Crowle tæt ved Worcester). Domesday 242 b.

[2]) Freeman, Norman Conquest II. 563.

[3]) Cod. Dipl. Nr. 1317 (VI. 180): „et tota civitas Gloucestriæ, et multi alii tam Angli quam Dani“ (Aar 1022). Her staar altsaa ikke bestemt (se dog Pearson, Historical Maps S. X og Hildebrand, Engelska Samhällsförhållanden S. 24), at de Danske boede i Gloucester. Jfr. ovenfor S. 39.

[4]) Kemble Nr. 261 (II. 31).

[5]) Kemble Nr. 262 (III. 391).

aabenbart Headly Heath i Worcestershire, „wið Hopwudes wica“ sigter til Hopwood tæt derved, eller med andre Ord, vi finde Tomseterne i Nærheden af de selv samme Højdedrag, der fortsætte Clent. Jeg tør vist saaledes fastslaa, at *Tomseter*, *Tonseter* og *Dunseter* ere det samme Folk, og at det har boet i Worcestershire ved Dunclent eller Clent.

Om Lovens Alder ere Forskerne uenige. Lambard, Wilkins, Thorpe henføre den til Æthelreds Tidsalder, medens Schmid efter Lovens hele ældre Karakter og fordi Waliserne endnu ikke synes at være komne i et saadant Afhængighedsforhold til England som paa Æthelreds Tid henfører den til Æthelstans Tidsalder [1]). Et af de eneste Tidsmærker, som findes i den, er dens Navn paa Lovsigemændene: „*lahmen*“. Jeg har foran paavist, at *lag* ikke forekommer før paa Dansketiden, og der kan saaledes ikke være Tvivl om, at den hører hjemme tidligst i det 10de Aarh. —

Om det næste Lovstykke i Rækken (Anhang II) har Schmid meddelt nogle vigtige og meget oplysende Bemærkninger. Han gjør opmærksom paa, at skjønt Loven har den gamle Titel: Norðhymbra preôsta lagu, synes dog kun den første Part af den at svare til denne Angivelse, og Loven synes desuden at dele sig i to Partier. Den første Del, c. 1—46, indeholder rent kirkelige Bestemmelser, den anden, c. 47—67, giver vel gejstlige Love, men saadanne som tillige gjælde for Lægfolk. Det nye Parti begynder i Kap. 47 med den Sætning: „Vi skulle Alle ære én Gud osv.“, hvormed saa mange andre Love begynde, og denne samme Sætning gjentages i Lovens sidste Kapitel (Kap. 67), i det der endelig tilføjes en Formular fra den dansk-engelske Ret, hvilken kjendes allerede fra Æthelred III. 3.

---

[1]) Schmid LXII.

Heri vilde jeg dog gjøre den Ændring, at jeg vilde lade c. 47 afslutte den første, i Stedet for at lade det begynde den sidste Halvdel. Man vil nemlig derved undgaa den Urimelighed, at det samme Lovstykke (denne sidste Halvdel) kommer til at indeholde to Kapitler af samme Ordlyd (Kap. 47 og Kap. 67). Vel findes denne Sætning „vi skulle Alle ære én Gud“ sædvanligst i Begyndelsen af Lovene, men den kan jo lige saa godt anbringes i Slutningen, og den findes netop i denne Lovs sidste Del i en Slutningsparagraf (c. 67). Ved denne Deling opnaa vi end videre, at c. 47 ikke skilles fra c. 46 („man bøde villig om man krænker guddommelige eller verdslige Love“), hvilke to Kapitler synes høre nøje sammen, eftersom deres Bestemmelser ligeledes findes umiddelbart efter hinanden i c. 66 og 67. Endelig komme paa denne Maade de to Lovstykker til at ende med to Kapitler af samme Indhold.

I Følge Schmid skal den 1ste Del indeholde „rent kirkelige Bestemmelser“ for Præsterne, den anden Del vel kirkelige Bestemmelser, men for Lægfolk. Dette er rigtigt, men bemærkes kan dog, at c. 10 indeholder en Bødebestemmelse for det Tilfælde, at et Barn ikke bliver døbt inden 9 Nætter efter Fødslen. Ligesaa give c. 19—24 Bestemmelser om Lægfolks Forsyndelser mod Kirke og Præst. Alle de andre Kapitler angaa Præsts Forseelser og Præsts Forhold og begynde paa en enkelt Undtagelse nær med: „gif preost“. Man maa fremdeles lægge Mærke til Følgende. I den første Halvdel angives Bøderne sædvanligst til 12 Øre, eller til 6 Øre og 20 Øre, men i anden Del bruges Beregning efter Halvmark[1]) og Betegnelsen lahslite. Dog gjøre atter her c. 19—22 en Undtagelse, i det Betegnelsen „lahslite“ findes, hvad

[1]) Schmid S. LXIII har dog bemærket, at dette maaske er tilfældigt og foranlediget ved de smaa Bødebeløb.

der saaledes ogsaa viser hen til, at disse Kapitler ikke ret staa paa deres Plads. —

Af de øvrige Love, som ere trykte i Schmids Anhang, ere de mest omfattende, ligesom ogsaa de indholdsrigeste Edvard Bekjenderens og Henrik den Førstes Love. Ingen af dem ere authentiske Lovarbejder; de kunne kun betragtes som Optegnelser af Private om den bestaaende Ret med indblandede Brudstykker af kongelige Anordninger, men tillige med videnskabelig Behandling af Retsstoffet, for at bruge et med Hensyn til Behandlingens Værdi lidet passende Udtryk. Dog er der i den Henseende stor Forskjel paa de to Love. Edvards Lov er en meget løs og uordentlig Kilde, der er bevaret i slet Form og stærkt interpoleret [1]), medens Henriks Love vidne om en Del juridisk Skarphed hos Forfatteren. Henriks Love skrive sig fra det første eller andet Tiaar af det 12te Aarhundrede [2]).

§ 11.

De vigtigste Tidsafsnit i den angelsaksiske Lovgivning.

Af det Foregaaende vil fremgaa, at den angelsaksiske Ret skal søges i mange Lovkilder, der skrive sig fra mange Tidsrum. Men den har for saa vidt ogsaa noget splittet ved sig, som den fra gammel Tid var delt i tre Grene, kentisk, mercisk og vestsaksisk Lov, mellem hvilke der dog ikke var større Forskjel end mellem jydsk, sjællandsk og skaansk Ret i Middelalderen i Danmark. Da Riget samledes, bleve vel paa mange Punkter Loven og Retten ens, men paa andre vedblev den gamle

---

[1]) Jfr. Stubbs' Bemærkninger i Fortalen til hans Udgave af Roger de Hovedene 2det Bind S. XLVI f. Select Charters 86.

[2]) Se om disse Love Stubbs, Select Charters 104, Liebermann i Forschungen z. deutschen Geschichte XVI, 582 f.

Særret at gjælde. Dog var Wessex's Lovgivning Hovedretten. — Angelsakserne pleje at henføre den Ret, som til forskjellige Tider har været gjældende hos dem, til bestemte af deres fremragende Konger, og vi skulle gjennemgaa de Efterretninger, som de historiske Kilder give herom

Alfred havde foruden ved mange andre Foranstaltninger til Landets Gavn søgt at værne om det ved gode Love, saaledes som foran er fortalt. Hans Virksomhed som Lovgiver nævnes da ogsaa særligt af flere Forfattere [1]. Wallingford dvæler maaske udførligst ved hans Love [2] og siger, at Alfred, foruden at samle og ordne de alt bestaaende Love, gav flere nye [3].

I det følgende Tidsrum optræder især Edgar som Ordner og Fremmer af Landets Lovgivning; det er gjærne til hans Love, som i Virkeligheden ere ypperlige og omsigtsfulde, at den følgende Tid viser tilbage. Saaledes hedder det i den angelsaksiske Krønike ved 1018, at Engelske og Danske bleve i Oxford enige

[1]) Four Masters 900: the king who instituted the laws and ordinances of the Saxons.

[2]) Wallingford, ed. Gale, 538: Rex Ealfredus . . leges prædecessorum Regum et consuetudines bonas in scripto redegit, et posteris custodienda mandavit, transferri etiam multas fecit a Brithonica lingua in Anglicam, inter quas etiam Merchene Leaga posuit . . Addidit etiam de sua adinventione nonnulla, quæ adeo æquitatis munimine fulciuntur, ut a nemine redargui possint.

[3]) Wallingford, ed. Gale, 549: Cnuto Danus et hostis potius Anglorum quam regnator, immutavit statim statuta et leges scriptas patriæ, et consuetudines, et populum, qui sub omni honore et libertate tempore suorum regum exstiterat, sub gravi jugo coegit, nihilque de Aelfredi boni Regis et justi, qui ab undique bonas consuetudines collegerat et scripserat, audire noluit statutis. Sed et omnia quæ vel ipse vel successores legitime sanxerant, ad suam studuit reducere voluntatem. Sicque factum, ut prædia et possessiones et antiqua præclarorum virorum tenementa suæ ascriberet ditioni.

om Kong Edgars Love[1]), og i et af Kong Knud nogle Aar efter udstedt Brev siger han: jeg vil, at Alle, Læg og Klærk, skulle holde fast ved Edgars Love, som alle Mænd have valgt og besvoret ved Oxford[2]). De Love, der bære Edvard Bekjenderens Navn, udsige ligeledes om sig selv, at de først vare skrevne af Kong Edgar, men senere bleve billigede af Kong Knud og stadfæstede af Vilhelm Erobreren[3]). Det er nu nok muligt, at, som man har sagt, herved mere tænkes paa hele den Retstilstand, som herskede paa Edgars Tid, end paa selve de givne Anordninger, „ikke paa de Love, som en saadan Konge gav, men de Love, som en saadan Konge overholdt“[4]). I hvert Fald klages der i den følgende Tid over, at med Edgars Død Kristi Love forfaldt og Kongens Love gik i Glemme[5]), hvorfor ogsaa Præsten Wulf udtaler, at de menneskelige Love mistede deres Kraft, da denne Konge døde[6]).

Det fremgaar allerede af det Anførte, at Kong Knud var ivrig for Landets Lovgivning[7]). Hans Politik

---

1) Mathæus Westmon. 1022 har urigtigt Edvard den Førstes Love.

2) And ic wylle thæt eol theodscype gehadode and læwede fæstlice Eadgares lage healde, the eall men habbath gecoren and to gesworen on Oxenaforda. Jfr. foran S. 67 Anm. 3.

3) Kap. 39: expliciunt leges Sancti Edwardi primo adinventæ per Edgarum, avum suum, et per Willelmum Conquestorem Angliæ confirmatæ, et prius tempore Cnutonis approbatæ. Jfr. i øvrigt Will. Malm. Gesta Regum II. § 183 S. 313.

4) Freeman, Norman Conquest I. 463.

5) Æthelred VIII. 37: æfter Eâdgâres lîf-dagum Christes lage wanodan and cyninges lage lytledon.

6) Langebek II. 465. Hickes, Thesaurus III. 100: forðam Godes gerihta wanodan to lange innan þysse þeode on æghwylcum ende and folclaga wyrsedon ealles to swyðe syððan Eadgar geendode.

7) Hist. Rames. c. 80. Gale S. 437: Cnuto cæpit . . . justas leges vel novas condere vel antiquitus conditas observare. Liebermann, Geschichtsquellen, Heremanni Mir. S. Eadm. § 17: in regnum sic promotus quo voluit prosperatur totus, instinctu

var som bekjendt ikke at paatvinge de betvungne Angelsaksere nogen fremmed eller endog nogen ny Ordning; han bekræftede i alt Væsentligt kun den bestaaende Ret, dog saaledes — som det skal ses — at der under ham skredes videre paa den langsomme Reform af Loven, som alt var begyndt af Kongerne i det 10de Aarhundrede. Edvard Bekjenderen optraadte vist ikke særligt som Lovgiver. Da der 1065 udbrød Opstand i Northumberland mod Jarl Toste, blev der af Harald Godwinsøn givet Oprørerne Tilsagn om Fornyelsen af Knuds Love [1]).

Da Vilhelm Erobreren endelig underlagde sig England og dette for sidste Gang fik en ny Herskerstamme, blev som bekjendt Grunden lagt til en hel ny Retsudvikling, som et Aarhundrede efter stod i fuldeste Flor. Men denne Ret voxede dog kun langsomt frem, og naar afses fra Ordningen af de offentligretlige Forhold og de nye Lensregler, greb Vilhelm ikke ind i Rettens Ordning med voldsom Haand. En Kilde siger, at Vilhelm foretrak Lovene fra Danelag, men at Folket raabte paa Kong Edvards Love, og Vilhelm befalede derpaa, at 12 Mænd skulde vælges i hvert Shire til at opgive, hvilke Edvards Love vare [2]). Om denne Beretning ikke i sine Enkeltheder er paalidelig, saa er det sikkert, at Vilhelm i sine Anordninger søger at lægge

---

bone mentis stabiliens sequi queque optima legis, ad Windlesors habito consilii termino, disponit confirmandum quicquid potissimum sanctarum legum invenerit, esse tenendum. („Von Cnuts Gesetzgebung zu Windsor ist sonst nichts bekannt. Die Beschreibung passt jedoch auf die zu Winchester erlassene Sammlung, die mit meist Æthelred'schen Kirchengesetzen beginnt".)

[1]) A.-S. Chron. 1065. S. 332—333: and he niwade þær Cnutes lage. Jfr. Bemærkningen om Kong Harald i Hist. Eliensis II. c. 44: rex igitur Haraldus, mox ut regni gubernacula susceperat, leges iniquas destruere, æquas coepit condere.

[2]) Roger de Hovedene II. 218.

Tilstanden paa Edvards Tid til Grund, og at andre Kilder sige, at han fornyede Knuds og Edvards Love [1]). Som det er sagt i forrige §, ere ogsaa enkelte Dele af de Love, som tillægges Vilhelm, Oversættelser af Knuds Lovbestemmelser. Men ved Siden heraf gav han Anordninger, som indeholde hel ny Ret [2]), nemlig normannisk Ret [3]), baade af frankisk og af dansk Oprindelse, ligesom han, saaledes som det i det Følgende skal vises, sikkert har fremdraget og begunstiget den i Danelagen gjældende Ret.

Denne korte Redegjørelse for, paa hvilke Tidspunkter i den danske Periode den angelsaksiske Lovgivning har undergaaet en Udvikling eller under hvilke Konger den ligesom har samlet sig til Grundlag for den følgende Tids Retstilstande, i alt Fald efter de historiske Kilders Udsagn, vil paa mangt et Punkt nærmere blive oplyst i det Følgende. Man vil have set, at der ikke haves nogen historisk Efterretning om et Spring i Udviklingen; enkelte Konger, som Alfred og Edgar, kunne med energisk Haand ordne Retstilstanden, men de bryde dog aldrig stærkt med Fortiden, og selv en Erobrer som Knud omstøder ikke sine Forgængeres Lov, ligesaa lidt som Knuds Love omstyrtes af hans Efterfølgere.

Da min Fremstilling især gaar ud paa at belyse Danelagens Love og disses Indflydelse paa Englands Ret, skal jeg endnu kun nævne, hvilke de Hovedkilder ere,

---

[1]) Se foran S. 68 Anm. 3.

[2]) Stubbs, Select Charters 208. Dialogus de Scaccario I. 16: Propositis igitur legibus Anglicanis secundum tripartitam eorum distinctionem, hoc est Merchenelage, Denelage, Westsaxenelage, quasdam reprobavit, quasdam autem approbans, illis transmarinas Neustriæ leges, quæ ad regni pacem tuendam efficacissimæ videbantur, adjecit.

[3]) Hist. Eliensis II. c. 44: Usus ergo atque leges quas patres sui et ipse in Normannia habere solebat in Anglia servari volens etc.

som indeholde Love for Danske. De ældste Kilder ere to Fredsslutninger mellem Gudrum og de to engelske Konger Alfred og Edvard; af lignende Karakter er Æthelreds Forlig 991 med Olaf, Justin og Gudmund. Til Femborgene i Danelag er det saakaldte Concilium Wanetungense rettet, hvilket derfor indeholder megen nordisk Ret (Æthelred III.). Fremdeles kan mærkes den northumberske Præstelov (Anhang II.) og Norð-leôda laga om Wergilds Størrelse (Anhang VII.). Længe efter at Danelag var underlagt de engelske Konger, vedblev nemlig Folket og „Hæren" i denne Landsdel at have Autonomi, i hvilken Kongen kun greb ind, naar han særligt ønskede, at egne Lovbud skulde være fælles for hele Landet, jfr. saaledes Edgar IV. c. 12, at hos de Danske skal bestaa saadanne Love, som de maatte finde bedst og Kongen stedse undte dem, men denne ene Forordning skal være fælles for Alle. Danelagens Særlove bekræftes derfor stadigt, eller der anføres spredt om i andre Love end de alt nævnte Særregler, som gjælde Danelag. Hvor overfyldt den egentlige, angelsaksiske Ret i øvrigt er bleven med nordisk Ret, er det dette Arbejdes Opgave at paavise.

§ 12.

Skotske, irske, walisiske Love.

Det er min Agt, hvor Lejlighed tilbyder sig, ogsaa at drage Love fra andre Dele af de brittiske Øer med ind i Betragtningen. Oftest vil der være Grund til at nævne de skotske Love fra en noget senere Tid (det 11te til 13de Aarh.) paa hvilke nemlig dels den i Nordengland gjældende Ret, dels de Sædvaner, som Nordboerne i Skotland fulgte, have havt Indflydelse, og det i et langt større Omfang, end man hidtil har erkjendt. Lovene fra Wales, der udgjøre en betydelig Samling,

staa den angelsaksiske og den nordiske Ret yderst fjærnt; jeg har ikke kunnet finde, at der paa noget Punkt viser sig en Paavirkning af Vikingernes Ret. Det Samme gjælder de mærkelige irske Love, som man nu har begyndt at offentliggjøre. Man føler i det Hele ved Læsningen af de keltiske Love, at man her kommer ind paa et Retsomraade, der er helt forskjelligt fra det øvrige evropæiske. I det Følgende vil en enkelt Gang en Lovregel fra Irland eller Wales blive bragt i Forbindelse med eller sammenlignet med de nordiske Forhold.

De skotske Love foreligge i et stort Foliobind: The Acts of the Parliament of Scotland, edited by Cosmo Innes, Vol. I. De walisiske udgjøre ligeledes et Foliobind: Ancient Laws and Institutes of Wales, edited by Aneurin Owen 1841. Af de irske er der udkommet 4 Bind i Octav: Ancient Laws of Ireland.

Fjerde Kapitel.

Landets Inddeling.

---

§ 13.

Shirer, Ridings.

Scir betyder paa Angelsaksisk Syssel, Forretning, men dernæst tillige en vis Kreds, det nuværende Shire. Allerede i Kong Ines Love nævnes en *scirman*, og han siges ved Forseelse at kunne miste sit *scir*[1]); ligesaa omtales i den angelsaksiske Krønike ved Aaret 709 „twâ biscopscira“ eller Bispedømmer og Stifter, 755 Hamtunscir og 851 Defenascir. Uagtet nu ganske vist Ines Love først foreligge i en af Kong Alfred redigeret Form og den endelige Redaktion af A.-S. Chronicle ogsaa skriver sig fra hans Tid i det Tidligste, er det dog maaske for dristigt at ville paastaa, at det skulde skyldes en senere Interpolation, at Ordet fandtes i disse Kilder. Imidlertid forekommer det os, at Stubbs her har taget det rigtige Standpunkt, naar han siger: ja disse Opgivelser godtgjøre Shirets Oprindelighed i Wessex,

---

[1]) Jfr. Stubbs, Constit. History I. 100 om den hyppige Anvendelse af scir om Landomraade af meget forskjellig Størrelse.

men heller ikke mere [1]). Fra de andre Riger og Landsdele kjende vi det ikke før Alfreds Tid, og det er jo desuden rimeligt, at en Inddeling i saa store Landskaber først blev nødvendig, da Riget samledes. Pseudo-Ingulf og andre Kilder henføre desuden Shireinddelingen til de Institutioner, der skyldes Kong Alfred.

Pearson har derfor vist Ret i den Dom [2]), at Shirer ere opstaaede efterhaanden og paa mange Maader, og at hvert Shire har sin egen Historie, der atter afspejler hele Rigets Fremvæxt. Ved den franske Erobring lagdes den sidste Haand paa Ordningen af Shireinddelingen, men mange Shirers geografiske Grænser ere til Dels ældgamle.

Mærkeligt nok haves der Exempler paa, at Shirer forekomme paa nordisk Grund. Herhen kan man maaske regne, at Byen York var delt i 7 Shirer paa Domesdays Tid [3]), og i de nordiske Sagaer kaldes Egnén omkring Dublin, som tilhører de Norske, *Dyflinnarskiri* [4]), dog er Læsningen ingenlunde sikker. Endelig bruges i Vestgötalag *Skiri* om det Omraade, som hørte ind under en Næmdemands Administration [5]). Næmdemanden havde et vist Tilseende med sit Grænd eller Skire, og han skulde i visse Tilfælde f. Ex. om Naboforhold, om kon-

---

[1]) Stubbs, Constit. History I. 110. Konrad Maurer helder ogsaa til den Antagelse, at Alfred har indført Shiret (Krit. Ueberschau I. 86).

[2]) Historical Maps 27.

[3]) Domesday I. 298. Disse Shirer i York ere geografiske Omraader (Kvarterer) og Jurisdictionsdistrikter. Ærkebispen har 1 scyra og desuden $1/2$ af et andet. „Una ex his (scyris) wasta in castellis“.

[4]) Fornm. Sögur I. 246, VII. 67; Íslend. Sögur I. 108.

[5]) Se Schlyter, Glossar 469, 562, 804; Harald Hjärne, Om den fornsvenska nämnden. (Upsala Un. Årsskr. 1872) S. 23—25.

gelige Skatter undersøge opkomne Tvistigheder og give en Kjendelse[1]). —

Som en Underdeling af Shiret og dog over Hundredet og Wapentacet findes i vore Dage i Yorkshire Tredelingen i Ridings[2]). At dette er en i Tidernes Løb mishandlet Form af *Thriding*, fremgaar aldeles sikkert af Kilderne. Saaledes kaldes disse Distrikter i Domesday *treding*'er, de nævnes baade fra York- og Lincolnshire. De forekomme end videre i de saakaldte Edv. Bekjenderens Love, som nævne *trihinga* (*trehinga*), tertia pars provinciæ, og *trihingref*, Embedsmanden over et saadant Distrikt[3]). Dette maa være en mindre rigtig gjengivet Form, thi i senere Aktstykker finde vi Navnet skrevet *thrething*[4]).

Denne Inddeling findes altsaa kun indenfor Danelagens Grænser, og et yderligere Bevis for at den er af dansk Oprindelse turde ligge deri, at Ordet *Thrithing* er nordisk. Paa Dansk hedder det *thrithyng* (en Del af

[1]) Bring har i sin Disputats om Statsförfattningen och krigsväsendet hos de forna Svear och Göter S. 68 henledet Opmærksomheden paa den „förvånande likheten" mellem Vestgötalags Regler og de Bestemmelser, som findes om tyenþe heued i Edvard Bekjenderens Love. Schlyter finder ogsaa denne Overensstemmelse mærkværdig (Glossar S. 562, 805). I Følge Edvards Love c. 28 var der for at dømme i Stridigheder mellem Naboer indsat en Art Dommer, som hed tyenþe heued (caput de decem), hvilken havde 10 friðborghs eller 10 af de hos Angelsakserne bestaaende Timændskredse (i Alt Hundrede Personer) under sig. „Isti autem inter villas, inter vicinos tractabant causas et secundum quod forisfacturæ erant, emendationes et ordinationes faciebant, videlicet de pascuis, de pratis, de messibus, de certationibus inter vicinos, et de multis hujusmodi quæ frequenter insurgunt. c. 29: Cum autem majores causæ insurgebant, referebant eos ad alios majores justitiarios.

[2]) Stubbs, Constit. Hist. I. 100.

[3]) Edv. Bekjenderens L. c. 31; jfr. Henrik c. 7 § 2 Note.

[4]) Magna charta c. 25: omnes comitatus, hundredi, wapentakii et trethingii sint ad antiquas firmas.

en Landsby, Valdemars Jordebog 16) *thrithing* (hafnæ, Jydske Lov III. 12 og 13)[1]). I de gamle svenske Love har Ordet Formen *þriðiunger*[2]), paa Norsk-Islandsk *þriðjungr*. Saaledes er den i England forefundne Form den gammeldanske nærmest; paa Angelsaksisk findes Ordet aldrig[3]).

Thrithinget havde sit Ting, der var overordnet Tinget i Herredet (Wapentacet); hvad der ikke kunde afgjøres paa dette, kom under Thrithingtinget[4]).

§ 14.

Hundredet.

Som i saa mange andre Henseender er det „Fællesgermanske“ kommet til at spille en stor Rolle ved at bestemme Opfattelsen af „Hundredet“ i England. Man kan sige, at Forskerne ere gaaede ud fra, at det var en oprindelig, ægte germansk Institution. Hundredet, eller det dermed enstydige Herred, fandtes jo ved Rhinen og ved Ejderen, ved Fyrisaa og Mælar, ved Sognefjord og ved Gøtaelv, ved Themsen og ved Tees, skulde det da ikke være en oprindelig germansk Institution? Man er atter her kommet ind paa en for stærk Generalisering uden at tænke paa Undtagelserne og paa Tidsepokerne.

---

1) Se videre Lunds Ordbog og Molbechs Glossar til Henrik Harpestreng.

2) En enkelt Gang forekommer þriðinger, og omvendt i Skaanske Kirkelov 23 thrithiung.

3) Se Edvard Bekjenderens Love c. 31: ad quos deferebantur causæ quando non poterant diffinire in wapentagiis. Spelman Gloss. s. v.: ad loquelas suas prosequendas . . in trithyngis, comitatibus, wapentachiis et aliis curiis.

4) Hos Grein, Leo 624, Bouterwek (4 Evangelier, Cædmon) findes thrithing ikke. Ettmüller 616 og Bosworth anføre kun Edvard Bekjenderens Love. Jfr. Alfred c. 27: gielden þâ þæs weres þriddan dæl, þriddan dæl þâ gegyldan, for þriddan dæl he fleô. Thorpe, Diplomatarium 370: þone þriddan dæl.

Hundredet findes for det Første ikke overalt i den germanske Verden. I Thrøndernes 8 Fylker mangler en Herredsinddeling [1]) og paa Island findes det ikke [2]). Med Hensyn til den sydgermanske Verden udtaler Gneist: von Peuckers Sammenstilling har givet et nyt afgjørende Bevis paa Hundredernes Ælde og undtagelsesfri Forekomst [3]). Men denne Henvisning til v. Peuckers Undersøgelser — og vi kunne jo medtage Grimms, Waitz's og Andres [4]) — kan ikke gjøre Sagen sikrere eller klarere. Vist er det. at en centenarius meget ofte forekommer hos de saliske og ripuariske Franker og at der herved synes vist hen til en Hundredinddeling, samt at der i Allemannernes Landskaber fandtes Distrikter med Navnet „huntare"; disse sidste betegnedes nærmere paa den Maade, at der til „huntare" knyttedes et Personnavn i Ejeform, hvorved formodentligt sigtedes til den første Kolonist eller en af de fornemste Besiddere. Men disse Oplysninger og mere eller mindre grundede Formodninger om Hundreders Forekomst hos andre sydgermanske Folk, der tilmed bekæmpes paa det Skarpeste fra andre Sider, i det man paastaar, at denne Inddeling for den ældre Tids Vedkommende var rent numerisk og ikke havde fæstnet sig til et bestemt Jordomraade, kunne jo ikke hjælpe os i denne Undersøgelse, da det nemlig ikke er Franker, men Angler, Sakser og Jyder, som repræsentere det germanske Element i England. Spørgsmaalet bliver altsaa, om man hos disse Folk kan paavise Hundredet. Det kan man for Jydernes Vedkommende, men de udgjorde dog kun en ringe Del af Indvandrerne. Det er

---

[1]) Aschehoug, Norges offentlige Ret I. 7; Keyser, Efterladte Skrifter II. 157.

[2]) Vigfusson: Hundrað.

[3]) Die Geschichte des Selfgovernments S. 15.

[4]) Grimm, Rechtsalterthümer S. 432. Waitz, Verfassungsgeschichte I. 33, II. 274, III. 126 (jfr. dritte Auflage I. 216).

meget tvivlsomt, om „Hundreder“ fandtes hos Sakserne, hvad der jo gjærne paastaas under Henvisning til det Fællesgermanske[1]), medens man højst kan sige, at det er uvist, om der i Karl den Stores Inddeling af det betvungne Saksland i Hundreder var „en Erindring om de gamle Hundreder“ eller en formelig ny Inddeling efter Hundreder[2]).

Naar vi altsaa i det Følgende skride til en Undersøgelse af, naar Hundreder indførtes i England, maa vi aldeles afse fra Inddelingens formentlige oldgermanske Karakter. Det er muligt, at Hundredet i den graa Fortid, da alle germanske Stammer endnu vare deres første Udspring nære, var almindelig og fælles for disse, men efter at de ere vandrede fra hinanden, har Forholdet forandret sig. I mange af de Egne, hvor de trængte frem, kom Hundredet ikke til Anvendelse; hos én Nation var det voxet saaledes sammen med hele Samfundslivet, at det bestod gjennem Aartusinder, medens det hos en anden tidligt udviskedes for andre mere passende Inddelinger.

Vi ville altaa for Englands Vedkommende betragte Spørgsmaalet uden alt Henblik til Forhold i andre Lande, i det vi tillige foreløbigt ville se bort fra de Efterretninger om Indførelsen af Hundreder, som findes i historiske Kilder. Vi høre ikke nogen Sinde Hundredet omtalt med Navns Nævnelse førend i en Lov af Kong Edmund og derpaa i Kong Edgars berømte Forordning: hvorledes Hundredet skal holdes. Dette staar fast og indrømmes af Alle. Nu bliver Spørgsmaalet kun dette,

---

1) Saaledes maa hos v. Peucker Inddelingen i Hundreder i England gjøre Tjeneste ved Bevisførelsen herfor, skjønt netop denne trænger til nærmere Belysning. Das deutsche Kriegswesen. S. 41.

2) Jfr. i øvrigt om Hundrederne Jacobs i Bibl. de l'École des Chartes. 5te Série. II. 371. Histor. Zeitschrift. XLVI. 126.

hvorledes denne Tavshed kan og tør forstaas. Man kan umuligt sige, at Grunden er, at der ikke var Lejlighed til at omtale den. Beda († 735) nævner i sin Kirkehistorie mange Steders og Egnes Navne og bestræber sig for at give geografiske og topografiske Oplysninger, men han fremsætter aldrig nogen Betegnelse, som kunde være en Oversættelse af Hundred. Det Samme gjælder de fire-, femhundrede Aktstykker, som endnu ere i Behold fra en Tid, der er ældre end 900; her nævnes tidt provinciæ eller regiones, men aldrig centuriæ. Dette Forhold vil blive belyst end mere, naar man erindrer disse Aktstykkers Betegnelsesmaade. Man maa nemlig ikke tro, at der tages løst paa de topografiske Opgivelser; mange af Brevene indehólde nøjagtige Grænsebestemmelser, som følge Ejendommens Omrids fra Busk og Pæl til Bæk og Træ, fra Eng og Vadested til Højdedrag og Skrænt. Selv om Brevet ikke giver netop et saadant Grænseskjel, opfører det dog Lokalitetens Beliggenhed mellem to Strømme, ved et Vadested, eller hyppigst ved den og den Flods østlige eller vestlige Bred osv.

En enkelt Gang forekommer en Betegnelse som: in regione . . . in loco . . ., og det er blevet sagt, at der meget vel med „in regione" kunde være ment et Hundrede [1]). Gaar man imidlertid disse Aktstykker nærmere efter, vil man ikke finde Noget, som særligt bestyrker denne Antagelse, medens det jo ganske vist kan hænde, at denne regio senere blev et Hundrede. Hos Kemble Nr. 85 (Thorpe S. 24) hedder det i et Aktstykke fra 738: in regione que vocatur Hohg, in loco qui dicitur Andscohesham juxta existimationem provinciæ ejusdem (ɔ: Kent), og hos Kemble Nr. 40: terræ illius manentes

1) Emil Hildebrands Bemærkning i hans dygtige Arbejde „Engelska Samhällsförhållanden S. 53.

ubi Hohg nuncupatur ad Hebureahg insulam pertingentes. Ved dette Hogh maa forstaas Hoo i Kent, og der findes virkeligt et How Hundred i Domesday, saa at her regio kunde betyde Hundrede. Imidlertid lader det sig ikke bevise, at Hundredet havde samme Udstrækning som hin regio Hohg, og hvis man vilde slutte deraf, at regio var den sædvanlige Gjengivelse af Hundrede, vilde det være ganske urigtigt, da vi finde i Aktstykket hos Thorpe S. 42: in Cantia regione. I et Aktstykke af 811 (Thorpe S. 57) hedder det: „in Occidentale Cantiæ, in regione suburbanaque regis oppido, ibi ab incolis Rogingaham nuncupato terram duorum aratrorum, quod Appincglond illic nominatur et rursum in alio loco et in regione suburbana ad oppidum regis, quod ab incolis ibi Fefreshamappellatur“. I Domesday nævnes nu ganske vist et Faversham Hundred (Favreshant H.), men hvis Brevet ved sin Betegnelse vilde angive Jorderne som liggende i dette Hundred, da havde det for det Første brugt en meget utydelig Udtryksmaade, og det maatte da ogsaa tænke paa et Rockinge Hundred, men Rochinges ligger i Følge Domesdey i Hanne Hundred (I. 13 b).

I et andet Brev hos Kemble Nr. 101 læses: „in provincia Middelsexorum in regione quæ dicitur Geddinges“. Her sigtes til Yeading i Middlesex, men i Følge Domesday var der ikke noget Hundred Yeding. Ligesaa hos Kemble Nr. 122: „in occidentale parte regionis quæ dicitur Mersuuare, ubi nominatur ad Liden“, men ingen af disse Lokaliteter (Lydd og Mersham) ere Hundreder i Domesday. I Nr. 135: „in regione uocabulo Bromgeheg“, men Broomhaugh i Kent var ikke noget Hundred i Følge Domesday.

En nøjere Prøvelse bestyrker os altsaa ikke i den Antagelse, at den latinske Stil har skjult Ordet Hundred for vore Øjne, og da saa mange af Aktstykkerne ere

skrevne paa Originalsproget, vilde det dog være rimeligt at Ordet var kommet frem i et af dem. Men alle iagttage de en knipsk Tavshed, der er mere end besynderlig.

Ikke des mindre paastaas det alligevel, at Hundrederne ikke vel kunne have manglet. Saaledes siges det, at allerede Kong Edvard (901—924) i en Forordning antyder dem paa en saadan Maade, saa at det ikke kan være en Forvaltningsnyhed[1]). Men hans Bestemmelse, at hver Gerefa skulde holde Ting hver 4de Uge, viser dog vel ikke videre, end at der fandtes et underordnet Ting, og naar Alfreds Love omtale Folcgemot og at Kongens Gerefa var nærværende, saa viser det atter kun Tilværelsen af et saadant Ting og en Tingkreds; om Betegnelsen derfor læres Intet. For Resten gaa de, som nægte Hundreders Ælde, jo kun saa vidt, at de henføre dem til Kong Alfreds Regering, og der kunde derfor sigtes til dem baade i denne Konges og Kong Edvards Love.

Derfor maa Resultatet af den foregaaende Undersøgelse blive dette, at der ikke mærkes noget Spor, nogen Antydning, noget Vink om at Hundredet fandtes i det gamle England før Kong Alfreds Tidsalder[2]). Vil man imidlertid ikke godkjende dette Resultat, saa synes det i hvert Fald at maatte staa fast, at om der oprindelig har været en Inddeling i Hundreder i England eller i en Del af Landet, er denne blevet udvisket og forglemt i de senere Aarhundreder, og først paa Alfreds, Edvards og Edmunds Tid er den atter blevet kaldt til Live. Dette er dog vist det Allermindste, man kan udlede af den almindelige Tavshed i de tidligere Tiders Historie.

[1]) Hildebrand l. c. 53.
[2]) Til denne Antagelse helder ogsaa Schmid, Gesetze S. 614.

I Følge det alt Fremstillede kan man paa ingen Maade sige, at der er noget Mærkeligt i den Tradition, som vi nu skulle omtale. I Følge Vilhelm af Malmesbury skal Kong Alfred for at ordne sit Lands indre Tilstande, idet Beboerne paa Grund af Barbarernes Indfald vare blevne tilbøjelige til Røveri, saa at der ingen Sikkerhed var, have inddelt Landet i Hundreder og Tiender [1]). Denne Efterretning, som ogsaa findes hos Pseudo-Ingulf [2]), kan man ingenlunde uden videre slaa en Streg over [3]). Man kan ikke indvende imod den, at Kong Alfred jo kun raadede over Landet Syd for Themsen og Syd for Wætlingastreet. thi han kunde jo dog i det Mindste have indført den i sin Del af Riget, hvorefter den senere havde udbredt sig videre. Ej heller turde den Indvending have noget Værd, at det er exempelløst, at Hundredinddelingen paa administrativ Vej er indført hos noget germansk Folk [4]). Thi for det Første er det jo vist, at i alt Fald Institutionen ofte er bleven fornyet og gjenvækket hos et Folk, saaledes som f. Ex. Tilfældet var ved Edgars Love, og det er jo højst usikkert, om Karl den Store ikke hos Sakserne har indført Hundredet som noget helt Nyt [5]). Naar det dernæst kan ske, at germanske Erobrere indføre Hundredet hos keltiske Folk

---

[1]) Will. Malmesbury G. R. II. § 122: et quia occasione barbarorum etiam indigenæ in rapinas anhelaverant, adeo ut nulli tutus commeatus esset sine armorum præsidio, centurias quas dicunt hundrez, et decimas quas thethingas vocant, instituit, ut omnis Anglus legaliter duntaxat vivens haberet et centuriam et decimam.

[2]) Ed. Savile, S. 870. Jfr. ogsaa Annal. Winton., Monast. Angl. II. 205.

[3]) Dette gjør Maurer, Krit. Ueberschau I. 76, medens Hildebrand S. 54 og Stubbs S. 99, Gneist S. 13 dog tænke sig Muligheden af at Alfred har revideret Hundredinddelingen eller benyttet den paa en ny Maade.

[4]) Saaledes Hildebrand l. c. S. 53.

[5]) Jfr. Waitz, se foran S. 77 Anm.

— det blev jo indført i det 13de Aarh. i Wales af Edvard I[1]) — kan der jo ikke være noget Mærkeligt i, at det indførtes ogsaa hos germanske Stammer, hos hvilke det ikke fandtes eller hvor det var gaaet i Glemme.

Vi skulle endelig gjøre opmærksom paa, at man jo dog i hvert Fald maa indrømme, at Inddelingen i Wapentacer, som vi strax skulle omhandle, skyldes de Danske, saa at der i alt Fald paa deres Tid er indtraadt en Omordning i Administrationen, der sikkert har været mere end et Navneskifte. Dernæst ligger det nær at antage, at der i det 9de Aarh. er indtraadt Forandringer i Administrationen, for det Første fordi Hedningernes Indfald havde vist Angelsakserne, hvor slet Landets indre Ordning var og at Forandringer i Styrelsen og særlig af Hærvæsenet maatte foretages, og dernæst fordi Landets Samling til ét Rige under en fælles Konge maatte frembringe Ønsket om administrativ Ensartethed.

Tilbage staar da endnu det Spørgsmaal, hvad det er som tælles sammen i Hundreder for at udgjøre denne Inddeling, om det er Hundrede Gaarde, Hundrede Personer, eller saa meget Land, at det kunde stille Hundrede Krigere i Marken. Der har om dette Punkt været fremsat de mest forskjellige Anskuelser, i det Hundrederne i ét Land have syntes at henvise til ét Grundlag, medens man i et andet Land er gaaet ud fra et andet[2]). Vi skulle slet ikke gjennemgaa alle disse Betragtninger, især da Forfatterne alt for meget opfatte Hundrederne fra et urgermansk Standpunkt. Naar vi ville holde os til de angelsaksiske Kilder, da synes disse, hvis de give Oplysning om dette Punkt, kun at kunne antyde, at Hundrede Hider (100 Ploves Land) have udgjort et

---

1) Stubbs, Constit. Hist. II. 117 Note 2.
2) Jfr. Maurer i Kritische Ueberschau I. 77 f.

Herred. Saaledes aftrykker Ellis i „Introduction to Domesday“ (I. 184) en Optegnelse om Hundrederne i Northamptonshire paa Edvard Bekjenderens Tid, hvoraf fremgaar, at mange Hundreder her indeholdt 100 Hider, medens nogle ganske vist vare mindre og andre ere opstaaede ved Sammenlægning af Hundreder og derfor indeholde et større Tal af Hider. Ligesaa kan bemærkes, at Øen Man indeholdt 6 Sheddings eller Hundreder, hvilke hvert indeholdt 100 Hider[1]). I et Aktstykke, der vil blive nærmere omtalt nedenfor (§ 26) og som angaar Worcestershire, nævnes et halvt Hundred, Cudburgehlaweshundred, der rummer 50 Hider, og det tillades, at tre Hundreder for Fremtiden maa lægges sammen og danne et Hundred, Oswaldeslaw[2]), og dette staar netop opført i Domesday med 300 Hider[3]).

Naar det saaledes staar fast, at Hundredet paa en Del Steder talte 100 Hider, da forekommer det os at tale stærkt for, at virkelig Hidetallet har ligget til Grund for Inddelingen, og vi forundre os langt mindre over, at det paa mange Steder og paa en senere Tid ikke var Tilfældet. Naar man saaledes spørger Domesday, vil man ganske vist finde, at Hundrederne ere af meget ulige Størrelse, men Forholdet maatte jo ogsaa let ved Opdyrkning og ny Vurdering af Jorden kunne forandre sig i Løbet af nogle Hundrede Aar, især naar, saaledes som allerede de ovenfor anførte Aktstykker viste os, flere Hundreder lagdes sammen; af andre Aktstykker vil man netop se, at dette var ret almindeligt (jfr. saaledes Thorpe, Diplomatarium 418: þe half nigende hundredes sokne into Thinghove). Derfor bør man ikke

---

[1]) Palgrave, Commonwealth I. 97, 122.

[2]) Thorpe. Diplomatarium S. 211—215.

[3]) Domesday I. 172 b: ecclesia S. Mariæ . . habet unum hundret, quod vocatur Oswaldeslaw, in quo jacent 300 hidæ.

stille for store Fordringer til hvad Domesday og andre Kilder fra en senere Tid kunne oplyse om Tallet af Hider i de enkelte Hundreder. Men uagtet det saaledes forekommer os sandsynligt, at Hundredet betegner et Areal af 100 Hider, indrømme vi gjærne, at her er et Spørgsmaal, som det er meget vanskeligt at besvare med Sikkerhed.

§ 15.

Wapentac.

I en Del Shirer i Nordengland traadte Wapentac i Stedet for Hundred, uden at man dog mærker, at Andet end Navnet har skiftet. For at afgjøre om Wæpengetæc (wapentachium) er en nordisk Institution eller en angelsaksisk, maa dets Herkomst først belyses. Uagtet det angelsaksiske Tilsnit, med hvilket Ordet optræder, er det afgjort nordisk. Bosworth udleder rigtignok *wæpengetæc* af *wæpen*, Vaaben, og *tæcan*, berøre, men det er vel rettere at sige med Schmid, at et angelsaksisk Ord *tak* eller *tæc*, eller *getæc* ikke findes, men kun et Ord *tâcen*, *tâcn* eller *tæcn* (Tegn, signum, demonstratio), medens paa Oldnordisk *tak* betyder Berøring, Tag [1]. Naar nu hertil kommer, at *Wæpentac* ikke findes før i det 10de Aarh., er der al Rimelighed for at Ordet er dansk, og dermed maaske ogsaa Inddelingen. I hvert Fald er det aldeles grundløst, naar Ellis skriver, at det er mere

[1]) Maurer (Germania XVI. 323) indrømmer Ordets nordiske Herkomst. Leo (50) anfører som Grundord tacan og tilføjer: „wenn nicht häufig, doch im Gebrauche"; han bliver imidlertid, som alle andre Lexica, Exempel skyldig. Derpaa anfører han blandt Composita: viðtacan. Her maa man benytte Bosworths Exempel: wiðtoc, accepted, admiserunt, i Anglo-Saxon Chron. 1127; men Krøniken er paa dette Sted netop skrevet i en nyere Dialect.

end sandsynligt, at Wapentac var et af de tidligst brugte Udtryk om et Territorium hos Angelsakserne [1]).

Man har nu vel i Reglen ogsaa indrømmet, at Wapentacet er en dansk Institution [2]), men man har ikke undersøgt nøjere, hvorfor et Distrikt, som ganske svarer til et Hundred, kaldes et Wapentac, og især ikke hvorfor netop visse bestemte Egne bruge denne Betegnelse. Det er til Undersøgelse af dette Spørgsmaal vi nu gaa over:

Vi skulle da først finde Wapentac-Omraadet.

Det falder paa ingen Maade sammen med Danelagen. I Edvard Bekjenderens Love c. 30 staar at læse, at i Yorkshire, Lincoln-, Nottingham-, Leicester- og Northamptonshire og 8 Mil paa den anden Side Wætlingastreet kaldes det Wapentac, hvad Andre kalde Hundred. Sammenholdes denne Oplysning med Opgivelsen i Domesday og fremdeles med Forholdene i nyere Tid — thi endnu kaldes paa de fleste af disse Steder Hundredet Wapentac — se vi, at Optegnelsen til Dels er rigtig; der bør dog i Stedet for Northamptonshire læses Derbyshire [3]).

Af Domesday finder jeg, at der fandtes:

i Leicestershire og Nottinghamshire } kun Wapentacer, intet Hundred

i Rutland 2 Wapentacer, inddelte i Hundreder

---

[1]) Introduction to Domesday 182. Worsaae (Minder om Danske S. 205) er i Tvivl om Wapentac er dansk, skjønt han finder „en vis Sandsynlighed" derfor.

[2]) Stubbs, Constitut. History I. 96.

[3]) I Northamptonshire var der i Følge Domesday mange Hundreder, men kun to Wapentacer, nemlig Wiceslea og Optonegrave, hvilke imidlertid begge ogsaa blive kaldte Hundreder (S. 219, 222, 226) og hvoraf det Første grænser tæt op til Leicestershire, det Andet ligger tæt ved Stamford, altsaa begge grænsende til Wapentacomraadet.

i Derbyshire Wapentacer og ét Hundred
i Lincolnshire og Yorkshire } Wapentacer og Hundreder.

I Yorkshire afgaar fra Wapentacomraadet for det Første Halvøen Holderness med sine tre Hundreder: Uth-, Mith- og Northhundred, og dernæst en Del Hundreder som grænse nærmest dertil og altsaa indbefatte Shirets østligste Egne, Kysten langs Humber og Havet [1]).

I Lincolnshire afgaar fra Wapentacernes Omraade en Række Hundreder ved Stranden og tillige ved Havbugten the Wash, hvor de endog strække sig temmelig langt ind i Landet.

Hvis man nu betragter Wapentac-Landsdelene i Forhold til Femborgene (jfr. herved det medfølgende Kort over Danelag), da vil man finde at 1) Leicester er omgivet af Wapentacerne i Shiret af samme Navn. 2) Stamford har til Opland Rutlands og Lincolnshires sydlige Wapentacer (men Syd for Byen ligge Northamptons Hundreder). 3) Lincoln har om sig alle sit Shires Wapentacer, medens fjærnere fra Byen ved Havet Hundredet afløser dem. 4) Nottingham har til Omgivelse sit Shires Wapentacer, og det Samme gjælder 5) Derby og dets Shire. Hermed er formentligt bevist, at Wapentacerne udgjøre Femborgenes Opland, og at Hundrederne forekomme i de fjærnere Omgivelser, være sig ved Havet eller inde i Landet [2]).

Men Wapentacomraadet strækker sig endnu videre og omfatter Yorkshire, dog kun dennes nordlige og vestlige Treding, ikke den østlige Del, Egnene ved Havet. Naar nu huskes, at ogsaa Forbundet af danske Borge

---

[1]) Hundrederne ere saaledes ved Humber: Hessle, Welton; Øst for York og ved Havet: Hacle, Warter, Pocklington, Turbar, Scard; samt nærmere ved York: Cave.

[2]) I Æthelred III. (Loven for Femborgene) nævnes derfor ogsaa kun „Wapentacer", ikke Hundreder.

har havt en videre Udstrækning, i alt Fald til visse Tider, i det der i Begyndelsen af 11te Aarh. omtales „Syvborgene“, saa vækkes der Formodning om at dette Borgomraade har indbefattet York.

Dette er det Hovedresultat, som jeg faar ved Studiet af Domesday og Lovene. At der allerede paa Vilhelm Erobrerens Tid var indtraadt nogen Ændring i den gamle Benævnelsesmaade eller nogen Vaklen, derom kan man let overbevise sig af Domesday [1]), og det er derfor ikke overalt klart, hvorfor pludseligt et Wapentac dukker op i Stedet for et Hundred [2]).

Efter at det saaledes er bevist, at Wapentac er et nordisk Ord og at Wapentacomraadet falder sammen med de danske Femborges Opland, vil det være at forklare, at Wapentac er bleven Benævnelsen paa en Tingkreds eller et Administrationsomraade; thi denne Betydning har det næppe noget Sted i Norden. Vápnatak betyder her Handlingen at gribe til sine Vaaben, især ved Tingets Slutning eller ved en enkelt Retssags Ende, samt den til denne symbolske Handling knyttede Virkning, at Noget retslig afgjøres eller fastslaas, være sig en Lov, en Dom eller Bestemmelse over et offentligt Anliggende. Derfor hedder det i Kilderne: dømt, stadfæstet med Vaabentag. Den engelske Sprogbrug er saaledes usædvanlig og lader sig ikke forklare ved Paralleler andensteds fra. Man kan kun ved Ræsonnement gjøre sig Formodning om, hvorledes denne Betegnelse er opstaaet.

Det ligger da ikke fjærnt at tænke, at man har

[1]) Se saaledes foran S. 86 Anm. 3.

[2]) De foregaaende Undersøgelser bygge paa et meget besværligt, topografisk Studium, for hvilket der især lægges Hindringer i Vejen ved Manglen paa Forarbejder, der oplyse om de gamle Stednavnes nuværende Navne og om de enkelte Hundreders og Wapentacers tidligere eller nuværende Omraade.

kaldet Tinget Vaabentag paa Grund af den Maade, hvorpaa Forhandlingerne af den enkelte Sag eller det enkelte Møde sluttedes, og at det fra Tinget er blevet udvidet til at betyde de Tingsøgende og Tingkredsen. Til denne Tolkning maatte man sikkert komme, om man alene skulde vejledes af den nordiske Talebrug.

Men i en engelsk Kilde findes en anden Forklaring. I Edvard Bekjenderens Love c. 30 angives Navnets Oprindelse saaledes:

„Cum enim aliquis accipiebat præfecturam wapentagii, die constituto conveniebant omnes majores contra eum in loco, ubi soliti erant congregari, et, descendente eo de equo suo, omnes assurgebant contra eum et ipse erigebat lanceam suam in altum, et omnes de lanceis suis tangebant hastam eius, et sic confirmabant se sibi. Et de armis, quia arma vocant wappa, et taccare, quod est confirmare."

Denne i den sidste Sætning givne sproglige Forklaring er urigtig, og man har Indtrykket af, at Oplysningerne i Begyndelsen af Stykket ere skrevne under Indflydelse af denne etymologiske Forstaaelse [1]). Bromton angiver omtrent det Samme, vistnok støttet til denne Lovkilde:

Wapentake Anglice idem est quod arma capere, eo quod in primo adventu novi domini solebant tenentes pro homagio reddere arma sua [2]).

Bromtons Forklaring lyder egentlig mere forstaaelig; vi se Vasallerne overgive deres Vaaben til den nye Lens-

---

[1]) Grundtvig (Vidensk. Selsk. Oversigter 1870 S. 81) betragter det Sidste som en Glosse, hvad der dog vist ikke gaar an. Alle Former af disse Love have dette etymologiske Forsøg, og Forfatteren af Lovene er særligt interesseret i Ordtydninger, hvoraf mange, og flere uheldige, forefindes. Jfr. nedenfor § 41 (felagus).

[2]) Bromton hos Twysden, Scriptores 957.

herre, og denne tillader dem at tage deres Vaaben paa ny. A. D. Jørgensen har med Grund som Parallel henvist til, at Hirdmændene i Norge kaldtes Kongens Sværdtagere, de som toge mod Herrens Sværd[1]).

Hvad der maa vække nogen Betænkelighed mod Benyttelsen af disse Kildesteder, er den Omstændighed, at Wapentac ellers ikke kjendes fra Norden som et Navn paa Aflæggelsen af Troskabsløftet til en Herre. Man kjendte ogsaa i Norden ceremonielle Handlinger, der saa ud som de her beskrevne, men disse synes af de engelske Forfattere at være blevne bragte i Forbindelse med Navnet paa Herredet, fordi denne Art Berøring af Vaabnene var dem bekjendt, ligesom den ogsaa ganske sikkert havde holdt sig længere end det gamle Vaabentag under Tingforhandlingerne.

Man kunde fristes til snarere at sætte Wapentac i Forbindelse med et Vaabenting eller et Vaabenskue (hos Skotterne Wappinschawin[2])), men i denne Betydning findes Ordet kun paa et eneste Sted i de nordiske Kilder, nemlig i Orkneyinga Saga c. 30, hvor Kali raader Kong Magnus Barfod „eiga vápnatak ok kanna svá lið sitt", altsaa et Vaabenting for at se, hvor meget Mandskab der var blevet tilbage. Her kan dog Ordet være fejlskrevet for vápnaþing[3]).

Imidlertid vilde Wapentacs Udledelse af et Vaabenting være en rimeligere Forklaring end den i de to først nævnte Kilder fremsatte, fordi Benævnelsen da skrev sig fra Noget, som fandt Sted hyppigere. Det er ikke muligt at se, hvorledes en Handling, som kun fandt Sted, hver Gang Hundredet fik en ny Herre, skulde

---

[1]) Aarb. f. Nord. Oldk. 1876 S. 179—180.

[2]) Acta Parlam. Scot. I. 752: fiat visus armorum quod dicitur wappinschawin bis in anno.

[3]) Jfr. Grundtvig l. c. S. 77—78.

kunne give Tinget eller Tingkredsen dette Navn, og hvilken er den Herre over Hundredet, til hvilken man saaledes forpligter sig?

Jeg tror derfor at maatte fastholde den Forklaring af Wapentacs Oprindelse, at det er fremkommet af Navnet paa en af de vigtigste Handlinger paa Tinget, Vaabentaget, hvilket er blevet overført som Navn paa den forsamlede Mængde af Tingsøgende og derefter paa det Distrikt, hvorfra disse vare komne. Man maa huske, at Vaabentaget var den Akt, hvormed Almuen stadfæstede enhver Beslutning paa Tinge, hvad enten den gik ud paa at vælge en Konge (þá var Sverri gefit konungs nafn . . . ok dæmt med vápnataki) eller at fastsætte en Bestemmelse om Regeringen (var þat þá gört lögtekit, ok átt vápnatak at, at Sveinn konungr skyldi kjósa þann af sonum sínum, sem han vildi, til konungs epter sik i Danmörk) eller at afsige en Straffedom (Skaanske L. VII. 9 om Tyven: þa far bondæn hanum friþlöso ok uapnætæk ofna bak a lanzþingi) eller at godkjende Overdragelse af Ejendomme, eller at vedtage Love. Allerede paa Island mærker man, at Vápnatac paa Grund af sin overordentlig hyppige Anvendelse er paa Veje til ogsaa at benyttes om Retsmødet eller Øjeblikket, da Vaabentaget skete, jfr. Udtrykket 14 Nætter efter Vaabentag[1]).

Det vil i den Henseende ogsaa have Interesse at lægge Mærke til, hvorledes Navnet paa de enkelte Wapentacer er opstaaet. Det er, saa vidt jeg kan se, aldrig efter en Person, men derimod efter et Sted, at Wapentacet har Navn. Det har dernæst undret mig, at saa mange af disse Wapentacer ikke benævnes efter en Hovedby, men snarere efter en eller anden lille Plet, en Høj eller Lund. Saaledes ligger der i Waragehou Wa-

---

[1]) Se Exempler hos Grundtvig l. c. 69.

pentac en By Waragebi, i Calnodes*hou* Wapentac Calnodes*bi*, i Wales*cros* Wapentac Wales*bi*, og vi finde mange Sammensætninger med -Sten og -Lund. Herom vilde en indgaaende lokal Undersøgelse kunne give mange Oplysninger, men en Saadan er jeg ikke stødt paa. Jeg skal dog anføre, at det i Indledningen til Census af Great Britain, 1851, Population tables I. S. LXIV siges, at i England 362 af 799 Navne paa Hundreder, Wapentacer og Liberties ere afledede af Sogne og Landsbyer, men at i Yorkshire 18 af 27 Navne, i Lincolnshire 20 af 29, i Suffolk 18 af 21, i Norfolk 20 af 30 ikke kunne føres tilbage til Bynavne, og at i Stafford, Worcester, Warwick, Leicester, Rutland, Nottingham, Derby, Northumberland og Cumberland Hundrederne og Warderne ikke ere blevne afledte paa denne Maade. Saaledes synes det som om denne Ejendommelighed er fremherskende i den væsentlig danske Del af England.

Jeg formoder derfor, at især Tingstedet har givet Navn til det enkelte Wapentac. Dette fører atter Tanken hen paa, at selve Navnet Wapentac skriver sig fra en Handling paa Tinge, nemlig Vaabentaget. Desuden er det jo rimeligt, at i Vikingehærens Besiddelser, hvor denne Inddeling af Landet er opstaaet, mange andre Handlinger ere foretagne med Vaabnenes Hjælp paa Tinge, til Ex. baade Hyldning af en ny Herre og Eftersyn af Vaaben; endelig anvendtes jo ogsaa Vaaben ved Edsaflæggelsen af Parten i Rettergang, saaledes som nedenfor vil blive omtalt (se § 33). Men det er vist fra den hyppigste og den højtideligste, af hele Almuen foretagne Handling paa Tinge, Vaabentaget, at Tingkredsen har faaet Navn. Det vil i dette Arbejde oftere blive paavist, at et nordisk Ord hos Kolonisterne i England har faaet en egen Betydning.

§ 16.

Rapes og Lathes. Tilbageblik

I Grevskabet Sussex forekommer en Inddeling i Rapes [1]). Herved forstaas dog ikke en Tingkreds, i det Tinget er forblevet hos Hundredet; det er en ren administrativ, geografisk Inddeling, og Rapet kaldes i Reglen efter Besidderen [2]). Ved Forklaringen af dette Ord lade de angelsaksiske Ordbøger os fuldkommen i Stikken [3]); thi at der findes et Ord *ráp*, Reb (funis), kan i denne Henseende ikke hjælpe.

Men der findes en Parallel i Norden, som det er værdt at lægge Mærke til, nemlig det islandske *Hreppr* eller *Hrappr*, det vil sige et Distrikt, hvis Opgave er at tage sig af de Fattige [4]), hvilket opkom efter Kristendommens Indførelse og vist i det ellevte Aarhundrede. Vigfusson har i sin engelske Ordbog forklaret det engelske *Rape* som en Levning af en lignende Inddeling i England. Det forekommer mig, at denne Tydning maa staa fast, i det Mindste saa længe indtil man finder Muligheden for nogen anden Forklaring. Nøjere at bestemme det Tidspunkt, paa hvilket Rapes ere opstaaede, eller den Betydning, de havde i Administrationen, lader sig ikke gjøre. —

I Kent ordnes Hundrederne i Lathes eller Lests, men med den Forskjel fra Raperne, at Latherne ere Tingkredse, indenfor hvilke Hundrederne ere de blot

---

[1]) Domesday, Sussex.

[2]) Palgrave, Commonwealth 101. Ellis, Introduction to Domesday. I. 179.

[3]) Grein, Bosworth, Leo, Ettmüller, Somner.

[4]) Vigfusson udleder Ordet af hreppa, at faa, erholde, altsaa det Tildelte.

geografiske Dele[1]); Raperne derimod staa ikke i Forhold til Tingene, saaledes som det alt er sagt[2]). —

Kaster man et Blik tilbage paa Landets verdslige Inddeling som den i det Foregaaende er fremstillet, ville forskjellige Hovedresultater strax frembyde sig. For det Første vil man se, hvorledes Inddelingen i alle Punkter først synes at fæstne sig under Alfred og de følgende Konger, det vil sige paa Dansketiden. Landet maatte jo desuden, efter at det 829 var blevet en Helhed, bestræbe sig efter Ensformighed i Administrationen. Shirerne udvikle sig, men de faa først Fasthed med Hensyn til Tal og Grænser i det 11te Aarh. Wapentacerne skyldes afgjort dansk Ordning, og Hundrederne kan man efter den bedste Søgning ikke finde før Alfreds Tid; i hvert Fald maa denne Konge have foretaget en Fornyelse og Omordning af Hundredinddelingen. Endelig bære Tredinger og Rapes ogsaa nordiske Navne. Naar det nu er vitterligt, at Nordboerne i alle administrative Forhold viste en fremragende Dygtighed, at deres Tingordning og Politiforvaltning i mange Henseender vare mønsterværdige og tildroge sig de Fremmedes Opmærksomhed og Lovtaler, mon det da ikke er rimeligt, at Angelsakserne have lært Meget af Nordboerne i denne Henseende, og at Englands Inddelinger, ligesom de ofte bære nordiske Navne, i høj Grad afspejle den nordiske Samfundsordning?

---

1) Stubbs, Constit. History I. 100.

2) For saa vidt Latherne ere en Melleminddeling mellem Shiret og Hundredet ligne de Tredingen. Jfr. en Tilføjelse til Edvard Bekjenderen § 31 (Note 5): In quibusdam vero provinciis Anglice vocantur leð, quoð isti dicunt thrihinge. Leges Henrici c. 7 § 2 (Note 4).

Femte Kapitel.

Forskjellige Standsklasser.

§ 17.

Karl, Karlman, Bonde.

Det er meget vanskeligt at tale om Bestanddelene af et Lands Befolkning uden at komme ind paa Spørgsmaalet om den personlige Stilling (Status), og det er næsten ikke muligt at tale om Stænderne uden at behandle Embederne eller Styrelsen. En anden Omstændighed, som tvinger Forskeren til at gaa Veje, som egentlig ikke stemme med en velvalgt Plan, ere Kildernes Tavshed eller deres Rigdom. Det er med andre Ord ikke muligt i et retshistorisk Arbejde, naar det i alt Fald angaar en saa gammel Tid som den her behandlede, og naar det ønsker at bryde op i selve Grunden, at give en systematisk Fremstilling. Dette maa tjene til Undskyldning for og forsvare den Orden i Undersøgelserne, som findes i det følgende.

Jeg finder da Anledning til at begynde med nogle Bemærkninger om Betegnelsen paa selve Retssubjectet. Angelsakserne bruge gjærne i Lovene Ordet *man* (Mand), uden at der naturligvis herved lægges Vægt paa Personens Kjøn. Paa Dansketiden vil man i Angelsaksisk finde

Udtrykket *carlman* for Retssubjectet af Mandkjøn. I ældre Angelsaksisk betød ceorl maaske det samme [1]), men hyppigere var det Ægtemanden, modsat Hustruen, og fremfor Alt den lavere stillede Bonde. Dette Ord maa dog ikke forvexles med *carl*, som er et nordisk i England indvandret Ord. Rigtignok opføres det i Somners, Lyes, Leos og Ettmüllers Ordbøger; men her gives intet som helst gyldigt Exempel derpaa, og naar Henvisningerne til tydske Paralleler og Grimms Grammatik udelukkes, bliver der Intet tilbage.

Naar det altsaa i Anglo-Saxon Chronicle 1087 om Lovene for Voldtægt hedder: „and gif hwilc *carlman* hæmde wið *wimman* hire unðances, sona he forleas þa limu þe he mid pleagode," da er det urigtigt her at oversætte carlman ved „comman man" [2]), det betyder Mand modsat Kvinde. Ligesaa er det urigtigt i Chroniclen 1137 at gjengive „carlmen and wimmen" ved „peasant men and women"; det er atter Modsætningen mellem de to Kjøn der kommer frem [3]). Dette fremgaar for det Første bestemt af Sammenhængen, dernæst af Formen carl og ikke ceorl, samt endelig af Sammensætningen carlman, hvilket er en direkte Oversættelse af det i de gamle nordiske Sprog netop som Betegnelse for Mandsperson brugte *karlmaðr* [4]).

---

[1]) Schmid har dog kun et ikke helt klart Exempel herpaa (S. 543).

[2]) Saaledes har Thorpe oversat det, og jeg gjengav det efter ham paa samme Maade i Normannerne I. 321 f. Earle, Two Saxon Chronicles, S. 369 har paavist, hvorledes det bør oversættes, men han svæver i Vildfarelse, naar han tror, at Ordet er angelsaksisk.

[3]) Følgende karakteristiske Navn findes fra Yorkshire i Great Roll of the Pipe 1189—90 S. 87: Hugo Wimmancharl.

[4]) Ældre Gulaþings Lov c. 115 (N. G. Love I. 51): karlmaðr eða kona. Flensborg Stadsret, Tillæg S. 112: hwilk karmen mæth quinnæ bathæs. Vestgötalag I. Vaþæsar B. c. 2 (S. 19):

Men man vil som Betegnelse for Retssubject ogsaa finde Ordet *Bonde.* At Bonde er nordisk, derom kan vel ikke være mindste Tvivl. Det findes ikke i ældre Angelsaksisk, om end ogsaa Muligheden for at en lignende Ordform kunde opstaa, er til Stede, fordi *byvan* eller *bûvan* betyder colere, habitare [1]); derfor betyder i Cynewulfs Crist *fold-bûend* Jordbeboer. Den første Gang „*bonde*“ overhovedet forekommer paa engelsk Grund, er vel i Æthelreds Love; derpaa findes det i Knuds Love [2]) og andre Kilder fra samme Tid.

Baade Tidspunktet for dets Fremkomst og dernæst den aldeles klare, nordiske Form, hvori det findes (bondæ, bonda), lade ingen Tvivl tilbage om at Nordboerne have indført det.

Bonde bruges i forskjellige Betydninger, men mest karakteristisk er maaske dets Brug om Retssubjectet. Herhen hører vist allerede Knud II. 8 om at raade Bod paa Freden, saaledes som „þâm bondon sy sêlost and þâm þeôfon sî lâðost“ (som det er Bonden bedst og Tyven ledest); her tænkes paa mere end paa „Hauswirth“ (pater familias) — saaledes oversætter Schmid og den gamle latinske Form det — her maa menes Landets Borgere i Almindelighed. I c. 72 nævnes Bonde ved Siden af Hustru og Børn og ligesaa i Modsætning til Arvinger (þâ yrfenuman), jfr. Henrik c. 14 § 5 (bunda, uxor, pueri). I c. 76 § 1 bruges „Bonde“ om Ægtemanden i Modsætning til Hustruen.

Den rette Parallel til Ordbrugen i Knuds Love kan næppe findes andensteds end i de danske

---

slikt skal firi kono sar bætæ sum karmans. Jorþæ B. c. 3 (S. 43), II. c. 4 (S. 181): skal konæ lagh byþæ sum karmaþar. Biskop Brynj. St. c. 2 (S. 72: quinman . . oc carman).

[1]) I Henhold hertil konstruere Leo og Andre Ordet som angelsaksisk.

[2]) Æthelred, Tillæg til VII. § 3, Knud II. 8, 72, 76.

Love, hvor Bonde bruges paa denne Maade. Jydske Lov I. 41: böta a thre marc bondæ oc thre marc kunung. Erik Sjæll. Lov II. 28: allæ stathæ ær bondær aghæ 40 marc, tha a kunung 40 marc oc thot hvaræn sva at kunung hjælpær bondæn fürst til at han fangær sin ræt for thii at thet varth vithær hanum giort. Saaledes findes det mange Steder i de gamle danske Love [1]), men derimod ikke, som det synes, i de norske og islandske [2]), og vist heller ikke i de svenske. I Betydning af den mandlige Ægtefælle er det derimod almindeligt i Norden.

Falder *Bonde* bort som angelsaksisk Udtryk, saa falder ogsaa *Husbond*, der ikkun figurerer i de angelsaksiske Lexica med ét tvivlsomt Exempel, nemlig Exodus III. 22 [3]). Fra de Danskes Tid findes det derimod flere Gange, i Betydning af Husets Herre og af Husets Bestyrer [4]).

Samtidigt hermed forekommer imidlertid Bonde i Betydning af en bestemt Stand eller Klasse.

I Æthelred VII. c. 2 § 4 udsiges: si quis jejunium suum infringat, servus corio suo componat, liber pauper 30 d., et regis thaynus 120 sol., et dividatur hæc pecunia pauperibus. I den tilsvarende angelsaksiske Text (S. 242), der dog vist netop paa Grund af at Ordet Bonde benyttes, maa være yngre, kaldes liber pauper *bunda*. I A.-S. Chronicle findes en Tilføjelse ved Aar 777, nemlig en Oversættelse af et Gavebrev til Medeshamsted, hvorved skjænkes „x bonde lande“; i den la-

---

1) Jfr. Lunds Ordbog.

2) Jfr. Vigfussons Ordbog.

3) Skeat siger derfor saa meget rigtigt „not a true Anglo-Saxon word, but borrowed from Scandinavian“.

4) Chronicon Jocelini de Brakelonda 9: ille frater bonus husebondus est: quod probatur ex warda sua, et ex obedienciis quas bene servavit.

tinske Form[1]) hedder det „terram x manentium“. I Anglo-Saxon Chron. 1048 hedder det, at Grev Eustache af Boulogne vilde paa en Rejse, da han kom til Dover, søge Logis for sig og sine Folk, hvor det lystede dem. En af hans Mænd vilde tage Bolig hos en „Bonde“ mod dennes Villie og tilføjede „Husbonden“ et Saar. Denne slog da Manden ihjel, men derpaa kom Greven og hans Følge til og slog Husbonden indenfor hans egne Vægge; derpaa droge de mod Byen og dræbte mange af Borgerne[2]). Af denne Beskrivelse fremgaar, at „Bonden“ ikke har boet i Byen Dover, men tæt ved den; Byens Indbyggere hedde jo ogsaa burhmen[3]).

Bonde i Betydning af den fri og velstaaende Jordbesidder, saaledes som det almindelig blev brugt i Norden, synes ikke forekomme i England; det skulde da være i de danske Egne i den ældre Tid[4]). Derimod findes allerede paa Æthelreds Tid Bonde om den mindre vel-

¹) Kemble Nr. 165 (I. 201).

²) A.-S. Chron. 1048 (S. 313): þa com an his manna and wolde wician æt anes bundan huse his unðances and gewundode þone husbundon and se husbunda ofsloh þone oðerne . . . ferdon to þam husbundon and ofslogen hine binnan his agenan heorðæ.

³) Dette har Freeman (II. 132, 577) misforstaaet. Der staar ogsaa, at Eustache og de af hans Mænd, som vare i Dover, kastede sig paa deres Heste og „ferdon to þam husbundon and ofslogon hine binnan his agenan heorðæ and wendon him þa up to þære burgeweard and ofslogon ægðe ge wiðinnan ge wiðutan ma þanne 20 manna and þa burhmenn ofslogon 19 menn on oðre healfe“. Freeman anfører det Faktum, at Eustache og hans Mænd stege til Hest i et saadant Øjeblik, da Hesten netop maatte være dem til stor Hinder, som Exempel paa hvor umulig det var for en fransk Adelsmand paa den Tid at slaa et Hug uden at være til Hest (S. 132). Den her fremsatte Tydning viser det Uholdbare deri; de rede ud af Byen for at finde Manden.

⁴) Herhen kan maaske regnes Codex Dipl. IV. 26 Nr. 739 (Knud 1023): „deuoto mihi ministro qui Leofwine nomine et Bondan sunu appellatur cognomine“. Domesday, Yorkshire 324 a: Torchil, Siuard Bonde et Alchil habuerunt 8 carr. terræ ad geld.

havende, men dog fri Mand. I Æthelreds Love VII. § 3 (Tillægget til Konciliet i Haba) staar som alt sagt, at for at forsømme en vis i Anledning af de Danskes Indfald paabudt Faste skal Bunda eller liber pauper bøde 30 Penninge. Heraf synes fremgaa, at Bonde maa være en ringere Jordbesidder svarende til ceorl. Men i en langt senere Tid træffe vi Bonden paa et endnu lavere Standpunkt og ikke engang som fri. I et Aktstykke fra Edvard den Andens Tid nævnes „tam liberi sokmanni quam bondemanni"[1]. i de skotske Forstlove gjengives nativi ved „bondis", og det hedder: „as he is fre man or bonde"[2]. Dette synes have sin Grund i, at man har misforstaaet Ordet Bondes Oprindelse og har sat det i Forbindelse med *bond* og *to bind*, saa at man forklarede det om en Person, der stod i en Art Trældom eller Vornedskab[3].

§ 18.

Træl, Lysing, Fri.

Paa Angelsaksisk hedder Slaven eller den Ufri *Wealh*, *Theow*, *Esne*, paa Nordisk *Thræl*. Den nordiske Betegnelse maatte, som rimeligt var, ogsaa finde Indgang i England, jfr. Æthelred VII. 3 og Æthelred II. c. 5. § 1: gif Ænglisc man Deniscne þræl ofslea. An-

---

[1]) Monum. Guil. Liber Cust. I. 353. Jfr. Gilbert, municipal documents 241. I Cartulariet fra Whitby nævnes Bondi, Cottarii, Gresmanni (S. 24, 28).

[2]) Leges forest. c. 3, Acta Parl. Scot. S. 324: „þe bestis of þe kingis bondis" (animalia nativorum); c. 12.

[3]) Skeat: that the word bondage has been connected from very early times with the word bond and the verb to bind is certain; hence its sinister sense of servitude; it is equal certain that this etymology is wholly false, the Anglo-Saxon bonda having been borrowed from Icelandish bóndi.

hang IV. 21: þræl weard tô þegene and ceorl weard tô eorle. *þræl* har aldrig været et angelsaksisk Ord.

Den Frigivne kaldes i enkelte Kilder *lysing*, et fra Nordboernes Maal adopteret Ord, der i Følge sin Stamme (*lysan*, redimere) kunde være angelsaksisk, men dog ikke forekommer før Dansketiden, og derfor, ligesom saa mange andre Ord med Endelsen *-ing* [1]) bør anses for nordisk [2]). Det findes første Gang i Alfred og Gudrums Forlig c. 2, hvor det hedder, at man skal tage lige høj Wergild for dræbt dansk eller engelsk Mand, „butan þâm ceorle, þe on gafol-lande sit, and heora *liêsingum*, þâ syndan eâc efen dyre, ægðer to 200 scill". Den engelske Ceorl, der sidder paa Skatteland, skal altsaa regnes lige med „deres Lysing", og deraf kan man vel slutte, at de Frigivne gjærne fik en mindre Jordlod at dyrke. Det vil i den Henseende ogsaa fortjene at huskes, at der i Yorkshire fandtes en By *Leisingebi* [3]), *Laisingbi* [4]). At Lysingen ikke var fuld fri, fremgaar af et Aktstykke af 1060 fra Østangel: „þo men half fre, þeowe and lisingas" (let half the men be free, serfs and lisings) [5]).

Der findes saa faa Efterretninger om den Frigivnes Retsstilling, at herom vanskeligt kan udtales noget Sikkert. Det synes ogsaa noget farligt at drage Slut-

---

[1]) Jfr. foran S. 28.

[2]) Schmid og Maurer (S. 421) sammenstille Ordet med det oldnordiske leysingr eller leysingi uden at sige, at det er et Laan. Jfr. derimod Price og Thorpe i Ancient Laws. Bosworth oversætter karakteristisk nok lysing i Alfreds Lov ved deliverance. Enhver kan se, at denne Oversættelse ikke passer, men fra et angelsaksisk Standpunkt maatte lysing betyde en Handling, ikke en Person.

[3]) Domesday I. 305, 338.

[4]) Cartul. abb. de Whiteby 113.

[5]) Thorpe Diplomatarum 591; Kemble, Codex Dipl. IV. 308 Nr. 980.

ninger fra parallele Forhold og Bestemmelser i andre Landes Love. Naturligvis bliver den Frigivne folc-fri; han er ikke længere en Ting, kan besidde Formue, har en bestemt Wergild osv. I Følge den foran nævnte Forordning har han havt Wergild ikke som Thegn, men som Ceorl. Da han ikke som den Frifødte stod i et naturligt Familie- eller Slægtforhold, der kunde beskytte ham, maatte han have en Herre, som han dog selv kunde vælge, naar der ikke ved Frigivelsen var blevet disponeret over ham til en bestemt Herre. Konrad Maurer anser det end videre for sandsynligt, at der i Analogi med de norske Loves Regler har bestaaet en dobbelt Klasse af Frigivne [1]). Dette er som sagt Forhold, hvorom man kun kan gjøre sig Formodninger.

Trældom var som bekjendt almindelig i Norden paa Vikingetiden; men Trællen var dog næsten altid en Hustræl, og man kjendte ikke en agerdyrkende, jordbesiddende Stand af Trælle. Derimod vilde det stemme med Vikingernes Anskuelser at gjøre de betvungne Folk til deres Trælle; mange irske Trælle bleve til Ex. førte hjem til Norge. Imidlertid er det sikkert, at Nordboernes Samfund i England udmærkede sig ved en høj Grad af Frihed og ved en meget lille Trællestand.

Allerede Sharon Turner havde været opmærksom herpaa ved Studiet af Domesday og skriver: „de Danske plantede i de af dem besatte Landskaber en talrig Klasse af fri Mænd“ [2]). Robertson har opstillet følgende Beregning paa Grundlag af Domesday. I Danelag bliver en Trediedel eller en Fjerdedel af hele Befolkningen opført som liberi homines eller som socmen, hvilket betyder en mindre Gaardejer. „I Mercia fandtes der 132 liberi homines og i Kent 44 socmen, medens i

[1]) Kritische Ueberschau I. 421 f.

[2]) Jfr. Worsaae, Minder om de Danske 220.

Wessex begge Klasser synes fuldstændig ukjendte, hvorimod Trællebefolkningen i dette Landskab overskred med næsten 3000 Mercias og hele Danelags forenede Tal af Trælle. De absolute Trælle i de tre vestlige Shirer, Devonshire, Somersetshire og Cornwall, vare i Tal lige saa mange, og i det egentlige England mere end 3 Gange saa mange, som hele Summen af Trælle igjennem Danelags fulde Udstrækning. Ingen som helst Trælle opføres for Yorkshires eller Lincolnshires Vedkommende, de to Distrikter, som ere alleregentligst Anglo-Danske, og kun 46 findes i Nottingham og Derbyshire tilsammen, hvor danske Sædvaner ogsaa synes at have været fremherskende, hvorimod Trællestanden er til Stede i Østangel . . . og paa Mercias Grænser. Kort sagt, hvor Normannen kan paavises, dér findes Socman og Liber Homo, og dér forsvinder Trællen“ [1]).

En anden Forfatter skildrer saaledes det Resultat, som Studiet af Domesday bringer. Nord og Øst for Wætlingastreet, men især i Yorkshire, Lincolnshire, Norfolk og Suffolk levede i det 11te Aarh. en Befolkning, hos hvilken Frihed var Reglen, Syd og Vest for denne Grænse var Frihed Undtagelse. I York- og Lincolnshire var der ingen Slaver; i de 11 Grevskaber Nord og Øst for Wætlingastreet, fra hvilke vi have Oplysninger, var Tallet af Slaver 4179 imod 116,871 fri Mænd eller omtrent 3½ pro Cent. I de fem sydvestlige Shirer var Tallet af Trælle derimod 16 eller 17 p. C. Og som det gik med Trællene, saaledes gik det med de nærmeststaaende Ufrihedstrin. Socmen, som man maa opfatte som en Art fri Bondestand, høre hjemme i Nord og Øst; Villani, Bordarii og Cottarii, som ikke kunde forlade deres Jord og som i flere Tilfælde ikke havde nogen virkelig Ejendomsret, dannede

[1]) Robertson, Scotland under her early kings II. 272 f.

den store Mængde af Landbefolkningen i det Sydlige og Vestlige[1]).

Dette er jo særdeles mærkelige Oplysninger. De af Hedningerne besatte Landsdele kjende til en langt større personlig Frihed end det kristne Kongerige. Vi træffe her en betydelig Stamme af mindre Jordbesiddere og Selvejere, en saadan som netop maatte være mest egnet til at bevare selvstændig Udvikling og Folkets Selvstyre. Nordboernes Agtelse for Frihed og Uafhængighed er bekjendt nok, men Forholdene i England fremtræde som mærkelig gunstige, saa at de endog synes bedre end i Hjemlandene i Norden. Man føler sig opfordret til at undersøge nøjere, hvilke de Forhold kunne være, der i saa høj Grad have begunstiget Trællenes Frigivelse og Jordens Fordeling mellem uafhængige Bønder.

Man maa vist antage, at Nordboerne, da de i Slutningen af det niende Aarhundrede overtoge store Landskaber, som de „delte imellem sig, pløjede og dyrkede“[2]), frigave mange Trælle, som de satte til Jordbrugere; derved fremkom de før nævnte Lysinger, der næsten staa som en egen Klasse Jordbrugere og sættes lig med den angelsaksiske Ceorl. I Stedet for mange Ufri, som tidligere havde beboet Grunden, kom Jorden i Hænderne paa fri Mænd eller paa Frigivne. Men de Frigivnes Stilling var atter kun en midlertidig, og med næste Generation, eller dog med en af de følgende, indtraadte den fulde Frihed, om den da ikke alt var erhvervet forinden ved Parternes Overenskomst[3]).

Dernæst er jo Intet mere egnet til at slippe fra

---

[1]) Pearson, historical maps, pref. IX. Denne Forfatter ser dog ikke alene i de Danskes Kolonisation Grunden til dette Forhold.

[2]) Steenstrup, Normannerne I. 264, II. 74, 90.

[3]) Fr. Brandt, Retshistorie 75.

gamle Baand end at løsrives fra den gamle Jordbund og at færdes mellem forskjellige Lande. Handelen og Handelsrejserne maatte bevirke, at mangen tidligere bunden eller halvfri erhvervede egen Formue og selvstændig Stilling, hvad der let maatte føre personlig Frihed med sig. — I Lovstykket Anhang V. § 6, der vistnok skriver sig fra 11te Aarh., men i øvrigt ikke særligt angaar Danelag, skjønt det ganske sikkert ikke indeholder ren angelsaksisk Ret, hedder det, at om Kjøbmand kom saa vidt, at han fór tre Gange over det vide Hav i egen Forretning, var han for Fremtiden at anse for Thegn (den højeste Klasse af fri Mænd). Til denne Stigning til det højeste Borgertrin maa have svaret Overgange paa lavere Trin, opnaaede paa lignende Maade. Og da Handelen netop var en Hovedbeskæftigelse for Nordboen, har megen Frihed kunnet trænge ind i Samfundet.

Fremdeles har Krigerlivet fremmet Frigivelsen af Trælle. Det var en almindelig Regel i Norden, at Træl ikke maatte sendes i Leding; Hæren skulde bestaa af Fri. Derfor udtale endnu vore Provinslove, at om Trællen sendes i Leding, da mister Ejeren ham, og Kongen kan mæle ham frels for hver Mand[1]). Om den Flaade, som Knud den Store fører til England, siges det, at paa samme var der ingen Træl og ingen Frigiven[2]). Men Krig og Overfald kom ofte uventet, og Nordboerne have i Nødsfald næppe betænkt sig paa at give Træl Vaaben. Der mangler da ikke heller Exempler paa, at Trælle have kæmpet ved fri Mænds Side[3]). Den ældre Gulathingslov c. 312 omtaler det

---

[1]) Eriks Sjæll. Lov. III. 18 (V. 12). Jydske Lov III. 2.

[2]) Encomium Emmæ, Langebek, Scriptores II. S. 481: in tanta expeditione nullus inveniebatur servus, nullus ex servo libertus, nullus ignobilis, nullus senili ætate debilis.

[3]) Gjessing, Annaler f. Nord. Oldk. 1862 S. 168 f.

Tilfælde, at Fjenden falder ind i Landet; da skal fare baade Træl og Thegn, og om Træl bliver Mands Bane, er han frels. I Følge Kong Frodes Love skulde Træl, som i Slagordenen trængte frem foran Fanebæreren, til Løn have sin Frihed[1]). Af disse forskjellige Forhold lader sig slutte, at man for at fylde Vikingeflaaderne ofte har løsgivet Trælle, at mangen Træl, der havde fulgt sin Herre paa Vikingetog, ikke som Kriger, men som Tyende og sammen med hans Familie, har vundet sig Frihed ved Tapperhed i Kampen.

Men selv med alle disse Forhold for Øje er det ikke muligt at forstaa det Maal af Frihed, som raadede i de danske Landskaber, uden at forudsætte, at Nordboen lagde en overordentlig Vægt paa Betydningen af Selvejendom og personlig Frihed og derfor vilde fremme disse paa alle Maader. Thi den betvungne Befolkning udryddede de Danske jo ikke, og vi vide jo paa den anden Side, at Vikingerne førte Trælle i Tusindvis bort fra de hærgede Lande, saa at man skulde tro, at de næppe vilde lade den Befolkning, som med deres Tilladelse blev tilbage i Landet, nyde megen Frihed. Imidlertid maa man erindre, at Nordboerne boede Side om Side med Englænderne, og at de Danskes Vælde allerede i det 10de Aarhundredes Begyndelse blev stærkt knækket. De maatte snart indse det Fordelagtige ved at optræde som milde Herskere. Netop naar de erkjendtes som saadanne, kunde de vinde saa stor en Indflydelse i England, især da Regeringen her ofte var yderst uduelig.

Her træffe vi maaske et Punkt, der er af særlig Vigtighed. I England var Trællestanden nemlig forkuet og ulykkelig. Præsten Wulf udraaber paa Æthelreds Tid, at ofte bliver hos dette Folk for et ubetydeligt

---

[1]) Saxo 229. Normannerne I. 312, 324.

Tyveri Børn fra Vuggen trælbundne imod Lovens Bud. Saa dybt er Folket sunket, at man tidt ser, at Faderen sælger sin Søn, Sønnen sin Moder, Broderen sin Broder til Fjenderne for Penge. Derfor flygte ogsaa Trællene fra deres Herre og forene sig med Vikinger og Hedninger, ja Trællen bringer sin tidligere Herre i en ynkelig Trældom [1]). Om der end er nogen Overdrivelse i disse Ord, saa er det af Lovene vist, at som Straf for Husfaderens Forbrydelse Trældom kan overgaa hele Familien, og Kong Knud maa indskærpe det Bud, som ofte siges overtraadt, at Barnet i Vuggen ikke bør rammes deraf [2]). De mærkelige Forbud mod at sælge kristne Folk over Havet maa vel ogsaa have nogen Grund. Hvis nu, som Modsætning til denne Tilstand i England, Vikingerne havde valgt som deres Løsen og gjort det til en Hovedsætning i Danelag, at Frihed skulde gjælde og beskyttes, da havde de herved banet Vej for en gunstig Opfattelse af deres Statsstyrelse og af det System, som skulde blive det gjældende, om de kom til at herske i Landet.

Disse forskjellige Forhold kunde bevirke, at den danske Styrelse maatte beskytte og fremme en fri Bondestands Uddannelse indenfor de Danskes Territorium.

§ 19.

Thegn og Ceorl, Eorl og Hold.

Det falder udenfor dette Arbejdes Plan at gjennemgaa nøjere det angelsaksiske Riges indre Bygning, de enkelte Stænders forskjellige Væsen eller deres Historie. Her kan kun være Tale om at give et kort Omrids af,

---

[1]) Langebek II. 466 f.

[2]) Ine c. 7 § 1—2; Knud II. 76 § 2.

hvorledes Folket var sammensat, navnlig for saa vidt disse Forhold ville være nødvendige til at forstaa det Følgende eller de Danskes Indflydelse i England.

Den ældre Betegnelse hos Angelsakserne for en Mand af Adelen var *gesiðcund-man*, men dette Udtryk findes kun i Wihtræds og Ines Love. Der synes herved forstaaet den til Krigstjeneste pligtige Kongsmand; han besad gjærne store Jordejendomme, men havde ikke nogen særlig Stilling ved Hove. Hvis han kom til at beklæde en saadan, kaldtes han *cyninges þegn*. Paa Alfreds Tid var Betegnelsen *gesiðcund* saa at sige forsvunden [1]), og Thegn træder i Stedet for.

Thegn er lige saa godt et dansk Ord, som det er urgammelt angelsaksisk. Det betyder oprindeligt en Tjener og angiver saaledes, at Adelen er udgaaet fra Kongens nærmere Tjenere.

Men Thegnskabet blev snart arveligt, og den Betingelse, som man hidtil havde knyttet dertil, at Vedkommende skulde have en vis Besiddelse af Jord, faldt bort. Naar det i Lovstykket Norð-leôda laga (Anhang VII. c. 2 § 10) hedder, at en Thegn, som vel har Hjælm og Brynje og et med Guld indlagt Sværd, men ikke har 5 Hider Land, dog skal forblive Ceorl, gjælder denne Regel ganske sikkert kun Spørgsmaalet om Retten til at hæve sig op fra Ceorlstanden, og den paalægger ikke Nødvendigheden af en vis Jordbesiddelse, naar man dog en Gang er thegnbaaren. Thi at Thegnværdigheden er arvelig, fremgaar i øvrigt af mange Kildesteder.

For Resten vare Thegnerne af mangehaande Art og meget ulige Anseelse. Øverst stode Kongens Thegner og de Thegner, som betegnes som twelfhynde ɔ: de

---

[1]) Schmid, Gesetze 599; Maurer, Kritische Ueberschau II. 405; Stubbs, Constit. History I. 152.

Mænd for hvis Drab, der bødedes 1200 Skilling i Mandebod; til de laveste Thegner maa man regne dem, som Kong Knud i et Brev kalder twyhynde (200) [1]. Det er nemlig karakteristisk for Angelsakserne, at Wergildbestemmelsen tillige benyttedes som Standsbetegnelse, saa at man paa Grundlag af denne taler om Tolv-, Sex- og Tohundred-Mand. Den almindelige frie Mand, det laveste Standstrin imellem de Frie, hed *Ceorl*; han havde en Wergild paa 200 Skill. Man vil se, at Kong Knud i det nævnte Brev har betegnet ogsaa ham som Thegn.

Standsklasserne kunne nu yderligere belyses ved at sammenlignes med de højere Embedsstillinger i Samfundet. Her møde vi da først *Ealdormanen*. Han er Kongens højeste Embedsmand, Statholder i en Landsdel og har mange underordnede Embedsmænd (saaledes Gereferne) under sig. Han staar i Spidsen for Hærudbudet og leder Forhandlingerne paa Shiretinget; ofte er han af fyrstelig Slægt og indtager en vigtig Stilling i det enkelte Grevskab, næsten som en Art Underkonge [2].

Men Ealdormanen bevarede ikke denne høje Stilling i den her behandlede Periode. Allerede under Edgar og Æthelred blev der indrettet Ealderdom, som indbefattede flere Shirer, og der fremkom saaledes flere Grader af Ealdormænd [3]; dernæst trængte under de Danskes Indflydelse Jarlerne frem, og Ealdormændene dalede ned fra den høje Stilling til en langt mere underordnet [4]. I Knuds Lov II. c. 71 om here-geatu (Heriot, Gave til Herren ved Arvefald) nævnes blandt

---

[1]) Stubbs, Const. History I. 157.
[2]) Stubbs, Const. History I. 158—159; Schmid, Gesetze 560.
[3]) Stubbs, l. c. 117—18, 160.
[4]) Schmid 567.

Mænd, som staa over „cyninges þegnas þe him nyhste syndon“, ikkun Jarlen; Ealdormanen bliver slet ikke omtalt. I Anhang VII om Mandebod (Norð-leôda laga) sættes Jarlen sammen med Ærkebispen til en Wergild af 15,000 Thrymser, medens Ealdormanen stilles ved Siden af Biskoppen med ikkun 8000 Thrymser, altsaa kun halv saa høj Wergild som Jarlen. Ealdormanen har dog endnu den firdobbelte Wergild af en almindelig Thegn (2000 Thrymser). Meget lærerigt er ogsaa et Aktstykke, ved hvilket Leof Æthelwold, Ealdorman, ved Tiden 946—955 gav til Kongen „min Heriot, fire Sværd, fire Spyd, fire Skjolde og fire Ringe, to paa 120, to paa 80 Mancusers Værdi, fire Heste og to Sølvkar“ [1]). Sammenholdes dette med Knuds Lov, finder man, at det er samme Størrelse af Heriot, som den en Thegn da giver, medens en Jarl betaler det Dobbelte (8 Heste, 8 Spyd, 8 Skjolde osv.).

Jarl er ældgammelt i Norden og ældgammelt i England, og dog har først Nordboernes Indflydelse ladet det svinge sig op til at blive den Betegnelse af en bestemt Rang og Stand, som det har bevaret til dette Øjeblik. Undersøgelserne herom maa sikkert betragtes som afsluttede [2]). Det fremgaar af disse, at *eorl* i ældre Angelsaksisk var et almindeligt Udtryk for en Mand af de højere Stænder, og at det især stilledes i Modsætning til *ceorl*, men dog var det ikke nogen Terminus med strængt fastslaaet Indhold; kun de kentiske Love betegne bestemtere derved en Mand af ædel Herkomst.

At Jarle-Titlen maa være gammel her i Norden, følger for det Første af dens almindelige Brug i den gamle, nordiske Litteratur, og dernæst af at den alle-

---

[1]) Thorpe, Diplomatarium 499—500.

[2]) Se især Schmid, Glossar, eorl.

rede forekommer 848 i de irske Kilder; Torer Jarl, Tronarvingen til Lochlann, faldt i en Kamp i Kildare[1]). Ligesaa findes en Del Jarler i Kampene i England og Skotland allerede i Slutningen af det 9de og Begyndelsen af det 10de Aarh.[2]), alt sammen paa en Tid, da en saadan Embedspost ikke omtales hos Angelsakserne[3]). Da Jarler begynde at nævnes i angelsaksiske Diplomer, er det ogsaa som Titel for danske Mænd; saaledes underskrive 949 Urm, Uhtred (Stamfaderen for saa mange northumberske Jarler) og Scule som „eorl"er[4]). Oslac af Northumberland kaldes „eorl" baade i Anglo-Saxon Chronicle og i Lovene; i Edgars Lov IV. c. 15 findes Oslac eorl nævnt som den, der har en Stilling, der svarer til Ealdormændene Ælfere og Æthelwin. I øvrigt er Benævnelsen paa Rigets store Embedsmænd fremdeles Ealdormænd indtil de danske Kongers Tid[5]).

Titlen Hold har spillet noget større Rolle i Undersøgelserne om de nordiske Vikingers Hjemstavn end der egentlig var Grund til i Følge den Rolle, denne spiller i selve Kilderne. At den repræsenterer det norske *höldr*, synes sikkert. Den forekommer første Gang, da de blandede norsk-danske Hære i Begyndelsen af det 10de Aarhundrede optræde i England. 905 nævnes to Holder mellem de Faldne, 911 8 Holder og 918 siges Thurferth Jarl med Holderne og hele Hæren, som hører til Northampton, at have sluttet sig til Edvard[6]). Man faar af disse Steder Indtrykket af, at Hold er Navnet paa en Mellemstilling mellem Jarlerne og det menige

[1]) Normannerne II. 114 (erell, erla, jarla).
[2]) Normannerne II. 64 (871), 79 (894); III. 56, 58.
[3]) At de enkelte Steder, hvor eorls findes nævnte som levende paa et tidligere Tidspunkt, ere interpolerede, se Schmid l. c.
[4]) Kemble II. 293. Jfr. Freeman I. 127; Normannerne III. 70.
[5]) Freeman I. 127.
[6]) Jfr. Normannerne III. 34, 35, 51, 91—92.

Folk. I Norð-leôda laga (Anhang VII c. 2 § 1) sættes da ogsaa Biskops og Ealdormans Wergild som dobbelt saa stor som en Holds eller Heâh-gerêfas, men denne sidste atter som dobbelt saa høj som en almindelig Thegns. Det er ret karakteristisk, at de Ord i Marcus' Evangelium VI. 21: „(cenam fecit) principibus et tribunis et primis Galilææ“ — hvilke i de angelsaksiske Former fra Sydengland fra Midten og Slutningen af 10de Aarh. gjengives ved: his ealdormannum and þam *fyrmestun* on Galilea — i de to northumberske Haandskrifter blive oversatte saaledes: ðæm aldormannum and *holdum* and forvorstum Galilæs.

Men denne Titel maa snart være gaaet af Brug. Vi have Underretning om at Uhtred af Northumberland ved Knuds Ankomst bliver dræbt „a quodam Dano prædivite Thurebrando cognomento Hold“ [1]), men ellers findes Hold ikke, hverken i Lovene eller i Domesday.

Om Socman — hvilken Betegnelse ikke spiller nogen Rolle i Lovene, men derimod en stor Rolle i Domesday — er alt foran talt. Benævnelsen maa staa i Forbindelse med socn, Jurisdiction, og vistnok hentyde til at Vedkommende skal høre under en bestemt Herres Ting og Jurisdiction. I øvrigt betyder sochemannus en Landbesidder, der skal svare visse bestemte Tjenester, men som for Resten var fri Mand og repræsenterede Samfundets nederste Klasse af uafhængige, selvstændige Bønder.

Naar vi efter disse Undersøgelser nærmere ville bestemme Afstanden mellem de enkelte Stænder indenfor Danelags Omraade, da er der tre Hjælpemidler, som man kan benytte, nemlig Bødesatserne, Wergilden og Heriot (den lensretlige Afgift ved Arvefald, især af Vaaben og Rustning). I trende Love, som i det Føl-

---

1) Monumenta Hist. Britt. I. 687.

gende nærmere skulle omhandles (§ 38), se vi da ogsaa Bødens Størrelse variere, eftersom Vedkommende er 1) Thegn, liberalis homo, liber homo, 2) landagende man, bonus homo alodium habens, socheman, eller 3) villanus, cherlisc man, ceorl. Bøden stiger i disse Klasser efter følgende Skala: 1. 2. 3 1/3.

Med disse Klasser ere Folkets Hovedafdelinger nævnte. Indenfor Thegnernes Kreds har der imidlertid været forskjellige Klasser, hvilke vi nærmere lære at kjende af Reglen om Heriot.

Om Heriot handle Knuds Love (II. 71) og Vilhelms Love (I. 20). Der er dog ikke Tvivl om, at de Sidste kun bør betragtes som en Oversættelse af eller som svarende til de Førstes Regler; den enkelte Afvigelse, der findes, kan bero paa en Fejltagelse eller en Redaktionsændring. Selv Henriks Love c. 14 vise saadanne mindre Forskjelligheder, skjønt de aabenbart indeholde en Oversættelse af Knuds Regel. Dog bør bemærkes, at Vilhelm I har Tilføjelser om Heriot af en Villain og af dem „qui tenent lur terre à cense“, hvilke ikke findes i Knud II.

I alle disse Opgivelser have vi nu en Sondring i 3 Klasser, nemlig:

	I.	II.	III.
Knud II. 71 (Wessex, Mercia)	eorl	cyninges þegnas þe him nyhste syndon	medeme þegn
Vilhelm I. 20	conte	baron	vavasseur
Knud II. 71 [1]) (Danelag)	cyninges þegn, þe tô þâm cyninge furðer cyððe hæbbe.	cyninges þegn þe his sôcne hæbbe	se þe læsse maga sy.
Alfred og Gudrum c. 3.		cyninges þegn	man . . þe bið læssa maga.
Knud III. 1, 2. (Constitutiones de foresta).		liberaliores homines, qui habent salvas suas debitas consuetudines (quos Angli þegenas appellant).	mediocres homines (quos Angli læs-þegnas nuncupant, Dani vero young men vocant).

At betegne Rangforholdet mellem disse Klasser ved bestemte Brøker, kan paa Grund af Ydelsernes Forskjellighed ikke lade sig gjøre. Derimod er det paafaldende, at Heriot i Danelag for den øverste Rangklasse ikke beløber sig saa højt som den mellemste Klasses Heriot efter engelsk Lov, men kun til Halvdelen. Man faar med andre Ord Indtrykket af at de Danske oprindelig slet ikke have benyttet dette Institut, men at det hos dem er optaget efter engelsk Mønster, hvorfor det ogsaa kun hos de Fornemste findes i den engelske Form som Afgift af Heste og Vaaben, ellers som en Pengeafgift.

Om Wergild bestemtes i Alfreds og Gudrums Forlig, at Engelsk og Dansk skal vurderes lige højt, nemlig til 8 halve Mark rent Guld. Dette vilde svare til 1200 scill., og saaledes er her den engelske, højeste Wergild blevet udvidet til alle frie Mænd, hvad der vel har sin Grund i Vanskeligheden ved at angive Standsklasserne i den danske Hær. Kun tilføjes det, at for ceorl og lysing skal betales den mindre Wergild paa 200 scill. [2]). Den samme Regel gjenfindes i det senere Forlig mellem Æthelred og Hæren (II. c. 5); der bødes for Dansk eller

---

[1]) I Knud II. 71 § 2 er „and on East-Englan 2 Pund" aabenbart en Tilføjelse, som ikke hører oprindeligt derhen. Østangel maa høre under Danelag, som først omhandles i § 3, og Bestemmelsen kan ikke forstaas saaledes, at man i Østangel skulde give 2 Pd., hvor man i Wessex giver Healsfang, thi denne beløber sig jo til en langt mindre Sum (10 sol., se Schmid, S. 309 Anm. og S. 608). Derimod passer Reglen, naar den forstaas saaledes, at man i Et og Alt skal give 2 Pd. i Danelag, men i Wessex en Hest og dens Udrustning, samt Mandens Vaaben eller i Stedet for disse Healsfang. „Se þe læssa maga sy" i § 3 er med andre Ord medeme þegn i § 1.

[2]) Jfr. Schmid 676.

Engelsk 25 Pund, for Træl 1 Pund [1]. 25 Pund svarer i Wessex til 1200 scill.

Derpaa findes i den saakaldte Norðleôda-laga (Anhang VII. 2) nærmere Bestemmelser om Wergilden for de højere Stænder og Embeder:

Wergild for:

Kongen	15,000 Thrymser Kongebod	= 11,250 scill. Merciske Penge	
	15,000 — Slægtbod	= 9,000 scill. Wessexiske —	
Ærkebisp og Ædeling	15,000 Thr.	= 11,250 scill. M.	= 9,000 scill. W.
Biskop og Ealdorman	8,000 Thr.	= 6,000 scill. M.	= 4,800 scill. W.
Hold og Heâhgerefe	4,000 Thr.	= 3,000 scill. M.	= 2,400 scill. W.
Messethegn og verdslig Thegn	2,000 Thr.	= 1,500 scill. M.	= 1,200 scill. W.
Ceorl	266 Thr.	= 200 scill. M.	= 160 scill. W.

§ 20.

Nogle andre Standsbetegnelser.

I det Foregaaende har jeg gjennemgaaet nogle af de vigtigste af de Standsklasser, som vi støde paa i England. Men der findes i dette Land saa mange Gradationer i Samfundet og en saadan Rigdom paa Betegnelser for Jordbesiddere og Jorddyrkere, at der er Grund til at dvæle ved enkelte af disse, som for vort Formaal have en egen Betydning.

Saaledes findes *Dreng* som Betegnelse for en egen Klasse Bønder. *Dreng* er et nordisk Ord. Ordbøgerne bevidne, at det først ved Nordboerne er blevet bekjendt

[1]) Den angelsaksiske Text har 30 Pund, men den latinske Oversættelse 25 Pund, og saaledes ogsaa i Henrik c. 70 § 6, hvor Reglen gjentages.

i England[1]); i Brihtnoth-Sangen benyttes det som Betegnelse for de nordiske Vikinger[2]).

I Norden har Ordet meget forskjellige Betydninger. I Snorres Edda (107) hedder det: „drengir heita ungir menn ok búlausir“; i Sverrig bruges det paa samme Maade og desuden om Karlen, Tjeneren[3]) (modsat Bonden). I ældre Dansk har det, som det synes, ikke den sidste Betydning, derimod er Karlen den hæderlige og dygtige Mand[4]).

I Betydningen af Tyende findes det ikke i England. Derimod træffe vi i det nordlige England en Klasse Bønder, der bære dette Navn. De findes i Følge Domesday og andre Kilder i følgende Shirer: Yorkshire, Lancastershire, Durham, Westmoreland[5]), Cumberland og Northumberland[6]). Mest Oplysning om dem faa vi dog af Boldon-Book[7]). En Dreng, som stod under Bispen af Durham, var forpligtet til at gjøre mange af de samme Tjenester som en villanus, han saaede, pløjede og harvede en Del af Bispens Ejendom, gav visse Afgifter, skulde underholde en Hest og en Hund for Bispen osv. Imidlertid var der den Forskjel fra villanus, at Drengens Arbejds-

[1]) Bouterwek, Somner og Leo have intet Exempel. Grein kun Brihtnoth 149. Vigfusson bemærker, at dette er et enestaaende Exempel og at Ordet er nordisk.

[2]) Drenga sum (Normannerne III. 233).

[3]) Se Schlyters Glossar; i denne Betydning findes det næppe paa Islandsk.

[4]) Dog har allerede Jydske Lov II. 104 „leghedræng“. Paa Runestene bruges som bekjendt Dreng om den hæderlige, kraftige Mand.

[5]) Rotuli Canc. 3 Johannis S. 73 (fra Westmoreland): 18 drengi debent 50 marc. de fine suo ne transfretent.

[6]) Rolls 31 Henry I. S. 132: de Tainis et Dreinnis et Smalemannis inter Tinam et Teodam. S. 133: de Dreinnis et Smalemannis.

[7]) Trykt i Domesday Vol. IV, men ogsaa særlig udgivet af Surtees Society (Nr. 25).

forpligtelser ikke vare saa mange eller varede saa længe, og at han selv personlig var fri for dette Arbejde, naar han kun lod sine villani besørge det.

Vi træffe saaledes igjen en Klasse af Jordbrugere, der høre til de bedre stillede Bønder og som bære et dansk Navn. Om denne Klasse af Bønder faar man nu i en anden Kilde den mærkelige Oplysning, at de efter den normanniske Erobring skulde være omdannede til Riddere. Før Vilhelms Tid, hedder det saaledes i en Kilde, var der ikke Riddere i England, men *Drenge*, og Kongen befalede, at de skulde gjøres til *Riddere* for at forsvare Landet. Dette gjorde saaledes Ærkebisp Lanfranc med sine *Drenge*[1]). En anden Kilde beretter, at en dansk Mand Edwin, som 1014 var kommet fra Danmark til England med Knud den Store, efter Erobringen 1066 blev udkastet af sine Ejendomme. Han og flere Andre, hvem samme Skæbne var overgaaet, gik da til Kongen og beklagede sig derover, i det de aldrig nogen Sinde i Raad eller Daad havde været mod Kongen enten før Erobringen eller under denne, men havde holdt sig i Fred. Da dette bevistes at være rigtigt, fik de deres Ejendomme igjen, og de skulde for Fremtiden hedde Drenge[2]). Begge disse Kilder nævne Drenge fra andre Dele af Landet end dem, vi ovenfor angave som deres Hjemsted. — Maaske man ogsaa paa anden Maade kan faa nogen Kundskab om disse Drenge.

Det er sikkert, at der hos de Danske i England og maaske hos Angelsakserne har været en Stand eller en

---

[1]) Se Stubbs, Constit. History I. 262 Note 1: Quia vero non erant adhuc tempore regis Willelmi milites in Anglia, sed threnges, præcepit rex ut de eis milites fierent ad terram defendendam. Fecit autem Lanfrancus threngos suos milites.

[2]) Wilkins, leges Angl. Sax. 287, Bigelow, Placita Anglo-Normannica 1 (jfr. pref. IV.): et quod ipsi in posterum vocarentur Drenges.

Bestanddel af Samfundet, som betegnedes efter den fremskredne Alder. Saaledes nævnes i Anglo-Saxon Chronicle 915 Jarlen, Holderne og „*þa ieldstan men* ealle mæste þe to Bedanforde hierdon". 1015: (Sigeferth og Morkere) „*þa yldestan þegenas* into Seofon burgum". Kemble Nr. 1302 (1006): „ealle *ða ildostan þægnas* on Dorsæton". (VI. 155). Æthelstan II. c. 20 § 1: „þonne rîdan *þá yldestan men* ealle tô þe to þære byrig hîron" jfr. App. XIII. A.-S. Chron. 978: ealle *þa yldestan Angelcynnes witan*. Hos Angelsakserne synes man dog ikke heri at se en særlig Stand, men kun den ved Alderen naturligt fremkomne Indflydelse. Man forstaar derved de styrende og ledende, ældste Mænd i Samfundet.

Hos de Danske er det dog maaske anderledes. I Knuds Jagtlov c. 3 jfr. c. 2 siges det, at 4 Mænd skulde vælges til at have Tilsyn med Hugst og Jagt og at de skulde tages af „mediocres homines, quos Angli læsþegnas nuncupant, Dani vero *yoong men* vocant". Naar de havde paataget sig dette Hverv, skulde de anses „pro liberalibus . . quos Dani *ealdermen* appellant". Om det var strax eller efter endt Hverv, at de rykkede op til *ealdermens* Klasse, kan ikke ses. Mærkeligt er, at her saa bestemt antydes og fremhæves en Klasse, som kaldes *young men*; dens Existens kan man ikke ret vel nægte, da den nævnes i det Mindste i én Kilde til [1]), ja det forekommer mig i høj Grad sandsynligt, at Efterretningen om at de to Bisper Robert og Ulf under Urolighederne i Aaret 1052 droge ud gjennem Londons østre Port „dræbte og paa anden Maade mishandlede mange *iunge men*", maa forstaas netop om en saadan Klasse [2]). *Youngmen*

[1]) Schmid maa have overset følgende Kilde: Kemble VI. 102 Nr. 1272 (c. 970): æt Farresheáfde 17 weorcwurðe men and 8 iunge men (Farshed, Northamptonshire).

[2]) A.-S. Chron. 1052: ofslogon and elles amyrdon manige iunge men (S. 321). Denne Forstaaelse er da i alt Fald rimeligere

høre altsaa til den nederste Klasse af Thegnerne, til dem der staa paa Grænsen af Ceorlstanden[1]). Men paa samme Trin af Samfundet staa jo ogsaa *Drengene*, og da nu Drenge efter Eddaen ere „unge Mænd", da endnu Kristian III's Bibel har Betegnelsen Dreng for den unge Mand (Luther: der Jüngling), mon det da ikke er sandsynligt, at *Youngmen* og *Drenge* ere tvende Navne paa den samme Stilling? —

Der er endnu et lille Efterslet af Benævnelser vedrørende Bondestanden at omtale. I Boldon-Book nævnes *malemanni*, og i Biskop Hatfields Survey *malmen* eller *tenentes vocati malmen sive firmarii* [2]). I en skotsk Lov gjengives firmarius ved *malar* [3]). Det vil nedenfor blive vist (§ 25), at *mal* ikke er et angelsaksisk Ord og at *máli* derimod i nordisk Sprog betyder Kontrakt, Vilkaar, Betaling. Derfor forstaas i Uplandsloven ved *Malaman* en fattig Mand, som ej giver Tiende, men en Pengeafgift. *Malman* er vist derfor et Udtryk af nordisk Oprindelse, men der vides i øvrigt kun Lidet om disse Bønder [4]). —

---

end at tænke paa Læredrenge, som Freeman formoder (II. 331) one might almost fancy London apprentices, as in after times zealous for the popular cause.

[1]) Maaske jeg her maa fremdrage nogle Exempler paa, hvorledes der flere Steder nævnes „unge Konger" ved Siden af Kongerne: Ann. Ulton. 917: phalanx sub adolescentibus regiis, jfr. Normannerne III. 58. A.-S. Chron. 937: fife lagon on ðæm campstede ciningus geonge, Norm. III. 76. Legend. Olaf d. Helliges Saga c. 24: marger fylcis konongar oc sumir ungir menn þæir er konongborner varo etc.

[2]) Boldon Buke S. 5, LXIII. Biskop Hatfields Survey 187, 200, 211, 224. I Glossarerne til begge Bøger forklares Benævnelsen som lig *smalmanni*, se Henriks Pipe Roll 132, 133 ovenfor S. 116 Anm. 6. Men dette er dog meget tvivlsomt, da begge Kilder have malmen.

[3]) Acta Parliam Scotiæ I. 386. Fragm. coll. c. 11.

[4]) Med Mahalmannen, Malmannen i Westphalen (Waitz, Verfassungsgeschichte V. 286, VII. 239, VIII. 277) kunne de næppe sættes i Forbindelse.

I Henriks Love c. 29 § 1 siges: villani vero vel cotseti vel *ferdingi* vel qui sunt viles vel inopes personæ non sunt inter legum judices numerandi. Disse *ferdingi* nævnes næppe i nogen anden Kilde. Den rimeligste Forstaaelse synes være den, at de ere smaa Jordbesiddere, der dyrkede en Fjerding af en Hide. *Feorðing* betyder nemlig i Domesday en Fjerdedel af en Hide, se I. 50 b. (Hampshire): „pro uno ferding . . aliud ferding jacet in foresta regis". 86 b. (Somerset): „2 hidæ terræ dimid. ferding minus". Men denne Form ferding er atter nordisk, og den tilsvarende angelsaksiske vilde være *feórð-ling*. Derom vil man kunne overbevise sig ved at sammenligne følgende Bibelsteder i de forskjellige Former: Marcus XII. 42, Lucas XXI. 2, Mathæus V. 26. Medens man her i Corpus Manuscriptet finder *feórd-ling*, have de yngre og de northumberske Former *feorðung*, *ferding*. —

Pa a dette Sted maa endnu et Punkt finde Omtale. I det nugjældende engelske Retssprog forstaar man ved *Bylaw* som bekjendt en Lov, der angaar en enkelt Kommune, eller en Vedtægt af mere privat Oprindelse. Ordet udledes ofte af *by*, med, tillige, og *law* altsaa Tillæg til en Lov. Det lader sig let historisk paavise, at denne Etymologi er urigtig. Saaledes hedder det i Regiam Majestatem l. IV. c. 39 § 8: cetera omnia et singula, quæ currunt in curiis dominorum, secundum auxilium et favorem terminantur, exceptis legibus de *burlawis* quæ per consensum vicinorum erunt. Se fremdeles et af Twysden citeret Aktstykke af c. 1283 fra Kent (C. 1936): quod consuetudo illa quæ dicitur *Bilage* observetur; (2000) . . antiqua consuetudo quæ dicitur *Bilage*; (2001) . . petitur quid intelligitur per hanc dictionem *Bilage*. „Dicunt quod quidam usus vel consuetudo qui *Bilage* in partibus Kantiæ vulgaliter appellatur, sic se habere consuevit. Quod cum contentio vel controversia aliqua suborta

fuerit inter aliquos super finibus seu limitibus, debent seneschalli seu ballivi partium vel aliæ personæ fide dignæ ad hoc per partes specialiter deputatæ in loco, de quo est contentio, convenire remque oculis subicere informationeque per viros vicinos fide dignos habita absque strepitu judiciali et figura judicii mox totam dirimere quæstionem." I Følge disse Kilder er *Bylaw* klart nok den mellem Indbyggerne af en Landsby gjældende Vedtægt. Nu hedder en By paa Norsk *bær*, *byr*, gen. *bæjar*, *byjar*, og Loven for den vilde hedde *bæjarlög*, *byjarlög*, hvad der atter vilde svare til Formen *burlaw*, medens *bilage* mere ligner det danske *Bylag*. Det nu brugte engelske *Bylaw* har altsaa sin Oprindelse fra det nordiske Navn paa Landsbykommunens Vedtægter [1]. —

Hermed slutter jeg disse Undersøgelser over forskjellige Standsklasser. Ved Gejstligheden og ved Kjøbstadborgerne finder jeg ikke nogen Anledning til at dvæle. Der findes ganske sikkert flere særlige Regler om de kirkelige Forhold i Danelag og flere Særlove givne for de Gejstlige i denne Del af Landet, men de afvigende Regler angaa dog kun mindre vigtige Forhold, og Lovene give ikke Anledning til at opfatte Gejstlighedens Stilling blandt de Danske som i det Hele forskjellig fra dens Stilling i det egentlige England. Enkelte af disse Forhold ville dog blive berørte i det Følgende. Hvad Kjøbstadvæsenet angaar, er det jo bekjendt nok, at Nordboerne havde megen Indflydelse paa Handelens Fremme og Byernes Opkomst. Paa mange Punkter vil der i det Følgende blive vist, at de engelske Kjøbstæders Love ere blevne stærkt paavirkede af de Danske, og man vil se særegne Institutioner uddanne

---

[1]) Jamiesson og Skeat have i deres Ordbøger den rigtige Opfattelse af Ordet som nordisk.

sig i Byerne. Men om Borgernes almindelige politiske Stilling og om Ordningen af den kommunale Styrelse er der i øvrigt bevaret saa faa Efterretninger, at man har meget vanskeligt ved at udtale sig bestemtere herom, end sige at man skulde kunne paavise en bestemt Forandring, som Kjøbstadvæsenet skulde være undergaaet paa denne Tid.

Sjette Kapitel.

Landets Styrelse.

---

§ 21.

Hirden.

Den Kreds af Kongsmænd og Tjenestemænd, som færdedes om Kongen, hed i England *hîrêd*, hvad der svarer til det nordiske *Hird.* Hird bliver af Bugge [1]) og Andre opfattet som et til Norden laant, angelsaksisk Ord, medens Vigfusson og Andre kun opfatte det som beslægtet med hîrêd [2]). Jeg skal ikke afgjøre dette Spørgsmaal. Er Hird optaget fra Angelsakserne, er det i hvert Fald sket paa et temmeligt tidligt Tidspunkt. Men Bugge har maaske Ret, thi Alt, hvad der angaar Hofvæsen og Hofskik, har en stor Lethed ved at forplante sig fra Land til Land. Det vil af det Følgende ses, at man i disse Forhold ikke har Vanskelighed ved at paavise Ligheder og Paralleler, men derimod snarere ved at godtgjøre, hvem der er Laaneren og hvem den oprindelige Besidder.

---

[1]) De nordiske Gudesagns Oprindelse S. 5.
[2]) Se Cleasby-Vigfusson, Dictionary, hirð.

Dette gjælder saaledes „*Gjæsterne*“. Der fandtes ved den nordiske Hird en Art Kongsmænd, som forrettede det ydre Vagthold, gjorde Tjeneste som Spejdere i Krig og udførte Kongens Ærinder rundt om i Landet, fjærnt og nær. De havde deres egen Anfører, kaldet Gestahøfðingi [1]) og paa Krigstog deres eget Skib. I Kongens Gaard havde de deres eget Herberg og Bord, kun ved de største Højtider gik de til Bords med Kongen selv og Hirden [2]). Jeg finder nu, at der hos Kongerne i Wales fandtes i disses Følge 36 beredne Mænd, nemlig 24 Overhofbetjente og 12 *Gwestai*, hvis Bestilling ikke nærmere angives. Men *Gwestai* betyder Gjæster, Husfæller, og en latinsk Text oversætter Ordet ved hospites [3]), mon da ikke disse Folk have været de samme og havt samme Bestilling som de norske Gjæster, en Art lavere Bestanddel af Hirden? Hvis dette er Tilfældet, maa man spørge om da Nordboerne have laant af de kymriske Folk eller om det omvendte er Tilfældet? Da jeg ikke er i Stand til videre at forfølge Undersøgelsen af det Spørgsmaal, hvor gammel dette Embede er i Wales, maa jeg nøjes med at henlede Opmærksomheden paa dette Punkt.

Men vi træffe maaske de samme Folk igjen i Rusland. I den Traktat, som Fyrst Igor afslutter med Grækerne, skjelnes der mellem Russernes Gesandter, der skulle have Guldsegl, og deres *Gosti*, der skulle

---

[1]) Jeg benytter denne Lejlighed til at gjøre opmærksom paa, at en Høvding, en Hovedmand, hedder paa Angelsaksisk heafodman (Bosworth, Leo), jfr. A.-S. Chron. 1076 S. 348: þæron wæron heafdesmenn Cnut and Hacon. Lige i Forvejen staar imidlertid i dette Kildested: Rawulf eorl and Rogcer eorl wæron *hofdingas* æt þisan unræde. Paa dette ene Sted træffe vi altsaa den nordiske, laante Form Høfding.

[2]) Jfr. Keyser, Efterladte Skrifter II. 78.

[3]) Walter, das alte Wales S. 377 § 167.

have Sølvsegl, naar de komme til Grækenland [1]. Gostj er et ægte russisk Ord, der betyder Gjæst, men det er mærkeligt, at Gjæster her atter synes forekomme som en ringere Art Hofmænd, og Brugen af Ordet *Gosti* synes foranlediget ved, at det skulde dække det nordiske Gjæster. —

Omkring den angelsaksiske Konge færdedes i øvrigt en Mængde *cyninges þegnas* med forskjelligt Hverv. Saaledes nævnes Skatmesteren (hordere), Drosten (discþegn), Skjænken (pincerna), Hrægelþegn, som har med Kongens Klæder at gjøre, Horsþegn, som vilde svare til Marsken eller Stalleren andensteds, Bannerføreren (vexillifer) osv. [2]).

Disse Stillinger give dog ikke Anledning til særlige Bemærkninger, hvilket derimod er Tilfældet med *Stalleren*. Dette Embede eller snarere denne Titel kommer vist først frem i England paa de danske Kongers Tid [3]). 1044 findes tvende Mænd, Esgar og Roldbert benævnte Stallere [4]) og snart ogsaa Andre, saaledes 1047 Osgod Clap, som var Hardeknuds Embedsmand [5]); flere af disse

---

1) Bestushew-Rjumin, Geschichte Ruszlands I. 86: „Was bedeuten aber die gosti (Gäste), die im Vertrag Igors erwähnt werden, denen zum Unterschied von den Gesandten, die mit goldenen Siegel nach Zargrad zogen, silberne vorgeschrieben wurden? Es konnte Gefolgsmannen sein". Jfr. Nestor, oversat af C. W. Smith S. 45.

2) Lappenberg, Geschichte von England I. 565 f.

3) Uagtet Lappenberg siger: „der gewöhnliche angelsächsische Name" (S. 566), findes Stallere næppe før 11te Aarhundrede. Navnet hører hjemme paa Fastlandet; i Norden findes det maaske allerede ved Tiden 1000, se Keyser, Efterl. Skrifter II. 80, men denne Forf. har, som ovenfor paavist, Uret i at betragte Navnet som ældre i England.

4) Thorpe 361 (1044): Esgar stallere Roldbertus f. Wimarc stallere; 372 (1053): on Esgeres stealres and on Raulfes stealres and on Lifinges stealres . . gewitnesse.

5) A.-S. Chron. 1047 (S. 302): man utlagode Osgod stallere.

Embedsmænd synes at have været i Virksomhed paa samme Tid. De havde vel Hofholdningen under sig, særligt Tilsynet med Stalden [1]).

Ved Kong Haralds Hof var der en *Rædesmand*; han nævnes saaledes i et Diplom af 1039, i hvilket Ælfstan, Abbed i St. Augustins Kloster i Canterbury, siges at have opnaaet at faa Tredieparten af Tolden ved Sandwich ved hemmelig at betale Guld og Sølv til Steorra, som da var Kongens *rædesman* [2]). Dette oversætter Thorpe ved Raadgiver, men efter de angelsaksiske Lexica hedder en saadan ikke *rædesman*, derimod *rædbora* og *rædgifa* [3]). Dertil kommer, at denne Steorra ganske vist er den samme, som den Stir, der 1040 nævnes som Hardeknuds major domus, Hofmester [4]). Det ligger maaske derfor nærmere at tænke paa et Embede som „ræðismaðr í konungs garði“, hvilket kjendes saa vel fra de norske Kilder; han var den Overopsynsmand, under hvis Tilsyn Huskarlene forrettede deres Gjerning [5]).

Men om denne Tolkning kan være den rigtige paa dette Sted, maa man paa andre være i Tvivl om ikke rædesman betyder Raadgiver. Saaledes læses i Krøniken ved 1039, hvorledes Hardeknud hentes til England og modtages vel af Engelske og Danske: „þeah þe his rædesmenn hit syððon strange forguldon, þa hi gerædden, þet man gealde 62 scipon æt ælcere hamelan

---

[1]) Hist. Eliensis II. c. 39 (Edv. Bekjenderens Tid): Algarus quidam Stallare, latine Dux dicitur . . regis constabularius. Michel, chroniques anglo-normandes 227: Esegar stalre, 234: Esegarius regie procurator aule, qui et anglice dicitur stallere, i. e. regni vexillifer.

[2]) Thorpe, Diplomatarium 339: æt Steorran þe þa wæs þæs kinges rædesman.

[3]) Se Grein, Leo, Bosworth, Ettmüller.

[4]) Flor. Vigorn. 1040.

[5]) Keyser, Efterl. Skrifter II. 79.

8 marc". Uagtet her er Tale om Skatteforhold, ligger det dog maaske nærmest at opfatte disse rædesmen, der „raade" Kongen, som Raadgiverne[1]).

§ 22.

Thingemanlid, Vitherlag. Navnene paa dette Korps og dets Medlemmer.

Rosenvinge har paavist, at der er Grund til at skjelne mellem to forskjellige Ord Viderlag og Viderlog; det første er Neutrum og betyder Samfund eller Laug, det andet er Femininum, og derved forstaas Lov[2]). Denne Tolkning har saa aabenbart Støtte i Kilderne, at man, naar man først er gjort opmærksom paa den, maa tiltræde den, og flere Forskere have da ogsaa godkjendt Rosenvinges Resultat[3]). Først for nylig har A. D. Jørgensen gjort Indsigelse derimod, men som det synes os uden Skjel.

Det forekommer os nemlig, at man saa vidt det virkelig er gjørligt, maa søge at bringe de forskjellige Former af Ordet *viðerlag*, som forefindes, i System. Det er dog rimeligt, at der maa være nogen Mening med det forskjellige Udseende, som Ordet har. Spørge vi da saa den gamle danske Text, hvad hedder Samfundet, Lauget som saadant, da maa Svaret være:

witherlag (witherlagit)
gen. witherlax.

Derimod hedder Samfundsloven eller Skraaen paa det eneste Sted, hvor den nævnes, Witherlog. I Ind-

---

[1]) Jfr. ogsaa et Brev af Knud den Store: „and Ælfwine preóst and Eádwold preóst and eaile ðæs cynges rædesmen". Kemble Nr. 745 (1032) IV. 38. Thorpe 330.

[2]) Rosenvinge, Love V. 579.

[3]) Dahlmann, Geschichte Dänemarks I. 148. Kinch, Aarb. for Nord. Oldkyndighed 1875, 262. Stemann, Retshistorie 12.

ledningen til den hedder det nemlig om Lovforfatterne at de gjorde „wetherloghin stark oc stin.“

Tage vi derimod Svend Aagesen for os, hedder det hos ham i Fortalen, at Kongerne gave en Lov: quam Witherlogh nuncuparunt, jfr. S. 18: præcedentis legis constitutionem, id est Witherlogh . . violaret. Endnu paa et tredie Sted, som vi strax skulle omtale, forekommer Witherlogh, og Korpset kaldes derimod Thinglid.

Efter det saaledes Udviklede synes det altsaa nogenlunde sikkert, at witherloghin er = lex, witherlagit = collegium. Der staar endnu tilbage at omtale to Steder.

Den danske Text begynder med de Ord: Thettæ ær withirlaxret. Her kaldes altsaa hvad der ellers hedder Withærlog „Vederlagets Ret“, og derved synes — som alt Rosenvinge har bemærket — yderligere fastslaaet, at de to temmelig enslydende Ord have forskjellig Betydning. Vi kunne ikke forstaa, at Jørgensen [1]) finder det urimeligt, at man samtidig kalder Loven for Withærlog og Witherlagsret (ɔ: Collegiets Ret). Vi komme ved denne Tydning i Stedet for til noget Urimeligt netop til det heldige Resultat, at Ordet „Witherlagsret“ bliver fuldkommen korrekt og ikke tautologisk i sin Bygning.

Vi skulle ogsaa nævne et andet Sted, som her er af Vigtighed.

Det hedder i Artikel 8: Quod si actor commilitonem suum super injuria sibi illata in Witherloghmanne reum esse duorum commilitonum suorum attestatione probare poterit. . .

Det danske Ord forstaar Rosenvinge om Vederlagsmanden, Jørgensen ligeledes, og han henviser til Norsk

---

1) Aarbg. f. Nord. Oldk. 1876 S. 58.

logmaðr[1]). Hertil maa nu for det Første bemærkes, at „commilito“ i den danske Text altid hedder Witherlaxman eller Witherlaga-man (se Jørgensen l. c.) og at det er det eneste Sted, at Witherlogman forekommer. End videre bør man lægge vel Mærke til, at Stedet — som det staar — er meningsløst eller tautologisk, i det „actor“ er nævnt og hans Modpart „commilito“, hvorpaa endnu tilføjes „in Witherloghmanne“! Texten er her aabenbar fejlagtig; „in Witherloghmanne reum esse“ giver ingen Mening; man kan kun gætte paa, at den rette Text maa have sagt, at han var skyldig i en Brøde nævnt i „Witherlogh mannæ“, Mændenes Lov, jfr. Kapitel 11, at Nogen „Witherlogh . . violaret“. Til Forsvar for denne Tydning skal jeg nævne flere klare Paralleler fra andre Love, saaledes at det hedder i Södermannalagen, Jorde B. XIV. § 3: nu kan landboe . . annæt nocot i *lagh manna* brytæ; i Vestgötalagen II. Tyve B. LII.: num han sæki sik i *laghum mannæ*; i Østgötalagen Vinsorþa B. VII. præm.: jak afhænde aldrigh mik i *laghum mannæ* för æn uiþ þænna man (secundum leges). Det eneste endnu existerende (slette) Haandskrift (Arna Magn. Hdskr. Nr. 33. 4to) har her oven i Kjøbet Witterlag mannæ, og i hvert Fald maa, hvor Talen er om Former, der ligne hinanden saa meget som disse (kun et *a* eller *o* gjør Forskjel) og hvor intet godt Haandskrift kan yde vejledende Hjælp, en Form, som kun findes ét Sted, vige for den, som findes flere Gange.

Naar det saa endelig i Jydske Lovs Fortale hedder, at: „höfthings ræslæ oc landæns withær logh for fangæ them at göræ illæ“, saa have vi her et nyt Exempel paa withær logh som lex.

Det næste Spørgsmaal bliver da, hvorledes withær-

---

[1]) Aarbg. f. Nord. Oldk. l. c.

logh etymologisk er opstaaet. Her synes vi naturligt at være henviste til tvende Parallelsteder i Jydske Lov, hvor det at danne en saadan Skraa betegnes ved withær læggæ saaledes J. L. III. 5 om det Samlag, som udreder Ledingsskibet:

æn hwa sum æi kumær til, gialdæ swa witæ sum withær [derimod, derfor] ær lagh

hvor altsaa henvises til den Skraa, den Bødelov, som Mændene privat have vedtaget, og J. L. III. 57:

æn hwa sum æi wil gærthæ sin garth a then laghdagh, thær æghær læggæ, gialdæ witæ swa sum withær læggæs; det vil sige, han gjælde som det bestemmes i Landsbyskraaen.

Saaledes synes Withærlogh betyde den Lov, som sættes imod Noget, eller Straffeloven [1]).

Man kan saaledes hævde, at den gamle Lov for Hirdmændene paa en korrekt Maade har skjelnet mellem Witherlag og Witherlog. At den sidste Form i Virkeligheden her er Pluralisformen af den første, har Intet at sige, da vi saa ofte se Ord i Flertalsformen tage en ny Betydning, og da det samme er Tilfældet paa Norsk-Islandsk hvor *lag* betyder blandt Andet et Korps, men Pluralisformen *løg*, en Lov. —

Overlærer Kinch [2]) har fremsat en stor Del rigtige Bemærkninger og Iagttagelser om Vederlagets forskjellige Navne, men han har efter min Mening ingenlunde ført disse Undersøgelser til Ende.

Saaledes maa jeg for det Første nære nogen Betænkelighed om det Rigtige i at anvende det nu hyppigst hørte Navn *Thinglid*. Dette forekommer, som Kinch bemærker, paa Dansk kun i en eneste Kilde,

---

[1]) Saaledes forklares det ogsaa af Kinch (S. 262) og A. D. Jørgensen (S. 59).

[2]) Aarb. f. Nord. Oldk. 1875 S. 261 f.

men Kinch formoder, at det tillige forekommer paa Islandsk [1]). Dette gjør det imidlertid ikke. Ja, Vigfusson opfører rigtignok i sin Ordbog þingalið, men herpaa kan han kun anføre ét Exempel, nemlig: „sá er vestr sat í þinga-liði, Göranson, Bautil 349". Herved sigtes til Runestenen i Häggeby Sogn, Håbo Herred, Upland, men Indskriften er temmelig tvivlsom; Liliegren (Nr. 50) læser: sum vestr sat i þikalnþi (ɔ: aþ íklanþi?), Stephens derimod: sum uestr sat i þikaliþie (ɔ: Thinglid, se Archæologia XLIII. 117).

Saaledes kan man vist i hvert Fald sige, at Ordet er meget sjældent. Nu er det sandt, at den Kilde, hvori det findes, netop er Svend Aagesens Vederlagsret, men det bør bemærkes dels at Textformen ingenlunde er velbevaret, dels at den dog først skriver sig fra det 12te Aarh.s Slutning, hvor Traditionen kunde have afkortet Ordet stærkt, og endelig at Thinglid slet ikke forekommer i den danske Vederlagsret.

Kinch bemærker end videre, at Islænderne anvende Formen „Thingmannalid". For at komme Ordets Betydning ret paa Spor, tror jeg at burde fastslaa, at Betegnelserne ere *Thingamenn* og *Thingamanna lið*. Man kan anføre Snese af Exempler paa disse Former [2]), og de to Gange, da Formen Thingmannalid findes, kunne saa let hidrøre fra, eller de skrive sig bevisligt fra en Fejlskrift [3]). For dem, som tillægge de gamle Vers i

[1]) S. 261, 273.

[2]) Jomsvikingasaga c. 50 f.; Knytlingasaga c. 7; Flateyjarbók I. 203, 205; Fagrskinna c. 199 S. 135; Olaf den Helliges Saga (Christiania 1853) c. 23, 24, 28; Harald Haardraades Saga c. 113 (Fornmanna S. VI. 400); Heimskringla, ed. Unger, Olaf d. Helliges Saga c. 14; Harald Haardraades Saga c. 82, 94.

[3]) Vigfusson citerer to Exempler Heimskringla II. 15 (Olaf d. Helliges Saga); det er Folioudgaven, men i Ungers Udgave staar þingamannalið; fremdeles Orkneyingasaga c. 37, men

Sagaerne stor Ælde, maa det jo ogsaa være overbevisende, at Thingamenn findes to Gange i saadanne Kvad [1]). I Henrik I.'s Love træffe vi Ordet for første og sidste Gang i England; der staar i Kap. 15: Denagildum quod aliquando þingemannis dabatur.

Den etymologiske Undersøgelse synes saaledes at maatte gaa ud fra þingamenn og þingamannalid. Det kan iøvrigt tillige erindres, at altid Flertalsformen þingamenn anvendes og at en enkelt Mand vist aldrig kaldes eller faar Tilnavnet þingamaðr (paa én tvivlsom Undtagelse nær).

At udlede Thingemænd af et Verbum at tinge og altsaa forklare Ordet som de lejede Tropper, synes nu ikke rigtigt. Kinch gjør allerede opmærksom paa at denne Betydning af þinga ikke findes i Oldnordisk (S. 272—273) [2]) og det Samme kan bemærkes om Angelsaksisk [3]).

Ej heller synes det rimeligt, at sætte Ordet i Forbindelse med et Thing, da Huskarlene jo ikke særligt havde med et saadant at skaffe [4]). Desuden vilde et Navn med saadan Herkomst føre til Formen þingman (og ikke Thingeman), thi saaledes kaldes jo netop de Mænd der vare tilfældig til Stede paa et Ting eller som skulde vidne om, hvad der skete paa Tinge, eller de,

---

denne Udgave er endnu ikke udkommet og i Kvartudgaven S. 84 staar: „þingamanna".

1) Olaf d. Helliges Saga c. 28: of þingamonnum. Harald Haardraades Saga c. 113 (Fornm. Sögur VI. 400—401): þingamanni (Variant: þingada manni).

2) Mærkes kan, at Danmarks Provinslove ikke kjende et Verbum at þinge (se Lunds Ordbog); det findes først i nogle senere Tillæg til Skaanske Lov (se Schlyters Glossar) og betyder her ikke at leje, hyre, men at gjøre Aftale om Noget.

3) Se Bosworth, Leo (199).

4) I Vederlog kaldes Thinget desuden Huskarlestævne.

som skulde møde ved et vist Ting som deres Hjemting [1]).

Kinch vil derfor hellere udlede Ordet af þegn, en fri Mand og Konges Tjener, saaledes at þegnlid betyder Tjenestemændenes Skare. Hertil er dog at bemærke, at Formen Thinglid ikke synes være gammel eller oprindelig, og Thegnmand forekommer vist næppe, ligesom det da ogsaa er baade tautologisk og haardt at udtale [2]). Da nu dernæst den oprindelige Form synes være en treleddet: Thingemand, er følgende Derivation dog maaske den nærmest liggende.

Der findes et angelsaksisk Ord, *þegnung*, *þenung þening*, som betyder Tjeneste, hvoraf der dannedes Ordet þeningmann, Administrator eller Tjener [3]), þeninggâst, tjenende Aand [4]). Det fremgaar fremdeles af et Diplom fra Tiden 970, at der ved Hove fandtes et Theningmanna gemot, for hvilket de store Vasaller stævnede hinanden for at afgjøre deres Trætter [5]).

Saaledes have Tjenestemændene ved det angelsaksiske Hof engang baaret Navnet þeningmenn; de mange Danske, som omgav Kongerne Æthelstan, Edgar og de følgende Konger, have hedt þeningmenn, og det kunde da vel let ske, at det senere efter dannede Korps kom til at hedde Theningmannalid, hvad der afsledes til Thingemannalid. Endelig vil da ogsaa Formen Thinglid kunne finde sin gode Forklaring som þeninglið, den

---

[1]) Vigfusson: Þingmaðr. Lund: thingmæn.

[2]) Af de fremsatte Tydninger er denne dog den sandsynligste. Som Parallel kan anføres det svenske Thingsgæld, der betyder Thiægnegæld (se Schlyters Glossar).

[3]) Bosworth, Ettmüller S. 591; Leo S. 308; Ælfric, Homil. I. 58; Cantabr. Reg. Bened. 48.

[4]) Leo l. c. Ælfric, Homil. I. 510.

[5]) Kemble Nr. 1258, VI. 80 (966); Thorpe S. 264 (efter 975): on cinges þeningmanna gemôte. Jfr. om dette Maurer, Kritische Ueberschau II. 57; Stubbs, Const. Hist. I. 186, 439.

tjenstgjørende Lid. Denne Tydning forekommer mig sandsynligere end de, som hidtil ere fremsatte, men endelig bevist er den jo ikke. —

Det vil allerede af det Foregaaende være fremgaaet, at Derivationen af Ordet Thingemann af den Grund er saa vanskelig, at det sjældent forekommer. Den i England i utallige Kildesteder, i Diplomer, Krøniker og i Domesday benyttede Betegnelse for Vederlagsmændene var Huskarl. Det er naturligvis aldeles urigtigt at opfatte det som et angelsaksisk Ord, og Leo stiller Sagen paa Hovedet, naar han i sit Lexicon definerer Huskarl som en ringere, fri Mand, der dog som Tjener hører til Huset, medens Husceorl skal være en noget fornemmere, fri Hustjener (S. 290). Hans eget Citat (Thorpe, Diplom. S. 372, fra c. 1053: on eallra þæs kynges húscarlan . . . gewitnesse) viser klart, at Huskarlene netop vare eller kunde være de mest ansete kongelige Tjenestemænd. Som bekjendt forekommer Huskarl paa denne Maade stadigt i de norsk-islandske Kilder. At det var almindeligt i hele Norden, fremgaar af, at det findes paa en svensk Runesten, og det benyttes baade i den danske og latinske Form af Vederlogen [1]).

Vederlog foreligger i tre Former, hvis Forhold til hinanden vist er rigtigt bestemt af Kinch. Den danske Form viser os Loven, saaledes som Absalon lod den nedskrive og saaledes som den var overleveret fra Kong Knuds Tid. Det er intet Excerpt af Loven — som man har sagt — men den hele, skjønt den ikke giver saa mange Bestemmelser, som de andre Former, men kun det Væsentligste [2]); navnlig lader den uomtalt en Del Be-

———————

[1]) Rosenvinges Udgave S. 2, 4, 14.

[2]) Aarbøger f. Nord. Oldk. 1875 S. 252. Kinch hævder navnlig, at denne Form indeholder gjældende Ret og ikke er en historisk Optegnelse.

stemmelser om Specialtilfælde. Svend Aagesen giver en Oversættelse heraf, hvilken rummer omtrent Alt, hvad der findes i den danske Form; men her findes tillige en Del Oplysninger om, hvorledes Retten senere er bleven forandret, flere Tilføjelser om Enkelttilfælde og desuden helt igjennem kommenterende Bemærkninger. Saxos Text er endelig bygget paa Svend Aagesens, hvilken formentlig maa have ligget for ham; men Saxo har misforstaaet enkelte Oplysninger, han har tilføjet nogle Bestemmelser og udeladt andre.

§ 23.

Vederlagets Stiftelse og dets Ophør.

I Følge nogle islandske Sagaer bestod Lidet allerede paa Svend Tveskjægs Tid. Jomsvikingesaga c. 50, 51 lader Svend lægge Besætning, Thingamannalid, i London og Slessvik; den samme Efterretning findes formentlig hos Snorre i Heimskringla (Olaf d. Hell. Saga c. 13, 14). I og for sig kan man vel næppe tillægge disse Kilders Udsagn herom en stor Betydning. Der kan jo godt være lagt en dansk Besætning i disse engelske Byer, uden at denne har været ordnet paa den Maade, som var karakteristisk for Vederlaget. Sagaerne kunne meget let have ført den nyere Benævnelse þingamenn nogle Aar for langt tilbage i Tiden[1]). Dertil kommer, at andre nordiske Kilder give anden Besked. Knytlingasaga c. 7 lader de danske Høvdinger grundlægge Thingemanlid i Tidsrummet umiddelbart efter Svend Tveskjægs Død[2]), inden Knud havde gjort sit Tog herover, og i

[1]) Kinch l. c. 261 mener, at de to Kilder ere for omstændelige og bestemte til at de kunne forkastes.

[2]) Í þann tíma settu Danir þíngamannalið i Englandi, þar våru þá málamenn, ok var þat eð fræknasta lið, ok hèldu þíngamenn mjök upp orrustu af hendi Dana við Englismenn.

Følge de danske Kilder var Knud den Store Grundlægger af Lidet. Det maa vist siges, at de sidstnævnte Kilder veje fuldt saa meget som Beviset fra modsat Side, men vi bør søge nøjere om Midler til Bestemmelsen.

Et af de første Punkter, som maa undersøges, bør da være dette, naar vi først træffe dette Lid nævnt, og hvad det rette Navn for det kan være.

Huskarl er nu aabenbart det egentlige Navn for disse Kongens Krigere i England. Hvis man efter dette Ords Forekomst skal drage Slutninger om Lidets Oprettelsestid, bliver det aabenbart Knud den Stores Regering. Det findes nemlig første Gang 1036 i Anglo-Saxon Chronicle, hvor der er Tale om Hardeknuds Huskarle. Han har vel arvet disse efter sin Fader, og Krøniken har i hvert Fald ikke anticiperet Ordets Brug, da det kort efter nævnes hyppigt, nemlig ved 1041, 1054, 1065. Et Aktstykke af c. 1052 omtaler desuden: on eallra ðæs kynges húscarlan gewitnesse (Kemble Nr. 956), og paa Edvard Bekjenderens Tid nævnes Huskarle ofte (se Kemble Nr. 843 IV. 202, Domesday).

Naar vi fremdeles se hen til de reale Forhold, som kunde afføde et saadant Krigerkorps Oprettelse, da nødes vi atter til at kaste Blikket paa Knud den Stores Tid. Det, at de danske Konger nu bleve Herrer i Landet, trygge og fastsiddende, maatte nødvendigvis forandre hele deres Optræden. De behøvede nu ikke mere en Erobringshær, ikke en Kysthær, som fra Havet kunde føre dem hvorhen de vilde, de havde Brug for et staaende Beskyttelseskorps, som netop væsentligst maatte være en Landhær, allermest vel Rytteri. En ny Institution, en Forandring i Hærordningen, er saaledes allersnarest fremkommet netop paa Knuds Tid.

Om Knuds Anordninger i Henseende til Krigsvæsen høre vi ikke Andet end at han 1018 sendte sin Flaade

tilbage til Danmark og kun beholdt 40 Skibe[1]). Freemann formoder nu, at han af Mandskabet af disse har grundlagt Thingemannalid[2]). Jeg vilde snarere sige, at han paa samme Tid, som han orlovede Flaaden, har draget Omsorg for Dannelsen af en fast Hær. Det maa nemlig huskes, at der er den væsentlige Forskjel mellem Huskarlene og de tidligere Tropper, at de ere Landkrigere og ikke knyttede til Fartøjerne. Dette fremgaar saa klart af Vederlagsrettens samtlige Bestemmelser, hvor der ikke er Tale om nogen Tjeneste til Skibs, men om Tjeneste ved Hove og især om Tjeneste til Hest[3]). Saxo har i Lovens Text indskudt en Bemærkning om at Kong Knud oftere gjorde Krigstog til Søs end til Lands, men den staar mærkelig uforstaaelig midt i Reglerne for en Landhær, og den synes fremkommet for at forklare den Regel, at Huskarlene vex-

---

1) A.-S. Chron. 1018: 40 scypa belaf mid þam cynige Cnute.

2) Freemann I. 462.

3) I øvrigt fortjener her Følgende at bemærkes. Man har sagt, at det var karakteristisk for den Tids Rytteri, at det ikke lod sig bringe fra et Land til et andet, fordi Heste ikke lod sig føre over Søen (Kinch l. c. 278, 281, 286). Kong Erik Emun skal jo have været den første danske Konge, som førte Heste over Havet (Saxo 618, 621, 661). Man kan dog imidlertid næppe nægte, at baade Heste og Rytteri ofte ere blevne førte over Havet i Vikingetiden. Allerede i Aaret 892 bragte Vikingerne Heste til England fra Frankrig (Steenstrup, Normannerne I. 358, II. 77). Det hedder i Æthelstan II. 18: þæt nån man ne sylle nån hors ofer sæ, butan he hit gifan wille. Hertug Vilhelm af Normandie erobrede England med et Rytteri, som han førte over Kanalen, saaledes som baade de historiske Kilder og Bayeuxtapetet lære os. Om et Skib, der i Slutningen af 11te Aarh. gaar fra Normandie til St. Edmund i Suffolk, staar der i Miracula St. Eadmundi: erant in eo homines ferme 60, animalium quoque numero 36, necnon 16 equi cum mercatorum sarcina gravi. Liebermann, Anglo-normannische Geschichtsquellen 262.

lende passede hinandens Heste, i det Saxo tror, at dette skete, fordi en Del af dem var borte paa Søtog [1]).

Hermed er det vist gjort nogenledes sandsynligt, at Kong Knud er Stifteren af det store Hirdkorps, hvormed de Danske senere hævdede deres Magt i England. Det var en Landhær, som skulde give Kongemagten Glans og som skulde styrke Erobrerens Trone, men som paa den anden Side ikke skulde have noget Udseende af at holde Nationen under militær Tvang, hvorfor Angelsakserne iøvrigt skulde udruste den sædvanlige Ledingshær og en Flaade. Denne Antagelse gaar altsaa ud paa, at der af den store Vikingehær, som havde holdt Landet besat og som havde uddannet sig til en egen Institution med mærkelige Lovregler for baade den militære og civile Ret, skulde udskilles et eget Hærkorps af en bestemt begrænset Størrelse med et særligt Hverv. Og om en saadan Udskillelse findes der netop en Beretning hos Svend Aagesen.

Denne Forfatter fortæller, at en stor Mængde Tropper havde samlet sig omkring Kong Knud og hans Krigerhøvdinger; men den talte allehaande Bestanddele, ulige i Tapperhed og Værd, i Byrd og Formue. Derfor tænkte Kong Knud paa at træffe en Adskillelse og at udsondre dem, der ved Herkomst eller ved Rigdom kunde danne en nærmere Kreds omkring ham. Han lod derfor udraabe, at kun de vilde blive knyttede nærmere til ham og optagne i hans Kreds, som glimrede ved tveæggede Sværd og Værge med guldindlagt Hæfte. Thi det udmærker Fyrsten, at han er omgivet

---

[1]) Kinch (S. 277) fremhæver med Rette, at Huskarlene især gjorde Ryttertjeneste; men han har lagt for meget ind i Saxos uheldige Sætning: „cæterum rex maritimam sæpius quam terrestrem militiam agere consveverat". (S. 527). Hos Svend Aagesen og i den danske Text tales slet Intet om Skibsfærd.

af en Skare Krigere med skjønne Vaaben. Dette havde til Følge, at de mindre Formuende trak sig tilbage og at de Rigere fik Hast med at lade smedde Guld ind i deres Vaaben. Det Guld, som man tidligere havde anvendt til allehaande unyttig Luxus, blev nu omsmeltet og skinnede for Fremtiden fra Sværdblade og Hæfter. Enhver søgte kun at overgaa sin Kammerat i Vaabnenes Rigdom og Skjønhed. Den saaledes udrustede Skare blev indrettet som et Korps, for hvilket Kong Knud satte Tallet 3000 som Grænse [1]).

Denne Beretning synes efter det foran Sagte højst rimelig. Der er ikke Tvivl om at Knud har forlangt, at dette Korps skulde optræde med Glans og Pragt, hvad der stemmer med hans egen Optræden og hans Opfattelse af hans Magts Betydning. Desuden spille de pragtfulde Vaaben en stor Rolle i Danelagen, hvad man vil kunne se af Norð-leôda laga (Anh. VII), c. 2 § 10: selv om Ceorl naar dertil, at han har Hjælm og Harnisk og et med Guld indlagt Sværd, bliver han dog Ceorl, naar han ikke har Land. —

Dette Korps blev bestaaende i England indtil Vilhelm Erobrerens Tid. Den faktiske Stamme af Huskarle blev omtrent nedhugget i Slaget ved Hastings (Senlac), de enkelte overlevende Medlemmer nævnedes vel senere endnu som saadanne, men Korpset blev som Helhed ikke fornyet og uddøde derfor. Som Institution passede det ikke ind i den normannisk-franske Lensordning.

Det er, afvigende fra denne Fremstilling, bleven

---

1) Svend Aagesen c. 2. Jfr. Saxo S. 525. — Se om lignende staaende Troppeafdelinger i andre Lande i Evropa Schnitler, Almindelig Krigshistorie S. 409. Man behøver dog ikke og har ingen Grund til at søge andensteds Forbilleder for det karakteristiske, af den nordiske Kampdygtighed og lange Krigserfaring udsprungne Thingemanlid.

sagt, at Edvard Bekjenderen allerede 1050 ophævede Thingamannalið [1]). Hvad der skete ved dette Tidspunkt, var imidlertid kun, at Edvard 1049 afskedigede 9 Skibe af de 14 Skibe, hvoraf den kongelige Flaade da bestod, og kun beholdt 5 Skibe tilbage, som han afskedigede i det følgende Aar [2]). Her tales udelukkende om Flaaden, medens Huskarlene vare Landkrigere, og vi vide jo desuden, at Huskarle nævnes mange Gange i den følgende Tid.

Da det er vitterligt nok, at Vederlaget deltog i Slaget ved Hastings og kæmpede tappert for den engelske Konge, har man opstillet den Hypothese, at Harald Godwinsen havde oprettet Korpset paa ny, men der er efter det Paaviste ingen som helst Grund til at give en saa tvungen Tydning af Korpsets Skæbne.

At Huskarlenes Korps derimod gik til Grunde i Senlacslaget, staar at læse i Kilderne, og Domesday viser os, hvormange af Edvards Huskarle der vare satte ud af deres Besiddelse. Kong Edvards og forskjellige Stormænds Huskarle nævnes ofte, men jeg tvivler paa, at der i den hele Domesdaybook nævnes en eneste kongelig Huskarl som samtidig Besidder [3]). I Domesday er det vel endog sidste Gang, at Huskarl forekommer [4]).

---

[1]) Munch, Norske Folks Historie II. 169; Worsaae, den danske Erobring af England S. 347.

[2]) Kinch, Aarb. f. N. Oldk. 1875 S. 279—280; Freemann II. 114 jfr. ogsaa I. 592.

[3]) Ved Læsning og ved Citater er jeg ikke bleven opmærksom paa Nogen. Men man bør bemærke, at Huscarle ogsaa kan være et Navn (I. 99): Huscarle tenet . . quam ipsemet tenebat Tempore Regis Edvardi. Derimod: Ulfwinus comitis Ingulfi huscarli (II. 442). Jfr. nedenfor § 25.

[4]) Noget andet er, at det, som mange andre nordiske Ord, gik over til at blive et Navn eller Tillægsnavn. Monast. Anglic.

§ 24.

Vederlagets Inddeling i Fjerding og Sveit.

Om Thingemanlids Inddeling findes nogle Regler i Witherlog (S. 2): of konung wil annan man af withirlagh kumma, tha skulde han først i sin garth meth twa withirlaga men lada honum i sin *sweet* oc i sin *fierdhung* stewna huskarlastefne.

(S. 4): of iortha delæ ær ellir booran, tha skal wide meth siex manna eth lotathe i sin *fierdhung* then ther a huskarla dom worthir loghum nermeer.

S. 15 (c. 9): cum sex sortitis in suo coetu, id est *Fiarthing*.

Saaledes var Vederlaget delt i Sveiter og Fjerdinger, og Resen og Langebek have opfattet det Første som den større Afdeling, Fjerdingen som Underafdelingen. Kinch[1]) derimod forstaar Fjerding og Sveit som Betegnelse for Et og det Samme, navnlig fordi den latinske Text kalder Fjerding *coetus*, hvilket Ord synes være en slet Oversættelse af Fjerding og nærmest vel en Lydomskrivning af Sveit. Vederlaget var desuden senere vitterligen delt i Fjerdinger som en Hovedinddeling, saa at det ikke er rimeligt, at disse paa hin Tid skulde have været Underdelinger. Af Lydligheden mellem coetus og Sveit er det dog vel urigtigt at drage nogen Slutning, især da coetus bruges i vaklende Betydning i Texten[2]). Dernæst holder den danske Text jo disse Ord bestemt ude fra hinanden, og ihvorvel

II. 288; Hübner, Inscriptiones Britanniæ Christianæ S. 65 Nr. 159 in horologia (i Yorkshire): Sumarled & Huscarl me fecit.

[1]) Aarbøger S. 276.

[2]) Hos Svend Aagesen synes det nemlig stundom brugt om hele Korpset saaledes c. 2 (S. 10): cedit enim honori principis, si eum coetus militaris corona, fulgentibus insignis armis, undique secus comitetur; c. 10 (S. 16): collecto coetu .. Universæ tandem cohorti hæc placuit sententia.

Kinchs Indvending mod Resens og Langebeks Opfattelse af Fjerdingen som den underste Afdeling er fuldkommen rigtig, saa har han overset, at Løsningen ogsaa kan findes paa anden Maade, nemlig ved at betragte Sveiten som en Deling af Fjerdingen. Denne Forstaaelse forekommer mig den ene rigtige. Den danske Text nævner da først den snævrere Del, senere det større Regiment eller Korps, hvoraf den Enkelte er Medlem. Endelig taler afgjort herfor, at, saa vidt jeg kan se, Sveit altid betyder en lille eller endog en ganske lille Skare. Vederlaget var 3000 (eller 6000) Mand, og en Fjerdedel heraf, 750 (eller 1500) Mand, vilde være for stor en Skare for en Sveit. Det hedder i Snorres Edda S. 108, det er „sveit, ef 6 eru“ og i Egils Saga c. 46 (S. 90): liði var skipt í sveitir, tólf mönnum saman; c. 52 (S. 107): en mörk sveitarhöfðingja hverjum, þeim er rèði fyrir tólf mönnum eða fleirum. I Olaf den Helliges Saga i Heimskringla c. 216 hedder det: vil ek, at menn skiptist í sveitir ok heimtist saman frændr ok kunnmenn . . . Skiptist menn nu í sveitir en siðan skal sveitum skipa í fylkingar; jfr. fremdeles c. 217, 233. Heraf fremgaar altsaa, at 6 Mand, 12 Mand, de i en Hær Beslægtede udgjorde en Sveit[1]). Der bliver da langt større Sandsynlighed for at Sveit betyder en mindre Deling, højst et Kompagni[2]).

A. D. Jørgensen har i sin Fortolkning af Saxos Udsagn om Kong Niels's Hirdtrop, udtalt, at Sveit betød en større Deling. Vi skulle nu omtale denne Beretning

---

[1]) Leg. Olafs Saga c. 85: drap þa Rut oc hundrað manna með hanum. Heimskringla c. 221: var Hrútr drepinn ok öll sveit sú er honum fylgði. Jfr. fremdeles Hist. Olaf d. H. Saga c. 224. Saga Hakonar Hakonarsonar c. 218.

[2]) Om Troppen af Huskarle bruges sveit i Saga Olafs konungs ens helga, 1853, c. 64: oc sat þar fire þeim hirð iarlsins oc huscarla sveit Þorgnys.

hos Saxo. Kong Niels var som bekjendt af en jævn og ligefrem Natur, og da han besteg Tronen, vilde han ikke ændre noget i sin tidligere Levevis:

præterea, ne patriam sumptuosa clientela ac voracibus oneraret impensis quotidianam militiam suam sex tantum aut septem *clypeis*, ob exturbanda latrocinia, contentam habuit; nec petulantiorem regem quam militem egit (S. 616).

Dette oversætter Anders Sørensen Vedel i sin naive Stil saaledes: „Hand førde ingen Pral eller Brask, oc lod sig nøye met sex eller siu Hoffsindere, som daglige varede paa hannem. Paa det at han skulde icke besuere sine vndersaatte met for megen tæring oc omkaast“ (S. CCLXVII). Denne Oversættelse forekommer mig fuldkomment rigtig. A. D. Jørgensen oversætter imidlertid Stedet paa en vidt forskjellig Maade. Ved „quotidiana militia“ skal der i Modsætning til det almindelige Opbud, den Milits, der omfatter hele Folket, forstaas den staaende Hær, og ved de *„clipei“*, hvormed Kongen lader sig nøje, menes „selvfølgelig“ større Hærafdelinger med fælles Mærke eller hvad Witherlogen kalder sveit[1]).

Imod denne Opfattelse kan der anføres Argumenter i stort Antal. Kan det nemlig end være Tvivl underkastet, hvad der skal forstaas ved *clipeus*, er det sikkert, at „quotidiana militia“ umuligt kan forstaas om Andet end Kongens Hird og daglige Tjenere[2]).

Det er bekjendt, at baade i England og Danmark — og i Tydskland med — Ledingshæren under ordinære Forhold kun udbødes til Tjeneste nogle faa Maaneder af Aaret, og at der udenfor disse ikke var samlet anden

---

[1]) Aarbøger f. N. Oldk. 1876. S. 73.
[2]) Jfr. saaledes Chron. Er. Regis om Hardeknud I. 159: præter quotidianam familiam suam 6 millia armatorum continue tenuit.

Krigsstyrke end den, som udgjordes af Kongens haandgangne Mænd. hans Hird og Thingemanlid; naturligvis kunde ogsaa enkelte Stormænd have en større Krigertrop omkring sig. Men kunde man saaledes vanskeligt tale om en staaende Hær, saa er det vist, at om en Landehær, som tillige var „daglig“, er det ikke muligt at tale.

Dernæst synes det klart, at Saxo umuligt kan have den almindelige Ledingshær for Øje, fordi den dengang slet ikke havde denne Karakter af et kongeligt Korps (quotidiana militia *sua*), men var Landets Krigerstyrke; derfor vilde den heller aldrig kunne kaldes Kongens „clientela“. Endelig fremgaar det jo bestemt af Øjemedet med denne Krigerskare, nemlig at den skulde bortskræmme Tyvene fra Kongens Slot[1]), — at her slet ikke kan tænkes paa Ledingshæren, som for det Første ikke havde Noget med den indre Orden i Landet at gjøre, og dernæst ikke vilde kunne udrette Noget, fordi den, som sagt, kun var samlet et Par Maaneder om Aaret. Jørgensens Tydning forekommer mig derfor mislykket, og før ham har da heller Ingen været i Tvivl om, at her tales om Hirden og Huskarlene. Jeg kan jo ogsaa henvise til den fortræffelige Oversættelse af „quotidiana militia“, som ligger i det Udtryk i Knud Valdemarsøns Brev for Sankt Knuds Gilde i Flensborg, hvorved han giver Brødrene samme Beskyttelse som Hirdmændene: wy taghem them allæ vnder wort wærn ogh wor fryth sosvm *them thæ ws daglıgh thyene*[2]). Endelig bruger Annales Ryenses et lignende Udtryk „quotidiana familia“ om Kongens særegne Garde ved Siden af Thingemanlid[3]).

---

[1]) Der kan jo nemlig ikke være Tale om at den anvendtes som Politimagt for hele Landet.

[2]) Thorsens Udgave af Stadsretterne S. 320.

[3]) Langebek I. 159: „qui præter quotidianam familiam suam 6 millia armatorum continue tenuit“.

Med Hensyn til den her fastholdte Forstaaelse kan bemærkes, at P. E. Müller har vægret sig ved den Tanke, at „clipeus“ skulde betyde en Kriger og at Kong Niels saaledes kun skulde have 6 til 7 Mand om sig. Han har derfor gættet paa, at der her ved „clipeus“, ligesom ved lignende Udtryk fra Middelalderen, skulde forstaas en mindre Skare, og denne Tolkning er det, at Jørgensen fastholder. Kinch har dog ikke fundet noget Mærkeligt i at kun 6 til 7 Vederlagsmænd omgave Kongen til daglig Dag; man maa jo desuden huske paa, at „hertil naturligvis kom et større Antal Svende eller Huskarle af ringere Stand“ [1]).

For denne Forstaaelse taler bestemt, at man fra de sydlige Lande vel kan paavise, at *clypeus* er brugt i Stedet for Skjolddrageren, Krigeren [2]), paa hvilken Maade ogsaa *scutum* hyppigt anvendtes [3]), medens det sikkert vil være vanskeligt at vise det brugt som collectiv Betegnelse, om en Krigerstyrke. Man brugte ganske vist *clipeus* for dermed at betegne *Herschilt*, et Lands, en Fyrstes hele sværtrustede Krigskontribut [4]), men ikke for at angive en bestemt Troppestyrke eller en Inddelingsform i Hæren. Og at Saxo her taler med bestemte Tal for

---

[1]) Kinch tilføjer end videre: „Skjoldet hørte nemlig ikke til det menige Folks Vaaben“ (S. 284—285). Heri kan man dog vist ikke give Kinch Ret. I den danske Vitherlogh bruges jo netop Skjold om Vederlagsmandens Tjener; den latinske Text har ganske vist telum (og ikke scutum), men den danske Text maa sikkert have Fortrinnet. Udtrykket i Knud den Stores Jagtlov kan end videre ikke paaberaabes, da her tales om enhver Fri: si occiderit, amittat liber scutum libertatis (c. 25). Af Jydske Lov III. 4 om at enhver Hafnebonde paa Skibet skal have Skjold, kan vel Intet udledes.

[2]) Ducange, clypeus, anfører: præfectura mille clipeis et quingentis talentis prædita.

[3]) Waitz, Verfassungsgeschichte VIII. 116 f. (si centum scutis comes appetat unum . . . 4 scutis serviat nobis etc.).

[4]) Waitz l. c. S. 117.

Øje og ikke i al Vaghed, er jo klart, da Stedet ellers Intet vilde oplyse.

Mest afgjørende er dog den Omstændighed, at den engelske Terminologi, ligesom og vor Vederlog, bruger *Skjold* netop i Betydning af Kriger, Tjener. Saaledes hedder det i et Brev af 821: expeditionem cum 12 vasallis et cum tantis *scutis* exerceant [1]), og Vederlagsretten siger, at man skal angribe den Fredløse, om man „hawe en *skiöld* meer æn hin“ (S. 4) ɔ: om man har en Ledsager eller Svend mere end han, naar man møder ham.

Den latinske Text gjengiver disse Linier forklarende saaledes: si quisquam commilitonum, uno saltem comite aut telo superior, illi postmodum occurrerit (S. 21 c. 14), og hos Saxo hedder det: si quis ei postmodum commilitonum uno telo aut comite superior obvio pepercisset (S. 532). Det er rimeligt, at det til Grund liggende Udtryk har været dansk, tilmed da det latinske Navn vexler (telum, scutum), og det har vel været Skjold (paa Latin scutum eller clipeus).

§ 25.

Nærmere Regler for Korpsets Ordning.

Vederlaget talte i Følge Svend Aagesens Angivelse 3000 Mand; Saxo lader Knud have en Hærstyrke paa 6000 Mand, nemlig 60 Skibe med 100 Bevæbnede paa hvert [2]). Men Saxo synes her benytte en mere almindelig Opgivelse om Størrelsen af Knuds Hær baade til Søs og til Lands, og da vi desuden af Svend Aagesen vide, at Vederlaget opstod ved en Udskillelse af Dele af den

---

[1]) Histor. Monast. de Abingdon I. 27; Thorpe, Diplom. Angl. S. 64.

[2]) Saxo 524.

tidligere større Hær eller et Udvalg, har hans Opgivelse maaske større Vægt[1]).

Af Vederlagsrettens Bestemmelser synes fremgaa, at Lidet var samlet paa ét Sted, at Medlemmerne levede i dagligt Samkvem med hinanden og i nærmeste Forhold til Kongen. Der findes Bestemmelser om at passe hinandens Heste, om den Plads som tilkom Enhver efter Fødsel eller Alder, om Uret tilføjet Huskarl under den daglige Tjeneste; fremdeles kaldes Udstødelsen af Laget at fordrives af Kongens Gaard, — kort sagt Alt viser hen paa en Hirdtrop, som færdes ved Kongens Side. Imidlertid kan man ikke ret tænke sig, at 3000 Mand stadigt vare til Stede ved Hove, sandsynligvis har Laget været inddelt i Hold, som afvexlende gjorde Tjeneste. Resten har været indkvarteret rundt om, eller de have opholdt sig paa deres Gaarde[2]). At Huskarlene kunde være gifte, kan ikke betvivles. I Jomsborgloven, som er en Art Forbillede eller en Forgænger for Vederlog, var det dog fastsat, at man ikke maatte have Kvinder i Borgen, og det er højst rimeligt, at en lignende Regel kan have været gjældende i England. I Jomsvikingesaga c. 51 fortælles ogsaa, hvorledes en Huskarl i England gik ud af Borgen og besøgte den Kone, som „fulgte ham“, hvilket er det almindelige Udtryk for en Frille[3]).

Huskarlene hørte jo til de rige Familier og kunde derfor være Jordbesiddende, men tidt fik de ogsaa kongelige Ejendomme i Forlening. Herved ledes vi ind paa Spørgsmaalet om hvorledes i det Hele denne Hær underholdtes.

---

[1]) Jfr. Kinch, Aarb. f. Nord. Oldk. 1875. 273.

[2]) Saxo 524: eandem æstate pro tuendo imperio excubantem hyeme contuberniis discretam alere consuevit.

[3]) Jomsvikingesaga c. 51: 7da dag jóla gekk þórðr utan borgar til húsa konu þeirrar er honum fylgði.

I Følge den danske Vederlog fik Huskarlene en bestemt Løn, Maale (male, islandsk máli) [1], og de kaldtes derfor ogsaa málamenn [2]). Den samme Betegnelse møder os fra England for Flaadens Vedkommende, se Anglo-Saxon Chronicle 1055: þæt sciplið gewende to Legeceastre and þær abiden heora *males* þe Ælfgar heom behét (Skibshæren ventede paa den Sold, som Ælfgar havde lovet den). Male synes dog ogsaa brugt om selve Kontraktsforholdet, som i Islandsk, jfr. A.-S. Chron. 1049: Eadward cing scylode 9 scypa of *male*, Kongen gav 9 Skibe Afsked, 1050: he sette ealle þa litsmen of *male*, han afskedigede alle Lidsmændene [3]). Der findes intet angelsaksisk Ord, som kunde forklare male i denne Sammenhæng, hvad Ordbøgerne ikke have indset.

For at kunne betale Lønnen til denne store Hærstyrke, var der paalagt Landet en Skat, Danegjælden. Denne Skat forekommer, som det andensteds er blevet sagt [4]), ikke sikkert med dette Navn før Vilhelm Erobrerens Tid [5]); men der er næppe Tvivl om, at den i

---

[1]) Rosenvinge, Love V. 2: rættæ thøm rettelike male therre. Den betaltes maanedsvis, se Saxo 524: mensibus stipendia novabantur. A.-S. Chron. 1049: se cing heom behet 12 monað gyld (S. 310).

[2]) Knytlingesaga c. 7: Í þann tíma settu Danir þíngamannalið í Englandi, þar våru þá málamenn.

[3]) Begge Steder lyder Oversættelsen (baade hos Thorpe og Sharpe): „he discharged from pay“. Rigtigt derimod hos Earle, Two chronicles 174 og 176 og hos Freeman II. 114. 123.

[4]) Normannerne III. 237.

[5]) I Domesday nævnes en eneste Gang Danegeld (S. 336 b.), ellers kun geld eller heregeld; fremdeles i Leges Edv. Conf. c. 11, L. Henrici Primi c. 10 § 1, c. 15. Freeman II. 574. — Mærkes kan dog, at et Privilegium af Edvard for Gent (St. Blandinium) af tvivlsom Ægthed af 1044 nævner: in murdris, geldis, danegeldis (Kemble IV. 82); et andet dog anfægtet Aktstykke af c. 1020: persolvit censum Danis (Kemble IV. 16).

daglig Tale kaldtes saaledes en god Stund før Erobringen. Dens første Oprindelse skyldes de svære Skatteudskrivninger, der paa Æthelreds Tid vare nødvendige for at afkjøbe Vikingernes Angreb, men da derpaa de fremmede Krigere traadte i den engelske Konges Sold og da endelig en dansk Konge blev Herre over England, blev det en Skat for at kunne underholde de danske Krigere. Dens gængse Navn var da *heregyld*[1]), hvad der i og for sig var karakteristisk, eftersom *here* ellers ikke var Betegnelsen for den engelske Hær, Landeværnet, som hed *fyrd*, men derimod betød en staaende Hær[2]), og særlig eller næsten altid[3]) forstodes derved Vikingehæren[4]).

At der bestod en saadan Forbindelse mellem Danegjælden og Tropperne, baade Land- og Søhæren[5]), fremgaar blandt Andet deraf, at da Kong Edvard c. 1050 afskedigede Lidsmændene, blev ogsaa Heregylden nedlagt[6]). Derved bliver ogsaa Udsagnet i Henrik I's Love forstaaeligt: denagildum quod aliquando þingemannis dabatur (c. 15); og man indser, hvorfor Hardeknud sender Huskarle ud over Riget for at inddrive Skatten[7]). Kun den sidste Del af Skattens Historie[8]) findes angivet i Edvard Be-

---

[1]) Kemble Nr. 1317 VI. 180: ab illa magna heregoldi exactione quæ per totam Angliam fuit.

[2]) Freeman II. 123.

[3]) Som rimeligt var maatte Terminologien under de normanniske Konger begynde at vakle, se A.-S. Chron. 1073, Freeman IV. 557.

[4]) Normannerne I. 276—77, II. 79.

[5]) Kemble IV. 15 Nr. 735 (c. 1020): quotiens populus universus persoluit censum Danis, uel ad naves seu ad arma.

[6]) A.-S. Chron. 1050 (1051) S. 312: he sette ealle þa litsmen of male; 1052: alédé Eadward cyng þæt heregyld þæt Æþelred cyng ær astealde. Freeman II. 123—124.

[7]) A.-S. Chron. 1041; Florentius 1041.

[8]) Freeman II. 124 har mange rigtige Bemærkninger om Danegjæld, men dens Overgang fra at udredes til de danske Fjender til at gives til Landets Forsvarere, har han ikke set.

kjenderens Love Kap. 11: „Denegildi redditio propter piratas primitus statuta est. Patriam enim infestantes, vastationi ejus pro posse suo insistebant. Ad eorum quidem insolentiam reprimendam statutum est Danegeldum annuatim reddendum i. e. 12 denarios de unaquaque hida totius patriæ ad conducendos eos, qui piratarum irruptioni resistendo obviarent“. Omtrent paa samme Maade hedder det i Dialogus de Scaccario om Danegelds Oprindelse: ad hos (Dacos) igitur arcendos a regibus Anglicis statutum est, ut de singulis hidis regni jure quodam perpetuo duo solidi argenti solverentur in usus virorum fortium qui perlustrantes et jugiter excubantes maritima impetum hostium reprimerent. Quia igitur principaliter pro Dacis institutus est hic redditus, Danegeldum vel Danegeldus dicitur [1]). Ogsaa af Optegnelsen om Colchester i Domesday ses, at der fandtes en Skat, som gaves til soldarii [2]), Kongens Lejetropper, og at den kun gaves, naar Saadanne virkelig holdtes [3]).

Det er i øvrigt sikkert, at de danske Krigere tidligt vare spredte ud over det hele Land og maatte være det for at holde Befolkningen i Ave. Allerede Wallingford omtaler, hvorledes de danske Krigere fra Æthelstans Tid fik de bedste Gaarde og Ejendomme, og hvorledes Wessex's Konger stadigt benyttede den danske Hærstyrke til at holde det hele Land i Ave, saa at hver Gaard, som var i Stand dertil, skulde forsyne en dansk Kriger med Underhold [4]). Blodbadet i Aaret 1002 synes

---

[1]) Dialogus I, pars IV, c. 11. Stubbs, Select charters 203.

[2]) Florentius kalder netop Huskarlene: solidarii.

[3]) Domesday II. 105: de unaquaque domo per annum vi denarios quos reddere potest ad victum soldariorum Regis. vel ad expeditionem terræ vel maris et hoc non est ad firmam. Et hoc sit, si Rex soldarios habuerit, vel expeditionem fecerit.

[4]) Joh. Wallingford hos Gale, Scriptores XV. 547: Increverant enim nimirum Dani a tempore Ethelstani, qui eorum

ogsaa vise hen til en saadan Situation. Da Vederlaget oprettedes, var de Danskes Magt bedre befæstet, og dets Hovedøjemed var at tjene som Kongens Livvagt. Men mange af Huskarlene fik Forleninger ude i Landet, saaledes som Domesday viser os. Jeg meddeler nedenfor de Optegnelser, Domesday har om Huskarlene.

Sussex. Huscarle 2 hidas (I. 17).

Surrey. Huscarle tenuit de rege Edvardo. Tunc se defendit pro 6 hidis, modo pro 4 hidis. Huscarle tenuit de rege Edvardo. Tunc se defendit pro 4 hidis, modo pro 3 hidis (I. 36).

Berkshire. Walingeford. Rex. E. habuit 15 Acras in quibus manebant huscarles. (I. 56).

Essex. Haroldus dedit . . . suo huscarla nomine Scalpino (I. 59).

Dorsetshire. Dorecestre. T(empore) R(egis) E(dwardi) 172 domus, hæ pro omni servitio regis se defendebant et geldabant pro 10 hidis sc. ad opus Huscarlium unam Markam argenti exceptis consuetudinibus quæ pertinent ad firmam noctis. — Brideport. T. R. E. erant 120 domus et ad omne servitium regis defendebant se et geldabant pro 5 hidis. Scilicet ad opus Huscarlium regis dimidiam marcam argenti exceptis consuetudinibus etc. — Warham. T. R. E. 120 domus et ad omne servitium regis defendebant (etc. som ved Brideport). — Sceptesberie. T. R. E. 104 domus in dominio regis. Hæc villa ad omne servitium regis se defendebat et geldabat pro 20 hidis. Scil. 2 marc. arg. Huscarl. Regis (I. 75).

---

fautor fuit, et optima terræ municipia occupaverant. Nam usi sunt eorum manu omnes Reges Westangli ad alias provincias debellandas, quamobrem constituerant, ut quælibet domus quæ ad hoc sufficeret, Dacum unum in victualibus procuraret, ut ad expeditiones Regum prompti haberentur. Succrescebant autem minutatim et populum terræ opprimebant.

Somersetshire. Rogerius tenet de Willelmo de Moiun Strate. Huscarl et Almar T. R. E. et geldabant pro 1 hida et dimidia (I. 95). Huscarle tenet unam virg. terræ quam ipsemet tenebat T. R. E. (I. 99).

Middlesex. de his maneriis tenuit Tochi 2 hidas. Huscarle regis E. fuit (I. 129). hanc terram tenuit Gouti Huscarle Heraldi comitis et potuit inde facere quod voluit (I. 129). hoc manerium tenuit Azor Huscarle R. E. et p. i. f. q. v. (I. 130). Leleham. Hoc manerium tenuit Achi Huscarle regis E., vendere potuit cui voluit (I. 130).

Hertfordshire. hanc terram tenuerunt 2 sochemanni. Unus huscarl R. E. et alter homo Leuuini comitis uendere potuerunt (I. 136). hoc manerium tenuit Sexi Huscarle R. E. (I. 138) . . tenuit Brand h. R. E. (I. 139). Hoc manerium tenuit Leuric Huscarl Leuuini comitis et vendere potuit. Hoc manerium tenuit Anand huscarl R. E. (I. 140).

Buckinghamshire. Hoc m. t. Burcardus Huscarle R. E. uendere potuit (I. 146). Thori huscarle R. E. 3 virg. (I. 147). Hoc manerium tenuit Ulf Huscarl R. E. (I. 149). Tori Huscarle R. E. habuit 7 hidas et dimid. Hoc manerium tenuit Aldene Huscarl R. E. et vendere potuit . . . Hoc manerium Azor Toti filius Huscarle R. E. et uendere potuit . . . Hoc manerium tenuit Alli Huscarl R. E. et v. p. (I. 152).

Gloucestershire. Tovi Widenesci huscarle comit. Heraldi tenuit Bernitone ibi 4 hidæ in dom. 2. car. — Rotlesc Huscarle R. E. tenuit Beceford ibi erant 11 hidæ et 3 car. in dominio (I. 164). — Huscarle tenuit T. R. E. Ibi 10 hidæ in dom. 3 car. etc. (167).

Cambridgeshire. De hac terra tenuit Huscarl homo regis E. 3 uirg. (I. 195). Hanc terram tenuit unus Huscarle Wallef comitis et uendere potuit (I. 202).

Bedfordshire. Hoc manerium tenuit Auti huscarle comitis Algari et quod voluit inde facere potuit (I. 213).

Suffolk. in dominio 2 liberi homines Burric et Ailricus comitis Aschilli huscarli T. R. E. 5 acras (II. 441), in dominio 1 liber homo Vlfwinus comitis Ingulfi huscarli 3 acras (442).

Foruden at disse Oplysninger vise os, hvor mange af Huskarlene der bære danske Navne endnu paa Edvard Bekjenderens Tid, underrette de os om, paa hvilket Omraade Huskarlene findes[1]) Der opføres nemlig fra

Sussex: 1	Dorsetshire: Afgifter	Hertfordshire: 4 (+ 1)
Surrey: 1	til Huskarlene	Buckinghamshire: 6
Berkshire: Huskarle	af Dorcester	Gloucestershire: 2
i Wallingford	- Brideport	(+ 1)
Essex: 1	- Warham	Cambridge: 1 (+ 1)
Middlesex: 3 (+ 1).	- Shaftesbury	Bedford: (1)
	Somersetshire: 2	Suffolk: (3).

Huskarle omtales saaledes slet ikke fra det nordlige England, de findes aldeles ikke indenfor Wapentacomraadet; de fleste nævnes fra de Shirer, der ligge nærmest om London. Uagtet vi af mange Kilder vide, at Huskarlene havde en højt anset Stilling[2]), er der Udtryk i denne Liste, som ikke synes henpege paa højtstaaende Mænd, saaledes naar de betegnes som fri Mænd (II. 441, 442) eller som sochemanni, hvad der vilde svare højst til Odelsbønder. Blandt deres Ejendomme ere enkelte store paa 7 eller endog 11 Hider, men i Reglen besidde

[1]) „Huscarle“ staar flere Gange alene; jeg opfatter det her som en Stilling, men snarest er det et Navn.

[2]) Jfr. bl. A. Simeon hist. 89: Eilaf huscarl apud regem præpollens honore. Hist. Mon. de Abingdon II. 47: Ipsam (en Relikvie af St. Wilfrid) tempore Eadwardi regis, ditissimi Dani, dignitate potiti Huscarlii, capellanus taliter sibi vendicarat. Cum ad Eboracensem provinciam quadam vice tunc dominum suum comitaretur etc.

Huskarlene kun 2 til 4 Hider, hvilket vilde være meget lidt, om det var deres eneste Jordbesiddelse. I Reglen have de fuld Dispositionsret over Jorden.

§ 26.

Flaaden.

I England havde man — saaledes som jeg andensteds har paavist — i ældre Tid i højeste Grad forsømt Søværnet. Det var først Kong Alfred, som gjorde noget for Udrustningen af en Flaade, vistnok især af en kongelig Flaade. Under de følgende Regenter høre vi ikke meget om Marinen; men om Edgar hedder det, at han foretog store Flaademønstringer ved forskjellige af Landets Kyster, og navnlig lod Skibene fra de vestlige Egne drage mod Nord, Flaaden fra Øst mod Vest osv.[1]). Heraf synes fremgaa, at Flaaden udgik fra en lokal Udredelse. Men baade for denne og den følgende Tid er det vanskeligt at bestemme Maaden, hvorpaa Udrustningen egentlig skete. Maaske kan det dog lykkes at fastslaa nogle Enkeltheder.

Da Æthelred 1008 tog sig for at skaffe en Flaade til Veje, bestemte han, at der af hver 310 Hider skulde udredes en *scegd*[2]). Ved den Udmaaling af Landet og Skattelægning, som maatte følge af dette Lovbud, maatte man imidlertid aabenbart gaa ud fra en af Landets alt bestaaende større Kredse. Dette har været Shiret, saaledes som det ganske sikkert fremgaar af Biskop Ælfrics

---

[1]) Normannerne III. 183.

[2]) A.-S. Chron. 1008: of þrim hund hidum and of tynum ænne scegd and of 8 hidum helm and byrnan. Worcester Chron. har en lidt afvigende Læsning, som ikke synes give Mening, skjønt Earle i denne mener netop at kunne skimte det Rette (of þrym hund scipum and X. be tynum anne scægð). Florentius: de 310 cassatis unam trierem, de 9 vero loricam et cassidem fieri.

Testamente, hvorved han skjænker Kent ét Skib og Wiltonshire et andet[1]; det kan sikkert kun være for at lette Befolkningen Udførelsen af dens Ledingspligt[2]. Shiret skulde altsaa ordnes i Afdelinger paa 310 Hider, som skulde yde hver et Skib.

Dernæst skulde i Følge samme Forordning af hver 8 Hider udredes en Hjælm og en Brynje. Disse Krigsvaaben hørte saaledes med til Skibet og til de fælles Byrder[3]; man vil derfor kunne forstaa, at Ælfric i sit Testamente indsætter Kongen til Arving af hans bedste Skib (saadan Gave maatte en Vasal altid give), Sejlredet, 60 Hjælme og 60 Brynjer[4]. At en Del af Mændenes Vaaben udrededes af det hele Distrikt, kan næppe undre en dansk Læser, som véd, hvorledes f. Ex. Skjoldene efter Jydske Lov tilvejebragtes af Skipænet[5].

Det udredede Skib kaldes en *Scegð*, hvilket Ord ikke er angelsaksisk, men nordisk[6] og indført af Vikingerne i England, som det af dem blev indført i Rusland. Skeið var et langt og smalt, hurtigt løbende Hærskib, ikke saa smukt udstyret som Dragen; det havde 30—32 Aarer og kunde rumme over 200 Mand[7]. Denne Art Skibe bleve vist meget almindelige i England, i alt Fald blev Ordet det. I Æthelreds Forlig med den danske Hær (II. 7) sættes sceiðman[8], den fremmede Søkriger, i Mod-

---

[1]) Cod. Dipl. Nr. 716 (III. 351). Thorpe 550: and anes scipes he geuþe þam folce to Cent and oþres to Wiltunescíre.

[2]) Earle har først gjort opmærksom herpaa. Freeman I. 368 tiltræder det.

[3]) Freeman I. 367 finder det ikke ret forstaaeligt.

[4]) Kemble, cod. dipl. III. 351: he becwað his láford his beste scip and ða segelgeræda ðártó and 60 healma and 60 beoruena.

[5]) Steenstrup, Studier over Kong Valdemars Jordebog 200.

[6]) Herom ere Schmid, Thorpe og Earle (S. 337) enige.

[7]) Vigfussons og Fritzners Ordbøger. Weinhold, Altnord. Leben 137.

[8]) Jfr. et Diplom fra c. 1038 hos Kemble Nr. 755 (IV. 54), hvor en Thegn kaldes: Winsig scægðman. Skeið og snekkja ere i

sætning til Landesman, den Indfødte, Angelsakseren [1]). Om den engelske Scegðs Størrelse kan man maaske drage en Slutning af den nævnte Bestemmelse om at 8 Hider skulde udrede Vaabnene og 310 Hider Fartøjet, hvad der giver omtrent 39 Brynjer eller brynjeklædte Krigere paa Skibet. Hermed passer jo ogsaa, at det meget store Skib, som Ælfric forærede Kongen, rummede c. 60 Mand.

Paa Kong Æthelreds Tid fandtes der altsaa Skibsudredningsdistrikter. Vi ville undersøge om saadanne nævnes andensteds.

I Følge Leges Henrici Primi c. 6 § 1 er Shiret inddelt i Sipessocne:

„ipsi vero comitatus in centurias et *siþessocna* distinguuntur".

Læsningen er noget usikker. De ældre Udgaver have *sipessocna*, og man kan ikke ret se, om virkelig Manuscripterne have den første Form [2]), dog siger en saa paalidelig Forfatter som Stubbs, at Ordet kun findes i Formen sipessocna [3]). I en Piperoll fra Henrik II's Tid skal findes: „sipesocha de Cnuchtes lawa" (Knightlow Hundred) [4]). Det er vist derfor Formen sipessocna, fra hvilken man skal gaa ud. Ikke des mindre anses sithessocna i Almindelighed for den naturligste Læsning, og man forstaar da derved en Gesiths (en Art Thegns) Jurisdiction [5]).

Norden vist identiske, jfr. Vigfusson snekkja. Mærkes kan, at Annales de Wawerleia (Ann. Monast. II. 172) have „snaccam unam" ved det her behandlede Lovbud.

1) Jfr. et Diplom (uden Dato) Thorpe, Diplom. 598: and ic gean minre scæðe for minre sawle into Hramesege.

2) Schmid trykker dog „siþessocna" (Gesetze, S. 439) og har kun som Variant efter de trykte Udgaver „sipessocna".

3) Select Charters (third edition) 549. Constitutional History I. 105.

4) Jfr. Hale Hale i Registrum Prioratus Wigorn. XXXIII.

5) Stubbs l. c. 549. Price, Ancient Laws 221 forklarer det vidtløftigt paa samme Maade af gesið.

Der frembyder sig en Parallel, som synes give et Bidrag til Løsning af Spørgsmaalet. I et Charta af Kong Edgar, der er forfalsket, helt eller delvis, men hvis Enkeltheder dog maa bygge paa noget faktisk Grundlag, tillader Kongen, at Bisp Oswald af Worcester foruden Cuðburgehlawes-hundred, af hvilket Klostret i Worcester havde besiddet Halvdelen, som det nu faar helt uden Skatter og Afgifter, dog Leding undtagen, og foruden Hundredet Wulfereslaw, som Kirken sammesteds besad fra gammel Tid frit, maatte forme et Hundred af de ikke frie Jorder, som tilhørte Kirken, nemlig af Breodun, Bleccelea og Tyrdintun, saaledes at han kunde med sine Munke danne „una naucupletio (navipletio) quod Anglice *scypfylleð* dicitur“. Dette gjentages i Brevet saaledes, at tre Hundreder Wulfereslaw, Winburgetrowe og Cudburgelaw skulle danne „unam naucupletionem quod Anglice dicitur *scypfylleð oppe scypsocne* in loco quem ob ejus memoriam Oswaldeslaw deinceps appellari placuit, ubi querelarum causæ, secundum morem patriæ [et] legum jura jure discernantur“ [1]).

Der nævnes altsaa en Inddeling i *scyp*socne, og der kan være nogen Rimelighed for at *sipes*socne er fremkommen ved en Fejlskrivning heraf, da Lignende ret ofte forekommer [2]). Men hvad er scypsocne og det dermed parallele scypfylleð? Ja, socn betyder jo hele det Distrikt, hele den Befolkning, som søger til en bestemt Kirke, et bestemt Ting, og scypsocn maa vel sagtens være hvad der søger til samme Skib, — men det findes ikke andensteds i Angelsaksisk. Med den

---

[1]) Thorpe, Dipl. 211—15.

[2]) Saaledes staar i Domesday I. 179 og 269 siremot for sciremot, i Kemble IV. 219: sirefa. Tre andre Exempler paa sira for Shire se Stubbs, Const. Hist. I. 101 Anm. 2.

anden Benævnelse scypfylleð er man maaske end værre stillet, da fylleð hos Angelsakserne næppe betyder Andet end Fuldmaane[1]).

Helt anderledes bliver Sagen, hvis vi tage de nordiske Sprog med. Paa Islandsk betyder *skipsögn* eller *skipsókn*, Mandskabet paa et Skib[2]), og ligesaa betyder *fylgð* Følget, Følgesvendene, Skaren[3]). Disse Betegnelser maa altsaa være blevne anvendte i England, i hvert Fald i det af Danske stærkt bebyggede Worcestershire (se foran § 10), men vistnok mere almindeligt (se Henriks Love).

Heraf drage vi da den Slutning, at det maaske ikke er Æthelred, som først lod Skibe udrede af særegne Kredse, der rummede et vist Antal Jorder, men at disse allerede fandtes i alt Fald paa Kong Edgars Tid — og fremdeles, at 3 Hundrede Hider — thi i det nævnte Brev af Kong Edgar siges, at Hundredet indeholdt Hundrede Hider — eller efter Æthelreds Anordning 310 Hider sammenlagdes til at danne et Udredelsesdistrikt. Denne Inddelingsmaade ligner ved sit Princip og ved mange Enkeltheder, dernæst ved flere af de benyttede Betegnelser, om Nordboernes velbekjendte Maade at udruste Flaaden paa. —

Men ogsaa fra senere Tid møde os Oplysninger om Flaadeudrustninger, som levende minde os om nordiske

---

1) Leo, 528 (36).

2) Saga Magnuss Berfætts c. 21 (Fornmanna Sögur VII. 43): tekit hann með skipsögn sína. Færeyinga Saga c. 194 ligesaa om Skibsmandskab. Saga Hakon Hak. c. 81 (Fornmanna Sögur IX. 319): drápu alla skipsögnina. Saga Olaf Tryggvasonar c. 36 (X. 296): Hallfröþer oc hans skipsögn. Ágrip (X. 390): com hon til Orcnayia meþ þrimr scipsögnum.

3) Hirdskraa c. 32; Norges gl. Love II. 423; Saga Sverris konungs c. 64 (Fornmanna Sögur VIII. 166): þeir . . er fylgð höfðu haldít um daginn ádr.

Forhold. Vi hidsætte til dette Øjemed følgende Notitser fra A.-S. Chronicle i dennes forskjellige Former:

(C.) 1040: Harðacnut . . . astealde þa swiðe strang gyld þæt man him uneaðe acom, þæt wæs 8 marc *æt há*.

(D.) 1040: Harðacnut etc. . . þæt wæs 8 marc *æt hamelan*.

(E.) 1039: Her forðferde Harold cyng . . . on his dagum man geald 16 scipan *æt ælcere hamulan* 8 marc, eallswa man ær dyde on Cnutes cynges dagum . . . Hardacnut cyng . . . [his rædesmenn] gerædden, þet man gealde 62 scipon *æt ælcere hamelan* 8 marc.

Af disse Kildesteder læres for det Første, at der under samtlige de danske Konger har bestaaet og været krævet en Ledingsskat til Flaaden, men at paa Kong Knuds Tid Flaaden eller dog den Del af den, der underholdtes paa denne Maade, kun bestod af 16 Skibe. Hardeknud ansaa det derimod for nødvendigt at have en større Flaade paa 62 Skibe, hvad der naturligvis maatte koste meget mere.

Der skulde udredes 8 marc „*æt ælcere hamulan*“. Bosworth og Ettmüller forklare hamula som en Styrmand eller Styrismand, men hertil findes ikke den fjærneste Anledning; Ordet staar i Dativ Femininum, som Earle rigtigt bemærker, og Nominativen er altsaa hamele. Denne Forfatter har forklaret, at hamele betyder oprindeligt en Aarestrop, det Baand, hvori Aaren hvilede, og senere en Underafdeling af Mandskabet[1]). Tolkningen er rigtig, men det er mig ubegribeligt, at man kan komme til den ad nogen angelsaksisk Vej. Sagen er den, at Hamele er et nordisk Udtryk. Hamla betyder oprindeligt det Baand ved Aaretollen, hvori Aaren

---

[1]) Earle 343 henviser til Ettmüller 466 (= proreta) og til Egilsson, v. Hamla, uden at han dog fastslaar Ordets nordiske Herkomst.

laa og holdtes til Tollen; senere blev det et Udtryk for den, som sad ved Aaren, saaledes at en Hamla af hver 7 Mand over 5 Aar gammel, som det hedder i Olaf den Helliges Saga, betyder en Rorsmand[1]). Paa lignende Maade betyder „til hömlu“, per Mand, per Aare[2]). Der kan ikke være mindste Tvivl om, at der ved „æt hamelan“ sigtes til det fuldstændigt kongruente Retsudtryk „til hömlu“. Naar Earle tyder det som en mindre Skare, paa samme Maade som man i den senere Middelalder taler om en „Lanse“ som en Deling Krigere, i det der nemlig ikke vilde være Penge nok i Landet til at udrede 8 Mark for hver Rorkarl, saa er denne Tydning for det Første søgt, og dernæst kunde Landet meget vel udrede saa stor en Skat[3]). Florentius siger desuden ogsaa „octo marcas unicuique suæ classis remigi et duodecim unicuique gubernatori“.

Der er en Omstændighed til, hvorfor den foran fremsatte Tydning af Hamele aabenbart er den rigtige, og det er Læsemaaden i Haandskriftet C.

Her staar nemlig: *8 marc æt há*, hvad hidtil ingen Forfatter har fæstet Opmærksomheden ved eller kun anset som en Besynderlighed eller Urimelighed. Men det er udmærket forstaaeligt paa nordisk Maal. *Hár* betyder i Norge en Aaretol, og det kunde for den Sags Skyld lige saa godt have faaet en specifik Betydning i dette Land som hamla. For at finde hár i en saadan Betydning maa vi imidlertid gaa til Østergötland og Helsingland, hvor har (i Upland ar, Aare) betyder et af

---

[1]) Olafs saga hins helga (Keyser & Unger 1849) c. 77: sjau menn skyldu gera einn færan . . . ok þar eiga hömlur eptir (og deltage i Ledingsskibets Udrustning i samme Forhold) jfr. Fritzners Ordbog.

[2]) Æ. Gulathings Lov c. 300: nu scolo bændr gera tva manaðar mate hvárs til homlo oc tialld oc ár.

[3]) Se Normannerne III. 266 og nedenfor S. 161.

de Distrikter, hvori Kystlandet var inddelt og som i Krigstid skulde skaffe hvert en Rorsmand, hvorfor Byerne siges ligge til ha og hamnu[1]). Saaledes vil det ene Haandskrift være fuldstændig berettiget til at skrive *æt há*, hvor det andet har *æt hamelan.* —

I denne Sammenhæng bør det ogsaa erindres, at i Norsk-Islandsk og i Gammel Svensk bruges Betegnelsen „*hásete*“ om den Mand, som sidder ved Aaren[2]), og ogsaa dette Ord er gaaet over i Angelsaksisk[3]), se A.-S. Chron. 1052: sceolde man sette oðre eorlas and oðre hasæton to þam scipum (S. 317), hvor Thorpe oversætter urigtigt: andre Jarler og andre „chief officers“ (S. 150)[4]); det betyder Matroser, Søfolk. —

Resultatet af denne Udskrivning blev nu, saaledes som Krøniken fortæller for det næste Aar, at der kom til Veje 21,099 Pund, hvad der er lig 42,198 Mark. Da der er givet 8 Mark for hver Hamle, maa Flaaden have været beregnet paa 5274$^{6}/_{8}$ Hamler. Men der var 62 Skibe, hvad der vilde give 85 Hamler paa et Skib. Siden gav man — som Krøniken tilføjer — til 32 Skibe 11,048 Pund. Dette er 22,096 Mark eller 8 Gange 2762 (Hamler), hvad der fordelt paa 32 Skibe bliver 86 Hamler paa Skibet. Disse to Beretninger vise saaledes hen til at Skatten beregnedes paa ensartet Maade i Forhold til Skibenes Tal.

Et Skib paa 86 Hamler vilde svare til hvad vi vilde kalde et 43sædet Skib. Dette er dog en temmelig paafaldende Størrelse. Ganske vist skal der paa Olaf Tryggvassøns Skib Ormen hin Lange have været 34 Rum med 8 Mand i hvert Halvrum (= tilsammen c.

---

1) Schlyter, Glossar, Har.

2) Vigfusson; Schlyter.

3) Herhen hører maaske ogsaa Thorpe 639: æt Willelme Hosethe.

4) Saaledes ogsaa Earle. Freeman II. 321 har det Rigtige.

550 Mand), efter en anden Beretning endog 52 Aarer paa hver Side, og efter en tredie endog 80 Halvrum og 160 Rorkarle[1]. Men andre Opgivelser synes vise os, at Skibene gjennemsnitlig vare mindre; saaledes er i Følge en gammel Optegnelse i Gulathingsløg Tyve- og Femogtyvesser det sædvanlige ved Ledingen; kun i Hálogaland findes 1 Tredivesesse[2]. Imidlertid sige Sagaerne, at der paa Kong Knuds Drageskib var 60 Rum og paa Jarl Hakons Skib 40 Rum[3], saa at 40sædede Skibe vel nok kunde tænkes udredede i England.

Vi skulle til Slutning kortelig omtale nogle forskjellige Forhold og Benævnelser, der vedrøre Nordboerne i deres gamle Egenskab af Søkrigere.

Den egentlige Betegnelse i Norden for de uafhængige Søkrigere er som bekjendt *Vikinger*. Hvorledes det nordiske Ord er opstaaet, vides ikke ret; det findes ikke i Angelsaksisk[4]) og optages i Sproget først paa

---

[1]) Brandt i Norsk Milit. Tidsskr. XXXIV. 23. Munch, Norske Folks Historie I. 2. 371.

[2]) Brandt l. c. 3.

[3]) Normannerne III. 347.

[4]) Hidtil var man mest tilbøjelig til at betragte Ordet som nordisk (v. Bahder, Verbalabstracta 172, anfører det dog uden videre som Angelsaksisk), men Prof. Bugge, som i sine „Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse" er yderst begjærlig efter at gjøre nordiske Ord og Tanker til fremmede, vil end ikke tillade, at Vikingerne maa bære et nordisk Navn (S. 5). „Dette Ord forekommer i den angelsaksiske Krønike først ved Aar 879, i Digtet Byrhtnoð, hvor nordiske Ord findes, og i Wîdsîð, men ogsaa i Exodus, hvor Laanord fra Nordisk neppe ellers kan paavises. Ved dette Navn kaldte Engelskmændene sine nordiske Fjender vistnok, fordi disse satte sig fast i deres Land i befæstede Lejre, thi angelsaks. wîc, der er Laanord fra latinsk vicus, kan betyde Lejr." Bugge indrømmer her indirekte, at af de tre første Kilder Intet kan udledes; vi have i det Foregaaende ofte nævnt nordiske Ord, som findes i Byrhtnoð, Sangen om Kampen mod de Danske. Digtet Wîdsîð er fuldt af nordiske Navne,

Dansketiden [1]). Ved Tiden 921 modsættes i de nordiske Folks Hær „*landher*“ og „*wicingas*“, hvilke umiddelbart derpaa ogsaa kaldes „*æscmen*“ [2]), og Ordet lever stadigt videre. Kong Edvard Bekjenderen tillader, at 30 Hider i Fareham i Hampshire kun skulle regnes for 20 „causa wichingarum quia super mare est“ [3]). 1098 bliver Hugo Jarl dræbt paa Anglesey af Utwicinger [4]). Oppe i det nordøstlige Yorkshire, men mærkeligt nok langt inde i Landet, ligger en By Wiganthorp, som i gamle Dage hed Wichingastorp [5]).

I de frisiske Love forekommer, som en Form af *vicing*, *wytsing*, saaledes i Carl. Magn. Küren 441: toienst dyn noerdkoninck ende toienst dyn wylda *wysingh* (jfr. 388), Rüstringer 73 c. 20: mith tha *witsingon*, 98. 2: for tha northeska *wiszegge*, fon tha Nordmanum, Emsigoer: fon northeska *wigandum* (von den northescha *gygandüm*). Disse Former skyldes simpelt hen Frisernes Udtale; hos dem er „det bløde k og g foran e, i, tidlig gaaet over til Lyden af det engelske ch og j, hvilket man har tilkjendegivet ved at skrive tz, (ts) og dz, (ds); stundom skrives blot s, som wising, en Viking“ [6]).

Fremdeles findes Benævnelsen *Lidmænd* eller *Lids-*

---

det er ungt, og endelig synes her Vikinger betyde Folk fra Viken i Norge (v. 47, 59, jfr. Greins Glossar). Saaledes bliver kun Exodus tilbage, det vil sige Ælfrics Oversættelse af denne Bog fra Tiden 1000, da det angelsaksiske Sprog var overfyldt af danske Udtryk.

[1]) A.-S. Chron. 879, 885; Normannerne II. 74, 77.

[2]) Steenstrup, Normannerne I. 353; A.-S. Chron. 921.

[3]) Domesday 40 b (Ferneham).

[4]) A.-S. Chron.: fram útwikingan. Jfr. Fagrskinna S. 31 (c. 37): gerðisk útileguvíkingr.

[5]) Domesday 300 b. — I Fines 10 Ricard I. I. S. 18 forekommer en Mand Willielmus Wikinge. Domesday 243 a: Wiching. Thorpe 346: Wiking.

[6]) Rask, Frisisk Sproglære (1825) S. 10.

mænd[1]). Der staar saaledes i den i øvrigt ikke synderlig paalidelige Kilde Annales Inisfallenses ex cod. Dublin. ved 970, at Mathgamhain kæmper mod Ivar fra Limerick og mod Limerickvikingerne og „*for na Leadhmannaib*“ (et contra grassatores) ɔ: mod de omflakkende Vikinger, der ikke hørte hjemme i den nævnte By. At det irske Ord her gjengiver det nordiske *Lidmenn*, derom kan der vist ikke være Tvivl. I England forekommer dette Navn kun to Gange, saa vidt ses. Det er, da Talen er om Harald Harefods Valg ved Tronledigheden efter Knuds Død. Da valgte alle Thegnerne Nord for London og Lidsmændene i London Harald til Konge[2]). Det er kun i én Form af Krøniken, at Ordet findes, og man kan kun ved Gisninger søge Forklaringen. Flere Forfattere have dog opfattet disse Folk som Tingemannalid[3]), hvad der jo er muligt, men det ligger nok saa nær at tænke paa den danske Flaade[4]). Ved 1050 siges nemlig, at Kongen: sette ealle þa litsmen of male (S. 312), men her sigtes ikke til Huskarlene — saaledes som jeg foran har vist — men til Søkrigerne[5]).

Nærbeslægtede med Vikingerne og med de søfarende Lidsmænd i London vare *Butsekarlene*[6]). Det var Sømænd, som vare bosatte langs med Kysterne, baade i Hastings og i Yorkshire. Det var Folk, som

---

[1]) Jfr. om Sumerlið Normannerne I. 274; III. 207 f.

[2]) A.-S. Chron. 1036 (Bodl. Laud.) S. 293: mæst ealle þa þegenas be norðan Temese and þa liðsmen on Lunden gecuron Harold to healdes.

[3]) Lingard I. 318; Lappenberg, Geschichte I. 483—484.

[4]) Her kan ogsaa mærkes, at William af Malmesbury benytter denne Lejlighed til at sige, at „Londoniæ cives . . jam pene in barbarorum mores propter frequentem convictum transierant“ (II. 188).

[5]) Freeman (Norm. Conquest) I. 538 er ikke ret klar i dette Punkt.

[6]) A.-S. Chronicle 1052 (S. 316, 318), 1066. Florentius 1052. Geoffrey Gaimar v. 2612 S. 797: Buern le Buzecarle.

vare rede til at gjøre Oprør; de slutte sig saaledes til Jarl Godwin i hans Opstand 1052 og til Toste i hans afmægtige Forsøg 1066[1]). Ligesaa kan mærkes, at da Harald er falden 1066, vælges den unge Edgar til Konge af Edwin, Morkere og Bisp Aldred i Forening med Borgerne i London og Butsekarlene[2])..

Busso betyder et Fartøj, og Ordet er rimeligvis med saa mange Søfartsgjenstande og Søudtryk bragt til England af Nordboerne. men det er ikke nordisk. Det er et middelalderligt, fra Fastlandet kjendt Udtryk for et større, stærkt bygget Skib, der senere især benyttedes til Sildefangst, men ogsaa i Almindelighed til Kjøbmandsfart[3]). I Norden[4]) forekommer Ordet første Gang 1251, derpaa 1299; i det 14de Aarh. bliver under Hansernes Handel paa Island hvert Skib omtrent kaldet buza[5]). Men Betegnelsen *Butsekarl* maa paa Grund af den fuldkommen nordiske Bestanddel af Ordets sidste

---

[1]) A.-S. Chron. 1066 S. 336 (Tib. B. I). Toste kommer til Wight . . . kommer til Sandwic . . þa for he of Sandwic and nam of þam butsekarlon sume mid him sume þances sume unþances. Radulph de Diceto 1052: Butsecarli qui portus nauticos custodire debebant.

[2]) Florentius Wig. S. 614: Aldredus autem Eboracensis archiepiscopus et iidem comites cum civibus Lundoniensibus et butsecarlis clitonem Eadgarum .'. in regem levare voluerunt. A.-S. Chron. 1066: Aldred and seo burhwaru on Lundene. Burhwaru synes her spille samme Rolle som lidsmen 1036 ved Haralds Valg.

[3]) ten Doornkaat Koolman, Wörterbuch der ostfriesichen Sprache.

[4]) Vigfusson: buza. I Danmark forekommer Ordet næppe.

[5]) Ved denne Lejlighed gjør jeg opmærksom paa en anden Benævnelse paa et Skib. I en skotsk Lovkilde læses: mercator qui ducit navem vel *fercostam* etc. (Acta Parl. Scot. I. 753); i en Toldsats fra Dublin af 1284: de qualibet navi, que vocatur *Farecoste*, 8 denarios (Gilbert, Documents 190). Det er det norsk-islandske *farkostr*, et mindre Fartøj; Ordet findes ikke i Angelsaksisk. *Farkost* betyder paa Dansk derimod Skibsladning.

Halvdel (karl, se foran S. 96) betragtes som dannet af Nordboerne, og vi høre jo heller ikke Tale om disse Sømænd før Dansketiden.

§ 27.

Skatteforhold og Møntvæsen.

Skatteforholdene i England lade sig kun vanskeligt belyse af Kilderne, og der er i de forefundne Oplysninger ikke Meget, som er brugeligt for den her foreliggende Opgave. Danegjælden er vel den mærkeligste Skat og den, som spiller den største Rolle i Englands Historie i 11te og 12te Aarhundrede; men vi have alt foran (§ 25) havt Lejlighed til at omtale dens Oprindelse og hvorledes den fra at være en Skat, der paalagdes for at holde de danske Krigere borte fra Landet, blev en Skat, der skulde tjene til at underholde en lejet Troppestyrke, som skulde forsvare Landet. Da der nu i Maaden, hvorpaa den udrededes, intet særligt er at fremhæve, skulle vi ikke dvæle videre ved den her.

Derimod er der enkelte andre Skatteforhold, som her maa berøres paa Grund af deres oldtidsagtige Præg.

Den ældste Skattemaade i Norden skal efter en almindelig udbredt Tradition have været en personlig Skat af hver Mand (Næse). Imidlertid synes ved en saadan Udredelsesmaade alle Stænder og Stillinger at være blevne skaarne noget for meget over én Kam, hvad der ikke passer med de gamle Grundanskuelser. Den nævnes ikke des mindre fra ældgammel Tid og ingenlunde som en Skat, der alene paahviler Betvungne. Saaledes skal i Følge Ynglingesaga (c. 8) Odin over alt Svithiod have krævet Skattepenge for hver Næse. Ha-

rald Haarfager lægger en Næsegjæld paa hele Norge[1]), men Hakon Adelstensfostre synes at have eftergivet denne; i alt Fald staar der i Fagrskinna (c. 32), at den Nefgjæld, som Harald havde paalagt hele Landet, lod Hakon tage langs Kysten og i Thrøndelagen og anvende til Bygning af Skibe[2]).

I Danmark[3]) forekommer kun én Gang en saadan Skat omtalt, idet nemlig i Følge Roeskilde-Annalerne[4]) Knud den Hellige skal have paalagt en ny og hidtil ukjendt Skat „Nefgjæld". Herved er dog at bemærke, at dette Ord synes være rent norsk-islandsk[5]), og da Efterretningen ikke bekræftes af de andre Kilder, maa man være i Tvivl om dens Paalidelighed. Imidlertid forekommer det mig, at dette Udtryk bør ses i en egen Belysning, hvorved det bliver forstaaeligere. Thi hvor hører egentlig Næseskatten hjemme?

Vi saa, at i Sverrig Odin fik Skat af hver Næse, „men han skulde værge Svenskernes Land for Ufred og blote for dem til et godt Aar". Det har vel altsaa været en Skat til Odins Tempel, en *hoftollr*, saaledes som Betegnelsen er paa Norsk-Islandsk. Da med Kristendommens Indførelse begge Navne forsvandt, gik dog ikke den Skik af Brug at betale Kopskat til Gejstligheden. Saaledes siger Olaf den Hellige i Gulathingsloven c. 9: „vi have aftalt det med vor Bisp, at han skal forrette Gudstjenesten, og vi skulle kjøbe det Alt af ham med en Ørtug for hver 40 Næser inden vort Lagdømme". Nefskatter ere altsaa især kirkelige, hvorfor vi

[1]) Hist. Olafs saga Helga S. 141; Fagrsk. S. 20: nefgildis skatta þá er Haraldr konungr faðir hans hafði lagt á alt landit, lét hann taka hit ytra með sjó ok um þrændalög ok leggja til skipa gerðar.

[2]) Jfr. Munch I. 1. 718.

[3]) Steenstrup, Studier over Kong Valdemars Jordebog 219.

[4]) Langebek, Scr. Rer. D. I. 378.

[5]) Rosenberg, Nordboernes Aandsliv II. 315.

endnu nede i det 15de Aarh. finde en kirkelig Afgift *nefreidha*[1]), og den gamle Hoftold paa Island bliver netop i de islandske Kilder betegnet som en Forløber for Tienden[2]).

Den foran nævnte Krønike om Knud siger nu saaledes: cum populum quadam nova lege et inaudita ad tributum, quod nostrates nefgiald vocant, coegit, a Jutia in Fyuniam fugatus Othynshö in ecclesia S. Albani Martyris . . martyrizatus est[3]). Da nu efter andre Forfattere Hadet mod ham var grundet i hans Bestræbelser for Tiendens Indførelse[4]), er der ved Nefgjæld utvivlsomt sigtet til hin gamle faste kirkelige Afgift. Saxo taler mere ubestemt, men hans Udtryk kunne forstaas paa samme Maade, naar han siger, at Misfornøjelsen opstod, fordi Knud ved nye Love havde oprettet den gamle Strænghed[5]).

Skjønt Skatten saaledes især hører hjemme imellem

---

[1]) Dipl. Norveg. V. 472: ut salagift . . . tidhakaup . . et alia portio dicta nefreidha presbyteris parochialibus juxta consuetudinem cujuslibet ecclesiæ cathedralis integre persolventur.

[2]) Landnámabók IV. 7. (Ísl. Sögur I. 259): hverr maðr skyldi gefa toll til hofs sem nú til kirkju tíund. Viðbötir (S. 334): hverr skyldi ok gjalda hofstoll eigi siðr enn nú kirkjutíund jfr. Maurer, Bekehrung I. 215, 239; II. 212, 451, 460.

[3]) Scr. Rer. Dan. I. 378.

[4]) Scr. III. 319, 393: ut Deo suorum bonorum primitias vel decimas secundum Legem Dei voverent; II. 170: subditos ad solutionem Decimarum inducere volens occiditur. Notæ uberiores 320.

[5]) Saxo 583: nam quum eum quod neglectam ante severitatem novis legibus restituisset civibus invisum animadverteret. — Efter at have skrevet Ovenstaaende, har jeg bemærket, at allerede Ræder (Danmark under Svend Estridsen S. 342) har den rigtige Bemærkning: „Nefgjæld, som de i Lighed med den gamle Skat til Templerne kaldte den nymodens Afgift". Jørgensen maa ikke have kunnet godkjende denne Opfattelse, ja det synes endog (S. 775) som om han betragter Nefgjæld som et Øgenavn for Skatten („Næbgjæld").

Afgifterne til Kirken, bliver den vitterligt ogsaa anvendt som Afgift til Staten, som vi alt have set af Exempler, der ere nævnte foran. Naar vi her have dvælet ved den, er det fordi Skatten fremdeles forekommer i de nordiske Kolonier i Vesten. Nordboerne skulle i Følge en irsk Krønike have fordret en Afgift af 1 Ørtug fint Sølv for hver Næse, „og den, som ikke havde Raad at betale den, skulde gaa i Trældom for den“ [1]). Ligesaa nævnes i den irske „Rettighedernes Bog“ som Afgift til de Fremmede en Skat af en Unze for hver Næse [2]). —

Ved denne Lejlighed maa ogsaa en anden gammel Vikingeskat omtales. Saxo har en Fortælling om hvorledes Gotric, der var Konge i Danmark paa Pave Leo III's og Kejser Karl den Stores Tid, sejrede over Sakserne og angreb andre sydlige Folk. Saaledes vender han sig mod Frisland og paalægger Landets Indbyggere en ikke netop saa trykkende som hidtil ukjendt Skat. Den bestod deri, at der indrettedes en Bygning paa 240 Fods Længde, delt i 12 Rum, hvert paa 20 Fod. I den bageste Ende af dette Hus sad den kongelige Skattekræver, og ved den modsatte Side var fremsat et rundt Skjold. Naar Friserne gave Skat, skulde de kaste hver enkelt Mønt i Skjoldets Hulhed, men kun de Penge bleve antagne for fuldgodt Betalingsmiddel, hvis Fald lød til Skattekræverens Øren med klar Klang; Resten blev vel modtaget, men talte ikke med i Skattebeløbet. Fra denne Skat siges Karl den Store dog siden at have befriet dem [3]). Dette klinger mere fabelagtigt end det i Virkeligheden er. Saxos Udgivere have i Notæ uberiores hermed sammenlignet Eriks Sjæll. Lovs Regel

[1]) War of the Gaedhil 50—51. Haandskrift B. tilføjer: „ellers blev hans Næse skaaret af“, men det har vist ikke nogen Gyldighed.

[2]) Leabhar na g-ceart 225.

[3]) Saxo 437—438.

(II. 39) om hvert Ben, der uddrages af Saar og som er saa stort, at det „i mullogh skiöllær“ (klinger i Bækkenet), ligesom ogsaa Lex Frisonum III. 24: „si ossa de vulnere exierint tantæ magnitudinis, ut in scutum jactum 12 pedum spatio distante homine possit audiri“.

Paa begge Steder bedømmes Gjenstandens Størrelse altsaa efter dens Klang ved Fald, og paa det sidste bestemmes nærmere, hvor langt den Lyttende skal være borte. Men man har overset, at der findes andre Kilder, som føre til endnu nærmere liggende Paralleler og tilmed vise hen til, hvor Saxo har faaet sin Oplysning.

I „Die 17 Küren“ (S. 10) hedder det: „Septima petitio est, quod omnes Frisones in libera sede consistant, et hoc donavit eis [Carolus] rex, ut christiani fierent et subjecti essent australi regi, et clepskelde [denegarent] et huslotha solverent, quibus comparaverunt nobilitatem et libertatem, quia Frisones ultra oceanum subditi erant[1]).

Her nævnes altsaa en Skat, som Friserne betalte Karl den Store, der havde befriet dem fra den Afhængighed, hvori de stode til Folk paa den anden Side Havet. Om denne Skat hedder det i en anden Kilde: „tha lethogade (befriede) thi kining Kerl us fon Redbate, tha deniska kininge, and fon there clipskelde“[2]). Clipskeld betyder imidlertid den klingende Afgift, og passer for saa vidt med Saxos Fortælling. Ja, der findes endog en Kilde, som fører os endnu nærmere til denne, nemlig den Westerlauwersche Form af „die 17 Küren“: „dat ma ferdpenningen ielde ende Huuslaga bi des Koninges ban, by twam penningen Reynaldis Slachta. Ende di Penningh schil alsoe wichtich wessa,

---

[1]) Jfr. Waitz, Verfassungsgeschichte III. 143; Richthofen, Untersuchungen über Friesische Rechtsgeschichte I. 35.

[2]) Jfr. Richthofen, Wörterbuch. Allerede Wiarda, Ostfriesische Geschichte I. 87 har henpeget paa den danske Kilde.

dat men moghe hera clinnen in een lewyn wr nygen fecke huses". Her bliver Afstanden mellem den Lyttende og Skjoldet eller Bækkenet bestemt efter Husets Fag ligesom hos Saxo. Den frisiske Tradition, som har henført Begivenheden til den berygtede Kong Radbod, stemmer fremdeles med Saxo i at Kong Karl den Store skal have befriet Friserne for denne Skat. Da det nu ikke er rimeligt, at Traditionen herom har holdt sig i Norden, maa man antage, at Saxo her har øst af den frisiske Tradition. —

Vi ere ved den sidst anførte Beretning komne ind paa Møntforholdene. Som ivrige Handlende og uophørlige Skattekrævere vare Nordboerne særligt interesserede i Møntvæsenet, og det er velbekjendt, at de ikke blot i Udlandet hurtigt lærte selv at slaa Mønt, men forbedrede og omordnede Møntvæsenet, saaledes i Northumberland; eller de indførte endog Møntprægningen i de Lande, der ikke havde kjendt den i Forvejen, saaledes i Irland[1]) og maaske i Skotland[2]).

Vikingerne anvendte i England den nordiske Inddeling i *Mark* og *Øre*, og denne udbredte sig langt ud over Danelagens Grænser og optoges i Landets almindelige Møntsystem.

Mark var i Middelalderen en almindelig evropæisk Betegnelsesmaade, men den er kommet til Fastlandet fra Norden over England. Mark skal forekomme første Gang i Frankrig 1093, i England viste den sig allerede tidligere, men man vil snart se, om den er dansk eller indfødt engelsk. Hvis nemlig Mark virkelig skrev sig fra den ældre angelsaksiske Tid, er det indlysende, at den maatte nævnes i alt Fald paa

---

[1]) Jfr. især Steenstrup, Normannerne II. 368, III. 368.

[2]) De ældste skotske Mønter, som ere slaaede af skotske Konger, ere fra Malcolm III's Tid (c. 1056), Lindsay, Coinage af Scotland 1.

nogle af de Tusinder af Steder i Diplomer og Love, hvor Penge og Møntangivelser findes. Men saadant kan ikke paavises[1]). Da nu denne Møntberegning første Gang fremkommer i Alfred og Gudrums Forlig c. 2 (8 healfmarc åsodenes goldes), da den derefter især benyttes i de danske Egne, og da Marken viser sig delt i Øre, kan det næppe bestrides, at vi her staa overfor et dansk Laan.

Det Samme gjælder om *Øre*[2]). Før Dansketiden skal man forgjæves søge dette Ord i England[3]), og ved Øre kan man kun tænke paa en nordisk Herkomst, eftersom Øreberegning ikke var kjendt udenfor de skandinaviske Lande. Naar derfor Dr. Jessen siger, at *ó* i *ór* og i *lahcóp* snarere end paa Laan fra Dansk tyder paa Laan paa første eller anden Haand fra Nordtydskland, saa ere begge Dele lige umulige, eftersom hverken øre eller lag findes udenfor Norden[4]). Man finder i øvrigt to Maader at beregne Øren paa, nemlig med 16[5]) og med 20 Penninge paa Øren[6]).

I Lovene fra det danske Omraade er det meget almindeligt at regne efter *Halvmark*. Denne Brug synes ikke at skrive sig fra Norden. Jeg har i alt Fald ikke i de nordiske Love kunnet finde, at man har regnet efter Halvmark. Tidt og mange Gange kan en

---

[1]) Dette udtales ogsaa af Schive, Norges Mønter S. IV.

[2]) Jfr. The Lindisfarne and Rushworth Gospels (Surtees Society) S. XLV, 174.

[3]) Schmid udtaler, at Øre aabenbart er indført af de Danske (S. 593).

[4]) Jessen, Tidsskrift f. Retsvæsen 1864 S. 302.

[5]) Hist. Monast. de Abingdon II. 121 (2 Oræ = 32 Denarii). Ellis, introduction to Domesday I. 166 citerer 37 Henrik III. Rot. 4 fra Suffolk: 2 horas quæ valebant 32 denarios. Jfr. dog Schmid, Gesetze 593.

[6]) Domesday I. 2 b.: de denariis viginti in ora (Kent); ved Ledecestre: de 20 in ora.

Bøde være ansat til dette Beløb, men man finder aldrig Angivelser lydende paa Multipla af Halvmark. Der er kun en eneste Bestemmelse i de nordiske Kilder, som lokker Tanken hen paa en Antagelse herom. I Følge Eriks Sjællandske Lov III. 13 skal den Mand, med hvis Vaaben Andenmand volder Drab, selv om dette er mod Ejermandens Villie, bøde „thrylmærki thet ær half annær marc bötæ fæ“, og i Følge Valdemars Sjællandske Lov III. 12 skal den, som saarer Træl, bøde thrylmærki[1]), „thæt ær tolf öræ bot“. Thrylmærki er saaledes paa begge Steder bestemt som halvanden Mark, og V. Såby gætter derfor skarpsindigt paa, at der ved Siden af halfmark (isl. halfmörk) har været et Ord halfmærki med samme Betydning (jfr. halfhlyti og halfhlutr, half leypi = halfr laupr m. m.) og at thrylmærki er en sammensmeltet Form af „tre halv mark“ (= 12 Øre). Men hvis saa er, da er der slidt betydeligt paa Ordet Halvmark, og det kunde vidne om en daglig Brug af det. Imidlertid vilde denne Slutning have større Vægt, om det var med et andet Tal end „tre“, at Ordet var forbundet, eftersom der netop var saa stærk Anvendelse for Formen Trehalvmark eller 12 Ører, der var den almindelige og normale Bøde. I England findes Halvmark derimod alene og i Forbindelse med andre Talord. Man maa antage, at et særligt Værdiforhold mellem de danske og engelske Penge har bragt Nordboen til at anvende Halvmarken.

I Concilium Wanetungense for Femborgene c. 1 siges, at man for Brud paa Fred skal bøde tolv *Hundred* i Femborgene, sex *Hundred* i andre Borge, *Hun-*

---

[1]) Her staar thylmerki, som Lund ogsaa holder sig til, Viggo Saaby foretrækker den ovenfor givne Form, se hans Anmeldelse af Lunds „Ordforraad“ i Tidskrift for Filologi. Ny Række. III. 289.

dred i Wapentac (mid 12 hundr., mid 6 hundr. etc). Hundred er her altsaa en Møntbetegnelse, hvad der ogsaa fremgaar af Edvard Bekjenderens Love c. 33 om at Norfolk, Suffolk og Cambridgeshire i Modsætning til de andre Shirer i Danelag have „in emendationem forisfacturæ, ubi supradicti comitatus habebant 18 hundreda, isti decem et dimidium“ [1]), jfr. c. 27: forisfacturam hundredi Dani et Norguenses vocabant 8 libras [2]). Der kan ikke være nogen Tvivl om, at herved benyttes en Værdi og Betegnelsesmaade, der svarer til den almindelige norske: *Hundred Sølv* [3]).

I England var et Hundred lig 8 Pund [4]). Dette fremgaar af følgende Kildesteder 1) Ricardus Prior Hagust., hos Twysden 308 (c. 14): in hundredh 8 libræ continentur; 2) Domesdays Optegnelser ved Lincoln, hvor udtrykkeligt siges: 8 Pund er 1 Hundred [5]); 3) samme Kilde ved Nottingham- og Derbyshire [6]).

---

[1]) Domesday I. 336 (Lincolnshire): Pax manu regis vel sigillo ejus data, si fuerit infracta, emendatur per 18 hundrez. Unumquodqve hundredum solvit 8 libras. Duodecim hundreda emendant regi et 6 comiti (efter Reglen at Greven fik en Trediedel, se Chester 262 b).

[2]) Jfr. om Kong Æthelstan i Historia de S. Cuthberto: obtulit totus exercitus eius 12 hundred et eo amplius (Symeonis opera, ed. Surtees Society I. 150).

[3]) Schive, Norges Mønter i Middelalderen S. XXII: „Hundrad silfrs = $2^1/_2$ Mark eller 20 Ører. Udtrykket er nemlig elliptisk og betegner 100 Alen Vadmel d. e. et stort Hundrede eller 120 Alen, beregnet i Sølv efter 6 Alens Øre, altsaa 20 Ører Sølv = 6 × 20 Alen Vadmel.“

[4]) Jfr. om dette Spørgsmaal Dietrich i Haupts Zeitschrift für deutsches Alterthum Bd. X. 223—40.

[5]) Domesday I. 336. Se ovenfor Anm. 1.

[6]) Domesday I. 280 b: In Snotingehamscyre et in Derbiscyre pax regia manu vel sigillo data, si fuerit infracta, emendatur pro 18 hundrez. Unumquodque hundr. 8 libras.

Syvende Kapitel.

Processen.

---

§ 28.

Tinget.

Betegnelsen for et Ting er paa Angelsaksisk *Gemôt*; *Thing*[1]), *Gething*[2]) og *Môt* optræde især i en senere Tid. *Môt* findes som bekjendt rundt om i Norden[3]), og det er rimeligt nok, at det er i Følge nordisk Indflydelse, naar *môt* (uden Forstavelsen *ge*) træder frem i England[4]).

For Londons Vedkommende støde vi paa Navnene: *Husting* og *Folkesmot*. Husting er afgjort en dansk

---

[1]) Andreas 157: þing gehêdon, 930: þing gehegan (jfr. Grimm, Andr. u. Elene S. 101). Hlothar og Eadric c. 8: an medle oððe an þinge. Bigelow, History of Procedure 14: but these [Hlothars Love] were the early laws of the Jutish kingdom of Kent.

[2]) Cædmon 197.

[3]) Lund har glemt det i sin Ordbog, skjønt han medtager Lunds Stadsret (c. 10: til things føre æller til moth a ræt mots dagh). I Norge er mot bleven en særlig Terminus for et Bymøde, modsat et Ting paa Landet.

[4]) Kun et enkelt og ikke ret afgjørende Exempel paa usammensat Môt kan findes før Dansketiden.

Betegnelse[1]). Det nytter Intet at henvise til at baade „Hus“ og „Ting“ ere angelsaksiske, naar dog Husting ikke findes før Dansketiden[2]). Den første Gang, denne Form forekommer, er i et Brev fra Slutningen af 10de Aarh.; vi skulle strax nærmere omtale det. Den næste Gang er i den angelsaksiske Krønike om at Vikingerne 1012 føre Bisp Ælfheah „to heora hustinga“, hvoraf altsaa ses, at Normannernes Ting (de vare da ved Greenwich) kaldtes med dette Navn.

Men hvad var Husting i Norden og hvad i England?

I Sverrig findes det ikke, og om det fandtes i Danmark, er vel tvivlsomt. Dog staar der i Jomsvikingesaga Kap. 21: „þá lætr Pálnatóki kveðja húsþíngs, ok er Sveinn til konúngs tekinn um alla Danmörk“. Her synes snarest sigtet til et almindeligt Folketing, hvor Kongerne hyldedes; til en almindelig Forsamling af Bønderne sigtes ogsaa i Knytlinga Saga c. 53: „Ásbjørn Jarl [Svend Estridssøns Broder] skaut þá á húsþíngi ok talaði fyrir fólkinu . . . ok með þessari ætlan hnúðist fram alþyðan[3]). Imidlertid er Husting i Sagaerne dog nærmest Navnet paa et Ting, hvortil en Konge, Jarl eller Høvding sammenkaldte sine Hirdmænd eller Krigere[4]). Bestanddelen „Hus“ af dette Ord synes ogsaa vise hen paa et snævrere Omraade, ikke fordi vi mene, at Tinget skulde være holdt under Tag, men fordi det

---

[1]) Lappenberg I. 614: dessen Namen u. Entstehung man nicht erst den Dänen zuzuschreiben braucht.

[2]) Skeat, etymol. dictionary, siger rigtigt: not an A.-S. word, but used in speaking of Danes.

[3]) Fornm. Sögur XI. 67, 267, 269.

[4]) Jfr. Cleasby-Vigfusson, husþing; enkelte af de der anførte Exempler passe dog bedre paa en Folkeforsamling saaledes Oversættelsen af Sallusts „concionem populi advocavit“: han kvaðði þá húsþings. Róm. 146.

vist var sammensat af en snævrere Kreds af Mennesker knyttede til et bestemt Hus.

Der har maaske været Husting i flere af de engelske Byer; Fleta nævner til Ex. saadanne i York, Winchester, London, og fremdeles paa Shepey[1], og i flere Aktstykker forekommer i Formler „husting“ i Pluralis[2]). Imidlertid kan der, naar Fordringen er en nøjere Bestemmelse af „Husting“, kun være Tale om at drage Slutninger fra Londons Forhold, fra hvilken By vi alene have noget udførligere Oplysninger.

Allerede deraf, at der i London fandtes baade et Husting og et Folkesmot, synes fremgaa, at Husting er et snævrere Begreb[3]. Og at det var et Forsamlingssted for Byens egentlige Kjøbmænd, synes man se af Beretningen i Jocelins Krønike om at der blev stor Tumult og Bevægelse paa Borgernes Husting over at der paa Markedet eller Torvet ved St. Edmunds var forlangt Told af dem[4]. Herhen peger ogsaa dette, at paa Hustinget i London opbevaredes en Normalvægt, og at man i Kontrakter benytter til nærmere Betegnelse af den anvendte Vægt Udtrykket „be hustinges gewihte“[5].

---

1) Fleta l. 2 c. 55: habet etiam rex curiam suam in civitatibus et burgis et locis exemptis sicut in Hustengis Londoniæ, Wintoniæ, Lincolniæ, Eboraci et apud Shepey etc. Det er maaske dog usikkert, om denne Passus er rigtigt læst.

2) Ann. Monast. III. 436 (1141): quieti de placitis, querelis, schiris, hundredis et hustingis et portmannesmot.

3) Stubbs, Constit. History I. 405 sammenligner Folcmot i London med Shiremot (ikke Hundredmot) udenfor.

4) Chron. Jocelini de Brakelonda S. 55: Mercatores Lundonienses voluerunt esse quieti de theloneo ad nundinas S. Ædmundi; plures tamen inviti et coacti dederunt illud; unde multus tumultus et commotio magna facta est inter cives Lundonie in suo hustengio.

5) Histor. Rames. c. 28, S. 406; Kemble IV. 304 Nr. 973; Thorpe 533: 2 cyphos argenteos de 12 marcis ad pondus Hustingie Londonensis. Kemble IV. 37 Nr. 745 (Cnut 1032): míd hundeahtigum marcan hwites seolfres be hustinges gewihte.

I øvrigt var det almindelig Brug i ældre Tid, at der var Normalmaal og Vægt til Stede paa Tingene [1]).

Folcgemôt (Folkesmot) var som Navnet antyder en Forsamling af videre Omfang, hvor alle Indbyggerne kunde møde, og hvor formodentlig Anliggender af Betydning for alle Borgerne afgjordes, saaledes især om Krig og Hærvæsen, om politiske Forhold [2]), men hvor der ogsaa dømtes. Paa Hustinget, der holdtes engang ugentligt, nemlig hver Mandag, dømtes der [3]), og formodentlig var dette Samlingsstedet for den Kreds af egentlige Borgere og Kjøbmænd, der spillede en saa stor Rolle i London og som havde en dansk Oprindelse.

I øvrigt minder Adskillelsen mellem disse to Ting stærkt om, hvorledes der i Sverrig og andensteds i Middelalderen i Kjøbstæderne vare tvende forskjellige Domstole, nemlig *Rätten inne å rådhstufvone* (altsaa et Husting) og *Rätten uthe å torgeno*, hvilken sidste i alt Fald oprindelig udgjorde en lavere Domstol, der afgjorde mindre vigtige Sager, som trængte til hastig Afgjørelse [4]). At Folcgemôtet i de engelske Byer ogsaa anvendtes til at constatere Kjøb og Salg, ses af Æthelstan II. c. 12, at man i Byerne skal kjøbe med Portgerefens eller en anden troværdig Mands Vidnesbyrd „oððe eft on þâra gerêfena gewitnesse on folcgemôte“.

I det moderne Engelske har Husting holdt sig, men antaget den bekjendte særlige Betydning af den Estrade

[1]) Norges Gl. Love II. 167.

[2]) Se Edv. Bekj. L. c. 32a § 8—13, S. 511.

[3]) Henriks charta for London § 8, 9 og App. XXIII. § 5 jfr. Edv. Bekj. 32a § 12, hvor der dog vist er en Misforstaaelse, naar det siges, at Husting var en almindelig Rigsret. Thorpe forklarer det af, at Court of Exchequer undertiden holdtes i Husting i London. Schmid 615.

[4]) Nordström, Samhällsförf. II. 528.

eller Forhøjning, fra hvilken Kandidaterne til Parlamentet tale ved Valgmøder. —

Som bekjendt holdtes i gammel Tid Ting gjærne paa højt liggende Steder. *Tingvold* er derfor et staaende Udtryk for Tingsted, jfr. Frostathingsloven I. c. 2 (S. 127): „þat er fornr réttr at ármaðr or fylkium öllum scolo gera vebönd her á *þingvelli*"; Vestgötalag IV. c. 14, § 4: „taldi lagh a Lincornæ *wallum*". *Thingvellir* er det bekjendte Navn paa Tingstedet paa Island. Paa den Ø, hvor nu Karlstad ligger i Værmeland, laa før Byens Anlæg *Thingvalla*, hvor Landstinget holdtes og Vaabensyn foretoges; selve den Plet, hvor Tinget holdtes, hed *Lagberget*, som ved Thingvalla paa Island[1]).

I Nordengland og Skotland finder man rundt om den samme Betegnelse, aabenbart som Levning af de gamle nordiske Tingsteder. Et *Thingwall* findes i Cheshire, et *Tinwald* ved Dumfries i Skotland, et *þingavöllr* fandtes fordum paa Mainland (en af Orknøerne); ved Cromartyfjorden i Øst-Skotland ligger *Dingwall*, og paa Man er *Tynwald* den berømte Høj, hvortil denne Ø's Parlament og Tingindretning nøje knyttes[2]). Ligeledes fandtes et *Thingwall* i Nærheden af Whiteby i Yorkshire[3]). —

Det kan her ogsaa erindres, at der i Suffolk fandtes et Hundred, som hed *Thingho*[4]), eller rettere en Del Hundreder havde fælles Tingsted paa dette *Thinghowe*[5]); dette maa staa i Forbindelse med det norske og is-

[1]) Styffe, Skandinavien under Unionstiden (2dra uppl.) S. 153.

[2]) Worsaae, Minder om de Danske 204, 260, 303, 326, 366.

[3]) Cartul. abbat. de Whiteby, 2—3: villam et maris portum de Witeby, Overbi et Nedhrebi, id est Steinsecher, Thingwala. 118: Tingwal.

[4]) Great Roll of the Pipe, Richard I. S. 53.

[5]) Thorpe 418: þe half nigende hundredes sokne into Thinghowe. Jfr. Bigelow, History of Procedure in England 13; Kemble Nr. 915, IV. S. 253.

landske Udtryk þinghá [1]) en Tingkreds [2]), der er dannet af at „heyja þing", at holde Ting.

I Midten af det 13de Aarh. blev noget Jord i Forstaden til Dublin bortgivet i *Thingmotha*, hvor man forsamledes for at afgjøre Retssager under det norske Herredømme i Dublin, og af dette Ting fik det omliggende Sogn „Sankt Andreas" Tilnavnet „de Thengmote" [3]). Betegnelsen Thingmot forekommer paa Oldnordisk [4]).

§ 29.

Rigdom paa nordiske Retsudtryk i Processen.

Efter de Danskes Ankomst til Landet optog Angelsakserne en stor Del af den danske Tunges processuelle Termini. For at vise, i hvilken høj Grad det er Tilfældet, skulle vi, førend vi gaa ind paa en Behandling af de enkelte Spørgsmaal af Processen, gjennemgaa en Del af disse Udtryk, som hidtil næsten alle have været tydede urigtigt.

Saaledes hedder paa dansk Tunge en Retssag *mal*, men paa Angelsaksisk findes det ikke. Naar det altsaa i A.-S. Chron. 1052 hedder om den anklagede for Gemôtet staaende Godwin: þær bær Godwine Eorl up his *mal* and betealde hine . . . þæt he wæs unscyldig [5]), saa er følgende Oversættelse ikke fyldestgjørende: Godwine brought forth his speech [6]), instituit G. comes ejus sermonem [7]); det betyder: Godwin fremsatte da sin

[1]) Vigfusson: þinghá chiefly refers to the old small þing-communities almost synonymous to fylki.

[2]) Keyser, Efterladte Skrifter II. 156.

[3]) Worsaae, Minder om de Danske 401. Haliday, the Scandinavian kingdom of Dublin 162, 166.

[4]) Vigfusson, Dictionary.

[5]) Haandskrift E. S. 321.

[6]) Thorpe S. 152.

[7]) Bosworth, mal. Ettmüller 223.

Sag. Oversætterne have med andre Ord urigtigt havt Tanken henvendt paa det angelsaksiske meðel, en Tale, med hvilket Ord mal naturligvis svæver sammen i de etymologiske Lexica[1]). —

Men fordi man ikke er bleven opmærksom paa *mal*'s nordiske Herkomst, har man ikke forstaaet Udtrykket *Vedermaal*, se Anglo-Saxon Chron. 1052: sceolde Godwine and his suna þær *cuman to wiþermále* . . . þa ne onhagode [behagede] him to *cumenne to wiðermale* ongean þone cyning[2]). Hermed maa jo sammenstilles nordiske Kilder, saasom Jydske Lov I. 50: *kumær* hins forfal . . . *a withær mælæs þing*. Magnus Eriksens Stadslag Köpmala B. VIII. tit.: borghar fore . . . at han *til widhermælis komi*. Radzstuffu B. VII.: han skal *til widhermæles koma* (S. 168, 255). „Cuman to wiþermale" er altsaa et nordisk Udtryk, som betyder at komme til Vedermaalsting, at møde som Indstævnt[3]). —

I Dansk have vi Ordet *sæt* om Forlig (Jydske Lov III. 23: nokæt thæt thær fyrræ war afgangæt mæth sætæ) *sattær*, *sat*, om forligt (Vederlog S. 2: gat han thöm ey haft samman satte oc i frith; Jydske Lov III. 5: warthæ satæ), *sætæ*, forliges, indgaa Forlig (Flensborg Stret. c. 77: sætær with quinnæ). I Sverrig haves *sæt* (Forlig), *sæta*, *sættæ* (forlige), *sater*, *satter* (forligt). Paa Islandsk betyder *sátt* og *sætt* Forlig, *sætta*, forsone, *sáttr*, forsonet.

Der er paa Dansketiden faa Ord, som man møder saa tidt som netop dem, der svare til de her nævnte Termini. Saaledes *seht* om Forlig[4]), men ogsaa *seht*

---

1) Leo, Glossar, 542.

2) Haandskrift D. S. 314.

3) Følgeligt er det urigtigt, naar Bosworth og Ettmüller (224) bestemme det som: disceptatio, placitum, decretum judiciale, concilium; de henvise kun til A.-S. Chron. 1052.

4) A.-S. Chron. 1016: þæt þa cyningas seht namon heom be-

om forligt[1]), *unseht* om Uforligelighed, Tvist[2]), men ogsaa *unseht* om uforligt, den som trættes[3]), *sehtian* om at forsone[4]), men ogsaa *sahtljan*, *sehtjan*[5]).

Fremdeles *sahtnis*[6]) og *gesæhtnis*[7]) om Forligelse. Alle disse Ord tage sig besynderlige ud i de etymologiske Lexica, hvor de afledes af, eller sættes i Slægt med *sacan*, increpare, certare (Ettmüller), persequi, accusare (Leo), hvad der er i høj Grad urimeligt. Om man vil undersøge den ældre Litteratur[8]), skal man finde, at den aldeles ikke kjender disse Ord. —

I alle de nordiske Sprog bruges *stævne* om at citere for Retten[9]). Dette finder man ogsaa paa Dansketiden for Englands Vedkommende, se A.-S. Chron. 1048:

---

tweonam . . . mid þisum sehte; 1087: habban . . . his sehta; 1091: mid mycclum sehte; 1140 (S. 385) makeden þæt sahte. Thorpe, Diplomatarium 349 (1038—50): se seht ðe Godwine worhte.

1) A.-S. Chron. 1052: hi macodon mæst þæt unseht betweonan Godwine eorle and þam cynge (S. 321); 1093, 1094: mid mycelon unsehte; 1106: mid unsehte; 1112: for þære unsehte, 1118: þurh þisra unsehte.

2) A.-S. Chron. 1077: wurdon sæhte, 1104, 1135: wurðe sæhte. Kemble Nr. 1334 (1046) VI. 195: wurdon sehte.

3) A.-S. Chron. 1102: wurdon unsehte.

4) Liber Const., Wilkins, Leges Anglo-Saxon. 147: Þæt he eall Christen folc sibbige and sehte. Edmund II. c. 7: witan scylon fæhðe settan.

5) A.-S. Chron. 1066 (S. 337): Þa eodon gode men heom betwenen and sahtloden heom; 1091 (S. 359): wið þone cyng gesæhtlad; 1140 (S. 384) sahtlede . . . sahtleden . . . sæhtleden.

6) A.-S. Chron. 1066 (S. 337): 40 marc goldes to sahtnysse.

7) Ælfric, Homil. II. 198 (gesetnyss), Kemble III. 129 (963—75) (gesehtnes).

8) Man sammenholde Tavsheden i Greins og Bouterweks Ordbøger med Exemplerne (de ere til Dels benyttede ovenfor) hos Bosworth, Lye, Leo (S. 52), Ettmüller.

9) Dansk: stæfnæ. Svensk: stæmna. Norsk: stefna og stemna.

þa stefnede heom man to gemote . . . stefnode man Godwine eorle . . . to þon gemote (S. 316); 1093: se cing W. him steofnode to Gloweceastre. Fremdeles brugtes *stævne* om Sammenkomst, Forsamling (jfr. Vederlagets Huskarlestævne), og i denne Forstand finde vi det i A.-S. Chron. 1052 (S. 314): „setton stefna ut to Lundene"; herhen hører vist ogsaa Anhang V. c. 3: gif þegen geþeâh þæt he þênode cynge and his râdstefne râd on his hîrêde, hvilket vist maa oversættes saaledes: om Thegn tjente Kongen og red hans ridende Stævnebud[1]) ved hans Hof[2]). Naar Schmid i Anledning af dette Udtryk bemærker, at stefn ogsaa kan betyde edictum, mandatum (S. 389), da bekræftes dette ikke af Grein, som kun har én Betydning af Ordet, med mange Exempler (Stemme, Røst); Bosworth og Ettmüller have tillige Betydningen af mandatum vel præstitutum tempus, hvilket er rigtigt nok og ogsaa lader sig forklare ad de nordiske Veje[3]). Stæfne betyder nemlig paa Nordisk tillige Fristen, det fastsatte Tidsrum (Skaanske L. VII. 10: læggiæ fore hanum halfs manaþæ stæfna, jfr. talrige Exempler hos Schlyter (stæmna) og Vigfusson (stefna)). Herhen hører A.-S. Chron. 894: hie hæfdan þa heora stemninge (var. stemn, steminge) gesetene and heora mete benotodne ɔ: de havde siddet dér den befalede Tid og deres Mad var fortæret (S. 166)[4]).

---

[1]) Râdstefne kan paa Angelsaksisk ikke betyde Raadsmøde, ellers var man tilbøjelig til at tænke paa et Ord svarende til norsk rádstefna Math. 28. 12 (Vigfusson) („de forsamledes med de Ældste og holdt Raad").

[2]) Erik Sj. L. I. 31: ey föör til things ællær andræ stæfnæ at rithæ.

[3]) Bosworth oversætter (ved stefnian) A.-S. Chron. 937: „to lides stefne" saaledes: ad navem indixit; men det betyder „til Skibets Stævn", se Earle, Two of the Saxon Chronicles parallel, Glossar.

[4]) Jfr. Normannerne II. 79.

Der er ikke Tvivl om at alle disse Ord ere nordiske; de forekomme først paa Dansketiden[1]), og der er i England ingen Forbindelser at finde, af hvilke Udtrykkene at stævne eller et Stævne kunde opstaa[2]). —

At fremsætte en Fordring ved Proces betegnes paa de nordiske Maal ved *kravæ, krævæ* (Dansk), *krævia, kræfia* (Svensk), *krefja* (Norsk-Islandsk). Dette Ord, som man ikke havde i England, laante man og anvendte hyppigt, men Ingen har hidtil erkjendt dets sande Hjemstavn, som dog er uomtvistelig[3]). Vi træffe det i Lovene fra Dansketiden[4]), og rundt om i Aktstykkerne[5]) ja man danner et latinsk Verbum *cravare*, som f. Ex. benyttes en halv Snes Gange i Henrik I's Love[6]). Ordet findes ikke i nogen som helst Kilde før Dansketiden[7]) og forekommer i det Hele næppe før ved Tiden 1000. Det er endog under ganske interessante Forhold, at det forekommer første Gang. Man skjelnede i Norge mellem Fordringen i illikvide Sager, Kvaða, og i likvide Gjælds-

---

1) Grein, Bouterwek ere tavse; de Andre have kun Exempler fra en sen Tid.

2) Forklaringen hos Leo (135) og Ettmüller (728) er jo ogsaa urimelig.

3) Endog Skeat opfører et angelsaksisk Verbum crafian.

4) Knud II. 69 § 2: gif hwâ wîte crafige.

5) A.-S. Chron. 1070: Landfranc crafede fæstnunge his gehersumnesse . . . þæt he mid rihte crafede þas þa he crafede and mid strangan cwydan þæt ylce gefæstnode. Kemble Nr. 956, Thorpe, Dipl. 371 (1053): þæt nán bisceop . . nane feorme ne crafige (shall crave subsistence therefrom). Ælfric, Hom. II. 574: wæs wundorlice gecræft (hvilket er noget utydeligt, Ælfric skrev i øvrigt c. 1000). Codex Exon. 5 b.

6) Se Schmid ved cravare, hvor han ubeføjet siger: „von dem ags. crafian."

7) Jeg henviser til Tavsheden hos Grein og Bouterwek, sammenholdt med Exemplerne hos Bosworth, Somner, Lye, Ettmüller 398, Leo 40, Ducange (cravare). Leo er ganske paa Vildspor, naar han definerer crafian som „erzwingen, an sich reissen".

sager, Krafa[1]), hvortil svarede Verberne kveðja og krefja. Nu staar der at læse i Æthelreds Lov for Danelagen:

(III c. 14): se þe sitte *uncwydd and uncrafod* on his âre on lîfe, þæt nân man on his yrfe-numan ne spece æfter his dæge.	Naar Nogen sidder i sin Levetid ukært og ukrævet paa sin Ejendom, skal Ingen tiltale hans Arvinger efter hans Død.

Her synes altsaa de to fra det norske Lovsprog bekjendte Udtryk at møde os Side om Side. —

Endelig skulle vi nævne Brugen af *Nam* om det til Fremtvingelse af en Fordring eller til Fyldestgjørelse for en Saadan tagne Pant. Der kan ikke være Tvivl om, at Ordet var ukjendt, førend de Danske kom i Landet, da *Nam* ikke findes i ældre Kilder, og da Lovene, hvor de omtale dette Forhold, benytte andre Udtryk (saaledes *wed*)[2]); Nam forekommer første Gang i Knud II. c. 19: „and ne nime nân man nâne *nâme* etc.", men det bliver snart et meget almindelig anvendt Udtryk, jfr. Vilhelm I. 44, Henrik c. 29 § 2, 51 passim, ligesom det er et i Skotland stadig benyttet Ord[3]). Uagtet Nam findes saa ofte, synes der ikke i Fremgangsmaaden ved Tagelsen af Nam at være anvendt Regler, som særlig bringe Tanken hen paa Norden.

Tillæg.

Der forekommer i to Lovkilder fra det danske Omraade en Formel med Bogstavrim, som angaar mange, forskjellige Gjenstande. Da den imidlertid nødvendigvis maa behandles under Et, og da en Del af den angaar

---

[1]) Jfr. Amira, Vollstreckungsverfahren 230 f., 271.
[2]) Jfr. Schmid 636.
[3]) Acta Parl. Scot. I. 468, 734, 735.

Processen, skal den søges belyst her. Den lyder saaledes:

Æthelred III. 3: And landcôp and hlâfordes gifu, þe he on riht âge to gifanne, and lahcôp and wit-word and gewitnes þæt þæt stande, þæt hit nân man ne âwende.

Anhang II. c. 67 § 1: And we willað, þæt landceâp, and lahceâp and witword, and getrywe gewitnes, and riht dôm, and fulloc, and frumtalu fæste stande and drinceleân, and hlâfordes riht gifu, and bûru ân cristendôm and ân cynedôm æfre on þeôde.

Sætningen kræver kun et Øjekast, for at blive opfattet som en allitererende Formular, af hvilken den fuldstændigste og maaske den bedste Form foreligger i den northumberske Præstelovs Slutningsparagraf (Anhang II). Nu skal det undersøges. hvad de enkelte af dens Udtryk betyde, og hvilken Sammenhæng der er imellem de enkelte Led. Jeg begynder med de Udtryk, hvis Tydning er mig klarest, men om hvilke der rigtignok hidtil har gjældt en hel anden Mening.

I Æthelreds Lov, der angaar Femborgene, nævnes som det andet Begreb i Rækken af dem, der altid skulle staa faste og urokkede „*hlâfordes gifu þe he on riht âge to gifanne*“, i den northumberske Præstelov findes „*hlâfordes riht gifu*“ tilsidst, strax efter „*drinceleân*“. At disse to Ord høre sammen, kan ses af Knud II. 81: and drinceleân and hlâfordes riht gifu stande æfre unâwend. Den almindelige Fortolkning gaar ud paa, at de to Udtryk betegne Afgifter, som en Bonde eller Underordnet svarer Ejeren eller Herren (se Thorpes og Schmids Glossarer), og man anfører nogle Paralleler om Afgift af Øl osv., hvilke dog maa søges i det Fjærne. Man kan vist sige, at Sandsynligheden ikke er for, at Knud den Stores Lov skulde angaa et saa specielt For-

hold, som vel tilmed kun har været gjældende paa et mindre, lokalt Omraade.

Ved denne Fortolkning maatte man dog vist være bleven staaende, om ikke ved Skæbnens Gunst et norsk Kildested var bleven bevaret, nemlig den ældre Gulathingslov c. 270, der lyder saaledes: „nu scal þær iarder telia er oðrlom scolo fylgia. su er ein er ave hever ava leipt. Su er onnur er gollden er i mannzgiolld . . . Su er hin fiorða er *heiðlaunað* er. Su er hin .V. er *dreckulaun* er, ef hann þiggr of kononge". Her opregnes saaledes de Jorder, som gaa ind under en Bondes Odel og altsaa skulde følge de Regler, som Lovgivningen fastsætter om Arv og Lovbydelse af Odel. Foruden Arvejord og Jord betalt for Manddrab hører herhen Jord, som er skjænket af Kongen til hans Tjenestemand i Hædersgave eller af Kongen givet i Drikkeløn[1]). Ved det Første tænkes vel paa Løn for tro Tjeneste, det Sidste synes etymologisk at maatte betyde Løn for en Fest, en Banket (drekka), men Ordets tekniske Betydning kan ikke oplyses af andre Kilder. Saaledes møder os her igjen og i nøjeste Forening *drinceleân* og *hlâfordcs gifu*. At Odelsretten har været kjendt i England, derom haves ellers ikke noget Vidnesbyrd, skjønt rigtignok, som foran paavist, Høld, hvilket i Norge betyder den Bonde, der besad Odel, var kjendt i Danelagen. I de her omhandlede Lovkilder synes derfor snarere tænkt paa at hævde Uomstødeligheden af denne Art Gave, hvad der under de vexlende Herskerforhold i England maaske maatte indskærpes.

I Æthelreds III. c. 3 nævnes fremdeles „*wit-word and gewitnes*", men i Præsteloven „*wit-word and getrywe gewitnes and riht dôm and fulloc and frumtalu.*"

---

[1]) Keyser, Efterladte Skrifter II. 325; Fr. Brandt, Retshistorie. 162.

Schmid forklarer witword som „Wort der wítan“, de Vises eller Kongens Raadgiveres Ord og Udsagn. Bosworth analyserer det som: wita word, the answer of the wise. Men denne Analyse er dog næppe rigtig og Sammensætningen usædvanlig; saaledes hedder jo den aarlige Herredag *witena* gemôt[1]). Her har Price aabenbart set rettere, naar han sammenstiller det med det nordiske *wits-ord.* Af Schlyters Glossar læres, at det svenske *vitsorþ* (vituorþ, vitorþ) er et af de mest benyttede Ord i Lovene og har mange Betydninger; derved forstaas saaledes Rettigheden eller Pligten til at bevise Noget eller fralægge sig Noget, fremdeles Beviskraften, Beviset, og endelig Rettigheden selv. Paa Island findes vel vit-orð, men ikke i saadan juridisk Betydning; det betyder Raadgivning, Kredsen af Mænd, der vide Noget, Vidende.

Da nu wit-word oven i Kjøbet har ved sin Side *„getrywe gewitnes“* og *„riht dôm“*, er der end mere Grund til at formode, at wit-word har en ved „Bevis“ nærliggende Betydning.

Foruden paa de nævnte Steder forekommer Ordet endnu i et andet angelsaksisk Aktstykke, som hidtil ikke har været benyttet i denne Sammenhæng. Vilhelm Erobreren har udstedt et Brev for Beverley Kloster, i hvilket han hilser „ealle mine þegenas on Eoferwicscire Frencisce and Englisce freondlice“ og erkjender, at Klostret skal have „sac and socna“ over alle de Lande, som blev givet til det i Kong Edvards Dage, og ogsaa over de Lande, som Ærkebisp Ealdred erhvervede for det under Vilhelms Regering. „On witword oððe on caupland beo hit all freo wið me and wið æghwilcum men“. Godset skal altsaa, med Undtagelse af dets

[1]) Grein opfører mange Exempler paa witena, genitiv plur. af wita gnarus, sapiens, men ikke nogen Forkortelse til wit.

Pligter mod Biskoppen og Munkene, være frit lige over for hver Mand, være sig Gods „on witword oððe on caupland“ [1]).

Vi notere her strax, at det paa ny er et Aktstykke fra en dansk Egn (Yorkshire), hvori Ordet findes, og vi mærke den nordiske Form „caupland“ (*ceap* paa Angelsaksisk). Da „witword“ ikke kan være en Jordejendom, maa en Saadan vist underforstaas, og Meningen være, at der er to Slags Jord „caupland“ og „witword“ (-Land). Denne Forskjel viser maaske hen til den bekjendte Inddeling af de angelsaksiske Jordejendomme i Folcland og Bôcland. Der fandtes i England en i andre Lande ukjendt Art Jordbesiddelse, Folcland, det var større Jordegodser, der skulde benyttes til at forlenes bort til udmærkede Mænd af gejstlig og verdslig Stand som livsvarig Besiddelse; Kongen var ikke eneraadig derover, men traf Disposition i Forening med Witan [2]). Modsætningen hertil er dels Kongens egne Ejendomme, dels de Ejendomme, som vare i Privates eller i Kommuners Besiddelse og som gjærne overdroges ved Brev, hvorfor de kaldes Bôcland [3]). Netop som Modsætning til Bôcland forekommer det mig, at man kunde betegne Folcland som en Besiddelse i Kraft af Vidnesbyrd eller Tingsvidne. I øvrigt kunne jo ogsaa andre Arter Ejendomme være henregnede til dem, der besades i Henhold til mundtlig Vidnesbyrd og ikke i Kraft af et skrevet Dokument [4]).

Vende vi derpaa tilbage til den her omhandlede Formular, komme vi ind paa et tvetydigt Punkt. Thi

1) Thorpe, Diplom. 438—439.

2) Den foran nævnte Forklaring af witword, at det betyder „witans Ord“ vilde for saa vidt passe godt i dette Tilfælde, men denne Tolkning er, som foran sagt, af andre Grunde ikke rimelig.

3) Schmid, Gesetze 577.

4) Schmid, Gesetze 577: folcland ... disse Verleihungen pflegten nicht in Urkunden oder Büchern (bêc) verzeichnet zu werden.

mon der ved witword tænkes paa Vidnesbyrd i Almindelighed eller derpaa, at et Vidnesbyrd om Jordoverdragelse og dermed selve denne skal staa fast? Herregave og Drikkeløn vare Jorderhvervelsesmaader, hører nu witword sammen med disse eller med de følgende processuelle Betegnelser? Det forekommer mig rimeligt at føre „witword“ hen til „getrywe gewitnes“, ogsaa i svenske Love finde vi denne Alliteration [1]), se Södermanl. Manh. B. IX. § 1: wari þæt a samu *witnum oc wizorþum* sum sagt ær um pust (S. 142); Helsingelagen, Kyrkiu B. XVII. præm.: hawi þæn *wizorþ* skaþa hawr fangit mæþ twem *witnom* (S. 14) og flere andre Steder.

Om „*riht dôm*“ kan der ikke være Tvivl; der skal afsiges retfærdige Kjendelser, jfr. Knud II. 15 § 1: se þe unlage rære oððe undôm gedême, § 2: se þe rihte lage and rihtne dôm forsace; Edvard I. initio: þæt ge dêman swâ rihte dômas.

Derpaa staar „*fulloc*“, som næppe nogensteds er bleven gjengivet anderledes end ved: Daab. Herimod kan dog indvendes Meget. Daab hedder nemlig *fulluht*, *fulwiht* og aldrig *fulloc* [2]). Dernæst vilde „Daab“ dukke op paa en besynderlig Maade inde mellem alle de andre Ting, som skulle blive staaende, og som ere af ren verdslig Natur, ja synes særlig angaa Processen.

Denne Oversættelse er derfor ganske sikkert urigtig, hvilken saa end den rette er.

Jeg vilde snarest tro, at her tænkes paa „*ful log*“; thi det vil harmonere med de foregaaende Udtryk [witword], getrywe gewitnes and riht dôm. I Islandsk findes at „fylla lög“ som et eget Udtryk om at have

---

[1]) Jfr. Lind, rim och verslemningar i de svenska landskapslagarne, Upsala Univ. Årsskrift 1881 S. 46.

[2]) Leo, Schmid, Bouterwek, Bosworth.

Sæde eller besluttende Stemme i Lovretten [1]), paa Svensk bruges „lagh fylla“ om lovligen at bevise [2]), og dette Udtryk vilde ogsaa kunne forekomme paa Dansk — om det ikke findes — da fullæ i Lovene betyder at efterkomme, at bevise fuldelig osv. [3]). Endelig kan jo Ordet ogsaa tages mere almindelig om at Landets Lov skal blive bestaaende, hvormed kan sammenholdes Optegnelsen om Kong Edvard og Jarl Godwins Forlig: „and hi allum folce fulle lagu beheton“ [4]).

Ordet *„frumtalu“* bliver ikke oversat af Schmid; han skriver i Glossaret „nach Lye: prima testium dicta, prima delatio“. Lye har vist ikke havt nogen Grund for denne Tolkning, og i Virkeligheden vide vi vel ikke mere end at Ordet maa betyde „Fremtale“, hvis tekniske Betydning er ukjendt. Der er i Norden Forhold nok, hvortil der kunde sigtes. Om Lagmanden hedder det, at han taler (fremsiger) Loven [5]). I Smaalandslagen staar, at Næmnden skal *fælla man ok fram sighiæ* (erklære ham skyldig og kundgjøre det) [6]). Om Næmndemanden, der i Følge Vestgötalag skal værge eller fælde i visse Nabotvistigheder, hedder det, at han skal *„framsighiæ“* dem i *„framsægn sinni“* [7]), og i Grágás hedder

[1]) Finsen i Aarbg. f. Nord. Oldk. 1873 S. 159: retter til þess at fylla lög oc lof.

[2]) Jfr. Westmannalag II. Mhb. ind. not. 86 S. 74: „um draparen dör fyr æn lagh fylt varþer til hans.“

[3]) Se Lunds Glossar.

[4]) A.-S. Chron. 1052 (D.) (S. 320.). — Haandskr. C. har góde lage.

[5]) Vestgötalag IV. 14. S. 295 (taldi lagh), S. 296 (taldi Wæstgötæ lagh). 15. S. 299 (lagh thy talð waru), Ældre Gulaþingslov c. 314 (Atle talde firi monnum i Gula) jfr. Maurer, Gesetzsprecheramt 34, Schlyter, Jur. Afhandlingar II. 113.

[6]) Kristenbalk 13 § 4.

[7]) Vestgötalag III. 86: gör nempdæman vrangæ framsaghu. II. Addit. 10: Aliær byær, bygningær, akærnaam etc. . . skal næmdamaþer iuir alt sit skiri fram sighia i fram sægn sinni

det, at en Mand af Nævningerne eller Kviden „scal quid *fram telia*" [1]), det vil sige forkynde Kvidens Vidnesbyrd.

Saaledes staa vi overfor et nordisk Udtryk, hvis nærmere Betydning ikke kan fastslaas, men som maa vække en Del Opmærksomhed, da det afgjort røber Forhold, der vare egne for vort Tingvæsen, og da det efter den nærmest liggende Parallel synes at maatte betyde Udsagn af Nævninger eller af en Kvid og saaledes antyde dette Instituts Tilstedeværelse i England.

Tilbage staa endnu *landceâp* og *lahceâp*.

Land-ceâp betyder ordret oversat Landkjøb eller snarere Land-Pris [2]). Schmid fortolker det som en eller anden Afgift ved Kjøb af Ejendomme, hvad der ikke har megen Sandsynlighed for sig. Imidlertid var det jo rimeligt, at Ordet var nordisk, nemlig dels paa Grund af Sammenhængen, dels fordi Æthelreds Lov har land-*côp*, hvad der ikke er nogen angelsaksisk Form, men derimod kan være Gjengivelse af det nordiske *Kjøb*, saaledes som *ôr* gjengiver *øre*. Hvis nu Formularen angav, at Landkjøb ɔ: Ejendomskjøb skulle være uomstødelige, maatte denne Bestemmelse tænkes som Pa-

---

(Næmdemanden siges her have wizorþ). Jfr. i øvrigt Hjärne, „den fornsvenska nämnden", i Upsala Univ. Årsskr. 1872 S. 24 og Schlyters Glossar med Bihang.

1) Grágás, Thingskapa-þáttr c. 35 (I. 64): þeir scolo luta með ser hverr þeirra scal quið fram telia en sa þeirra scal fram telia er hlýtr . . . eigo þeir fram at telia þan quið, jfr. c. 31 (um framsögo sakar) at et af Stævnevidnerne skal fremføre Vidnesbyrdet (þa scal ein hverr þeirra telia vetti fram) og de andre billige det.

2) Bosworth og Lye tyde det som Kjøbesum, og denne Betydning har det i et Aktstykke hos Kemble Nr. 243 II. 5: „he salde to londceape 30 mancessan and 900 scill. við ðæm londe". Men Kjøbesum kan det ikke betyde i den nævnte Formular, derimod nok Kjøb af Land, hvad Leo opstiller; men han har ingen Exempler.

rallel til Reglen om at Overdragelsen ved Herregave og som Drikkeløn skulde staa urokket. *Lah-ceâp*, som staar Side om Side dermed, maatte da betyde ethvert lovligt Kjøb. Denne Forstaaelse synes dog ikke synderlig nærliggende, især fordi den bringer begge Termini ud i det rent Vage og Almindelige.

Derfor fortjener maaske en anden Tydning nogen Opmærksomhed. Det var undtagelsesvis i Norge Kongen bevilget at give en Fredløs Tilladelse til at opholde sig i Landet, dog kunde det aldrig ske, uden at de Fornærmede gave Samtykke dertil, og disse kunde ikke desto mindre dræbe ham, uden derfor at blive fredløse, naar han ikke tillige særligt forsonede sig med dem [1]). Denne Tilladelse til at opholde sig i Landet (landsvist) erhvervedes ved *landkaup*, jfr. Ældre Frostetingslov III. 21: ef biskup bansættr man ... oc hafe biskup allt fe hans en konungr *landkaup*. III. 24 (S. 156): ef hann verðr utlægr gor a þingi, þa a konungr *landkaup*. Rigtigheden af denne Tydning bestyrkes desuden ved at sammenholde Ordet med det ved Siden staaende Lagkjøb.

Lahcop findes kun i de ovennævnte to Opremsninger. Imidlertid kunne vi komme paa Spor om denne Terminus' Betydning ved at betragte Æthelred III. c. 4 § 8, der indeholder: ælc mynetere þe betihtlad sî, bicge him lah mid 12 ôran, og c. 3: ælc [tiht-bysig man] bicge him lage mid 12 ôran. Denne lille Bøde synes altsaa ifalde den, som sigtes for en Forbrydelse, uden at kunne fuldt overbevises om den. Netop ved at sammenstilles synes disse to Afgifter at kaste Lys over hinanden. Landkjøbet gives for Gjenerhvervelsen af Retten til at leve i Landet, Lagkjøbet for at blive regnet mellem de fuldt Beskyttede.

En Bøde af det samme Indhold som Lahcop fra

---

[1]) Jfr. Amira, Vollstreckungsverfahren 51—54.

Danelag kjendes vist ikke i Norden. Men en Bøde af Navnet Lagkjøb kjendes særdeles godt — nemlig fra Sønderjylland. Den gamle slesvigske Stadsret c. 29 siger, at Kongen har en særlig Afgift i Slesvig, som hedder Lagkjøb, med hvilken man tilkjøber sig Ret til at have Arvinger; dog paahviler den kun gifte Borgere og alle Gjæster, jfr. fremdeles Flensborg Stret. § 11, Yngre Slesvigske Stret. § 37, Haderslev Stret. § 11. Det er et meget omtvistet Spørgsmaal, hvorledes denne Afgift skal opfattes og Navnet tydes. A. D. Jørgensen har fremsat og senere fastholdt, at derved skal forstaas et Kjøb af Bymændenes Laug, en Afgift for at blive optaget i dette[1]). Jeg har søgt at vise, at denne Fortolkning ikke har Sandsynligheden for sig og at Lagkjøb derimod giver Berettigelse til at nyde godt af Loven, det vil sige den Ret, som gjælder i Kjøbstaden. Særligt sigtes til Arveloven, og derfor kan f. Ex. Flensb. Ret § 11 saa trygt sætte Arvekjøb i Stedet for Lagkjøb[2]). Herimod har Jørgensen dog indvendt, at lagh ikke betyder Lov (som hedder logh)[3]).

Nu kan ganske vist, som det foran er paavist, Adskillelsen mellem lagh og logh hævdes for en saa gammel Lovkildes Vedkommende som Vederlog, men ikke for den senere Ret, og Provinslovene have jævnlig lagh i Betydning af Lov. Hvad jeg i sin Tid forsvarede ved Hjælp af danske Kilder, forekommer mig yderligere at bestyrkes ved de her behandlede engelske. Naar det i Slesvigske Stadsret hedder „qui emerat lagh" om den, som har betalt Lagkjøb, og i den engelske Lov om den, der betaler lahcop, „bicge him lah", saa synes samme Tankegang at ligge til Grund for disse Regler og Ud-

---

[1]) Aarbøger f. Nord. Oldk. 1872 S. 298 f.; 1876 S. 61.
[2]) Steenstrup, Kong Vald. Jordebog S. 137—139.
[3]) Aarbøger f. Nord. Oldk. 1876 S. 61.

tryk; at Afgiften ikke netop indtræder i samme Tilfælde i de to Kildesteder, er jo uden Betydning. Det kan vel dernæst ikke være Tvivl undergivet, at det i den engelske Kilde betyder, at Manden skal kjøbe sig Lov (Lovens Beskyttelse). For det Første er det ikke muligt at henpege paa et snævrere begrænset Samfund som Laug, i det Loven angaar de danske Landskaber i Almindelighed. Dernæst kaldes et Gilde eller Samfund vist aldrig i England eller Danelag Lag. Endelig har jo ogsaa en anden Bøde sit Navn efter Loven, nemlig lahslit. Det er ikke noget Laug eller noget Selskab, som sønderslides, men derimod Loven, som forbinder Alle.

§ 30.

Lagmænd.

I en stor Mængde Kilder fra England, Irland og Skotland omtales Lagmand som en Embedsstilling. Disse Kilder have i højeste Grad Krav paa Opmærksomhed. Vi ville begynde med at fortolke dem, inden vi vende os til de nordiske Kilders Oplysninger om det samme Embede.

For det Første spørge vi: paa hvilket Omraade skulle Lagmændene søges? Uden Tvivl kun indenfor Danelagen. Den eneste Kilde, som melder om dem paa engelsk Omraade, er Dunseteforordningen, som imidlertid hører hjemme i Egne, hvor der var mange danske Indbyggere (se foran § 10), og med Hensyn til hvilken man i det Hele maa nære Mistanke om at den indeholder Paavirkning af nordisk Lov. Men indenfor Danelag findes Navnet i alle de Egne, som kunne regnes dertil i allervideste Forstand.

Vi begynde med Øerne i det irske Hav og høre allerede ved Tiden 962, at Olafs Søn og Lagmændene plyndre ved Dublin og at Lagmændene senere gaa til Cork paa Togt. De kom fra Anglesey og de andre Øer

langs Wales' og Skotlands Kyster. En Del Aar efter hærger Kong Maccus Haraldssøn med Øernes Lagmænd ved Limerick [1]. Begge Gange kommer altsaa en Konge i Følge med Lagmænd, og den Pluralisform, som her benyttes, efterlader ikke Tvivl om, at Ordet er en Embedstitel [2].

Fra Caithness, Skotlands nordøstligste Halvø, nævnes fra en langt senere Tid (c. 1200) Rafn lögmaðr. Fra Orknøerne eller Shetlandsøerne er vist Intet bekjendt herom; derimod træffe vi paa Færøerne i Begyndelsen af det 11te Aarh. lögmenn eller lögsögumenn [3], og denne sidste Benævnelse var den eneste, der anvendtes paa Island.

I Domesday siges det udtrykkeligt, at Lagmænd fandtes i Stamford og Lincoln, som hørte til Femborgene, og i Cambridge. Der er end videre den største Sandsynlighed for at de tillige fandtes i Chester, ved hvilken By Domesday opfører 12 Dommere (judices), som vare af Kongens, Bispens eller Grevens Mænd og som, under en Bøde paa 10 sol., ikke turde forsømme at være til Stede ved Hundredtinget [4]. I York var der ligeledes judices, nemlig mindst fire og maaske flere; Kongen havde i alt Fald benaadet 4 judices med sac et soc (Jurisdiction over egne Folk), netop den samme Ret, som i Stamford tilkom a l l e Lagmændene. En af disse maa have heddet Turgod Lag (eller Lagen) [5], hvad der jo var

---

[1]) Normannerne III. 139, 192, 213.

[2]) Normannerne III. 213—214.

[3]) Se herom K. Maurer, Gesetzsprecher-Amt 39.

[4]) Domesday I. 262 b: Tunc erant 12 judices civitatis, et hi erant de hominibus regis et episcopi et comitis. Horum si quis de hundret remanebat die quo sedebat sine excusatione manifesta 10 sol. emendabat inter regem et comitem.

[5]) Samme Mand nævnes i et Aktstykke af 1052 Kemble Nr. 956 (IV. 291) udstedt bl. A. „on þurgodes lagen . . . gewitnesse“. Ogsaa Thorpe, Diplomat. 372 (1053).

et meget passende Tilnavn til en Lagmand (jfr. Navnene paa de store Jurister Laga-Eiðr, Laga-Ulfljótr). At Turgod var en af Lagmændene, kan man udlede af Følgende. Domesday opfører i en Liste blandt dem, der have Jurisdiction over egne Folk, ikkun Merlesuen (for ét Huses Vedkommende), Kanikerne og 4 Dommere[1]); i en følgende Liste opfører den: hi habuerunt socam et sacam et tol et thaim et omnes consuetudines: comes Haroldus, Merlesuen, Ulf fenisc, Turgod lag, Tochi f. Otta, Edwinus et Morcar, super terram Ingold tantum, Gamel f. Osberti, super Cotingeham tantum, Copsi, super Cucualt, et Cnut". Fradrager man nu her de tre Mænd Morcar, Gamel og Copsi, som kun have en speciel Jurisdictionsfrihed og de to førstnævnte, nemlig Byens Greve Harald og Merlesuen med sit ene Hus, bliver der (foruden Cnut) fire Mænd tilbage i Midten: Ulf fenisc, Turgod Lag, Tochi f. Otta og Edwin, hvilke synes at maatte være de fire Dommere eller Lagmænd. Endelig kan mærkes, at Edvard Bekjenderens Love c. 38 § 2 i større Almindelighed taler om „lagemanni" som Embedsmænd i Byerne.

Naar vi nu af disse Oplysninger vilde finde en nærmere Bestemmelse af „Lagmændenes" Bestilling og Virksomhed, er det Første, vi bør lægge Mærke til, dette, at vi saa godt som altid træffe Navnet i Flertal. I de irske Kilder som overalt i Domesday, i Edvard Bekjenderens Love og i Dunseteforordningen — stadigt er der Tale om Flere, der arbejde sammen. I de eneste Kilder, hvor et Tal bestemt nævnes, er det 12, nemlig 6 Valiser og 6 Engelskmænd i Dunseteforordningen, 12

---

[1]) In his nemo alius habebat consuetudinem nisi ut burgensis præter Merlesuain in una domo, quæ est infra castellum, et preter canonicos ubicunque mansissent et preter 4 judices, quibus rex dabat hoc donum per suum breve et quamdiu uiuebant. Domesday I. 298 a.

Lagmænd i Lincoln, 12 judices i Chester [1]); i Stamford var der paa Edvard Bekjenderens Tid 12 Lagmænd, men senere kun 9.

Skjønt Domesday er den Kilde, som giver os mest Oplysning om Lagmændene, er det kun Lidet den lærer os om deres egentlige Funktioner. Denne Kilde har jo nærmest de offentlige Afgifter og Skatter for Øje, og det er mest under saadant Synspunkt, at Lagmændene omtales. Saaledes har Gereten af Cambridge i Heriot (Afgift ved Arvefald) af Lagmændene i Byen 8 Pund, en Palfrey (Hest) og Riddervaaben. Naar vi sammenholde denne Opgivelse med andre Kilder om Heriots Størrelse, synes det nærmest svare til en Thegns Heriot, medens det ikke naar op til en Jarls. I Chester siges de 12 judices at være Kongens, Bispens eller Grevens Mænd. I Stamford have Lagmændene „sac et soc" indenfor deres Huse og over deres Folk, hvad der ogsaa var Tilfældet i York med 4 judices, men her dog kun for deres Livstid og efter sær Bevilling. I Stamford ejede en af Lagmændene 17, en Anden 14 Huse, men Resten kun et eller nogle faa [2]). Af alle disse Oplysninger synes fremgaa, at Lagmændene hørte til Borgerstanden og ikke naaede op over denne, medens de ganske sikkert hørte til de bedste borgerlige Familier, „þâ yldestan", „meliores".

Man kan af Notitserne i Domesday om Lincolns' Lagmænd udlede enkelte vigtige Sætninger. Domesday indeholder nemlig to Optegnelser; den ene opregner Lagmændene før Erobringen af Landet, og den anden

---

[1]) I York nævnes kun 4 judices, men man kan, som alt sagt, ikke se, om Alle derved nævnes eller kun de Priviligerede.

[2]) Nemlig 1, 2, 2½, 3, 3, 4, 5.

er fra Vilhelm Erobrerens Tid [1]), saa at man kan opstille følgende Liste:

Tempore Regis Edwardi:	Tempore Regis Vilhelmi:
1. Hardecnut.	1. Suardinc loco Hardecnut patris sui.
2. Suartin f. Grimboldi.	2. Suartinc.
3. Ulf f. Suertebrand qui habuit thol et theim.	3. Sortebrand loco Ulf patris sui.
4. Walrauen.	4. Agemund loco Walrauen patris sui.
5. Aluuold.	5. Aluuold.
6. Britric.	6. Goduin f. Brictric.
7. Guret.	7. Normannus crassus loco Guret.
8. Ulbert.	8. Ulbert frater Ulf adhuc vivit.
9. Godric f. Eddeue.	9. Petrus de Valonges loco Godrici f. E.
10. Siuuard presbiter.	10. Ulnod presbiter loco Siuuard.
11. Leuuine presbiter.	11. Buruolt loco patris sui Leuuine qui modo est monachus.
12. Aldene presbiter.	12. Leduuinus f. Reuene loco Aldene presbiteri.

Man kan heraf uddrage den vigtige Sætning, at Lagmandsstillingen faktisk eller juridisk var arvelig, Søn arver den efter Fader (1. 3. 4. 6. 11) og Broder efter Broder (8?), ja naar vi undtage de to Normanner, som have besat to af Pladserne — thi Normannus crassus og Petrus de Valonges ere sikkert nok af Vilhelms Mænd — er i samtlige andre Tilfælde Stillingen gaaet i Arv; i to Tilfælde (2. 5) ere de samme Mænd endnu i Embede. Dernæst lære vi, at Præster meget vel kunne være Lagmænd (10. 11. 12), hvorimod

[1]) For Resten kan mærkes, at Freeman i Udgaven af Giraldus Cambrensis vol. VII. (Chron. & Memorials) jfr. Fortalen S. LXXVI meddeler en Dødeliste fra Lincoln, hvori der forekommer mange nordiske Navne og ogsaa Navne paa enkelte af de her nævnte Lagmænd; men man finder ikke denne deres Titel nævnt.

Munke ere udelukkede (11). Søger man Grunden til dette Sidste, falder Tanken paa Reglen i Yorkerbispen Ecgberts Excerpter, at „ingen Munk maa understaa sig at dømme, og han maa ikke vove at føre Sag i verdslig Anliggende mod en Gejstlig“ [1]). Men naar Stillingen som Lagmand saaledes har været arvelig, har den ogsaa været livsvarig, og dette vilde vi, uden at være støttede af denne Liste, have kunnet udlede deraf, at Domesday ikke omtaler Stillingens Ophør eller Ophøret af de Rettigheder, den medførte, og fremdeles af den Omstændighed, at Lagmændene i York vare af Kongen forlenede med sac og soc for deres Livstid.

Af denne nysgivne Oplysning om at en Munk ikke tør være Lagmand, fordi han ikke maa beskæftige sig med Rettergang, fremdeles af selve Navnet Lagmand og af Reglen om at judices i Chester ikke turde forsømme Tinget, synes det fremgaa sikkert, at Lagmændene vare beskæftigede paa Tinge, men hvilken Egenskab de i øvrigt her indehavde, skulle vi først senere oplyse.

Det vil nu være paa Tide at gaa til de nordiske Kilder for at faa mulig Hjælp til Forstaaelsen.

Det er bekjendt, at Spørgsmaalet om Lovsigemandens Stilling og Embedets Alder i den senere Tid har været gjort til Gjenstand for indtrængende Undersøgelser af flere retshistoriske Forskere, fremfor Alt af Konrad Maurer og Ebbe Hertzberg. Disse Forfattere afvige i flere Punkter fra hinanden, men i andre og vigtige Henseender stemme de overens, saa at en endelig Løsning for disse Forholds Vedkommende synes bragt til Veje; flere af

---

[1]) Excerpt. D. Ecgberti Archiep. Eborac c. 145: Nullus monachorum præsumat judicare, nec accusationem secularem in clericum audeat accipere. Quod si quis probatur admittere, velut exactor foenoris, aut usurarum possessor secundum statuta patrum se sentiat degradandum.

Resultaterne ere ogsaa blevne bekræftede ved Gustav Storms fortrinlige Undersøgelser over Sigurd Ranessøns Proces [1]). Jeg holder mig i den følgende Fremstilling især til Konrad Maurers Udvikling; de Indvendinger, som S. Sigurðarson har gjort mod denne [2]), forekomme mig at savne Vægt.

Lagmands- eller Lovsigemandsembedet havde udviklet sig paa forskjellig Maade i de nordiske Lande. I Sverrig var saaledes Lagmanden indenfor hvert Lagdømme Bøndernes Repræsentant lige over for Kongen; paa Island maatte denne Del af hans Opgave falde bort. I Sverrig se vi Lovsigemanden foredrage den bestaaende Lov og foreslaa nye Love, som derefter vedtoges af Almuen, saaledes som ogsaa Lovsigemandens Hverv var paa Island. I Norge ere for den ældre Tid Kilderne mindre tydelige, men fra Kong Sverres Regeringstid findes Lagmændene som kongelig udnævnte Dommere med en meget anset Stilling.

Naar vi i Norden skulle søge efter Paralleler til Lagmændene paa de brittiske Øer, saaledes som jeg har skildret dem efter de engelske Kilder synes der navnlig Grund til at undersøge de ældre norske Lagmænds Stilling. I Sverrig var der jo altid kun én Lagmand i hvert Lagdømme, medens vi hist ovre finde et større Antal samvirkende; af samme Grund søger Tanken ikke hen til Island, hvor jo desuden Titlen var noget forskjellig (Lovsigemand). Det er for Norges Vedkommende blevet paavist, at der fandtes *lögmenn*, før end Kong Sverre oprettede et kongeligt Embede. Saaledes om-

---

[1]) K. Maurer i „Die Entstehungszeit der älteren Gulaþingslög“ S. 69—70 og i „das Alter des Gesetzsprecher-Amtes in Norwegen“ (Festgabe zum Doctor-Jubilæum Dr. L. Arndts, 1875). Hertzberg, Grundtrækkene i den ældste norske Proces. G. Storm, Sigurd Ranessøns Proces, udgivet efter Haandskrifterne.

[2]) Aarb. f. Nord. Oldkyndighed 1879. 163 f.

taler allerede Egils Saga ved Tiden 934 som Tilstedeværende paa Gulathing „lenda men ok lögmen ok alla alþyðu“. I den berømte Proces mod Sigurd Ranessøn, anlagt af Sigurd Jorsalfar 1114—1115, forekommer „lögmenn“ paa et Halvfylkesting og derefter paa Frostathing; de betegnes som „logköner menn“ og afgive Erklæring om, hvorvidt Kong Eisteins Paastand havde Medhold i Lovene. Senere bleve de, vel netop som de Lovkyndige, indvalgte i Lagretten. 1224 nævnes ved Borgarthing flere Lagmænd uagtet den Lov, der skulde vedtages, kun gjaldt Viken, og paa et Rigsmøde i Bergen 1223 optræde 9 lögmenn, hvoraf 3 ere fra Thröndelagen og 2 fra Gulathing, 2 fra Viken og 2 fra Oplandene. Af mange af disse forskjellige Oplysninger fremgaar, at Lagmændene stadigt optræde i større Antal og collegialt, hvori de vise sig forskjellige fra den senere Tids kongelige Lagmænd, der fungerede selvstændigt hver for sig [1]).

Af Sigurd Ranessøns Proces ikke mindre end af Beretningen om Mødet i Bergen viser det sig, at de vare udgaaede fra Bønderne, og hermed stemmer da ogsaa, at de fleste af de Lagmænd, som Kilderne nævne for en senere Tid, ere af ubekjendt Herkomst. I denne Sammenhæng kan ogsaa anføres Vestgötalag I. Retlösæb. 3 pr.: bondæ sun skal lagmaþer væræ; þy skulu allir bonder ualdæ mæþ gusz miskon (dette skulle alle Bønder være raadige over med Guds Miskundhed), hvorfor ogsaa Snorre Sturlessøn siger om Thorgny Lagmand, at han regner sig selv til Bondestanden (í búandatölu) [2]).

Af Kilderne fremgaar fremdeles, at disse lovkyndige Bønder havde det Hverv at afgive embedsmæssige Erklæringer om hvad der var Lov [3]), men de vare ikke

[1]) G. Storm l. c. S. 66.
[2]) G. Storm l. c. 68; Maurer 10, 43.
[3]) Maurer 29; Hertzberg 163; Storm 67.

Dommere og adskilles bestemt fra de dømmende Mænd, skjønt deres vægtige Udsagn let kunde blive en Domsafsigelse i Sagen eller blive lagt til Grund for denne. Lagmændene havde dernæst som Almuens, som Fylkets Repræsentanter at indkassere de Bøder, som tilfaldt Bøndernes Kasse [1]).

Men man kunde fremdeles ønske Oplysning om Lagmandsembedet nogensteds var arveligt. Det lader sig nu vise, at om Stillingen de jure ikke var arvelig, er den faktisk ofte gaaet i Arv. Allerede tidligt — saaledes siger Konrad Maurer (S. 11) om de svenske Lagmænd — viste der sig en vis Tilbøjelighed til Arvelighed. Thorgnys Forfædre skulle gjennem flere Generationer have havt Lovsagaen i Tiundaland [2]), og i den Fortegnelse over vestgötiske Lagmænd, som er vedføjet den ældre Redaktion af Lovbogen for dette Landskab, bliver det gjentagne Gange bemærket, hvorledes Sønnen følger sin Fader i Embedet, eller det fremhæves som noget Særligt, naar en Søn paa Grund af sin unge Alder ikke vover strax at overtage Embedet ved Faderens Død. Ligeledes har man fra Norge Exempler paa, at Værdigheden er arvet; Thord Skolles Fader (eller Forfædre) synes saaledes at have været Lagmænd i Rænafylke før ham [3]).

Med det vundne Udbytte vende vi tilbage til Kilderne fra Danelag; vi have formentlig nu faaet gode Bidrag til Forstaaelsen af de engelske Lagmænds Stilling.

Vi kunne fastslaa, at der i flere af de Kjøbstæder, som stode under dansk Lov, og vistnok ogsaa i flere

---

[1]) Hertzberg 165—167; Maurer 25, 26, 57; Storm 65.

[2]) Snorre, Olaf d. Hell. Saga c. 77.

[3]) Hákonar saga gamla c. 94 S. 334: þorðr faðir minn het lögmaðr, ok sagði hann mer sva, at faðir hans sagði honum ok aðrir forellris menn várir etc. Maurer 42; Storm 68; Keyser, Efterl. Skr. II. 247.

Landkredse har været en egen Institution eller et eget Embede, Lagmandens, der beklædtes af Borgerne i Byen, eller paa Landet af Bønderne saaledes som i Norge Lagmandsembedet indehavdes af Bønderne. Der var som i Norge flere saadanne Mænd i Virksomhed samtidigt, og de virkede collegialt. I begge Lande var det almindeligt, at Stillingen gik i Arv. I disse Punkter er der aabenbart en stor Lighed mellem de norske og de engelske Forhold, og de hjælpe begge til at belyse hinanden.

Nu kan der spørges videre, om Lagmændene i Danelag i øvrigt havde samme Bestilling som i Norge eller i Norden. Som et Hovedhverv for Lagmanden eller Lovsigemanden tør man vel opstille det, at han skulde fremsige Loven og afgive Udtalelser om hvad der var gjældende Ret. Man kan næsten ikke tænke sig, at Embedsmænd med Navnet Lagmænd skulde i England have opgivet dette Hverv, og under saadanne Forhold, som fandtes paa de brittiske Øer, hvor dansk Ret og fremmed Ret ofte maatte staa Side om Side, synes der at have været særlig Grund til at have et levende Vidnesbyrd og et authentisk Udsagn om Retsbrug.

Som der i næste § skal paavises, synes der ogsaa i Dunseteforordningen sagt, at Lagmændene skulle oplyse om den gjældende Ret. Andre Udtalelser haves ikke om dette Punkt, dog kan her erindres det mærkelige *frumtalu*, der meget vel kunde sigte til Lagmændenes Fremsigelse af Loven (se foran § 29 S. 191 f.); ligesaa minde vi om, at der ved Aaret 980 i en irsk Kilde nævnes blandt Dræbte „Taleren i Dublin“, hvad der kunde betyde en Lovsigemand [1]). Om de andre Bestillinger, der kunde tilkomme en Lagmand i England, skulle vi strax tale.

---

[1]) Normannerne III. 146.

Tillæg.

Vi have i denne Undersøgelse slet ikke kunnet inddrage Danmark og dets Love. Vi have her fra Landet ikke den ringeste positive Oplysning om Lagmænd, og vi kunne kun danne os mere eller mindre rimelige Formodninger derom. Naar man alligevel maa antage, at Lagmænd have været kjendte i Danmark, da maa man bygge paa, at vore Love fra de østlige Provinser — Jydske Lov fremtræder jo som kongegiven Lov — vise os en meget personlig Stil, som om det var en Lovsigemands Foredrag, til Ex. naar det hedder: thæt sculæ i witæ; thæt kallæ vi; thæt vilæ vi at I vitæ; æn um andræ væghæ ... thet vil iac frestæ til fleræ cumæ vithær osv., netop paa samme Maade som Lovene kunne fremtræde fra de andre nordiske Lande [1]). Titlen Lagmand findes aldrig i vore historiske Kilder, men det fremkommer dog mærkeligt nok i vore Folkeviser, hvor en Drost Herr Lovmand oftere nævnes og ligesaa Folke Lovmandssøn og en Herr Lovmand [2]). Der staar ganske vist ingen Steder udtrykkeligt, at det var en Stilling, men det er dog i alt Fald rimeligt, at det først fra Navn paa en Stilling er gledet ned til at blive et Egennavn [3]). Der er ogsaa med Rette vist hen til Landsdommerens Stilling ved Landstingene, hvilket synes være en Fortsættelse af et tidligere Embede som Lovmand,

---

1) Jfr. Finsen i Aarb. f. Nord. Oldk. 1873 S. 216—220; Grágás, Staðarhólsbók S. XXXII; Rosenberg, Nordboernes Aandsliv II. 82 f.

2) Sv. Grundtvig, Folkeviser III. 693 siger rigtignok, at „Lovmand" aldrig har været noget Egennavn, men dette er dog vist for meget sagt. „Lagman" forekommer som Navn i Domesday, Estreding, Yorkshire 301.

3) Grundtvig, Folkeviser III. 354, 443, 692, 742. Om Drostens Forhold til Domstolene, se Steenstrup, Studier over Kong Valdemars Jordebog 35, 37.

samt til at han betegnes som legifer ligesom de svenske Lagmænd[1]). Endelig kan man minde om, at Saxo omtaler „Oldinge, som plejede at føre Ordet fra Talerstolen“ [2]) eller fra Tingbænken, og endelig til Snoldelevstenens „þulr á Salhaugum“, Taler eller Foredragsholder paa Salhøjene [3]). Saaledes er der en Del Antydninger af at ogsaa vi Danske have kjendt et Lagmandsinstitut; men sikre Oplysninger findes ikke. Der har derfor ikke kunnet være Tale om at benytte danske Kilder ved Belysningen af Lagmændene i England.

§ 31.

Nævningers Forekomst i England.

Lovene indeholde kun Lidet om den dømmende Magt eller om de Kræfter, der paa det Offentliges Vegne virkede under Processen. De faa Kilder, som findes, have imidlertid været stærkt og ofte drøftede i Anledning af Undersøgelserne om den engelske Jurys Ælde og Oprindelse, hvilke som bekjendt have affødt en hel Litteratur. Jeg vil her ikke indlade mig paa nogen endelig Prøvelse af dette Spørgsmaal, som maatte kræve Inddragelsen af store Partier af den i Normandiet og i det normanniske England (i 12te Aarh.) gjældende Ret. Men der er Sider af dette Spørgsmaal, som kunne besvares af de Kilder, som i øvrigt behandles i dette Arbejde og om hvilke jeg desuden tror at kunne give en Fremstilling, der er rigtigere end den, som

---

[1]) Finsen l. c. S. 218—219. Jfr. i øvrigt Rosenberg, Aandsliv, S. 82—83.

[2]) Saxo 736: ubi dum propulum in concione exhortaretur, seniores quibus pro rostris dicendi mos erat, classem tuto processuram negabant.

[3]) Jfr. Normannerne III. 146.

ellers gives. Disse Undersøgelser fremtræde naturligen som en Fortsættelse af Studierne over Lagmandsembedet.

Et af de Lovsteder, der har været draget med ind i Behandlingen af hint Æmne, er saaledes Dunseteforordningen c. 3. Her bestemmes saaledes:

12 lahmen scylon riht tæcean Wealan and Ænglan, 6 Engliscne and 6 Wylisce. Þolien ealles þæs hy âgon gif hî wôh tæcen, oððe geladian hî þæt hî bet ne cuðon.	12 Lagmænd skulle paavise Ret for Waliser og Engelske, 6 Engelske og 6 Walisere. De skulle miste Alt det de eje om de paavise urigtigt, eller ogsaa rense sig at de ikke vidste bedre.

Den sidste Del af Kapitlet maa afgjort betegnes som particulær Ret. At dømme falskt eller fejlt, eller at udtale sig falskt om Loven medfører efter engelsk Ret kun en Bøde, højst saa stor som Wergild[1]), medens Tabet af Alt hvad man ejer langt mere ligner de danske Loves Regler om at Sandemænd og Ransnævninger mistede deres Boslod, om deres Dom underkjendtes[2]).

Men hvorpaa gaa Lagmændenes Udsagn ud? Da „*tæcan*“ betyder at paapege, paavise, og da det, som vi i forrige § have godtgjort, ligger nær i de norske Lagmænd at se et Forbillede for de engelske, kunde det synes rimeligt her at tænke paa at Lagmændene skulde give en embedsmæssig Erklæring om hvad der var Ret[3]).

---

[1]) Se Edgar III. 3; Knud II. c. 15 § 1; Vilhelm c. 13, 39 og foran § 10 S. 59.

[2]) Stemann, Retshistorie 192. Hermed er ogsaa besvaret en Del af de Spørgsmaal, som stilles i E. Hermanns Skrift: Über die Entwicklung des altdeutschen Schöffengerichts, Breslau 1881, S. 227 f. Jeg har ikke kunnet inddrage denne Bog i Undersøgelsen, da den først kom mig til Hænde under Trykningen.

[3]) Herfor kunde ogsaa Knud II. c. 18 tale, at Bisp og Ealdorman skulde være tilstede paa Shiretinget og dér „tæcan ge Godes riht ge woruld-riht.“ I Knud I c. 5 § 3 findes tæcan dog nærmest om at dømme.

Men man kunde dog ogsaa tyde Ordene anderledes. Der staar i Edgars Love I. c. 7: on hundrede swâ on oðer gemôte, we wyllað, þæt mon folcriht getæce æt ælcere spæce and andagie hwænne man þæt gelæste ɔ: paa Hundred- saa vel som paa andet Gemôt skal man dømme rettelig, fælde ret Dom[1]) i enhver Sag og sætte en Frist, inden hvilken man skal efterkomme det. Her synes *getæcan* at betyde dømme, og Kjendelsen behøver end ikke at have jus alene for Øje, da *riht* som modsættes *woh* jo ogsaa kan omfatte de faktiske Forhold[2]). *Tæcan* findes ogsaa om at dømme i Anden Mose Bog XXI. 22: swa micel swa dæman *tæcan* (quantum judices præscribant).

I Norden vare Lagmændene egentlig ikke Dommere; deres Hovedhverv var at fremsige hvad der var Ret, og som det særligt udtales om Lagmanden i Sverrig; at afgjøre et tvivlsomt juridisk Spørgsmaal[3]). Derimod vare Lagmændene i Norge jo ikke udelukkede fra at blive indvalgte i Lagretten, eller de vare næsten selvskrevne hertil som de Ældste og Kyndigste, og kunde saaledes deltage i Tingets almindelige dømmende Myndighed[4]).

Men saa meget er sikkert, at noget Bevis for en Jurys Tilværelse ikke kan føres af Kildernes tvetydige Ord. I øvrigt kan bemærkes, at hvis her sigtes til et Udsagn om den gjældende Ret (en „Rechtsweisung“), har denne Lov næppe nogen Parallel i den angelsaksiske Ret. Sigtes her til en Domsafsigelse, er herved

---

[1]) Schmid 185: dass man Volksrecht weise. Den latinske Oversættelse: ut rectum et jus publicum judicetur. Sammenhængen viser bestemt hen paa en Dom og dens Efterkommelse.

[2]) Jfr. Digtet Elene v. 601: Þæt he be þære rôde rihte getæhte (dass er Kund geben möchte von dem Kreuz die Wahrheit).

[3]) Maurer, Gesetzsprecher-Amt 14—15.

[4]) Storm, Sigurd Ranessøns Proces 66.

ligeledes det Mærkelige, at den angelsaksiske Ret næppe kjender et bestemt Tal af Personer, som dømme paa Tinge [1]). At det var Nævninger, som svore om de faktiske Forhold, kan man lægge ind i Stedet, men ikke bevise af de brugte Udtryk.

Hovedlovstedet, der kan anføres for Antagelsen af en Jury i England før Normannererobringen, er Æthelreds concilium Wanetungense (III. c. 3). Uagtet denne Lovkilde i hvert Fald formentlig kun vil kunne bevise en Anklagejury, indrømmer Brunner, at alene Forekomsten af en saadan vilde skyde en farlig Bresche i Theorien om Edsvorneretternes Oprindelse fra Normandiet [2]). Brunner opstiller imidlertid en hel anden Fortolkning af Kilden; man skal have overset, hvorledes Bestemmelsen knytter sig til de omstaaende Regler, og at der ikke er Tale om en Anklage, men om et Vidnesbyrd.

Reglen lyder saaledes:

c. 3: and þæt man habbe gemôt on ælcum wæpentâke and gân ût þâ yldestan 12 þegnas and se gerêfa mid, and swerian on þâm hâligdôme, þe heom man on hand sylle, þæt hig nellan nænne sacleâsan man forsecgan ne nænne sacne forhelan.	Man skal holde Ting i hvert Wapentac, og de 12 ældste Thegner skulle gaa ud og undersøge, og Gerefen ogsaa, og de skulle sværge paa den Helligdom, som man giver dem i Hænde, at de ikke ville anklage nogen Uskyldig og ikke dølge nogen Skyldig.

Fortolkningen maa nødvendigvis begynde med nogle Sprogbemærkninger.

Gân ut bør oversættes ved: gaa ud og holde Forhør (inkvirere). Dette udleder jeg af en enestaaende, men mærkelig Parallel, nemlig Beretningen i Anglo-Saxon Chronicle om hvorledes den store Jordebog Domesday blev optaget: Kongen sendte sine Mænd over alt

[1]) Brunner, Entstehung der Schwurgerichte 28.
[2]) Brunner, Entstehung der Schwurgerichte 403.

England i hvert Shire og lod undersøge (agan ut), hvor mange Hundrede Hider der fandtes [1]).

Sacleas i den sidste Passus er ikke et angelsaksisk Udtryk. Man vil forgjæves søge det i den ældre Litteratur, og det forekommer i det Hele kun faa Gange. Det benyttes netop paa samme Maade som i Norden om den, som ikke sagsøges, ikke forfølges af en Retssag, fremdeles om den Ansvarsfri og endelig om den Uskyldige, paa nyere Dansk, den Sagesløse [2]). Saaledes hedder det i A.-S. Chron. 1106, at Kongen lod den fangne Edgar „sacleas faran“ [3]), altsaa uden at anklage ham, og (i Lindisfarnehaandskriftet af Evangelierne) i Mathæus XXVIII. 14: sacleaso iwih we gedoeð, vi ville holde Eder ansvarsfri [4]). I Betydning af sagesløs, uskyldig, hvori det findes i Æthelreds Lov, forekommer det vel kun i Lindisfarne-Haandskriftet af Joh. XV. 25: de hadede mig uforskyldt (odio me habuerunt gratis), men

---

1) A.-S. Chron. 1085. (S. 353): sende his men . . and lett agan ut hu fela hundred hyda wæron. Earle S. 218: scrutari . . I take it for a compound of gan or gangan (to go). Den Parallel, som Æthelred III. frembyder, har Earle ikke bemærket.

2) Se Schlyters Glossar. I Lunds Ordbog opføres for de danske Loves Vedkommende kun uskyldig, men Forfatteren maa da have mistydet følgende Lovsteder: Sjæll. Kirkelov S. 74: den, som har skriftet for lønlig Synd og har Præsts Vidnesbyrd derom „for æn han var sæctæth thær for, tha a han sac løs at væræ“. Skaanske Lov VII. 11: gangæ hin sækti sakløs bort. Erik Sjæll. Lov II. 13: væræ sacløs af the 40 marc. Jydske Lov III. 22 (Drab i Nødværge): wæræ sakløs. Derimod findes sakløs i Betydningen uskyldig i Jydske Lovs Fortale, Jydske L. II. 12, Vald. Sjæll. Lov II. 15.

3) Herhen hører A.-S. Chron. 1091 (S. 358): Forligelse paa det Vilkaar at „þes cynges men sacleas beon moston on þam castelan“.

4) De andre Former fra det sydlige England og ligesaa Rushworth-Haandskriftet have „sorhlease“, „orsorge“. Vulgata har „securos vos faciemus“, og Meningen er, at de intet Ansvar ville faa.

hvor urigtigt det er heraf at ville paastaa, at sacleas er = uforskyldt, kan ses deraf, at Oversætteren for at gjengive Vulgatas „gratis“ skriver oven over foruden dette Udtryk 3 andre: „sacleas uel unsynnig, vel unboht, bute oðrum yfle ongægn“.

Med *sacne* er man i temmelig stor Forlegenhed. Den latinske Text siger nemlig: quod neminem innocentem velint accusare vel noxium concelare, og i Overensstemmelse hermed har Schmid gjengivet Stedet (keinen Schuldigen), men han har hurtig ændret i denne Oversættelse i en Anmærkning (S. 213) og i sit Glossar (S. 650). *Sacne* skal ikke kunne betyde en Person, men Anklagen; det er Accusativ Fem. af *sacen*, lis, accusatio. Ja, et saadant Ord opfører Ettmüller (S. 621), men nogen Kilde anfører han ikke, og Bosworth, Bouterwek, Grein og Leo nævne det ikke. Det angelsaksiske Ord for en Retssag er *sacu*. Det er dernæst efter Kontexten langt rimeligere ved *sacne* at tænke paa en Modsætning til *sacleas*. Der rejser sig derfor en ikke ugrundet Formodning om, at vi staa lige over for et nordisk Ord, den Skyldige. I de svenske Love hedder en saadan *saker*, i de norsk-islandske *sekr*, i de danske hedder Modsætningen hertil *orsak*[1]). Hvis nu saadant et nordisk Ord var blevet optaget i Angelsaksisk, da vilde det i Accus. Masculinum hedde sacne[2]). Naar vi først adoptere et saadant Ord, da bliver ogsaa et andet Kildested forstaaeligt, nemlig Edmund II. 4: eâc

[1]) Schlyter: þa ma egh saker sakan væria . . þæn sakløsan gøra sum saker ær . . I Dansk findes det usammensatte Adjectiv sak vist ikke, men derimod Adjectivet orsak. J. L. II. 98: ær skyldigh at væræ orsak. Flensborg 63: tha ær han ei orsak for thy (he en werd nicht entschuldiget).

[2]) Som Parallel hensættes Knud II. 15 § 2: se þe rihtne dôm forsace (rith staar i Accusativ masc.) eller for at tage et nordisk Ord, c. 66: gif hwâ ûtlahne hæbbe.

ic cyðe þæt ic nelle *sôcne* habban tô mînum hîrêde þone, þe mannes blôd geâte osv. Schmid erklærer denne Sætning for korrumperet, og den gamle latinske Oversættelse gjengiver det kun saaledes: „qui sanguinem fundet humanum nolo socnam habere in familia mea, antequam divinam emendationem susceperit". Hvis man imidlertid antager, at der i England har været brugt et Ord sac eller soc (reus), bliver den angelsaksiske Text forstaaelig og Latinen kommer til at stemme dermed.

Med Hensyn til *forsecgan* er jeg i Tvivl, om derved menes et angelsaksisk eller et dansk Ord. At Ordet bruges paa senere Angelsaksisk om at anklage, er sikkert nok[1]), men i det danske Lovsprog betyder det at lade i Stikken, nægte, svigte[2]), og i denne Betydning findes det i Knud II. 15 § 2[3]). I Æthelreds Lov synes dog Kontexten (Sammenstillingen med forhelan) nærmest at bringe Tanken hen paa Anklagen.

Det hedder altsaa, at de 12 ældste Thegner i Forening med Gerefen skulle sværge paa Helligdommen, at de ikke ville anklage nogen Uskyldig og ikke lægge Dølgsmaal paa nogen Skyldig. Brunner vil nu ikke forstaa dette saaledes, at disse Mænd have det Hverv at sigte Nogen for en Sag og forfølge den videre. De skulle kun ved deres Vidnesbyrd afgjøre det Incidentspunkt i en Sag, om en Mand er hæderlig og uberygtet eller ofte har været anklaget. Den angelsaksiske Proces kjendte nemlig et enkelt og et tredobbelt Ordale efter den Grad, i hvilken Prøven skulde gjøres den Anklagede besværlig; var det Jærnbyrd, skulde Jærnet snart veje 1 Pund, snart 3 Pund osv. Om det ene eller det andet Ordale skulde anvendes, afhang af

---

[1]) Se især Edgar III. 4; jfr. Leo 203.

[2]) Jfr. Lund og Molbech.

[3]) Se S. 211 Anm. 2.

den Beskyldtes Troværdighed. Den ofte anklagede, „tihtbysig“, kunde kun stedes til tredobbelt Ordale, og det her behandlede Kapitel i Æthelred III. omhandler i det Følgende Spørgsmaalet om, naar en Anklaget kan stilles for det mildere eller strængere Ordale. De 12 Mænd skulle altsaa ved deres Udsagn afgive et Vidnesbyrd om Mandens Rygte. Lige over for Thegnernes Udtalelse kan den Anklagedes Herre rense ham for det slette Rygte, i det han med to Thegner beviser, at hans Mand hverken har betalt en Tyvsbøde, „siden Mødet i Brompton var“, og ikke heller er bleven sigtet. Derefter kan da den Anklagede gaa til simpelt Ordale (c. 4).

Der findes et Kildested, som kunde tale for Brunners Tydning, og som denne Forfatter mærkeligt nok har overset, nemlig Edvard Bekjenderens Love c. 38 § 2. Naar Nogen havde kjøbt levende Kvæg eller Klæde uden Vin og gode Vidner, skulde det af Lagmændene og Byens eller Hundredets bedste Borgere undersøges, hvor Kjøberen havde sin Bopæl, hvorledes hans Opførsel var, og om han tidligere havde været tiltalt [1]. Da der er megen Sandsynlighed for, at de 12 Thegner falde sammen med de 12 Lagmænd, hvor Saadanne findes, kunde Æthelred c. 3 sigte til dette deres Hverv.

I øvrigt har Thegnernes Virksomhed her et noget videre Omfang end efter Æthelreds Lov og gaar ud paa en almindeligere Forundersøgelse. Naar der efter Thegnernes Vidnesbyrd Intet var at sige paa Vedkom-

[1]) Edvard Bekjenderens Love c. 38 § 2: Quod si aliter aliquis emerit, quod stulte non [læs: rem?] perdat et forisfacturam et postea inquirat justitia per lagemannos et per meliores homines de burgo vel hundredo vel villa, ubi emptor ipse manserit, de quali vita ipse esset, et si antea audierint eum calumpniari de exlegalitate. § 3: Et si sciat venditorem quis sit et ubi sit, dicat et justitia quaerat eum ad faciendam justitiam; et si inveniri non poterit, utlagetur.

mende, kunde han med Hundredets Dom godtgjøre sin Troskyldighed. Videre bestemmer Artiklen ikke, og dens enkelte Ord ere uheldige og til Dels urigtige; paa dens Udtryk, at Mændene „testati fuerint“, tør man ikke lægge for stor Vægt, og deres Forhold til Gerefen er uklar (med „inquirat justitia per lagemannos“ kan i øvrigt jævnføres „þâ yldestan and se gerêfa mid“).

Brunners Tolkning af Æthelreds Lov har, selv om den støttes ved den sidstnævnte Lovkilde, dog mange Grunde imod sig. For det Første er det sikkert, at Loven Intet udtaler om, at Thegnernes Udsagn (i Henhold til deres Ed) har den Anklagedes Rygte til Gjenstand. Skal man alene af den Ed, som Thegnerne aflægge, drage Slutning om deres Hverv, saa berettiger den ikke til at slutte Noget om, at de kun bedømte, om han havde forbrudt sig ofte eller var nyanklaget. Tvært imod synes den at være en almindelig Embedsed om ikke at anklage Uskyldige og ikke at lægge Dølgsmaal paa Skyldige [1]). De berygtede Mænd omtales først i det Følgende i en Del af Kapitlet, som indeholder mange forskjelligartede Regler og som derfor i den latinske Text er sondret ud i egne §§. Skal Sammenhængen oplyse om Indholdet, da synes Reglerne i Kapitlets Begyndelse om at Witword og Vidne skal staa fast, jfr. min Fortolkning af denne Passus i § 29, og dernæst Bestemmelsen om, at man skal have Gemôt i hvert Wapentac, snarere at føre Tanken hen paa almindelige Regler om Ordningen af Ting og om Dommerembedet.

Dernæst tager det sig besynderligt ud, at et med saa mange Mænds Bistand under Henhold til forud

---

[1]) Jfr. hvorledes sacløs forekommer i Nævningers Udsagn i Danmark: the gitæ ey annæt spurt æn han ær sacløs (Erik Sj. Lov II. 26), vitæ ei annæt sannær æn han ær sacløs (c. 42).

aflagt Ed givet Udsagn alligevel skulde kunne omstødes, naar den Mistænktes Herre med to gode Thegner sværger, at han aldrig var anklaget eller betalte en Tyvsbøde. Man bør hermed sammenholde Æthelred I. c. 1, hvor det samme Forhold behandles udenfor Danelagen og Herren ligeledes skal aflægge Ed sammen med to gode Thegner paa at Tyendet ikke var *tyhtbysig*, men hvor det slet ikke omtales, at Sigtelsen herom var fremsat paa en særlig Maade.

Dernæst har man hidtil overset en anden Bestemmelse, som dog aabenbart danner Fortsættelsen af denne Regel, nemlig c. 13 in fine:

and þæt dôm stande, þâr þegenas sammæle[1]) beôn; gif hig sacan, stande þæt hig VIII secgað. And þâ þe þær oferdrifene beôð, gilde heora ælc 6 healfmarc.

Den Dom skal stande, hvorom Thegnerne ere enige; ere de af afvigende Mening, skal det stande, som 8 sige; hver af de Overstemte skal bøde 6 Mark.

Hvad der i Kapitlet gaar forud for denne Regel, kan ikke have noget med den at gjøre. Dér handles der om, at den, der er beskyldt for at huse en Fredløs, kan værge sig med 3 Tylfter Ed, men ved Mededsmænd kan man hverken tale om en Dom, en Uenighed, eller en Overstemmen. Den latinske Text, der helt igjennem har en bedre Inddeling, skiller da ogsaa disse Regler ad som egne §§. Naar man for at finde de heromhandlede Thegner søger i de tidligere Kapitler, er der kun et eneste, hvori en Samling Thegner omtales, nemlig

---

[1]) *Sammæle* kunde maaske nok være Angelsaksisk, men findes vist ikke i den ældre Litteratur; Ordbøgerne citere alene A.-S. Chron. 1018: Dene and Engle wurdon *sammæle* æt Oxnaforda (Bosworth, Ettmüller, Leo; derimod har Grein Intet); det forekommer dog ogsaa hos Schmid, Anhang VI. c. 6: gif hy ælces þinges sammæle beôn. Sandsynligheden er vist for, at det er et nordisk Udtryk, jfr. Grágás c. 115 (I. 206): nu ero þeir N. N. oc N. N. sattir oc *sammala* hvar sem þeir hittaz, Riberret c. 96: sammælæs nabur apa thyngæ.

c. 3 om de 12, som sværge med Gerefen. Der har altsaa blandt 12 Mænd været forlangt en kvalificeret Majoritet af 8. Men disse 12 Mænd afsige altsaa virkelig en Dom (dôm).

Derimod er der Intet givet om hvad denne Dom skulde gaa ud paa, om den alene skulde behandle Spørgsmaalet om Vedkommendes Skyld eller Uskyld og Sagens samtlige faktiske Forhold.

Saa meget kunne vi dog med Sikkerhed uddrage af de her nævnte Kilder. De tolv Thegner maa have havt et større Virkerum end det at afgjøre, om Folk vare berygtede eller ikke. Da de falde sammen med Lagmændene, have de været nøje knyttede til Tingene; thi vi se af Optegnelserne fra Chester, at Lagmændene under stræng Straf ikke turde forsømme noget Ting. Endelig kunde Betegnelsen „judices“ (se foran S. 196) tyde paa, at de have dømt, dog er det ikke sikkert; og selv deres Dom om hvad der var gjældende Ret, kunde have givet dem denne Titel, som let ogsaa vilde fremkomme, naar de benyttedes til i andre Egenskaber at afgjøre Sager (i Lagretten eller som Sandemænd).

Et er imidlertid frem for Alt klart af disse Lovsteder. Der er ved Afgjørelsen af disses Betydning intet som helst bevist med Hensyn til Tilværelsen eller Uantageligheden af en angelsaksisk Nævningeret. Man har her aldeles overset de nys behandlede Lovkilders Virkekreds, Noget, som det har været dette Arbejdes første Opgave at fastslaa. De eneste tre Kilder fra England, hvorfra Tilhængere af Tanken om en angelsaksisk Jury have kunet drage Bevis, ere Alfred og Gudrum c. 3, Dunseteforordningen og Æthelreds Lov [1]). Den første af disse Kilder har jeg

[1]) Jfr. Brunner 402—404.

med Villie ladet uberørt, da dens Mangel paa Beviskraft er indlysende, men selv om den gav en klar Nævningeregel, vilde den som dansk-engelsk Retsregel Intet bevise om hvad der var gjældende Ret for Angelsakserne. Dunseteloven er ligeledes i højeste Grad mistænkelig i Følge sit Raaderum (Worcestershire) og ved sine Lagmænd, og Æthelreds Lov, som kun angaar Danelagen, er helt igjennem overfyldt med nordisk Ret — saa at alle disse Kilder kun kunde bevise Nævningers Tilværelse paa dansk Retsomraade. Men netop her ere de naturligst.

Man gjør fremdeles bedst i at tilstaa, at af disse Kilder kan intet Sikkert udledes om Nævningers eller Sandemænds Tilværelse i England; der kan kun vækkes megen Sandsynlighed derfor [1]). Noget maa der vel ogsaa ligge i de Kilders Udsagn, der beskrive det som noget Særegent for de nordiske Erobrere, at de havde 12 Dommere. I et irsk Digt kaldes saaledes de nordiske Vikinger Folket med de 12 Dommere [2]). Mærkeligt er vel ogsaa det Udsagn hos Saxo, at Regner Lodbrog, denne store Vikingekonge og Erobrer, indførte som Lov, at tolv patres approbati skulde afgjøre Retssagerne [3]).

Der kan vel heller ikke være Tvivl om, at Nævninger ere et meget gammelt Institut i Norden, og at der derfor er den største Sandsynlighed for, at de Danske have anvendt det i England. Om nu den normannisk-engelske Recognitionsproces, som den kjendes

---

[1]) Jfr. om Frumtalu foran S. 191 og S. 204.

[2]) Brookes, Irish reliquies 50:
Soon his twelve Judges' tribe before
My valiant troop shall flee.

[3]) Saxo 447: Præterea, ut omnis controversiarum lis, semotis actionum instrumentis, nec accusantis impetione nec rei defensione admissa, duodecim patrum approbatorum judicio mandaretur, instituit. Cujus legis beneficio temeraria litium contractione summota, improborum calumniæ sufficienter obviatum existimans.

fra det 12te Aarh., efter sit hele Væsen eller efter enkelte Bestanddele af den maa sættes i Forbindelse med de nordiske Nævninger, er et Spørgsmaal, paa hvilket jeg, som alt sagt, ikke i denne Sammenhæng kan komme ind[1]).

§ 32.

Ordaler og Holmgang.

Først og fremmest maa man spørge, hvorledes stillede den romerske Kirke sig til Ordalerne i Almindelighed? Det er ikke nok at paavise, at i de sydgermanske Lande Ordaler vare i Brug, thi England har afgjort havt sin egen Udvikling, hvad der i alt Fald vil fremgaa af dette Arbejde, om det ikke var bevist tidligere. Det gjælder derimod om at redegjøre for hvad Romerkirken tænkte om Ordaler, thi — om i noget Land — havde i England den kirkelige Retsanskuelse Indgang.

Her maa det nu fastslaas, at den romerske Curie ingen Sinde før Vikingetiden har billiget Ordalers Anvendelse. Jeg kan for denne Sætning paaberaabe mig, hvad en Række af Forfattere af den katholske Kirkes Historie alle have erkjendt, at Paverne næsten altid have misbilliget Ordalerne. Schröekh skriver i sin Kirkehistorie, at Paverne i Reglen have misbilliget Gudsdommene indtil ind i det 13de Aarh.[2]). Gieseler[3]) udtaler, at de Gejstlige fra Midten af det 9de Aarh. begyndte for saa vidt at give efter for Tidens Raahed, at de toge under deres Opsigt det i den tydske Retspleje

---

[1]) Jfr. i øvrigt Sylows Bemærkninger i den materielle Bevisteoris Udviklingshistorie 161—162.

[2]) Kirchengeschichte XXIII. 236; jfr. Augusti, Denkwürdigkeiten X. 249.

[3]) Lehrbuch der Kirchengeschichte II. 1. S. 269.

lige saa gamle som vigtige Ordale og ganske sikkert ved en mild Anvendelse unddroge mangt et Offer for Overtroen. Ligesaa udtaler Augusti, at man overhoved kun finder én Pave, som anbefalede Ordaler, nemlig Eugenius II, der var Ludvig den Frommes Samtidige [1]). Det er imidlertid senere bleven paavist, at det i denne Henseende paaberaabte Brev umuligt kan skrive sig fra Paven af dette Navn [2]). Og denne den pavelige Curies Modstand bliver ved; fra mange af de følgende Paver foreligge Udtalelser og Domme om at de ikke billige Ordaler. „Gjennem en lang Række af Aarhundreder fortsætte de romerske Biskopper denne Kamp, trofaste mod deres gamle Lære; de fortsætte den ikke blot mod Folket, som holdt fast ved dets gamle Sædvaner og Fordomme . . . men snarere mod de Gejstlige“ [3]).

Men medens den romerske Stol selv indtog et saa bestemt Standpunkt, der var fjendtligt mod Gudsdommene [4]), forholdt det sig anderledes med Synoderne, thi paa disse ordnede man ved Lov Fremgangsmaaden og Anvendelsen af Ordaler [5]). Ligesaa toge Præsterne dem i deres Beskyttelse, udbredte dem videre og anvendte dem især lige over for de hedenske Nationer

---

[1]) Augusti l. c. 251.

[2]) Paavist af Böhmer, se Wilda, Ordalien i Ersch u. Grubers Encyclopædie S. 482.

[3]) Wilda l. c. 482.

[4]) Se ogsaa for en senere Tid Raumer: Geschichte der Hohenstaufen V. 270: „Mit noch gröszerem Eifer als gegen den Beweis durch Kampf, erklärten sich die Päpste gegen die Gottesurtheile und straften die Priester, welche dabei hülfreiche Hand geleistet haben. Allein sie konnten ihren Willen nur in den geistlichen Gerichten durchsetzen, und wir finden während des 12. u. 13. Jahrhunderts noch manches Beispiel, dass Geistliche durch ihre Theilnahme den Gottes-Urtheilen höhere Freiheit geben.“

[5]) Wilda l. c. S. 482.

eller de nys omvendte, saaledes hos Slaverne og maaske hos Skandinaverne. Dog mødte man ogsaa Modstand hos den dannede Gejstlighed, og saare oplysende er i denne Henseende den Strid, som Ordalernes tapre Bekæmper Bisp Agobard af Lyon havde med Bisp Hincmar af Rheims[1]).

Naar det staar saaledes til i den kirkelige Stat, vil man kunne forstaa, at højst forskjellige Meninger ville kunne komme til Orde i den verdslige. Karl den Store vilde mindske Tvekampenes Antal, men bød i øvrigt „ut omnes judicio Dei credant absque dubitatione“. Ludvig den Fromme paabød Tvekamp i visse Tilfælde og misbilligede Prøven ved koldt Vand og Korsprøven[2]).

Af det foran Paapegede vil man formentlig kunne drage følgende Slutning om Ordalernes Skæbne i England. Fra Romerstaten kan direkte intet Ordale være bleven Angelsakserne paatvungen. De angelsaksiske Konger og ligesaa Gejstligheden i England kunne have anbefalet Gudsdomme eller have hindret dem; man kan paa Forhaand ikke vide Noget derom, ethvert Standpunkt er muligt. Alt vil afhænge af hvad der kan historisk oplyses om dette Folks Hang og Tilbøjelighed i dette Punkt.

Gaa vi nu over til de historiske Oplysninger fra England selv, da kan man sige, at Videnskaben hidtil har indtaget et meget mærkeligt Stade. Det maa for det Første huskes, at Ordale, som er blevet det videnskabelige Sprogs og den daglige Tales almindelige Udtryk for en Gudsdom, egentlig er et angelsaksisk Ord, som af ubekjendte Grunde er bleven adopteret af den almindelige evropæiske Talebrug[3]). Dette er saa meget

---

[1]) Se et Uddrag heraf hos Augusti S. 261 f.

[2]) Wilda l. c. S. 484.

[3]) Nemlig som Grimm, Rechtsalterthümer 908 viser gjennem den latinske Form ordalium. Naar Grimm siger, at denne Form

mærkeligere, som det angelsaksiske Sprog kun besidder „ordâl" i Følge et Laan fra Fastlandet. I Oldhøjtydsk betyder *urteili*, i Oldsaksisk *urdêli*, en Dom, men det brugtes, saa vidt vides, ikke om Ordalet, medens derimod det frisiske *ordel* anvendtes baade om Dommen og om Gudsdommen[1]). Herfra maa Ordet være laant til England, hvor *ordâl* alene brugtes om judicium dei[2]).

Dette Forhold kommer til at fremtræde saa meget des mærkeligere, som det efter min Opfattelse er sikkert, at Ordaler aldeles ikke have været kjendte i England før det 10de Aarh. Saa vidt jeg véd, har hidtil Ingen endog formodet Andet end at Ordaler have været i Brug i England, som i det øvrige Evropa, fra en tidlig kristelig og til Dels fra en hedensk Tid. Og dog kan jeg ikke indse Andet end at denne Antagelse savner al Grund.

Det findes for det Første ikke nævnt paa noget Sted i Lovene før det 10de Aarh[3]). Den ældste Kilde, som Phillips citerer[4]), er „leges Inæ 77", hvad der svarer til Schmids Appendix XIII, der skriver sig fra det 10de Aarh. eller senere, og fremdeles „leges Inæ App.", hvilket er Schmids Appendix XVI fra samme Aarhundrede. I Virkeligheden er det ældste Løvsted, hvor Ordaler omtales, Edvard I. c. 3, at Menedere ikke skulle stedes til Ed, men dog ere „ordâles wyrðe"

„vor dem 17. Jahrh. schwerlich gefunden wird", maa han glemme de gamle Oversættelser af de angelsaksiske Love, til Ex. Edvard og Gudrum § 9 S. 125.

1) Schmid S. 639; Richthofen, v. ordel.

2) Grimm S. 908. Man sammenholde denne Oplysning, hvorledes hos Leo Ordet bygger og bor i Angelsaksisk, se under dilan, findi S. 161, og under ôr, Ursprung S. 487.

3) Denne Iagttagelse er gjort af Finlason i hans ikke heldige Udgave af Reeves, History of English Laws I. 33.

4) Geschichte des angelsächs. Rechts 189.

(kunne gaa til et Ordale). Det næste er Edvard og Gudrum c. 9, at „ordêl“ og Eder ere forbudte paa Helligdagene. I Kilderne fra den følgende Tid findes nøjere Regler om Anvendelsen af dette Bevismiddel.

Til dette Resultat svarer nu, at man næppe skal kunne paavise Ordalets Brug ved Hjælp af nogen ældre ikke-juridisk Kilde[1]). Man vil ved at gjennemgaa Forfattere, som behandle Kirkens eller disse Gudsdommes Historie, finde, at de alle forudsætte, at Ordalet har bestaaet saa længe omtrent som den kristelige Kirke har hersket i England, men at de ikke anføre et eneste Bevis herfor[2]). Dersom man nu ikke vil gaa ind paa at anse denne Tavshed som fuldt Bevis for at Ordalet var ukjendt i England, saa forekommer saa Meget mig i alt Fald sikkert. Lad være, at maaske en enkelt Gang den under mere fællesevropæiske Forhold opdragne Gejstlighed har anvendt Ordalet, naar Gejstlige stode for Retten eller i Sager ved gejstlige Domstole. Dette er muligt, men Kildernes Tavshed lader det ingenlunde være sandsynligt. Derimod kan det med Vished siges, at Ordalet ikke har udgjort noget Led af den almindelige Maade at føre Bevis paa, og at det ikke var optaget i den borgerlige Procesordning. Herom give Lovene indirekte et afgjørende Vidnesbyrd[3]).

---

[1]) Grein har Intet. Bosworth anfører den vildledende Titel leges Inæ 77 og for Resten kun nyere Kilder.

[2]) Se saaledes Soames, Anglosaxon Church S. 276, Lingard, the history and antiquities of the Anglosaxon Church II. 130 f., 132: during six centuries, appeals to the judgement of God were authorized and commanded by the jurisprudence of Saxons, as well as of all other kindred tribes of Teutonic origin.

[3]) Hvad der er kjendt om Wales og Irlands Lovgivning kan ikke bestyrke Antagelsen om, at Ordalerne vare anvendte i England i ældre Tid. Irlands gamle Love nævne kun et enkelt Tilfælde af Ordale af en helt original Natur (jfr. ogsaa Senchus

Det endelige Resultat, jeg vil uddrage af det Paaviste, er nu ikke dette, at med Vikingerne Ordalerne ere trængte ind i Englands Lovgivning. Thi vel staa Ordalerne ikke alene i Forbindelse med den kristne Kirke, de findes hos mange hedenske Folk og deriblandt Nordboerne; men vi vilde dog være i Forlegenhed ved at oplyse, at bestemte Ordaler vare i Brug i Processen hos Vikingerne i det 9de Aarh., og de Ordaler, der forekomme i England, ere de almindelige kristelige. Derimod tror jeg, at Vikingerne indirekte have havt Indflydelse paa denne Retsdannelse hos Englænderne, i det de maaske selv ved Ophold i de frankiske Riger og ved Optagelse af kristne Præster mellem sig, have begyndt at anvende kristelige Ordaler og maaske have ført dem til England; de have dernæst i det Hele bragt England ud af den Afsluttethed og Upaarørthed af fremmed Ret, som var karakteristisk for det, ligesom de ved deres uendelige Angreb have nødsaget det til at omforme dets Lovgivning. —

Men vi skulle se, hvorledes disse her forfægtede Resultater finde Bekræftelse ved hvad der kan oplyses om Duel eller Holmgang.

Det maa da rigtignok først godtgjøres, at Holmgangen er et Ordale og at det overhovedet er et Bevismiddel.

Mor IV. 285, O'Curry, Irish customs and manners II. 216). I Wales hedder det, at Hovel Dda, Landets egentlige Lovgiver, skal have ophævet al Brug af Ordalerne (Lovene ere fra c. 926—943), men de findes ikke des mindre anvendte i Praxis oftere i den følgende Tid, jfr. Ancient Laws of Wales 495, 548, 707. For den ældre Tids Vedkommende nævnes, at Dyvnwal Maelmud skal have befalet Gudsdommes Anvendelse i tre Tilfælde, for Tyveri, Drab og Herresvig, men Dyvnwal skal have levet 4 Aarhundreder før Kristus, og denne Beretning tilhører altsaa helt Sagnhistorien. Jfr. Walter, das alte Wales, 39, 250, 355, 467.

Man har udtalt meget forskjellige Meninger om dette Punkt. At Tvekamp aldrig bliver betegnet som Ordale, saaledes som Rogge har paastaaet, er urigtigt, og allerede Grimm har víst denne Paastands Uholdbarhed. Wilda, Unger og Sachsze have dog udskilt Tvekampen fra de egentlige Gudsdomme i snævrere Forstand, og heri have de fleste nyere Forskere været enige, saaledes ogsaa Planck. Konrad Maurer[1]) er maaske den, der er gaaet videst, i det han har villet løsrive Tvekampen fra Gudsdommene for at opfatte den helt og holdent som en Art reguleret Fejde. Imidlertid synes han her at gaa for vidt, og der findes baade med Hensyn til den kristelige og den hedenske Holmgang Beviser for at Troen paa, at Gud indvirkede paa Stridens Resultat, ikke var opgivet eller traadt helt tilbage[2]). Naar Maurer synes nægte, at der i de mange nordiske Exempler paa Holmgang findes et religiøst Moment[3]), da holder det næppe Stik, og der kan paavises Udtalelser, som godtgjøre, at denne Tro var til Stede, og at til Ex. ved Holmgang Ofringer fandt Sted[4]).

Saaledes forekommer det mig, at den Opfattelse, som Planck fremsætter, i det Hele er den rigtige. Planck behandler Tvekamp imellem Bevismidlerne og sammen med Ordalerne, men han bemærker dog, at Forestillingen om en Judicium dei hverken er den udelukkende eller den i første Linie bestemmende. Ved Tvekamp skal Afgjørelsen umiddelbart komme til Stede om hvo der er den Stærkeste, den Tapreste og følgelig den Bedste, og den, hvis Paastand derfor skal gjælde i

---

[1]) Maurer, Kritische Ueberschau V. 223.
[2]) Planck, das deutsche Gerichtsverfahren im Mittelalter § 115. II. 144 f.
[3]) Maurer l. c. 223.
[4]) Amira, Vollstreckungsverfahren 297—298.

Fremtiden. Sejrherren faar Sejren ikke blot symbolsk, men ogsaa som en faktisk afgjort Kjendsgjerning; den Tabende er lig den i Fejde eller Krig Overvundne; kun forhindrer Retsordenen, at Kampen kan fornyes [1]). Naar Maurer udviser Duellen fra Bevismidlerne, i det Duellen ligesom Fejden helt træder i Stedet for Rettergangen og ikke blot for det enkelte Afsnit af den, som har til Formaal at godtgjøre Sandheden af bestridte Kjendsgjerninger [2]), forekommer denne Betragtningsmaade mig ikke at holde Stik. Duellen indtræder jo paa det samme Stadium i Processen som de andre Bevismidler og træder i Stedet for dem; den indledes af de samme Skridt, og naar den afgjør Sagen paa en mere direkte Maade end flere andre Bevismaader, kan dette ikke svække den her forsvarede Opfattelse af dens Karakter, thi i den gamle Proces falde i mange Tilfælde Bevis, Afgjørelse og Dom fuldstændig sammen. Naar saaledes Tyven, som er grebet paa fersk Gjerning, føres bagbunden med Kosterne til Tinge, da indtræder Afgjørelsen og Straffen umiddelbart efter. Et Wapentac eller Tingets Billigelse af at Tyveriet maa betragtes som notorisk, kan mulig finde Sted, men det Samme kan jo indtræde ved Holmgang, naar til Ex. Kampens Udfald er tvivlsomt. —

At Duel eller Holmgang var et hos Angelsakserne ukjendt Institut, kan vel med Sikkerhed sluttes af Lovenes og de historiske Kilders fuldstændige Tavshed derom. Det indrømmes da nu ogsaa af de fleste Forfattere [3]). Først i Vilhelm Erobrerens Love

---

[1]) Planck § 115 S. 146.

[2]) Maurer V. 224—225.

[3]) Palgrave (Commonwealth I, 215, 223), Hook (Archbishops of Canterbury I. 351) og Andre tro endnu paa, at det er et oldengelsk Institut; se derimod Phillips, Englische Rechtsgeschichte

gives der Regler for Anvendelsen af Holmgang. Imidlertid kan man jo være temmelig sikker paa, at i Danelag denne Afgjørelsesmaade har været hyppigt anvendt. At der virkelig er Plads for den, følger af den Tavshed, som i det Hele findes med Hensyn til Danelagens Love, og desuden af følgende Bestemmelse i Æthelred VI c. 37 om at den, som beskyldes for at efterstræbe Kongens Liv, skal rense sig med en høj Ed og med tredobbelt Ordale efter Anglers Lov „and on Dena lage, be þâm þe heora lagu sî". Ved denne Henvisning er der naturligvis Plads for mange Regler, men at det ikke er unaturligt her netop at tænke paa Afgjørelsen ved Duel, turde fremgaa deraf, at Holmgang var en i saadan Retssag meget anvendt Afgjørelsesmaade. Da i Aaret 863 en i Frankerriget døbt Norman blev anklaget af tvende Landsmænd for Troskabsbrud (super eum infidelitatem miserunt), blev Sagen afgjort paa dansk Vis ved Holmgang[1]), og den første Gang, vi høre om et Tilfælde af Duel i England, er for Troløshed mod Kongen (se det Følgende). Endelig nævnes i et af Kong Edvard 1062 udstedt Diplom for Kirken Waltham i Essex blandt de mange Rettigheder, som Kongen tilstaar den, „blodwite, ordel et *oreste*". Der er ikke den fjærneste Grund til at mistænke dette Aktstykke[2]), orest er netop de engelske Loves Terminus for Duel, og det viser os saaledes, at man allerede paa Edvard Bekjenderens Tid kjendte Holmgang i det Mindste i Danelag, til hvilken Essex hørte fra gammel Tid.

Imidlertid har man netop i Terminologien fundet

II. 282; Freeman, Norman Conquest V. 400, 876; Wilda, Ordalien 478; Normannerne I. 327.

1) Pertz, Scriptores I. 462, jfr. Normannerne I. 327.

2) Se Kemble, Codex Dipl. IV. 156; Thorpe, Diplomatarium 394; Freeman II. 439—447, 467.

en Støtte for Duellens angelsaksiske Nationalitet; *orest* skal være et i England hjemmehørende nationalt Ord[1]). Dette beror atter paa en Miskjendelse af Sprogets Ordforraad. Angelsakserne have et Ord *oret*, pugna[2]), men *orest*, som det hedder i det før nævnte Exempel og i A.-S. Chron. 1096, da Geoffrey Bainard anklagede William af Eu for Forræderi mod Kongen og udkæmpede Sagen „*on orreste*“[3]), eller *ornest*, som det hedder i Vilhelm Erobrerens Love, findes ikke. Det er med andre Ord det nordiske *orrosta*, som er overført paa engelsk Grund. Formen *ornest*, hvori det fremtræder hos Vilhelm II. c. 1, 2, 3, synes være dannet ved Paralellisering med eorneste, alvorligt[4]).

I den fransk-normanniske Periode kom Duellen til at spille en vigtig Rolle i England[5]).

§ 33.

Ed.

Eder vare hellige ikke mindre i Norden end hos Angelsakserne, og Eds Anvendelse i Rettergang er ikke først bleven almindelig hos Nordboerne efter Kristendommens Indførelse. Men der er Anledning til at

---

[1]) Se saaledes Lappenberg I. 605 (eine eigenthümliche Benennung . . Orneste). Freeman V. 876 (the english name of Ornest).

[2]) Leo 479, Ettmüller 41, Grein.

[3]) „Hit him on gefeaht and hine on orreste ofercom.“ Earle, two parallel chronicles 356: Orrest is a Danish word, which was probably well understood in the neighbourhood of Peterborough (hvorfra denne Krønike er). I am not aware that the word is found elsewhere in the Saxon remains. Bosworth synes ogsaa opfatte det som nordisk.

[4]) Eller mon det skyldes Indflydelse fra Wales? Owen, Dict. of the Welsh language anfører ornest (Duel), men dets Alder i dette Sprog kan ikke ses.

[5]) Jfr. i øvrigt Normannerne I. 325 f.

nævne nogle særegne Maader, paa hvilke Eden aflagdes af Nordboerne.

For det Første finde vi omtalt Ringed, i det Anglo-Saxon Chronicle 876 udsiger, at Vikingerne svore Ed til Kong Alfred ved den hellige Ring, ved hvilken de hidtil ikke havde villet sværge lige over for nogen anden Nation[1]). Dette er den fra Norden bekjendte *baugeiðr*, som aflagdes paa den hellige Alterring, der laa i Gudehovet og var indviet ved Dypning i Offerdyrets Blod[2]). Denne Maade at sværge paa maatte naturligvis ophøre med Kristendommens Indførelse i Vikingernes Landsdele og omtales da ikke heller senere.

Den Skik at sværge ved sine Vaaben, som er oprindelig hos alle germanske Folk, kan ogsaa paavises hos Normannerne i Vikingetiden[3]). Men medens denne Brug til Ex. i Tydskland findes benyttet flere Gange i det 9de Aarh. og i den lavere Retspleje holdt sig til det 17de Aarh., lader den sig slet ikke paavise fra England før Dansketiden. Dette er meget paafaldende og synes atter at vise, hvor langt man havde fjærnet sig fra den germanske Oldtids Institutter.

Men efter Dansketiden forekommer Eden. Saaledes hedder det i Stykket „be wergilde“, hvor Slægten fastsætter Kongens Fred (mund): „þæt hy ealle gemænum handum of ægðere mægðe *on ânum wæpne* þâm sêmende

---

[1]) „And him þa aðas sworon on þam halgan beage þe hie ær nanre þeode noldon.“

[2]) Keyser, Efterladte Skrifter II. 388; Normannerne II. 69.

[3]) Einhard 811: Kong Hemmings Mænd sværge in armis. Aimoin, de miraculis St. Germani: per deos, perque ea quibus maxime se protegi ac saluari putabant testantes numina vel arma quatenus nequaquam ulterius vel fines sui regni . . intrarent. Ann. Fuldenses 873. Adam af Bremen I. c. 39. Dudo hos Duchesne 96 (Lair 190). Steenstrup, Normannerne II. 155, 180, III. 39.

syllan, þæt cyninges mund stande“ (Ap. VII. c. 1 § 4). Ligesaa bestemme nogle skotske Skovlove, at den Fremmede, som findes paa forbudte Steder, skal sværge paa sit Vaaben, at han ikke vidste, at den Vej var forbudt [1]).

I § 15 have vi omtalt den jurisdictionelle Inddeling i England: Wapentac, og søgt at forklare dens Oprindelse af Almuens Vápnatak. Om denne Skiks Forhold til Vaabeneden og om Vaabenedens Betydning skal her fremsættes nogle Oplysninger og Bemærkninger.

Prof. Svend Grundtvig har som bekjendt den Fortjeneste at have belyst hele dette Spørgsmaal paa en ny Maade og at have bragt de mange forskjellige Oplysninger i System [2]). Grundtvig adskiller bestemt tre forskjellige hidrørende Phænomener, Vaabeneden (juramenta per arma sua), Vaabentaget (collisio et contactus armorum) og Sværdtaget (sverðtaka). Vaabeneden, der altid aflægges paa den Sværgendes eget Vaaben, gaar ud paa at udæske Guddommens Hævn netop gjennem Vaabnet, saa at det nægter ham Bistand, naar han trænger mest til det, ja endog vender sig imod ham selv, saa at han falder for sine egne Vaaben [3]). Vaabentaget er derimod den mest storartede Form for Vaabeneden, i det hele Almuen stadfæster de tagne Beslutninger. Sværdtaget hører ikke herhid, da det bæres af en hel anden Idé; Eden aflægges ikke paa den Sværgendes eget, men paa Herrens Vaaben. Konrad Maurer

---

[1]) Gif ony stranger wiþin the forest in ony forbodyn place be fundyn, gif he will suer apon his wapin, þat he na wyst at þat way was forbodyn. Acta Parl. Scotie I. 687 (c. 9); den latinske Text har: jurare super crucem.

[2]) Se Afhandlingen „om de gotiske Folks Vaabened“ i Videnskabernes Selskabs Oversigter f. 1870 S. 44—104.

[3]) Grundtvig l. c. S. 90.

slutter sig til denne Opfattelse[1], kun mener han, at Vaabentaget maa udskilles fra Vaabeneden, som noget heraf uafhængigt og lige saa gammelt som den. Det er kun Tingmændenes Meningsudtalelse og Tilslutning til det Fremsatte. A. D. Jørgensen lægger derimod mere ind i Vápnatak end et subjektivt Bifald, det er Udøvelsen af en bestemt og saare betydningsfuld Ret og skaber en Ret for Enkeltmand eller for hele Samfundet[2]. Jørgensen vil i det Hele knytte disse forskjellige Skikke nøjere sammen, i det enhver Forhandling paa Tinge formentlig har været ledsaget af et Vaabentag, der var Betingelsen for retsgyldige Handlinger af enhver Art[3].

Det er vel i Virkeligheden ogsaa rimeligst at antage, at Vaabened og Vaabentag have hørt sammen, om det end kan være vanskeligt at paavise deres oprindelige Forbindelse. Paa samme Maade som Eden bekræfter noget alt Sagt eller Paastaaet, er der før Vaabentaget gaaet et Udsagn, en Fremstilling, som nu ved den højtidelige Handling har Karakteren af noget Retsgyldigt. Fra Almuens Side aflægges ved Vápnatak i Virkeligheden et Løfte om, at det nu Bestemte skal overholdes. I selve Formen kan der vel heller ikke tænkes at have været nogen Forskjel. Ved Enkeltmands Ed som ved Vaabentag har Vedkommende besværgende grebet til sit Vaaben.

Med Hensyn til Betydningen af den Ed, som aflægges af Enkeltmand paa Vaaben, har Jørgensen villet modificere Grundtvigs Sætning derhen, at Sværdet vel skal nægte ham sin Bistand, naar han trænger mest

[1]) Germania XVI. 317 f.
[2]) Aarb. f. Nord. Oldk. 1876 S. 169—170.
[3]) S. 182.

dertil, men at det derimod ikke opfordres til at vende sig imod ham selv, saa at han falder for egne Vaaben[1]).

Han anfører da for det Første herfor Haderslev Bylov om at den Fremmede skal sværge med Fod paa Hjulsnav, Stigbøjle eller Skibsbord, hvortil Aabenraa Skraa føjer: pedester apud lanceam suam. Disse Eder maa have et tilsvarende Indhold, og der kan i hvert Fald ikke til Eden ved Lansen være knyttet en mere højtidelig Forbandelse; snarere lod man sig nøje med Vaabeneden, naar intet Andet havdes (naar Manden var Spydmand, se Erik Sj. Lov I. 48). Meningen med disse fire Former af Ed skal da være den samme, at den Sværgende forpligter sig ved det, han har sat sin Fortrøstning til, med Ønske om at det maa svigte ham og derved føre ham i Fordærvelse, om han sværger falsk.

Det forekommer mig dog meget uforsigtigt, at ville drage Slutninger af en saa sen Kilde og af en Regel om et saa særligt Forhold, hvor oven i Kjøbet Meget staar uoplyst, f. Ex. det vigtige Spørgsmaal, om ikke den Ridende foruden at sætte Foden i Stigbøjlen skal i Haanden have sit Sværd.

Jørgensens Distinction er dernæst altfor theoretisk, og Anvendelsen i de concrete Tilfælde vanskelig eller unaturlig. Allerede om et Vaaben kan det være svært at sige, om det direkte eller indirekte volder mig Skade. Det Sværd, som er sløvt, naar jeg hugger, kan være mig lige saa farligt som det, der splintres ved Modstanderens Anfald. Og ved Forsvarsvaaben kan der jo altid kun være Tale om indirekte at bringe mig i Fordærv. Skjoldet — og det bør vel mærkes, at man ogsaa sværger ved Skjoldet[2]) — bringer mig Død,

---

[1]) Aarb. f. Nord. Oldk. 1876 S. 153.

[2]) Völundarkviða 33. Steenstrup, Normannerne III. 39. Grundtvig l. c. 91, 96.

naar det kløves. Saaledes gaar det ogsaa med de i Haderslev Bylov og andensteds nævnte Gjenstande, det er umuligt at skjelne mellem den direkte og indirekte Skade. Naar Stigbøjlen brister, idet jeg stiger til Hest, og jeg derpaa ved Faldet omkommer, stammer min Ulykke direkte fra denne Bristning, men naar denne kun foraarsager Forsinkelse i min Flugt for Fjenderne, er det indirekte Virkning.

Det vil stemme med nordisk Tankegang at opfatte disse Gjenstande, hvorved Manden sværger, som hans levende Forbundsfæller, og en saadan Fælle kan blive troløs ved at fly fra hans Side eller ved at vende Vaabnene mod ham. Vaabnene, der ere hver Mands Støtte og Ære, opfordres saa at sige til i Tilfælde af Troskabsbrud at være hans Fjender og straffe ham; her er ingen Grund til at tænke sig noget Afslag i Maaden, hvorpaa de skulde skade ham.

Grundtvig havde henvist til at det i Sigruns Forbandelse over hendes Broder Dag hedder, at hans Sværd skal blive sløvt mod Alle kun ikke mod ham selv („det skulde da være, at det sang over dit eget Hoved“ [1]). Heri vil Jørgensen kun se en lidenskabelig Overdrivelse, men der er intet Særligt, der peger hen derpaa, og selv hendes Ønske om at Dag maa forvandles til en Ulv i Ødemarken, kan jo hentyde til Lovreglen om den Fredløse, der behandles som Ulv (vargr).

Derfor forekommer det mig ogsaa, at man kan henføre til denne Art Ed hvad der siges i Lex Saxonum c. 8: quicunque gladio stricto super alterum cucurrerit et retentus ab alio fuerit, 12 solidos componat, vel in manu liti sui vel sua arma juret [2]). Jørgensen forkaster

[1]) Helgakviða Hundingsbana II. 31—33. Völundarkviða 33.

[2]) Maurer havde i Germania XVI. 319 opkastet det Spørgmaal, om denne Ed ikke hørte herhen.

det med den Bemærkning, at Straffen for Mened her tænkes i et Troskabsbrud fra dens Side, der skulde være Manden til Støtte ligesom Hest og Sværd, men denne Bemærkning synes lidet træffende, thi skal virkelig her den Mensværgendes Straf være den, at Trællen løber bort eller unddrager sig Forpligtelser? Dette vilde være en mærkelig Afknapning af Edens Omraade. Langt snarere gaar Eden ud paa, at den Mensværgendes egne Troskabsforhold eventuelt skulle krænkes og at endog hans eget Tyende skal svigte ham, ja han skal maaske lide den vanærende Død at falde for sin Træls Haand [1]).

Et af de vigtigste Argumenter for Grundtvigs Opfattelse er den af Nestor givne Beretning om hvorledes Ingvar eller Igor, Russernes Fyrste, og hans Folk afsluttede Traktat med Grækerne (944) og hvorledes hver, som var Hedning, svor, at han „hverken skal have Bistand af Gud eller af Perun, og hans eget Skjold skal ikke beskytte ham og han skal falde for sit eget Sværd, sine egne Pile og øvrige Vaaben", og de ikkedøbte Russere skulle „aflægge deres Skjolde og blottede Sværd, deres Armringe og øvrige Smykker og gjøre Ed paa Alt, hvad der staar skrevet paa dette Papir" [2]). Jørgensen vil bortforklare dette Bevis' Vægt ved at henvise til at Nordboerne her ere paavirkede af fremmede Skikke. Dette kan dog ingenlunde godtgjøres derved, at Hedningerne paakalde Guden Perun; thi vel var det

[1]) I øvrigt forekommer det mig, at denne Ed har mest Lighed med eller maaske er laant fra den Form af Romernes jusjurandum, hvor den Sværgende paakalder sine Børn, sin Familie, sit Tyende osv. og saa at sige indvier dem til de hævnende Guder, om han sværger Falsk. Pauly, Real-Encyclopædie, jusjurandum. Lukian, oversat af Prof. Gertz S. 201: „han tog sine Sønner hen ved Siden af sig og svor ved dem paa det meste deraf!"

[2]) Nestor, oversat af C. W. Smith S. 45, 49.

Navnet paa Slavernes Gud, men der er næppe Tvivl om at her under det slaviske Navn underforstaas den til Tordenguden Perun svarende nordiske Gud Thor[1]).

Jørgensen siger fremdeles, at Nordboerne da havde antaget en saa unordisk Skik, som den at aflægge deres Vaaben og Smykker, førend Eden bliver svoret. Jeg har imidlertid i min Fremstilling af Kampene omkring Chester i Begyndelsen af 10de Aarh. gjengivet en irsk Kilde, hvori det hedder om de Danske, at de „naar de skulle sværge paa deres Sværd og deres Skjolde, som er deres Vane, ville lægge alle Arter Kastevaaben til Side[2])“ Udtrykkene ere ingenlunde klare. Uagtet det altsaa hedder, at Kastevaabnene skulle lægges til Side, staar der: „de gjorde efter Aftale og alle Vaaben bleve lagte til Side“. Maaske den rimeligste Forstaaelse er den, at de Sværgende skulde stille sig helt vaabenløse frem og derpaa gribe til Sværd og Skjold, som de særligt sværge ved. Paa den Maade skal vel ogsaa Nestors Beretning forstaas, at man aflagde alle Vaaben, Skjolde og Smykker og derpaa rørte ved Vaabnene i Edsøjeblikket. I Følge Grundtvigs Formodning vil den Sværgende derved antyde, at han frasiger sig Vaabnenes Bistand og indvier dem til Hævnen, om han bryder sin Ed[3]).

Saaledes finder jeg ingen Grund til at indskrænke den af Grundtvig fremsatte Betydning af Vaabeneden, at den Sværgende i Tilfælde af Edsbrud frasiger sig al Bistand af sine Vaaben, ja udæsker dem til at vende sig mod deres Herre og hævne hans Troløshed.

---

1) Henry Petersen, Nordboernes Gudedyrkelse S. 102; Harald Hjärne i Hist. Bibl. 1879. 35.

2) Normannerne III. 39.

3) l. c. S. 96.

§ 34.

Nogle Regler om Bevis ved Mededsmænd.

I den engelske Proces var det meget almindeligt, at Sagen afgjordes ved Mededsmænds Ed. I enkelte Tilfælde fremhæves nogle for de Danske egne Regler, hvilke skulle behandles her.

Mededsmænd valgtes af Parten eller af Dommeren, men der forekommer ogsaa det Tilfælde, at de vælges ved Lodtrækning, og det kan kun spænde vor Opmærksomhed, at det antydes som noget Egent for Danelag. I leges Henrici c. 66 § 9 staar om den, som anklages for Tyveri, Brandstiftelse, Røveri eller Lignende, at han i Wessex skal have 30 Mededsmænd, som ere uforkastelige, og sværge med 15, som Retten udvælger. I Mercia skal han have 35 Mededsmænd, og i Danelagen 48, som snarere skulle vælges ved Lodtrækning end ved Udpegning og som Alle skulle sværge (§ 10.)[1]). Det store Tal af Medsværgende[2]) er vist egent for de Danske; det samme Antal findes i det lille fra Dansketiden stammende Lovstykke om Valrov (se foran § 4 S. 26 og nedenfor § 47).

Lodtrækning omtales ellers ikke i Lovene fra England, hverken i de danske eller de engelske. Imidlertid forekommer den dog i en saa nærstaaende Kilde som Vederlagsretten (S. 4): „af iortha dele ær ellir booran,

---

[1]) Saaledes er det vist rettest at oversætte: „in Myrcenis habendi sunt in triplici lada 35 consacramentales, in Denelaga 48 electi, et sorte potius quam electione jurature“.

[2]) I Æthelred III. 13 (for Femborgene) staar, at den, som anklages for at underholde en Fredløs, skal rense sig med 3 Tylfter: „lâdige hine *mid þrinna XII.*“ Denne Form *þrinna* forekommer næppe andensteds, og man har vist al Grund til at antage den for dansk, jfr. Jydske Lôv I. 55: thrinnæ laghdagh. Slesvigs Gl. Stret. c. 3. Flensborg Stret. c. 66: thrinnæ atan mark.

tha skal wide meth siex manna eth, lotathe i sin fierdhung, then ther a huskarla dom worthir loghum nermeer". Mededsmændene bestemmes saaledes ved Lodtrækning indenfor Fjerdingen[1]), og en lignende Regel findes i Skraaen for St. Knuds Gilde i Odense[2]).

I vore Provinslove forekommer denne Fremgangsmaade vist kun én Gang. Efter Skaanske Lov I. 105 (V. 25) skulle i Tilfælde af Saar, naar Ombudsmanden nægter, at det var Vaadegjerning, begge Parter sværge, at det skete af Vaade, saaledes at Kongen og Ærkebispen ingen Bøde faar, derefter „gangæ til ti mæn *lotæ uætte* ok suæri æftir þem baþum, þæt ær þæt enæ mal ær næfnd kumbær fore kunungs ræt". Selve Ordene *lotæ vætte* ere imidlertid tvivlsomme; nogle Haandskrifter have *lotathæ*. Schlyter (og Lund) udtaler sig derfor meget tvivlende om Stedets Forstaaelse, og navnlig henvises der til, at Anders Sunesøns Oversættelse (V. 25 eller c. 67) ikke „synes" begunstige denne Forstaaelse. Dette sidste er sikkert nok. Anders Sunesøn synes netop have en anden Regel, naar han siger „decem viri quales inueniri poterunt"; thi at herved maa forstaas „saadanne som Parterne nu kunne bringe til Veje", det vil fremgaa deraf, at denne Terminus: „quales inveniri poterunt" netop er en staaende Udtryksmaade i de sydgermanske Love, naar Mededsmændene vare tilvejebragte af Parterne og ikke vare

---

1) Jeg kan ikke forstaa, hvorledes Schlyter (S. 403) kan sige, at Kolderup Rosenvinges Oversættelse af dette Sted, hvilken stemmer med den ovenfor givne, ikke skulde være at lide paa. Schlyter maa have overset Vederlogs latinske Text c. 9: „cum sex sortitis in suo coetu, id est Fiarthing", saa vel som den Parallel, som findes i den ovenfor anførte Gildeskraa.

2) Art. 12: om gildbroder scal giuæ lou, tha sculæ loder castæs och paa hvem loden faller, the sculæ mannæligh stonde met hanom. Kofod Ancher, Saml. juridiske Skr. III. 222.

valgte af Dommerne, se leges Longobard. Carol. Magni c. 38: cum 6 electis aut sibi duodecim esse debent, quales potuerit legibus invenire. Capit. Reg. Franc. VI. c. 214: vel cum 6 electis, vel si duodecim esse debent, quales potuerit invenire jfr. IV. an. 803 c. 10. Lex Alem. Addit. c. 22: cum viginti quatuor medios electos aut cum quadrigenta quales invenire potuerit. Lex Alem. tit. 76 og Addit. c. 23[1].

Saafremt man altsaa skulde gjengive Anders Sunesøns Udtryk med et tilsvarende nordisk, vilde næppe noget være mere kongruent end det norske *fanga-váttr*, se Gulathingslov 132; Frostathingslov X. 32; Bjarkøret 52, 96, 98[2]). Det forekommer mig nu, at ligesom dette Ord er dannet af *fanga* og *váttr*, saaledes var der ikke Noget i Vejen for at tænke sig en tilsvarende Betegnelse *hluta-váttr*. den Mededsmand, som var bleven valgt ved Lodtrækning. En saadan vilde paa Dansk kunne hedde *lotæ-vætti*; *vætti* er i alt Fald en i Svensk meget almindelig Betegnelse for Mededsmand[3]). Saaledes vilde *lotæ-vætti* være Navnet paa den Mededsmand, der udtoges ved Lodtrækning, og det andet af de brugte Udtryk *lotathæ* vilde ogsaa stemme med denne Forklaring. —

I den northumberske Præstelov c. 51—53 hedder

---

[1]) Alle disse Kilder citeres hos Sachsze, Beweisverfahren 49. Her er saaledes et hidtil upaaagtet Exempel paa, at Anders Sunesøn benytter fremmed Terminologi.

[2]) Fritzner definerer fangavåttr som „Vidne, som man selv tager med sig til at aflægge Benægtelsesed i Modsætning til nefndarvitni", medens Vigfussons Definition: a witness fetched (summoned) at random, er mindre klar. Jydske Lov III. 62: tolf mænz eth hwilk han ma fangæ i thæt kirki sokæn. Thord. Degn Art. (92) D. 39: hvilkæ som han mo fanghe till segh.

[3]) Schlyter indrømmer, at vætti kunde have denne Betydning.

det saaledes om de for Hedenskab eller Trolddom anklagede:

c. 51: Gif cyninges þegn ætsace [nægter], þonne nemne man him 12 and nime his maga 12 and 12 Wallerwente . . c. 52: gif landâgende man ætsace, þonne nemne man him his gelîcena eal swâ micel Wente, swâ cyninges þegne . . c. 53: gif cyrlisc man ætsæce, þonne nemne man him his gelîcena eal swâ micel Wente swâ þâm ôðrum.

Naar Kongens Thegn vil rense sig, skal man nævne ham 12 Mænd som Mededsmænd, han skal selv tage 12 af sin Slægt og 12 *Wallerwenter*; for Bonden skal man nævne 12 *Wenter* af samme Stand, for Ceorl 12 Wenter af hans Lige. Hvad er nu Wenter og Wallerwenter?

Went findes andensteds kun i Betydning af Wenteren, Beboeren af Gwent, det sydøstlige Landskab af Wales (jfr. A.-S. Chron. 926: Uwen Wenta cyning), skjønt denne sædvanligere hedder Wentsæte [1]). Imidlertid forekommer det mig ganske utænkeligt, at Ordet her skulde være brugt direkte i denne Betydning, hvad Schmid [2]) og Andre antage. Forordningen angaar jo aldeles bestemt Yorkshire og Northumberland, og her er ikke Tale om tilfældige Rejsende, hvilke det jo vilde være besynderligt at hidkalde i Proceduren, for ej at tale om, at de her benyttes som den anklagede Ceorls eneste Mededsmænd. Lad være, at Irer og Britter have nedsat sig i større Antal i Northumberland under de Danskes Beskyttelse, saaledes som jeg andensteds har berørt [3]); saa talrige kunne de sikkert ikke have været, at enhver Mand maatte formodes at kunne

---

1) Se Normannerne III. 190.

2) I Glossaret siger han, at „hier offenbar von der britischen Bevölkerung von Gwent die Rede ist", men i Fortalen nærer han nogen Tvivl (S. LXIII).

3) Normannerne III. 38, 148 Anm. Jfr. II. 126 f., 362.

skaffe 12 til Veje. Ordet maa derfor være benyttet i en særegen Betydning, og det er højst sandsynligt, at det anvendtes paa samme Maade som *Wealh*, der oprindelig betød en Gæler, en Kelt, men derfra gik over til Betydningen af en Fremmed eller en Udlænding, som det kan ses af mange Kildesteder. Med Sammensætningen *Wallerwente* er man i en lige saa stor Forlegenhed. Det findes ikke andensteds, og den første Del af Ordet er ukjendt. Thorpe forklarer Wallerwente som de keltiske Indbyggere af Cumberland, men hertil synes Ordet etymologisk ikke at give mindste Anledning, og Loven omhandler jo Yorks Omegn og ikke hint vestlige Land.

Vi kunne imidlertid alene ved en nøjere Betragtning af den foreliggende Kilde komme noget nærmere ind paa de Personers Egenskaber, hvortil der sigtes.

For det Første synes Waller-wente og Wente i denne Sammenhæng at være brugte som enstydige Begreber, thi c. 52 og 53 henvise bestemt til at de samme Wenter ere omtalte i c. 51, naar Kongens Thegn renser sig, men dér bruges Ordet Wallerwente. Dernæst betyde disse Ord Folk, hvoraf der findes i det Mindste baade større Bønder og Ceorle, og det maa af Loven antages, at der af saadanne findes en rig Mængde i Northumberland og Yorks Omegn. Endelig er det aldeles klart, at Wallerwente er et videre Begreb end Slægten og Intet som helst har at gjøre med en Slægtforbindelse.

Videre kan man vist ikke komme, men det er ved denne Paavisning vist gjort højst sandsynligt, at man ved Wenter eller Wallerwenter betegner Fremmede, Tilfældige, Folk der ikke staa i Slægtskabsforhold til Parterne.

Men jeg skal tillige gjøre opmærksom paa et nor-

disk Udtryk, som i alt Fald fortjener at ses ved Siden heraf.

Der forekommer i Parallelsteder til de nævnte Lovkilder i nordiske Love et Udtryk, der kan siges at være lige saa dunkelt som *Wallerwente* og som har voldet megen Uenighed — nemlig *valinkunnr*. Etymologisk har man hidtil slet ikke kunnet forklare det, og endog den rette Betydning af Ordet er omtvistet.

Schlyter har udtalt sig udførligst om dette Ord og forklarer det som „känd som rättskaffens, hederlig". Hjärne har bekæmpet denne Antagelse og paastaar, at det betyder ubeslægtet[1]), hvilket saa har paadraget ham Schlyters bidende Kritik[2]). Jeg kan dog ikke indse rettere end at valinkunder betyder fremmed, ubeslægtet, og uvildig, og jeg skal give en Række Grunde herfor.

I Sverrig træffes det kun i Østgötalagen, og de 4 Lovsteder, hvorom Talen er, lyde saaledes:

Vaþamal Balk c. 31 § 5 (S. 86): nu i allum þrætylftum eþum þa skal halft næmnas: næmni æ huat han uill hældær kunna ælla ualinkunna.

c. 32 § 1 (S. 87): taki æ huat hældær han kan fa kunna ælla ualinkunna.

Gipta Balk c. 11 (S. 102): þa hauær han uitzs orþ mæþ tuem af niþinne ok tolf ualinkunnum.

Ærfþa Balk c 10 § 2. (S. 123): mæþ tuem af niþinne oc tolf ualinkunnum.

Det kan let indrømmes Schlyter, at den aldeles abstrakte Mulighed for at forstaa Ordet som kun betydende „hæderlig" er til Stede i alle Tilfældene. Man kan jo meget ofte se, at et snævrere og skarpt Begreb

---

1) Harald Hjärne. Om den fornsvenska nämnden, Upsala Univ. Årsskr. 1872, S. 42, 61.

2) Bihang til Glossaret 811.

og et videre og vagere Begreb opføres jævnsides, forbundne med „og“ eller „eller“, saa at man i det ene Tilfælde maa underforstaa eller forklare Forbindelsen som „og andre“, i det andet Tilfælde som „eller andre“, „eller blot“. Man kan til Ex. tyde Stedet i Giptabalk saaledes, at det betyder „to af Slægten og tolv andre hæderlige Mænd“ (af Slægten eller ubeslægtede). Men naar Talen er om Tydningen af et ellers ukjendt Udtryk, saa er det ikke paa nogen Maade en Forstaaelse, som er nærliggende. Da i alle fire Tilfælde Ordet opføres som Noget, der modsættes eller skilles fra „Slægtninge“, kan man umuligt nægte, at der er størst Rimelighed for at forstaa det som de Ubeslægtede. Herfor maa tale, at ualin-kunna paa to af Stederne modsættes kunna (Slægtninge).

I de norske Kilder synes Sagen staa netop paa samme Trin. Vi holde os først til de Steder, hvor Ordet findes i en Sammenhæng, som mulig kan give Oplysning om dets Betydning, nemlig Ældre Gulathingslov c. 88 optaget i Yngre Landslov VII. c. 16: „nu scal maðr hava odals iorð sina åt bua a helldr en valenkunnr maðr“. Her kan man umuligt oversætte saaledes: „Mand skal have Ret at besidde sin Odelsjord snarere end „anden hæderlig“ Mand“, eftersom der naturligvis ikke gjøres Fordring paa Hæderlighed for at være Odelsbesidder; valenkunnr betyder altsaa ubeslægtet. Dette fremgaar ligesaa tydeligt af Aktstykket i Diplom. Norvegicum I. 184 Nr. 224 (1334) om Jord „er vte la vnder valenkunneghum monnum, ok keypti Ingibyorgh inn after i ætleggin“. Ligeledes synes Ældre Gulathingsl. c. 266 (S. 87) at være klar i sin Bestemmelse om Domsmænd: „þar scolo fra ganga baugilld ismenn oc nefgilldis menn och namagar. Ef þeir ero settir i dom, þa scal rengia ór með vattom, en hinn scal setia i valenkunna menn“. Her sættes valenkunna

i skarp Modsætning til nærmere og fjærnere Slægtninge. Derimod er samme Lovs c. 37 (S. 22) mindre klar: „En ef hann hever sett i dom med ser baugilldis menn, æða nefgilldis menn æða namaga æða sokunauta þess er imote hanom er þa scolo þeir risa upp oc ganga brott or dome oc setia aðra valenkunna menn i stað þeirra ef til ero". Da der her i Modsætning til valenkunnr ikke blot nævnes Slægtninge, men ogsaa Partens Fjender, synes dets Betydning her vagere og nærmer sig til at være uvildig.

Naar Schlyter om de Steder, hvor Ordet saa afgjort har den her forsvarede Betydning, udtaler, at et Ord meget godt en enkelt Gang kan være brugt i en afvigende Betydning, maa hertil svares, at man ofte kan se et Ord faa en videre Betydning end det sædvanligt har, men at det vist er ukjendt, at et Ord af en almindelig Betydning (som Dannemand, Hædersmand) bliver brugt paa Steder, hvor der netop søges bestemt henpeget paa Modsætningen til et snævrere Begreb. Desuden ere de Steder, hvor det har denne afgjort skarpe Betydning, for mange til at man kan gjøre dem til Undtagelser fra en almindelig Betydning, som man ikke kan godtgjøre ved noget positivt Bevissted.

Foruden i disse Lovsteder findes det i mere ubestemt Betydning i en hel Del andre Lovregler, og man bør lægge Mærke til at disse næsten altid[1]) gaa ud paa at „meta", at „skipta oc luta"[2]), saa at andre Kilder her vilde have brugt uvildige Mænd.

Der er kun et eneste Lovsted, som kunde synes tale imod det her Fremsatte, nemlig Hirdskraaen (II.

---

[1]) Se dog Æ. G. L. c. 40. N. L. L. Kjøbeb. c. 13.

[2]) Æ. G. L. c. 57, 87, 130, 266, 269, 287 og c. 87 (S. 117). N. L. L., Arveb. c. 22, Odelslösng. c. 3, Birkeret, Arveb. c. 20. Jfr. Grettissaga S. 162 (4to) c. 99.

410) c. 21 om at Kongen skal have „i garde sinum 2 hirð presta ualenkunna men oc at uiti ræynda“, hvor en Forstaaelse som „hæderlige Mænd“ vilde ligge nærmere for, men herved er at bemærke, at to Haandskrifter, og det de to ældste, som findes [1]), læse „vælkunnanda men“.

Ved det saaledes Udviklede tror jeg at have bevist, at valinkunnr i sin oprindelige Betydning er ubeslægtet, fremmed og derfor uden Interesse i Sagen, uvildig [2]).

Men det er formentlig ogsaa paavist, at „wallerwente“ og „valinkunnir“ Mænd bruges i temmelig tilsvarende Regler om de samme Mededsmænd, som ikke ere af den Afdødes Slægt, som ere fremmede, uvildige, men hæderlige. Det er vist ikke urimeligt at antage, at „waller“ og „valin“ i de to Ord ere beslægtede. Derimod kan jeg ikke komme til Klarhed om, hvorledes disse Ord ere opstaaede. Ved begge Udtryk ledes Tanken hen paa at vælge, og de nævnte Wenter ere jo valgte af Parten (electi, modsat nominati), men den nærmere etymologiske Tydning af Ordet er mig foreløbig ikke klar [3]).

---

[1]) Se Norges Gl. Love II. 340.

[2]) Ihre har for de svenske Love Oversættelsen: alienigena, alienus. Fritzner gætter ogsaa paa „ubeslægtet (?)“, Vigfusson har derimod: respectable. Hertzberg S. 10—11 erklærer Udtrykket for dunkelt.

[3]) Nylig har E. H. Lind ogsaa drøftet valinkunnrs Etymologi og sat det i Forbindelse med vælia, se Upsala Univ. Årsskr. 1881, 32.

Ottende Kapitel.

Strafferetten.

---

§ 35.

Freden i Samfundet. Frid og Grid.

I Følge den germanske Opfattelse betegnede man ved Fred den af Guderne helligede og beskyttede Samfundsordning. Freden var mere end en Negation af Vold og Egenmagt, og mere end en Sum af forskjellige Rettigheder, som tilkom det enkelte Medlem over for det andet — saaledes som i Følge Romerret; den var noget for sig Bestaaende, den sikrede Tilstand under Rettens Herredømme, det Baand, som holdt de Enkelte sammen. Derfor var ogsaa hvert Brud paa Retten, Brud paa Freden, og det ikke alene paa den Beskyttelse, som tilkom den Enkelte, men tillige paa hele Samfundets Krav paa en fredelig Tilstand [1]).

Det gjaldt derfor om at bringe saa ordnede Forhold til Veje i Samfundet, at Freden herskede; den var Maalet for dets Stræben og Symbolet paa dets Lykke.

---

[1]) Se herom især Wildas frem for Alt paa dette Punkt grundlæggende Værk, Strafrecht der Germanen 224 f., 264 f. Waitz (3te Aufl.) I. 420, Geib, Lehrbuch des deutschen Strafrechts I. 162—163.

Det Første, et Samfund foretager sig, naar det konstituerer sig som en retsbeskyttet og værnet Kreds, er at erklære Freden.

Den, som ikke agtede den bestaaende Fred, blev udelukket fra Fællesskabet i Freden og Retten; han var fredløs og Samfundets Fjende. Enhver kunde og burde vende sig imod ham, saare eller dræbe ham; den, som hjalp ham i hans landflygtige Tilstand, begik et nyt Fredsbrud. Den Fredløse var ikke mere beskyttet end Ulven i Skoven, hvorfor det da ogsaa er en Betegnelse for den Fredløse, som møder os omtrent overalt i de germanske Love, at han er Ulven. „Wargus sit“ hedder det i Saliske Lov; i de nordiske Love findes „morðvargr“ om Morderen, „brennuvargr“ om Brandstifteren osv. Om alle Brud paa Freden rammedes lige haardt, lade vi foreløbigt ude af Betragtning; det synes sikkert, at Grundreglen var, at Brud paa Freden havde en Udjagelse af Samfundet til Følge.

Som Retsordenen og dens Hævdelse her er beskrevet, saaledes var den i det oprindelige germanske Samfund; det vil sige, vi kunne af spredte Udsagn i de sydgermanske Kilder slutte, at oprindeligt Samfundet var bygget saaledes, navnlig naar vi sammenholde disse Kilder med Nordens Love; thi det er sikkert, at disse give os et endnu uforvansket, oldtidsagtigt Billede af Forholdene, medens efterhaanden i de sydlige Lande Kristendommen og Samfundets Forandring fra et aristokratisk (eller republikansk) til et monarkisk havde udvisket disse Forhold og især bragt mange andre Straffearter til Anvendelse. Vi skulle nu se, hvorledes Tilstanden var i England og om vi her snarest træffe Tilstande, der ligne Nordens, eller om vi finde en Retsorden, der nærmest ligner Fastlandets.

Det er nu for det Første ikke meget, de angelsaksiske Kilder sige os om Freden. Der fandtes to Udtryk

herfor *frið* og *grið*; vi afse foreløbig fra det sidste, som var et med Danskerne indkommet Retsudtryk.

Freden var i England ikke egentlig noget i Samfundet decentralt værende; den var ikke Noget, som var udvoxet af Samfundets egen Kreds, men derimod en fra Kongen udgaaende Beskyttelse — saaledes som alt Schmid har bemærket. Kongen var hele Folkets Herre og Værner (hlaford and mundbora, A.-S. Chronicle 921); han var den, der raadede over alle jurisdictionelle Forhold og ordnede Domstolene. Der fandtes ingen folkevalgte Øvrighedspersoner eller Dommere, og alle Bøder tilfaldt ham, for saa vidt de ikke beholdtes af Embedsmanden eller af en enkelt Korporation i Følge særlig Benaadning. Freden opfattes derfor nærmest som noget af Kongen Paabudt (Edvard II. c. 1). Om Landskaber, som underkastede sig ham, hedder det, at de søgte hans frið and mundbyrd, og det hedder ved fredeligt Forlig mellem Parterne i Drabssag, at man skal oprette Kongens Fred (þonne rære man cyninges munde), at Kongens Fred skal stande (Anh. VII. 1. § 4, Edm. II. c. 7, Henrik c. 76 § 1), at Fredbryderen skal tabe Kongens og alle hans Venners Venskab. I Stedet for den Folkefred, som behersker Samfundet i den ældste tydske Ret og som endnu findes i de skandinaviske Love, finde vi altsaa en Kongefred, der svarer til et saa monarkisk Samfund som Angelsaksernes.

I det oprindelige germanske Samfund udgjorde fremdeles Freden ikke blot det til Grund liggende Princip; den var paaviselig og virksom paa en egen Maade i mange enkelte Forhold. Da ikke alle Samfundsforhold have lige Betydning for Staten og den Enkelte, da det daglige Liv med dets vexlende Gjerninger stundom har Krav paa en større Ro og Beskyttelse end under almindelige Forhold, maatte Fordringerne paa Fred fremtræde snart stærkere snart svagere, men især stærkt i

de Forhold, hvor den Guddom, som Folket troede paa, mentes særligt at være til Stede eller ytre sig. Der fandtes derfor, som Udvikling af den almindelige i Samfundet bestaaende Fred, særegne Arter af Fred, udmærkede ved et stærkere Krav paa Beskyttelse og ved en kvalificeret Straf for Overtræderne. Saadanne vare til Ex. Kirkefred, Kongefred (i snævrere Forstand), Tingfred og Hærfred. Vi kjende dem fra andre Lande, og de gjenfindes i England; de vare knyttede til særlige Personer, Steder og Tider. —

Det vil være unyttigt at lede i det angelsaksiske Sprog efter en Rod for Ordet *grið*[1]), det er en nordisk Kolonist. Men i den nordiske Sprogbrug havde *grið* følgende Betydning. I de danske Love bruges *gruth* og *grith* om den foreløbige Fred, der tilsiges Drabsmanden, naar Bøder loves, og paa lignende Maade er det svenske *grith* det Lejde, som tilsiges den, der har forbrudt sig mod en Anden. Om den almindelige i Samfundet bestaaende Fred findes det ikke[2]); det er altid den mellem Enkeltmand og Anden eller mellem enkelte Slægter bestaaende Fred.

Paa det norsk-islandske Omraade træffe vi det

---

[1]) Leo forsømmer ved grið, som ved saa mange andre Ord, at anføre, at det er et nordisk Laan.

[2]) I Schlyters Glossar opføres dog som første Betydning af *grið* almen Fred og Sikkerhed, men der kan herfor kun anføres en slet ikke sikkert bevisende, stærkt allitererende Formel fra Vestgötalag I. þiuvæbalk 19:

bonde skal værþe
sa ær sæl
þræl ok ambut
þem ær köpir
bæþi ny ok naþær
þar næstu firi brote
æn firi griþum
allæn aldær.

ligeledes i Betydning af en særlig Fred. Man vil ofte finde *grið* bestemt som den i Tid eller Rum begrænsede Fred[1], men det er dog maaske rettere at sige, at det er en Fred, som begrænses til at omfatte eller udgaa fra en enkelt Person eller et enkelt Sted. Der findes Udtryk, som ikke vise hen paa noget midlertidigt ved Grið, saaledes *biðja grіða*, at bede om Pardon i Kampen, *gefa einum grið*, at tilgive efter Kampen[2]). Naar grið bruges om den Fred og Beskyttelse, som tilkommer et enkelt Sted, en enkelt Bygning, et Gudehov eller en Kirke, tænkes her dog altid nærmest paa, at Stedet er det beskyttende, ikke det, som bliver beskyttet, og saaledes at især Asylretten, ikke Kirkefreden haves for Øje[3]).

Fred er saaledes noget mere objektivt, i det hele Samfund bestaaende, Grið en løsreven Del af det almindelige Hele, hvilken knytter sig bestemtere til en Person eller et Sted; som oftest er den begrænset i Varighed. Retshistorikerne

---

[1]) Saaledes Cleasby-Vigfusson, Dictionary.

[2]) Njalssaga (1772) S. 45 c. 30: Eptir þat beiddv víkingar ser griða . . en hann gaf hinum vapn sín ok kleði er hann gaf grið ok bað þá fara til fóstriarða sinna. S. 265 c. 152 in fine: ek skal gefa Katli grið . . . Ketill . . reið í bravt. Flateyjarbók II. 45: gengu til grida.

[3]) Her afviger jeg fra den almindelige Opfattelse, men jeg kan ikke i Kilderne finde noget klart Exempel paa, at grið bruges om Andet end det kirkelige Tilflugtssted (asylum). Kristinréttr Árna biskups 34: þeim er á grið kirkjunnar flýr. Skuggsjá 770: drepa i kyrkjugridum. Fornald. Sögur II. 63. Snorres Edda (Arn. Magn. Udg.) II. 288 (Egilsson) 37. Flateyjarbók III. 78. Vigfusson opfører ogsaa et neutr. plur. jóla-grið = jola-friðr, men jeg kan ikke finde, at grið har afløst friðr i disse Betydninger; hvis her sigtes til Ærkebisp Jons Kristenret c. 14 (N. G. L. II. 349): grið þau sem sæt ero um ioll skulu haldazt til Brættifu messo, da betyder det her de af Parterne indgaaede Forlig.

have imidlertid især fæstet deres Opmærksomhed ved en særegen Betydning af grið, nemlig den foreløbige Fred, som tilsiges Drabsmanden, naar han lover Bøder; grið modsættes her trygð, den endelige Fred og Sikkerhed, der tilsværges, naar Bøderne ere betalte. Dette er en af de hyppigst brugte Anvendelser af grið, og alene i den findes det i Danmark[1]).

Grið blev, som alt sagt, optaget i England, og det blev saa stærkt benyttet, at der opstod Nydannelser, samt Nuancer og Afvigelser i Brugen af det. Vi finde Ordet allerede i Edvard og Gudrums Forlig c. 1: „ciric-grið and cyninges hand-grið“, fremdeles i Brihtnothsangen: ve villað við þam golde grið fæstnian[2]), og mange andre Steder (saaledes til Ex. Anglo-Saxon Chron. 1004), ja man dannede et Verbum griðian[3]), i Analogi med det danske gruthæ[4]). Man henviser fremdeles meget ofte til en Persons grið omtrent som noget omkring ham bestaaende: Anglo-Saxon Chron. 1002: his witena grið; 1048: gesohton Baldewines grið . . on þes cynges [ↄ: Diarmids] griðe; 1050: þa gernde he griðes and gisla[5]); 1055: to Griffine cynge . . and he hine underfeng æt his griðe; 1067: on Malcholomes cyninges gryð; 1070: he sohte his griðe; 1088: ða gyrndon hi griðas.

---

1) Det er nærmest dette Grið, som Wilda, Strafrecht 179 og Rosenvinge, Love II. 351 omhandle.

2) Normannerne III. 231.

3) A.-S. Chron. 1016: Lundenewaru griðede wið þone here; 1048, 1068, 1070, 1088. Sermo Lupi, Hickes Thes. III. S. 100: godes ðeofes griðian, og sammesteds: halignesse syndon to gridlease wide (Helligdommene savne et Forsvar). Æthelred VI. 42: griðian and friðian.

4) Erik Sjæll. Lov II. 10, 12. I de andre nordiske Sprog findes vist ikke saadant et Ord.

5) Jfr. Udtrykket i mange svenske Love: möta eller fylghia konungi mæþ gruþum ok gislum.

Ligesaa tales der om den fra et enkelt Sted udgaaende *grið*, *cyricgrið*, ja man har indenfor Kirken den saakaldte *griðstol*[1]) (ogsaa kaldet Fredstol) og ved Landsbyen *griðcross*, Fredkorset. Det vil erindres, at man i tydske Byer havde et Weichbild som Grænsemærke for Byomraadet, hvorefter dette Ord kom til at betyde netop Kjøbstadens Jurisdictionskreds. Saaledes bruges ogsaa i England Udtrykket „saa langt som Griðkorset rækker“ [2]).

Af de foran nævnte Exempler vil ses, at *grið* i England har faaet en langt videre Betydning end i Norden og er bleven omtrent ligebetydende med Fred. Naar saaledes Æthelred V. 10 udtaler: „and sy ælc cirice on Godes griðe and on þæs cynges and on ealles cristenes folces“, c. 21: „and sy ælc wydewe [Enke] on Godes griðe and on þæs cynges“, da er her Grið brugt i en Betydning, hvori det aldrig findes i Norden, nemlig om den hele Samfundsfred, hvad enten den er af kirkelig eller verdslig Natur. Det Samme gjælder, naar *cyricgrið* til Ex. i Forordningen Anhang IV. (be griðe and be munde) anvendes i Almindelighed om den Kirkerne tilkommende Fred, uden at der særligt tænkes paa Kirkernes beskyttende Egenskab (Asylretten).

---

1) Thorpe, Dipl. 182: wiþin þair kirke yate at te stan þe griþstole hate. Ricardus Hagustaldensis ed. Twysden c. 308: in cathedra lapidea juxta altare quam Angli vocant Fridstol id est cathedram quietudinis . . hujus tam flagitiosi sacrilegii emendatio sub nullo judicio erit, sub nullo pecuniæ numero claudetur sed apud Anglos botolos id est sine emendatione vocatur.

2) Monast. Anglic. III. 583 (Dipl. fra Cumberland): crux quæ vocatur Woodholgarth crosse . . . sicut Grithcrossis de Woddhall extenditur.

§ 36.

Fredløshed.

Fredløshed er det ældste og det absolute Tvangsmiddel mod Forbryderen. Kan man end ikke paavise Samfund, hvor Fredløsheden indtraadte for ethvert, selv det mindste Brud, saa findes der dog Lovgivninger, som ikke tage synderligt Hensyn til en Vurdering af Forbrydelsens Grad, og i mange af de bevarede Love er endnu Fredløsheden Midtpunktet eller det til Grund Liggende i Ordningen af Strafferetten. Hvor betydelig en Rolle Fredløsheden har spillet, viser sig i den rige Udvikling, som den har undergaaet og som tyder paa, at man hellere end at optage et nyt Straffemiddel har søgt at omordne Fredløshedsstraffens eget Indhold, at mildne Maaden og at indføre talrige Strænghedstrin. Saaledes skjelnede man mellem de sande, Fredløshed medførende Forbrydelser, og de, som kun gjorde det nødvendigt for den Skyldige at søge en ny Anerkjendelse af Freden, uden at han dog, førend dette var sket, paa Grund af den blotte Gjerning kunde behandles som fredløs. Man satte Grænse for, hvornaar Fredløsheden kunde begynde og af hvilke Personer den Flygtende kunde trues; man gav ham Fristeder og helligede Tider.

Fredløsheden i sin gamle Skikkelse og sin hyppige Anvendelse finde vi, naar vi tage de ældste Love fra Middelalderen for os eller naar vi raadspørge en Ret, der staar paa et saa oldtidsagtigt Standpunkt som den nordiske.

Vi skulle nu undersøge, om den angelsaksiske Ret tager sig saaledes ud.

Vi bør da først lægge Mærke til, hvor lidt prægnant det Udtryk er, med hvilket den Ufredede betegnes.

Friðleas er vel et angelsaksisk Ord[1]), men det er ikke nogen Lovterminus. Det findes vist kun en eneste Gang i Retskilderne, nemlig i Knud II. 15, men her faar man snarere det Indtryk, at det er et fra Dansk oversat Ord, og Lovreglen gjælder desuden Danelag. *Utlah* er i de senere Love det sædvanlige Udtryk, men det er indført af Nordboerne i England (se foran S. 24 og nedenfor S. 254). Det i den ældre Periode sædvanlige Udtryk er *flyma*, men her møde vi et Ord, som er lidet karakteristisk. Ved „den Flygtende" angives jo nemlig kun én Side af den Fredløses Tilstand, og det peger ikke skarpt paa den Udstødte, den af Samfundet Forkastede, den, der er sin Fred berøvet. Ogsaa den, der befinder sig paa Flugt af Grunde, som ikke staa i Forbindelse med et Retsbrud, ogsaa den, som endnu ikke er sin Fred afdømt, eller den, som flygter for Enkeltmand, kunde jo være Flyma. Den første Gang, Fredløshed omtales i Lovene, er i Edvard II. 5: „þolige ûre ealra freôndscipes" (miste Alles Venskab); men dette lyder mærkeligt mildt ved Siden af det energiske Udtryk i Edvard og Gudrums dansk-engelske Lov c. 6 § 6: han være utlah, og hver den, som vil Ret, forfølge ham med Tilraab (and his hente mid hearme ælc þâra þe riht wille)[2]).

I Modsætning til hvad jeg her har sagt, plejer man netop fra den angelsaksiske Ret at laane nogle af de mest mærkelige, billedlige Udtryk paa den Fredløses

[1]) Det findes i alt Fald i Digtet Elene.

[2]) En i de senere Love oftere omtalt Forbrydelse er flymenafyrmð at give en Flygtende Husly og Føde. I de ældre Love omtales den kun to Steder, nemlig i Ines Love c. 30 og Alfred c. 4, at man for denne Forbrydelse skal bøde Liv og Formue. Intet af disse Lovsteder kan siges særligt at tænke paa exlex; det sidste lyder saaledes: naar Nogen efterstræber Kongens Liv enten selv eller ved at huse Wrecca ɔ: en Flygtende, Elendig, Fremmed eller hans Mænd etc.

Tilstand — som Ulv i Skoven. Saaledes anfører man Henriks Love c. 83 § 5 om at den, som begaar Valrov, „wargus habeatur", men da denne Lovregel er et direkte og uændret Laan fra Salisk Lov c. 55 § 2, kan den jo aabenbart ikke benyttes her. I Edvard Bekjenderens Love hedder det i c. 6 § 2: lupinum enim caput geret a die utlagationis suæ, quod ab Anglis wluesheued nominatur. Men denne Kilde kan kun vise, at man i det 12te Aarh. kjendte et saadant Udtryk, hvad der for en følgende Tid ogsaa vides af Bracton l. 4 c. 11 (gerunt caput lupinum) og af Tale of Gamelyn (fra det 15de Aarh.) v. 1387: wolves hede was cried and made [1]) Det kan meget godt være, at denne Talebrug skyldes Nordboerne. I hvert Fald er det mærkeligt, at man i det gamle poetiske Sprog hos Angelsakserne med dets talrige Billeder og dets fyldige, digteriske Udtryk, saa vidt jeg kan se [2]), ikke bestemt kan paapege Billeder om den ulvlignende Flygtning, medens der er Lignelser nok om de Helte og Krigere, som ere Hærulve, Sværdulve, Kampulve, Valulve [3]).

Naar man fremdeles har sammenstillet det angelsaksiske Udtryk vealdgenge, som skal bruges om den Fredløse, med Udsagnet i edictus Chilperici (c. 9) om denne, at han „per silvas vadit", hvad der atter stemmer med de nordiske Loves „skóggangsmaðr" [4]), da er her

---

[1]) Grimm, Rechtsalterthümer S. 734.

[2]) Herfor tør jeg dog ikke sikkert indestaa, men i hvert Fald er det jo dog Et, at en Digter kalder en Forbryder Ulv, et Andet er, at Ulv bliver et teknisk Retsudtryk. De af Grein ved Vearg anførte Citater bevise Intet i denne Henseende. Vulfheafodtreó, Ulvehovedtræ, forklarer han i den endnu ugættede Gaade Nr. 56 som Galge, men Dietrich i Haupt's Zeitschrift XI. 476 ved et Skjold, hvis Ejer er en Kampulv.

[3]) Se Grein, herevulf, heorevulf, hildevulf, välvulf.

[4]) v. Amira, Zweck und Mittel der Rechtsgeschichte S. 48.

Meget at erindre. Jeg skal ikke dvæle ved, at Leo forklarer den første Stavelse, ikke som Skov, men som Magt, Vold [1]), men jeg maa gjøre opmærksom paa, at Ordet vealdgenga, saa vidt jeg véd, ingensteds findes i Lovene, og at det i de Kilder, hvor det forekommer, bruges om Landevejsrøveren, Voldsmanden, ikke derimod særligt om den Forviste [2]).

Det forekommer mig derfor ikke vel overvejet, at man netop henviser til angelsaksisk Sprogbrug og Retsterminologi for at godtgjøre den Fredløses Stilling; thi Intet er sikrere end at den angelsaksiske Ret netop byder os en stærkt afsleben germanisk Ret og ikke fremviser saadanne fra Oldtiden bevarede Forhold. Den har fulgt de andre sydgermanske Loves Vej, paa hvilken vi endnu kun hist og her i svage Spor se Levninger af den gamle Fredløshed [3]). —

Den i den dansk-engelske Tidsalder almindelige Betegnelse for den Fredløse var *utlah*, et Ord, der er laant fra nordiske Maal. I dansk Retssprog findes det

---

1) Leo 426: vealdgenge, Räuberei (könnte auch: Waldzug, Waldexpedition ursprünglich bedeuten).

2) Bosworth, wealdgenga, a wood robber, a robber by the highway, a thief, robber; qui per sylvas grassatur, latro, Elfr. Test. — wealdgenge, robbery, thieving; Ettmüller S. 115 har det selv Samme kun føjer han et Spørgsmaalstegn til vealdgenge.

3) Jfr. om de tydske Landes Ret Wilda, Strafrecht 10: Blutrache, die Theilnahme der Familie am Wergeld, das Institut der Friedlosigkeit, und so vieles Andere, das dem höchsten germanischen Alterthum angehört und in unseren Volksrechten kaum mehr in den abgeschwächten Resten erkennbar ist, zeigt sich im Norden in anschaulicher Gestalt. Manche solcher germanischen Institute haben in dem Norden den ganzen Kreislauf ihrer Entwicklung durchmessen, während bei den Völkern, welche in den Strom der weltgestaltenden Ereignisse hineingerissen wurden, jener unterbrochen, von seiner Richtung abgelenkt, gehemmt wurde.

vel ikke, paa Svensk forekommer det derimod i alt Fald i Vestgötalag IV. 19 § 1 (S. 313): utlæghær, § 2 (S. 314): vtlaghðær, og i Alsnöstadgan Art. 2 (se utlaghðær)[1]. I norsk-islandsk Retssprog betegner útlegð Fredløshed, rigtignok kun en egen mildere Art af denne[2], medens derimod útlagr har holdt sig i den almindeligere Betydning af Fredløs[3]. Dette Udtryk maa i Følge den af v. Amira givne Tydning sættes i Forbindelse med Verbet laga, at ordne og forstaas som den „udenfor Loven“ Satte. I de angelsaksiske Kilder gjengives det jo ogsaa i Latinen ved *exlex*, og man taler om *inlagare* og *utlagare*[4].

Ved Siden af den Forvisning, som fulgte med Fredløsheden og var en enkelt Side af denne, kjendte Angelsakserne, og det vist før Dansketiden, en Udvisning af den enkelte Landsdel, en Forflytning eller midlertidig Forjagning, som Kongen kunde paabyde og iværksætte, uden at noget egentligt Bevis for en Forbrydelse forelaa; stærk Mistanke var nok, og Dom behøvede ikke at komme imellem. Saaledes se vi af Æthelstan IV. 3 og V. 1, at Kongen kan sende de Mænd, der ere saa mægtige, at man ikke kan komme dem til Livs for Tyveri, eller som ikke ville holde Fred, med alle deres Ejendele til den Provins, Kongen bestemmer, og det lyder i Lovene stadigt, at Kongen skal rense Landet

---

[1] Dipl. Svecan. Nr. 799. I. S. 652.

[2] Se navnlig v. Amira, das altnorwegische Vollstreckungs-Verfahren S. 45—48.

[3] v. Amira l. c. S. 9.

[4] Det rummeligere Begreb, Fredløsheden, kom til at optage det ældre og snævrere Begreb, Forvisningen af Landet, hvorfor man vil finde, at der endnu paa Dansketiden ved Fredløsheden stundom klæber en Hovedforestilling om Landsforvisning, se saaledes Edgar I. c. 3: beo ûtlah, buton him se cyng eard âlyfe, og Bemærkningerne i Normannerne III. 319 f.

for Forbrydere, udjage dem af Riget[1]). Den Art Forvisning, som kun angik en enkelt Provins, kunde endog iværksættes af en Underøvrighed og atter hæves af denne, medens Kongen alene kunde tilbagekalde den, som var landflygtig efter Dom[2]).

§ 37.

Bodløst Maal. Nidingsværk.

Fredløshed er den radikale Straf; Broen kastes af. og Forbryderen stilles udenfor Samfundet. Men denne Straf kan ikke have været den eneste, selv i det ældste Samfund, netop fordi den er saa absolut og haard; det maatte synes uretfærdigt at anvende den paa mange ulige Forbrydelser. Man maatte ønske en bedre Afvejen af Forholdet mellem Uret og Straf, og da Kristendommen begyndte at trænge igjennem, kunde det ikke være nok, at man indrettede forskjellige Trin af Fredløshed, i det denne Straf dog altid beholdt meget af den umaadeholdne, lidenskabelige Hævns Karakter[3]). Saaledes opkom de andre Strafarter, eller disse fik efterhaanden større Raaderum, og især uddannede sig Bødestraffen.

Der maa imidlertid i enhver Retsorden være en-

---

[1]) Knud II. 4: þæt man eard georne clænsian âginne on æghwylcan ende, and mânfulra dæda æghwâr geswîce and gif wiccan oððe wigleras . . wurðan âgytene, fyse hî man georne ût of þissan earde.

[2]) Domesday I. S. 298 b: si quis secundum legem exulatus fuerit, nullus nisi rex ei pacem dabit. Si uero comes uel uicecomes aliquem de regione foras miserit, ipsi eum revocare et pacem ei dare possunt, si voluerint.

[3]) Jfr. i øvrigt de forskjellige Anskuelser om de ældste Tilstande hos Wilda, Strafrecht 269, 320; Amira, Vollstreckungs-Verfahren 73 f.

kelte Forbrydelser, som Samfundet maa anse for saa alvorlige, at Gjerningsmanden for stedse maa udstødes af dets Kreds. Disse betegnes i de nordiske Love som *Ubotemaal* og *Nidingsværk*, hvis Gjerningsmænd fortjente den yderste Skam og Haan. Nidingsdaad var især saadanne Gjerninger, ved hvilke den Skyldige var gaaet til Værks paa en æreløs Maade eller som røbede et lavt Sind [1]).

I den angelsaksiske Lovgivning var det ikke netop saaledes. „*Bôtleâs*“ kunde fra Sprogets Side meget vel existere som angelsaksisk Ord, men det findes dog ikke i Lovene i ældre Tid. Den første Gang, det forekommer, er i Loven for de danske Femborge (Æthelred III. c. 1) og senere i Æthelred VIII. c. 1; begge Steder er det en enkelt Forbrydelse, der betegnes som *bôtleâs*, hvorimod der i Knud II. 64 opstilles et samlet Begreb af bodløse Gjerninger [2]). Der er saaledes megen Sandsynlighed for at her foreligger et dansk Laan.

Ikke heller forekommer *niding*, før end de Danske indføre det. I Vederlagsretten findes det derimod netop i sin udprægede Betydning af den Fredløse [3]), og denne Betydning er gaaet over i Angelsaksisk, hvor det bruges paa en lige saa prægnant Maade. Thi naar det til Ex. hedder, at Kong Edvard og hele Hæren erklære Svend,

---

[1]) Amira, Vollstreckungs-Verfahren 19.

[2]) Jfr. ogsaa Ricardus Prior Hagust. c. 13 (S. 308) om Drab paa Fridstol i Kirken: hujus tam flagitiosi sacrilegii emendatio sub nullo pecuniæ numero claudetur, sed apud Anglos botolos, id est sine emendatione vocatur, jfr. foran S. 250.

[3]) Her staar saaledes (S. 4): han skal wrakas aff konungs garthe meth *nithings orth*, hvormed kan sammenholdes Saga Sverris konungs c. 26: þetta lið allt hafði við lagt *niðingsorð* hverjum manni, er þeim gæfi frið eða lèti fram fara; höfðu at þessu vápnatak allir menn.

Søn af Jarl Godwin, for en Niding [1]), da han har sveget og ladet myrde Bjørn Jarl, hvorefter 6 af hans 8 Skibe svigte ham, og han flygter til Brygge, saa er det klart, at det at erklæres for Niding indeholder ikke blot en moralsk, men en juridisk Dom, saa at der herved er udtalt en Fredløskjendelse over Svend [2]). Naar et Lovsted erklærer Valrov for Nidingsdaad, er det aabenbart ikke dets Mening alene at ville beskrive Gjerningens moralske Hæslighed; det har med en skarp Betegnelse villet tilkjendegive, at Gjerningen er bodløs Sag (se videre § 47). Naar Kong Vilhelm den Røde 1088 udskriver Hæren med den Tilføjelse, at hver Mand, som vilde være Uniding, skulde møde, da sigtes herved aabenbart til en bestemt Straffeklausel; Udeblivelse vil medføre Fredløshed [3]).

Til det foran Udviklede svarer nu fuldkomment, at man ikke kan paavise i de angelsaksiske Kilder en klart begrænset Kreds af Forbrydelser, der paadrage den uafkjøbelige Straf. Gjennemgaar man de enkelte Forbrydelser i Lovene, vil man end videre se, at der er god Grund til, at bodløse Sager i den oven angivne Forstand mangle. Vi skulle med dette for Øje ransage de ældre angelsaksiske Love.

Hvad nu først Kents Love angaar, da nævner Æthelbirhts Love fra Ende til anden kun Bøder som Straf, endog for Manddrab (c. 7, 21, 30). Ingen Forbrydelse

---

1) A.-S. Chron. 1049, S. 310: se cing þa and eall here cwædon Swegen for niðing.

2) Som alt foran sagt findes denne prægnante Betydning af Niding ogsaa i Norden, se Amira, Vollstreckungs-Verfahren 19 og Nyere Bylov III. 5: þa er han ilendr med konongs raðe þo at han være niðingr aðr.

3) A.-S. Chron. 1088, S. 358: ælc man þe wære unniðing sceolde cuman to him.

anses for værdig til Dødsstraf, og det nævnes ikke, at det beroede paa den Fornærmede. om den Skyldige havde Adgang til at sone ved Bøder. Landflygtighed omtales ikke, uden for saa vidt c. 23 bestemmer, at Wergild skal betales (af Slægten), selv om Manddraberen flygter af Lande.

Hlothars og Eadrics Love stemme i det Hele med Æthelbirhts og kjende ligeledes kun Bøder. Det Samme gjælder om Wihtræds Love. Overalt er Straffen her Bøde (Halsfang i c. 11 og 12 er jo en Del af Wergilden); dog maa undtages, at i Følge c. 25, naar en paa fersk Gjerning greben Tyv ihjelslaas paa Stedet, rimeligvis fordi han sætter sig til Modværge, der da ikke skal betales Wergild, og at c. 26 bestemmer, at naar fri Mand gribes paa fersk Gjerning (i Tyveri, se c. 25 og 27), Kongen kan dræbe ham, sælge ham over Havet, eller tillade, at han løses imod Wergild. Lige overfor en Udlænding har Kongen en lignende Ret, naar han gjør sig skyldig i mistænkeligt Forhold (c. 28).

Vi gaa derefter til Wessex' Love. I Ines Love vil man i følgende Kapitler finde Dødsstraf omtalt: c. 5 nævner, at „deåðes scyldig“ flygter til en Kirke; c. 6 giver dens Liv i Kongens Haand, som fægter i Kongens Gaard, og berøver ham hans Arv; i Følge c. 12 skal „handhabend“ Tyv dø, saa fremt han ej udløses med Wergild; c. 16 forudsætter, at en Tyv kan dræbes, uden at Straf indtræder; c. 20 svarer endelig til Wihtræd c. 28. Udenfor disse Tilfælde ere Bøder, større og mindre, den overalt anvendte Straf, og det staar som en isoleret Undtagelse, at i Følge c. 7 § 1, naar en hel Familie er delagtig i Tyveri, denne synker ned i Trældom, eller at i Følge c. 18 og c. 37 Ceorl, som ofte er sigtet og endelig overbevises, mister Haand eller Fod.

I Alfreds Love straffes Forræderi med Døden (c. 4), og naar Nogen løfter Vaaben i Kongens Borg og han gribes paa Stedet, staar det til Kongen, om han vil tilgive ham eller dræbe ham (c. 7). For Drab, øvet af Mand, der ej har Fædreneslægt, maa Moderens Slægt og Kammeraterne betale hver en Trediedel, men „for þriddan dæl he fleô“; her afhænger det altsaa af den Dræbtes Slægt, om Bod kan tages (c. 27). Naar Nogen frivillig gjorde Brud paa en indgaaet retskraftig Forpligtelse, maatte han frivillig gaa i Fængsel (c. 1 § 2 jfr. de følgende §§). Den, som udbredte offentlig en Bagvaskelse, mistede Tungen, men kunde frikjøbe sig (c. 32). Naar Nogen stjal i Kirke, betalte han Igjæld, Bøde og mistede Haanden (c. 6).

Hermed have vi nævnt de Forbrydelser, for hvilke der var fastsat anden Straf end Bøde, som ellers var den almindelige Straf.

Kaste vi nu Blikket tilbage paa disse ældre Love, saa maa vi sige, at de Forbrydelser ere saare faa, som ikke lade sig afsone ved Bøder[1]). Sikkert er, at Herresvig maatte straffes med Døden; i et saa aristokratisk bygget Samfund som det angelsak-

[1]) Köstlin har i Kritische Ueberschau III. S. 173 nægtet, at der er en Forskjel mellem de enkelte tydske Retter deri, at nogle sætte Dødsstraf, andre kun høje Bøder; det sidste skal kun være et andet Udtryk for det samme Princip, i det nemlig Bøden er sat saa højt, at den ikke kan betales. Saa fremt man vilde gjøre denne Bemærkning ogsaa om Modsætningen mellem de ældre og de yngre angelsaksiske Love, saa kan der svares paa samme Maade, som der alt er svaret Køstlin, at disse Dødsstraffe vare mere end Trusler og virkelig bleve exekverede, og at Bøden paa ingen Maade er saa høj, at den slet ikke lod sig skaffe til Veje; den naar ofte end ikke Wergilds Størrelse. Endelig vilde det da ogsaa være en urimelig og søgt Maade, paa hvilken Lovene udtrykte sig. Jfr. Richthofen, Zur lex Saxonum 219—220.

siske kunde intet Brud paa Troskabsforholdet mellem Herren og Tjeneren tillades. Det er ligeledes under Indflydelse af den stærke Magt og Ære, som tillægges Kongen, at det at trække blanke Vaaben i hans Gaard, straffes med Døden. Men udenfor disse Tilfælde svinge og sveje Reglerne, og de Straffe, som gaa højere end til Bøde, synes tidt ganske tilfældige eller anomaliske. Man kan i hvert Fald ikke anføre noget fælles Særmærke, som skulde samle dem til en Gruppe, ikke nævne noget særligt ondt eller uærligt ved dem, der gjorde dem til Nidingsværk. Den større Retsusikkerhed, hvorunder en Udlænding lever i fremmed Land, den Glans, som skal omgive Kongemagten, har lige saa meget som Forbrydelsens egen indre Karakter bragt disse Gjerninger til at staa Side om Side i Strafskyld.

Straffesystemet er med andre Ord præget af en langt større Mildhed og Lemfældighed end den senere Ret og end Reglerne i de nordiske Love. Lovene lagde aabenbart ikke særligt Vind paa at skræmme ved deres eget Bud.

Om det Princip, som man i ældre Tid lagde til Grund for Straffen, har man da ogsaa et til Resultatet af den foregaaende Undersøgelse svarende Udsagn i Alfred Indl. c. 49 § 7, 8, som lyder saaledes: der havde været mange Synoder i den kristelige Verden og ogsaa hos Anglerne, hvor det blev bestemt for den Barmhjærtigheds Skyld, som Kristus lærte, at ved de fleste Misgjerninger maatte de verdslige Herrer den første Gang modtage en Pengebod, hvilken hine Synoder fastsatte; dog udgjorde Herresvig en Undtagelse, i det de her ikke maatte vise nogen Mildhed, fordi den almægtige Gud eller Kristus ikke viste dem Mildhed[1]), som sveg ham, men bød, at man

[1]) Saaledes som Schmid her oversætter Texten bliver den me-

skulde elske sin Herre som sig selv. De satte da paa mange Synoder mange forskjellige Bøder for de enkelte Forbrydelser.

Vi skulle her ikke gaa nærmere ind paa, hvorledes Straffene i det 10de Aarh. stige for de enkelte Forbrydelser; dette vil ved disse nærmere blive omtalt i det Følgende. Vi ville kun bemærke, at det er et helt andet Billede, som Lovene fra Dansketiden vise os. Da trænger Fredløshed, Livsstraf og til Dels pinlige Straffe frem i første Linie, og Straffeloven faar en langt mere jærnfast Karakter. Til Oplysning om dette Punkt skulle vi her kun dvæle ved de bodløse Sager. Disse udgjøre i Norden en egen Kreds, og det viser sig nu, at den senere angelsaksiske Ret ogsaa betegner en bestemt Gruppe Forbrydelser som bodløse, se især Leges Henrici c. 12: quædam non possunt emendari, quæ sunt: husbreche, et bernet, et openthifthe, et eberemorþ, et hlafordswike, et infractio pacis ecclesiæ vel manus regis per homicidium. Denne Regel passer fuldkommen med Knud II. 64: hûs-bryce and bærnet and open þyfð and æbere morð and hlâfordswîce æfter woruld-lage is bôtleás; de to Forbrydelser, hvormed Leges Henrici har forøget Antallet, findes allerede i Æthelred III. 1: þæt þæt [grið] sy bôt-leás, þæt he med his âgenre hand sylð, og i Æthelred VII. 1 (ligesaa Knud I. 2 § 3): þæt he binnon ciric-wagum man-slaga weorðe, þonne sî þæt bôtleás. For Brand-

---

ningsløs. Man maa nødvendigvis underforstaa et „mildheortnesse“: þam hîe nâne mildheortnesse ne dorfton gecwæðan, forþâm þe God Ælmihtig þâm nâne [mildheortnesse] ne gedêmde þe hine sealde to deáðe. Saaledes har jo ogsaa den latinske Oversættelse: in qua nullam pietatem nisi sunt intueri, quia Deus Omnipotens nullam [pietatem] adjudicavit contemptoribus suis.

stiftelse, aabenbart Tyveri og aabenbart Mord var der alt sat Dødsstraf i Æthelstan II.

v. Amira har med rigtigt Blik iagttaget, hvorledes Lovene forandre sig hen imod at forøge Ubodemaal, indtil Knud (II. c. 64) fastslaar Antallet af Ubodesager bestemtere „aabenbart under dansk Indflydelse“[1]. Men den Vaklen, som Amira paa samme Tid finder i Lovgivningen før Knud, er næppe til Stede. Bestemmelserne i Edvard og Gudrum c. 11 og Æthelred VI. c. 7 ere nemlig altfor vage til at man herpaa kan bygge en Slutning om at de nævnte Forbrydelser i Begyndelsen og atter igjen i Slutningen af Aarhundredet kunde sones ved Bøde; de give snarere Politiregler end Straffebud. Hexe og Spaamænd, Menedere, Mordgjerningsmænd og Horkvinder skulle forjages af Landet og Folket renses derfor, eller man skal udrydde dem, med mindre de høre op dermed og bøde strængt derfor[2]. Her synes snarere sigtet til Personer, som ere berygtede eller sigtede for disse Gjerninger, uden at være overbeviste eller dømte for dem, eller til Forbrydere, som man undtagelsesvis vil benaade. En Morder, en Hex eller Troldmand blev jo til Ex. kun straffet med Døden, naar Død var fulgt paa, og naar vitterlig Gjerning var til Stede; denne Regel i Æthelstans Love (II. 6) har Æthelred aabenbart ikke villet hæve ved sin Bestemmelse, hvilket dens i almindelige Udtryk holdte Regel jo heller ikke behøver at medføre.

---

[1]) v. Amira, Zweck und Mittel der germ. Rechtsgeschichte S. 73, note 112.

[2]) Edvard og Gudrum c. 11: Gif wiccan oððe wigleras, mânsworan oððe morðwyrhtan, oððe fûle. âfylede, æbære hôr-cwênan âhwâr on lande wurðan âgytene, þonne fysie hî man of earde, and clænsie þa þeôde, oððe on earde forfare hy mid ealle, buton hî geswîcan and þê deôppor gebêtan.

§ 38.

Bøde. Lahslit.

Bøde hed paa Angelsaksisk Wite; i Danelagen var den staaende Betegnelse Lahslit (Laghslit). Det er spildt Umage at søge at gjøre dette Ord til angelsaksisk og til Ex. at sætte den sidste Del af Ordet i Forbindelse med *sleht*, *sliht*, Drab. Det er alt foran godtgjort, at *lah* er et med de Danske i England indkommet Ord, og hvad *slit* angaar, betyder det i de nordiske Sprog Sønderrivning, Brud. Saaledes staar der i Íslendingabók S. 12: þat mun satt, es vér slítum í sunðr lögin, at ver monum slíta ok friðinn. Handsalsslit betyder paa det norskislandske Retsomraade Brud paa den ved Haandslag indgaaede Kontrakt (se saaledes Grágás, Staðarhólsbók c. 176, S. 209; Ældre Gulaþingslov c. 72; 146: skal hann hava i hansals slit aura 6). I Overskriften til Christophers Landslag Jordha Balk c. 33 læses: huru bolagh skal leggias, haldas oc slitas, og *Sifja-slit* (sif, Slægtskab) er de svenske og norske Loves Betegnelse for Blodskam, Hor. Saaledes er *lahslit* fuldkommen forklarligt som nordisk Lovterminus, selv om det ikke direkte fandtes paa dansk Tunge, hvilket man har sagt, men med Urette, som det strax skal ses [1]).

I Følge de ovenfor anførte Forbindelser synes *slit* at betyde Brud paa et eller andet nært Forhold. Og dette Indhold har *lahslit* aabenbart ogsaa paa de faa Steder, hvor det forekommer i de svenske Love. Saaledes hedder det i Södermannalagen, Manhælghisbalk c. 1. at den, hvis Fæ volder Nogen Saar, skal tilbyde

---

[1]) Schmids Udsagn: „obschon lahslit in der dänischen Rechtssprache „nirgends vorkommt", er urigtigt, for saa vidt han her aabenbart tænker ikke blot paa dansk, men paa nordisk Ret.

ham Læge, og gjør han det ikke „böte 6 öræ firi laghslitit“. Det Samme gjentages ved andre Tilfælde af Saar i c. 2 og c. 11; man skal tilbyde „3 lagha lækæræ“ eller bøde: þæsse bot heter laghslit. Samme eller lignende Regel findes i Uplandslagen, Manhælghis B. c. 21, 23, 27 (þa ær laghslitit tolff öræ) og i Helsingelagen, Manhæliæsbalk c. 8 (6 Øre ved Saar). I denne sidste Lovs Konungxbalk 6 § 1 (S. 22) hedder det om den, som er valgt til Nævn og som hverken vil værge eller fælde: „bötæ hwar þeræ lagh slitit sum aff ganger“ (Størrelsen nævnes ikke). Af disse forskjellige Bestemmelser (og flere findes vel ikke) synes man at kunne udlede, at *lahslit* i Almindelighed ikke er et direkte Brud paa Loven, men en Vrangvillie, en Forsømmelse ved at efterkomme en Forpligtelse, navnlig en særlig paadraget, hvorfor Schlyter ogsaa definerer det som: försummelse eller tredska att uppfylla en i lagen ålagd skyldighet.

Denne Lahslites Betydning og dens nordiske Herkomst maa saaledes staa fast. Naar i nogle gamle Lexica *lahslit* stilles sammen med det tydske *herisliz*, og begge Ordene udledes paa samme Maade, da er det sikkert urigtigt. Herisliz betyder den Handling egenmægtigt at forlade Hæren og straffedes med Døden. Ordet har Intet med „at slide“ at gjøre, idet et saadant Ord næppe fandtes i Tydskland, hvorimod det maa afledes af *letan*, *lazan*, at forlade. Om denne Tydning ere Forskerne vist ikke længere i Tvivl [1]).

I England har Lahslit dog næppe den nævnte særlige Betydning af en Forsømmelse, men betyder Bøde i Almindelighed. Vi møde det for første Gang i Edvard og Gudrums Forlig c. 2: gylde swâ wer swâ wîte swâ lahslitte, c. 3 § 2: gylde wîte mid Englum and mid

---

[1]) Se Waitz, Verfassungsgeschichte III. 105, IV. 491—92 jfr. Annal. Laur. 788: regem in exercitu derelinquens . . . harisliz.

Denum lah-slit, þæt is twelf ôran osv. Derefter findes det i en Mængde andre Lovkilder, og stadig forudsættes det, at Lahslit er Danelagens Betegnelse for Wite og at Bøden er af den angivne Størrelse (12 Ører). Man kan næppe, endog i ældre Kilder, forstaa Lahslite som en Forsømmelse, en Vrangvillie eller en Undladelse [1]); det bruges som almindeligt Navn for Bøden hos de Danske. Det er jo muligt, at dette nordiske Lovord tilfældigt ved at vandre over Havet har faaet en noget ændret Betydning, men man fristes til snarere at antage, at lah-slit har faaet fast Fod i England, fordi det oprindeligt benyttedes om Brud paa den Vikingerne tættere omsluttende Hærlov. Efterhaanden som denne kom til at omfatte flere af Samfundslivets Forhold, har den optaget mere af de almindelige, privatretlige og strafferetlige Tilstande under sine Omraader, hvad der har draget Bødens Navn over fra en speciellere til en almindeligere Virkekreds.

Derimod bør man ikke opfatte Lahslit som Bøde for Krænkelsen af et Lag eller Laug. Grunden herfor er alt anført i det Foregaaende (se § 5 S. 31, § 29 S. 194) ligesom det er berørt, at Bøden foruden Navnet *lahslit* bærer Navnet *lahcop*. Men ved Lagkjøbet tilkjøber man sig ikke et Samlag; man opnaar at blive et fuldt lovbeskyttet Medlem af Samfundet.

I en stor Mængde Lovsteder henvises der kun i Almindelighed til Lahslitet, uden at der siges, hvor stor det er, saaledes i Æthelred V. 31, VI. 51, Knud II. c. 15 § 1, c. 45 § 3, 46, 48; her maa man underforstaa Lahslits sædvanlige Størrelse, som det angives i Edvard og Gudrum

---

[1]) En enkelt Kilde kunde friste til denne Antagelse, saaledes et Aktstykke hos Wilkins, consilia I. 367 (1076): forisfacturam suam quæ Anglice vocatur oferhyrnesse seu lahslite . . reddent (Oferhyrness betyder netop Overhørighed, Ulydighed).

c. 3 § 2: lahslit, þæt is twelf ôran. Imidlertid er der enkelte Lovsteder, som udsige, at Bøden varierede efter Stænderne I det Colbertske Haandskrift af Knuds Lov er der føjet et Tillæg til II. c. 15 § 1, hvori det hedder, at i Følge Danelag er lahslit for homo liberalis 10 halve Mark, bonus homo alodium habens 6 halve Mark, villanus eller cherlman 12 Ører. Dette synes være en af en Lovfortolker tilsat Oplysning, som ikke oprindelig har tilhørt Loven, men som er rigtig og vist taget af den northumberske Præstelov Anhang II., hvori der i §§ 48—53 som Straf for Afgudsdyrkelse, i §§ 57—58 som Straf for Helligbrøde, i § 60 for Forholdelse af Tienden, fastsættes en Bøde paa 12 Ører, 6 halve Mark eller 10 halve Mark, eftersom Vedkommende er ceorl (eller „færbêna"), land-âgende eller cyninges þegn (eller: ænig landrîca). Herved anvises os altsaa en Skala:

a, 2 a, $3^1/_3$ a, (a = 12 Ører).

Dette Standsforhold synes stemme med Stigningen i nogle andre Regler. I Følge Edvard Bekjenderens Love c. 12 § 4 var Manbod i Danelag 12 Ører (= $1^1/_2$ ℔) for Drab af villanus og socheman, 3 ℔ for Drab af liberi homines, altsaa:

a, 2 a, (a = 12 Ører).

Maaske kan her ogsaa fortjene at anføres Reglerne for Thegngildet i Cambridge. Naar en Gildebroder slog Tolvhundredmand ihjel, skulde hver af Brødrene yde $^1/_2$ Mark til Hjælp til Wergildens Udredelse; var det en Ceorl, 2 Ører, og for en Træl 1 Øre [1]); altsaa:

$^1/_2$ a, a, 2 a, (a = 2 Ører). —

Denne bestemte og rimelige Regel, at Bøden bør rette sig efter den Skyldiges Formuesforhold, gjælder ogsaa i enkelte Love fra andre Lande [2]), men den findes

---

[1]) Thorpe, Diplomatarium 612.
[2]) Wilda, Strafrecht 451.

i øvrigt ikke i de angelsaksiske Love. Bøden kunde her stige efter Størrelsen af den lidte Skade (det Stjaalnes Værd), efter den Krænkedes Stand, som ved Kamp i en Andens Hus, men vi finde næppe mere end i én Henseende en Bestemmelse efter den Skyldiges Stand. I Ines Lov c. 51 fastsættes, at for Forsømmelse af Leding Gesîðcund Mand skal bøde 120 Skilling og miste sit Land, men en Mand, der ikke har Land, bøde 60 Skilling, en Ceorl 30 Skilling. Da Ledingspligten aabenbart har rettet sig efter Jordbesiddelsens Størrelse, er det rimeligt, at ogsaa Bøden maa rette sig efter denne. Men i øvrigt er det først de senere Love, der fastslaa, at Bøden bør rette sig efter Forbryderens Forhold, saaledes Æthelred VI. 52: altid skal der bødes efter som man er mægtig her i denne Verden eller ved Værdigheder højere i Rang osv., Knud II. 68: stedse skal man af Kjærlighed og Gudsfrygt dømme den svage Mand mildere og paalægge ham mindre Bøde end den Stærkere [1]).

Den til Grund liggende Bøde er imidlertid Bøden paa 12 Ører (= 1½ Mark). Wilda har søgt at vise, at i Norden den oprindelige Bøde havde en Størrelse af 12 Ører. Han henviser saaledes til at denne Bøde i de norske Love forekommer under Navnet Baugr (Ring), hvorved forstaas en Værdi af 12 Ører; meget ofte staar der i Lovreglen kun: han betale Baugr eller Lögbaugr (den lovmæssige Bod) til Kongen. Til denne Grund kan imidlertid bemærkes, at Lovene ikke behøve at tænke særlig paa en bestemt Bødeværdi som Udgangspunkt, men at de kunne sigte til en til Grund liggende Pengeenhed. Wilda har derfor maaske endog Uret i at oversætte Lögbaugr ved den lovmæssige Bod;

---

[1]) Knud II. 38 § 1: and â swâ man bîð mihtigra oððe mâran hâdes, swâ sceal he deôppor for Gode and for woruldе unriht gebêtan.

det betyder et Pengebeløb eller Metalbeløb af lovmæssig Gehalt. Baugr forekommer desuden ikke blot ved Bødeangivelser, men nok saa hyppigt og nok saa karakteristisk ved Wergildsberegninger (jfr. baugatal[1])).

Imidlertid er det jo vist, at baugr er en Bøde, som ofte forekommer og at den i Størrelse er det Mindste af de gængse Bødebeløb, samt at de større Beløb ere Multipla deraf[2]). Ligeledes er det mærkeligt — hvad Wilda har gjort opmærksom paa — at Lahslit i England var 12 Ører[3]).

Her fortjener nu ogsaa at fremhæves, at **Bøden paa 12 Ører** ligesom Lahslit i sin oprindelige Betydning er en **Bøde for Undladelse af en Handling**. Herfor tale i alt Fald de norske Love; det er vanskeligere at overse Systemet i Bødeklasserne for de andre nordiske Landes Vedkommende.

Jeg holder mig her til en Opregning af de Tilfælde, i hvilke Bøden paa 12 Ører indtræder i Følge de norske Love. Prof. Brandt har meddelt denne Liste i sin fortjenstfulde Afhandling om Nordmændenes gamle Strafferet, men jeg uddrager et Resultat deraf, som han ikke har draget, og jeg tror, at Forfatteren paa enkelte Steder ikke har betegnet Forbrydelsen rettelig[4]).

Slanbaugr, Sløvhedsbøden, er saaledes aabenbart en Form af Lahslit. Naar man er til Stede ved Slagsmaal og undlader at skille de Kæmpende ad, „giallda slanbaug

---

1) Vigfusson, baugr: in the law the payment of weregild is particularly called baugr, v. the compounds baugatal, höfuðbaugr, lögbaugr.

2) Om Thrylmærki, som ogsaa er 12 Ører, se foran § 27 S. 173.

3) Derimod forekommer det mig ikke, at Udtrykket i Northumb. Præstelov c. 59, at Grundherren for Forsømmelse af at betale Peterspenge skal bøde „Crist and cyning tô fulre bôte 12 ôr", beviser, at „fuld Bod" var en karakteristisk Benævnelse for Lahslit.

4) Norsk Hist. Tidsskrift IV. 349 f.

kononge 12 aura“ (Ældre Gulathings Lov, c. 185). Naar man er sammen med Fredløs paa Tinge eller andet offentligt Sted, er dette en Uagtsomhed, hvorfor bødes Baug (Ældre Gulathings Lov c. 202). Om Nogen ikke deltager i Forfølgelsen af Voldsmand, „þá er sá secr baugi“ (Frostath. Lov IV. 9). Naar man ikke vil bære Hærpilen (Bekjendtgjørelsen om Ledingsudbuddet) videre, bødes 12 Ører (Ældre Gul. L. c. 151). Af samme Natur er den Bøde, som betales, naar det i alt Fald har Udseende af at Vedkommende ved Sløvhed, om end mod sin Villie, er bleven Deltager i en Forbrydelse, saaledes Ældre Gul. Lov c. 191: gerer maðr laup at odrom manne oc er hann halldenn maðr þa scal hann bæta kononge bauge; ligeledes c. 162, naar man tilfældig er i Flok og Følge med en Mand, der begaar Mord, „þa skolo þeir skiliasc við mannzbana oc böta bauge kononge hverr þeirra firi misgongu“. Til Sløvhedsbøden kan ogsaa regnes en Del af de for Forsømmelse af forskjellige Pligter i Ledingsvæsenet paalagte Bøder (at sove paa Vagt osv.). Mere Lighed med det Laghslit, som Nævn i Følge Helsingloven paadrager sig, naar han vægrer sig sig ved at sværge, har følgende Tilfælde. Naar Nogen har tilbudt at kjøbe Odel og der nægtes ham Skødning, da skal han bede Bønderne om at skøde; en böndr seciaz baugi, ef their synia, hverr þeirra 12 eyringi (Ældre Fr. Lov XII. 4 i. f.). Fremdeles kan mærkes at for Undladelse af at svare i Proces, for at nægte at fæste Dom, bødes Baug (Æ. G. L. c. 37). Endelig ere 12 Ører Bøden for den Vrangvillie mod Loven, den Ringeagt for den formelle Ret, som ligger i Selvtægt: böta konunge bauge firi mistekiu (Æ. G. L. c. 34, 216). Disse ere de vigtigste af de Tilfælde, hvori en Bøde paa 12 Ører indtræder; man vil se, hvorledes de gjennemgaaende kunne karakteriseres paa samme Maade som

Lagslit ved at være Forsømmelse eller Undladelse af at efterkomme en i Lovene paalagt Skyldighed.

§ 39.

Andre Strafarter.

Vi skulle afslutte disse Undersøgelser over Strafarterne for at overgaa til Behandlingen af de enkelte Forbrydelser. Der staar kun tilbage at omtale nogle enkelte Regler vedrørende Straffemaaden.

Saaledes skal her gives nogle Oplysninger om den Maade, hvorpaa Fredløshedsstraffen blev bragt til Udførelse. Vederlog indeholder enkelte Regler, som, med nogen Forsigtighed, kunne anvendes som almindelig Udtalelse.

Den Fredløse kunde forjages enten til Lands eller til Vands. Der er i dette Punkt nogen Afvigelse mellem de forskjellige Redaktioner af Vederlog. I Følge Svend Aagesens Text maa der efter al Sandsynlighed [1]) have været en Forskjel i Reglerne, eftersom en Vederlagsmand led Straffen i sit Fædreland eller i fremmed Land (hertil hører vel England); i det sidste Tilfælde blev han sat i en Baad paa Havet, i det førstnævnte jaget til Skovs. Saxos Text siger imidlertid, at den Fredløse kan vælge mellem at gaa til Skoven eller at udsættes i Baad [2]); den danske Form har ingen bestemtere Angivelse. Skulde nu Flugten ske til Søs, da gaves der ham Baad, Sejl, Aarer, Øsekar og Proviant, og naar Vinden eller Aarerne

---

[1]) I Texten er en Lakune, som ender med, at Manden forjages til Søs. Derpaa følger: sin autem in solo natali extiterit et prædicti sceleris crimen incurrerit (S. 21). Saaledes maa man slutte, at tidligere Forholdet i Udlandet eller i Hærfærd har været omtalt.

[2]) Saxo 530: interrogari solebat, terreno an maritimo secessu fugam petere decrevisset.

havde ført ham ud af Synsvidde, opløftede hans Kammerater et enstemmigt, tredobbelt Nidingsraab for at betegne, at han for stedse var udvist af deres Samfund. Flygtede han derimod til Lands, skulde hans Fæller følge ham til Skovens Kant og dér vente, indtil han var gaaet saa langt ind i Skovtykningen, at han ikke kunde høre det Nidingsraab, som de nu her, ligesom ved Kysten, udstødte mod Forbryderen.

Man kan antage, at disse Fredløshedsregler med nogen Skærpelse ogsaa have gjældt udenfor Huskarlenes Kreds. I hvert Fald kan man ikke nægte, at de have været gjældende indenfor Vederlaget. Freeman maa have været under for stærk Paavirkning af vor nøgterne Tids Tænkemaade, naar han om de nævnte Regler kan sige, at de smage meget af Romantik og Fabel og at her maaske klinger igjen de bekjendte Fortællinger om Folk, der udsættes i Baade [1]). Det maa være gaaet denne Forfatters opmærksomme Øje forbi, at vi i andre Gildeskraaer have Regler, der stemme temmeligt overens hermed. I Skraaen for St. Knuds Gilde i Odense hedder det, at om Gildebroder ihjelslaar Gildebroder skal han bøde 40 Mark og Gildebrødrene 3 Mark, og desuden „scal han mælæs vth aff gildet meth eet ont nafn som ær nidingh“. Men slaar han en Mand ihjel, som ikke er Gildebroder, skulle de hjælpe ham af Livs Vaade. „Om han ær nær hafæt, tha sculæ the skipæ hanom bod och aarer och ösæ kar och eld fyræ och öxæ och siden voktæ segh self sosom han kan“ [2]). Ligesaa kan erindres, hvad der er optegnet i det ældste svenske Lovstykke (Hednalagen) [3])

---

[1]) Freeman, Norman Conquest I. 491.

[2]) Kofod Ancher, Saml. Skrifter III. 219 jfr. samme Regel for St. Eriks Gilde i Ringsted 235, Flensborg Gildeskraa, Thorsens Udgave, 315.

[3]) K. Vitterhets Historie och Antiquitets Akadem. Månadsblad 1879 S. 100.

om den, som har talt ærerørige Ord og som naar han er æsket til Holmgang ej møder. Om han ej kommer til Stede, „þa opar han [Modparten] þry niþingx op oc markar han a iarþu (raaber tre Gange Raabet „Niding“, og gjør et Mærke paa Jorden), þa se han maþer þæssi værri þet talaþi han eig halla þorþi“ [1]). —

De lemlæstende Straffe fandtes alt tidligt i England, men anvendtes dog sjældnere. I det ellevte Aarhundrede synes de igjen at være blevne meget benyttede af de danske og de normanniske Konger i England, og vistnok ogsaa af Kongerne i Danmark, saaledes som Knud den Hellige [2]).

Det befales i Knud II. 30 § 4, 5, at naar en Forbryder oftere har begaaet Tyveri, man da skal hugge Hænder eller Fødder af ham eller ogsaa afskære Næse og Øren „oððe hine *hættian*“. Denne sidste Strafart forekommer ogsaa i et Vers om den Straf, som Jarl Godwin lod de Mænd lide, som rejste over til England sammen med den unge Alfred, Æthelreds Søn. Alfred blev blindet, og hans Følgesvende bleve lemlæstede paa alle mulige Maader: sume hi man blende, sume *hamelode*,

---

1) Hermed kan ogsaa sammenholdes de Oplysninger, som findes hos Hyltén-Cavallius, Wärend och Wirdarne II. 400, om hvorledes der i smaalandske Herreder raabtes Ulfsgäld (Ulvsraab) over Forbrydere. Saaledes omtales i en Dombog 1616: en öfvergifven skalk och orolig menniska, så att hela häradet ropade ulfsgjäld öfver, og i en Dombog 1630 forklaredes denne Brug saaledes at Ugjerningsmanden var „feg för hvar man att hvilken honom öfverkom, måtte honom slå, likasom en ulf eller annat skade-djur, och han måtte ligga ogilder“.

2) Om Talionsstraffe se Knytlingasaga c. 29: sá er manni hamlaði á hendi eðr á fæti, eðr veitti önnur meiðsl, hina sömu refsíng tók hann á sjálfum sèr. Normannerne I. 322. Om Olaf den Hellige se den hist. Olafs Saga S. 291. Jfr. ogsaa Knud II. c. 30 §§ 4, 5 i Forhold til Æthelred I. c. 1 § 6.

sume *hættode* (A.-S. Chron. 1036 S. 294). Til yderligere Bestemmelse af denne Strafs Natur kan erindres, at den gamle Oversættelse af Knuds Lov gjengiver *hættian* ved decapillare og Colbert-Manuscriptet skriver endog: „corium capitis cum capillis auferatur, quod Angli dicunt *behættie*“, samt at Florentius beretter om at Straffen for Alfreds Mænd bestod deri, at man „nonnullos cute capitis abstracta cruciavit“ (S. 598).

Hvori denne Straf bestod, kan saaledes ikke være tvivlsomt; det var en Art Skalpering. Men *hættian* kan kun vanskeligt bringes i Forhold til noget angelsaksisk Ord, hvorfor baade Grimm og Wilda ville rette det til *hydan*, som da skal betyde at afhude, og Leo opfører det aldeles urimeligt ved *hætan* at ophede (293). Herved have de overset, at Ordet findes paa flere Steder og stadigt i den angivne Form. Det ligger derfor langt nærmere at bringe Ordet i Forbindelse med det nordiske *hat*, *höttr* (en Hat) eller *hetta* en Hue, Hætte. For Resten skal jeg ikke hævde denne Strafart som særlig nordisk[1]. Det fortjener her at erindres, hvorledes der paa Døren af flere Kirker i England findes Jærnplader, paa hvilke der er Levninger af menneskelig Hud, og at Traditionen siger, at det er Hud af Danske, som ere straffede for Forbrydelser mod Kirken[2].

I den ovenfor anførte Kilde staar end videre, at Godwin lod Alfreds Mænd *hamclan*, lemlæste. Dette er det danske *hamblæ*, det islandske *hamla*, som ikke findes

---

[1]) Den anvendtes hos flere germanske Folk, se Grimm, Rechtsalterthümer 703; Wilda, Strafrecht 511, 514. — Sigurd Slembe har næppe lidt denne Straf, og Bemærkningen hos Schnitler, almindelig Krigshistorie S. 432, maa vist rettes i Henhold til Oplysningen hos Munch, Norske Folks Historie II. 796—797.

[2]) Archæological Journal V. 185—192, IX. 285.

andensteds paa Angelsaksisk[1]) og derfor snarere er et nordisk Laaneord.

§ 40.

Manddrab og Mord.

Det er bekjendt og kan vel anses for en af de sikre fællesgermanske Sætninger, at Mord oprindelig betød og i en stor Del af Folkenes senere Love forstodes som et Manddrab, der skete paa en hemmelighedsfuld og skjult Maade. Dette stod i Forbindelse med at Mord og myrde i de gamle Sprog betød at skjule. Imidlertid maa man vel sige, som Wilda har udviklet, at det ikke netop var det Faktum, at Liget var skjult, som gjorde Gjerningen til Mord, men derimod at Drabet var udført som Tyvens i Løn og Dølgsmaal, og at man efter Gjerningen havde søgt at bortrydde Sporene af den eller holde den hemmelig. Derfor var Mordet sædvanligvis sket af et slet Motiv. Medens man altsaa i nyere Tid ved at skjelne Mord fra Manddrab har støttet sig til den forskjellige Sindsstemning (Affekt og Lidenskab, Ro og Overlæg), hvorunder den Handlende har udført Gjerningen, var det Afgjørende paa de Tider, om Handlingen var foretaget aabenlyst, og for saa vidt var ærlig, i Modsætning til den hemmelige, uærlige og fejge Daad[2]).

I Tidernes Løb begyndte imidlertid Forskjellen mellem Mord og Manddrab at udviskes, og der fremkom andre Momenter, som bestemte, om et kvalificeret Manddrab forelaa.

Vi skulle nu se, hvorledes det forholdt sig med Forbrydelsen Mord i Vikingetiden efter den angelsaksiske og efter den nordiske Ret.

---

[1]) Grein, Ettmüller (466), Leo (580).

[2]) Grimm, Rechtsalterthümer 625, Wilda, Strafrecht 708—711, Geib, Lehrbuch des Strafrechts I. 183.

Vi begynde med den angelsaksiske Lovgivning.

Det forekommer mig nu, at Enhver, som tager Kilderne for sig uden at være hildet i forud bekjendte Theorier, maa forundre sig over, at Mord først nævnes i saa sene Kilder. Den første Gang, vi træffe paa en Forbrydelse med dette Navn, er i Edvard og Gudrums Forlig c. 11 om at man skal udjage „wiccan oððe wigleras, mân-sworan oððe morðwyrhtan“ af Landet. Til nærmere Bestemmelse af Forbrydelsen hjælper dette Lovsted os ikke, lige saa lidt som det næste Kildested Æthelstan II. 6 eller som Æthelreds Love. Først i Knuds Love faa vi tilstrækkelig Vejledning og kunne se, at der da derved forstaas hemmeligt eller hemmeligholdt Mord. Men det var i det 10de eller 11te Aarhundrede; mon man ogsaa tidligere har opfattet Mord paa denne Maade?

Det er paa Forhaand ikke rimeligt. De ældre Love omhandle saa ofte „bana“, „manslaga“ og andre Navne paa Manddrabere, at det vilde være underligt, om „morð“, hvis det betød Manddrab i Skjul, ikke blev nævnt. Ransage vi nu Glossarerne og Ordbøgerne, da lære vi, at *morð* dels betyder mors, perditio, dels cædes, homicidium. I Betydning af Død, Ødelæggelse og Tilintetgjørelse findes det ofte hos Cædmon († c. 680) og i andre af de ældste angelsaksiske Kilder. Men gjennemgaa vi til Ex. hos Bosworth samtlige hans Citater paa Ordet *morð* som Manddrab, da er ingen af disse Kilder ældre end Tiden 1000, og ved Ordet *morðer*, der er en anden Form af *morð*, men med samme Betydning, er det Samme Tilfældet. Ved at gjennemgaa alle de øvrige Lexica — hos Bouterwek, Leo, Grein, Ettmüller — vil man finde det selv samme Forhold. De anføre Alle, at *morð* foruden sin egentlige Betydning af Død, Dødssynd, Fortabelse, tillige betyder Manddrab, men prøver man omhyggeligt Exemplerne, vil man finde, at disse enten ere

tagne af Kilder fra Dansketiden, eller at man, paavirket af denne Betydning fra en senere Tid og fra andre Sprog, har forstaaet *morð* i den ældre Kilde som et mere bestemt juridisk Begreb [1]).

En mærkelig Bekræftelse paa Rigtigheden af det her antagne vil man end videre faa ved at gjennemgaa de bevarede gamle Brudstykker af Bibeloversættelser. Man har 4—5 Former af Evangelierne, bevarede i 8 Haandskrifter; de foreligge i en fortræffelig Udgave ved Skeat, Kemble (og Hardwick). Haandskrifterne dele sig i følgende Grupper:

Haandskrifter i syd- og vestangelsaksisk Mundart:

Corpus Manuscr. fra omtrent Aar 1000 her betegnet C., *Cambridge Manuscr.* c. 1050, *Bodley Manuscr.* c. 1000, *Cotton Manuscr.* c. 1000, *Hatton Manuscr.* fra Henrik II's Tid, her betegnet H., *Royal Manuscr.* fra Stephans Tid. I den følgende Sammenstilling er ikkun henvist til Corpus- og Hatton-Manuscripterne, da de andre ikke frembyde nogen Variant af Betydning.

Haandskrifter i northumbersk Mundart:

Lindisfarne Manuscriptet, hvilket indeholder fuldstændige interlineare Glosser til et latinsk Testamente fra omtrent Aar 700; Glosserne ere skrevne omtrent 950. *Rushworth Manuscriptet*, afledet af Lindisfarne Haandskriftet, fra det 10de Aarhundredes Slutning. Hvis man nu med Hjælp af de Ordbøger og Glossarer til Evangelierne, som findes, især Ordlisten i Bouterweks Udgave [2]),

---

[1]) Leo S. 551 anfører saaledes: „morðor m. der Mord. Cædmon Daniel III. 452, Judith 90“. Paa det første Sted har Kilden: of þam morðre âlysde, og Grein oversætter: „aus der Mordqual sie erlöste“. Paa det andet Sted staar morðres brytta, og Grein opfører det under: 3. scelus, Todsünde. I Judith 181 staar morðor gefremede, hvad Grein oversætter ved: cruciatus, tormentum, supplicium — og saaledes fremdeles.

[2]) Die vier Evangelien in alt-northumbrischer Sprache von K. W. Bouterwek.

opsøger de Steder i Testamentet, hvor Manddrab omtales, vil man se Følgende:

Mathæus XIX. 18: non homicidium facies.	(C. H.) ne do þu mann-slyht.	(L. R.) ne þu morþur ne fremme.
Mathæus XXII. 7: perdidit homicidas.	(C. H.) fordyde þa manslagen.	(L.) mordorslago (R.) myrðra.
Marcus VII. 21: homicidia.	(C.) manslihtas (H.) manslihte.	(L.) mórðorslago (R.) morðurslagu.
Marcus XV. 7: homicidium.	(C. H.) manslyht.	(L.) monncualmniss. and morðor-slæga. (R.) mon-cwælmnisse.
Lucas XXIII. 19: homicidium.	(C.) manslyhte (H.) manslehte.	(L. R.) morðor[1]).

Medens de northumberske Haandskrifter saaledes ikke betænke sig paa at benytte morþur og Afledninger deraf i Oversættelsen af homicidium, anvende de sydengelske Former altid man-slyht. Dette vil med andre Ord sige, at morður i Sydengelsk ikke har nogen udpræget Betydning af hverken Manddrab eller Mord. I Northumberland, hvor man anvender Ordet saa jævnligt, kan det nu enten være oprindeligt, eller det kan skrive sig fra de Danske; det Sidste er aabenbart det Sandsynligste, eftersom andre ældre nordengelske Kilder ikke heller have vist os Manddrab gjengivet ved morðor. I øvrigt udtale disse Bibelsteder sig ikke saa skarpt om den begaaede Forbrydelse, at man kan se, om morður er et stærkt Udtryk for Manddrab eller det skjulte Mord.

Den foregaaende Undersøgelse har holdt sig strængt til Ordet morð, dets Forekomst og dets Betydning. Før end vi afslutte denne Del af Undersøgelsen staar det endnu tilbage at se, om de ældste Love, selv om de

[1]) Fremdeles har Lindisfarne om Barrabas „þone morsceaðe“, hvor Vulgata har latro og de andre Former þeof (Marcus XV. 15; Johannes XVIII. 40), og det oversætter „propter homicidium“ i Mathæus XXVII. 16, Lucas XXIII. 25 ved „fore morður“, hvor de andre intet Parallelt have. I Haandskrifterne C. og H. oversættes Mathæus XXVI. 55 (tanquam ad latronem existis) ved „to þeofe“, i L. ved „to morsceaðe“, i R. ved „to scaþe“.

ikke kjende Ordet morð, dog maaske skulde kjende Begrebet Manddrab under hemmelige Forhold, og hvorledes de straffe det.

I denne Henseende maa nu det Forhold forbavse os, som vi alt have havt Lejlighed til at berøre, at Mord aldrig nævnes. Det kan umuligt være, fordi der ikke har været Lejlighed dertil, thi i Snese af Lovsteder omtales Manslìht i alle mulige Forhold, mellem alle Arter Personer og Standsklasser, men Ordet Mord kommer aldrig frem. Saaledes omhandler Ines Love c. 54 Drab, der er foregaaet paa en saadan Maade, at Ophavsmanden ikke sikkert kjendes, men her hedder det: se þe bîd wer-fæhðe betogen and he onsacan wille þæs sleges mið âðe etc. („naar Nogen sigtes for Manddød og han vil nægte Drabet med Ed"). Ligeledes hos Alfred c. 29: gif mon twy-hyndne mon unsynnigne mið hlôðe ofslea (hvis man med en Bande dræber Twyhyndnemand uskyldigt); c. 31. § 1: gif hlôð þis geðô and eft ôðswerian wille, tiô [man] hie ealle.

Resultatet af denne Undersøgelse bliver derfor, at *der ikke er noget Spor til at Angelsakserne have kjendt en Adskillelse af Manddrab og Mord førend nogle Menneskealdre efter at Vikingerne kom i Landet.* Det er rimeligt nok, at i de Tider, der ligge nærmere ved Erobringstiden i 5te Aarhundrede, Mord og Manddrab have været adskilte, men i de to Aarhundreder, der gaa nærmest før Vikingetiden, har man hverken skjelnet mellem disse Arter Manddrab eller havt egne Betegnelser derfor.

Vi gaa derefter over til at betragte Retsopfattelsen i Norden. De norske, islandske og svenske Love fremvise os Lovregler, som aabenbare os en ægte Oltidsaand som stemme med de andre germanske Love, der ere endnu mange Aarhundreder ældre. Saaledes bestemme disse Love, at det er Mord, naar man skjuler Død for

de fleste af Menigheden, eller naar Manddraberen dølger Liget eller ikke vil vedgaa Drabet [1]), og det hedder, at den Dræbte ligger i Mordgjæld, naar Liget er bragt til Sump eller Mose eller kastet i Vandet [2]).

I Danmarks Love fra det 13de Aarh. er dette Forhold mindre klart; Mordets Betydning som særligt Nidingsværk er begyndt at udviskes. Imidlertid er der tilstrækkelige Data til Stede til at vise, at man dog endnu kjendte Forbrydelsen Mord, og at der noget længere tilbage i Tiden havde været samme Regler som i de andre nordiske Lande. Vigtigst er i denne Henseende Eriks Sjæll. Lov III. 47: om Ingen vil vedgaa Drabet „oc liggær mannæn a morthe" etc.; Skaanske Stadsret IV. 44: ligger man a morde oc gangher engen wither, og ligesaa Thord Degn c. 72 om det Tilfælde, at Nogen nægter at være Drabsmand og senere overbevises derom; „erat crudelis occisor, qui dicitur morthær, quia factum suum negavit." Mord nævnes endnu i nogle andre Love, men dér ubestemt [3]). Endelig vide vi, at til Ex. Marsk Stig og Niels Ebbesøn ride til Tinge eller lyse paa anden Maade det begaaede Mandslæt for at Ingen skal beskylde dem for uærligt Drab [4]).

Ved den foregaaende Udvikling ere vi altsaa komne til det Resultat, at de gamle nordiske Loves Begreb Mord var Angelsakserne ukjendt før

---

[1]) Grágás, Vígslódi c. 49 (II. S. 87), i Finsens Udgave c. 88, I. S. 154: en þa er morð ef maðr leynir eða hylr hræ eða gengr eigi i gegn.

[2]) Wilda, Strafrecht S. 706; Nordström, Samhällsförfattning II. 320.

[3]) Skaanske Lov VII. 15: Ær han kirkiu brytaræ ællær morþare. þa mughu þe dömæ han a hiul. Jydske L. II. 6. Jfr. Nyt juridisk Arkiv XVII. 166 f.

[4]) Rosenberg, Nordboernes Aandsliv II. 140. Jfr. ogsaa Rimkrønikens Beretning om Hamlets Adfærd efter at han har dræbt sin Stiffader.

Vikingetiden, og at der derimod i det 10de Aarh. i England kjendtes en særegen Forbrydelse Mord. Vi skulle nu nærmere af Lovene udfinde dennes Særmærke.

Den eneste Lovkilde, som direkte forklarer *morð*, er Henriks Love c. 92 § 19: qui murdrum aperte fecerit, sive combusserit, vel decapitaverit, vel excoriaverit, aliterve defecerit ne cognosci valeat, jfr. § 5: murdritus homo dicebatur antiquitus, cujus interfector nesciebatur, ubicunque vel quomodocunque esset inventus; nunc adjectum est, licet sciatur, quis murdrum fecerit, si non habeatur intra 7 dies. Denne Regel giver os direkte det nordiske Begreb.

Imidlertid er der i det første Lovsted et „aperte“, som kunde volde Tvivl og navnlig maa vække Betænkelighed i den egentlige Kilde til Henriks Lov, hvor Definitionen paa Mord mangler. Det hedder nemlig i Knuds Lov II. 56:

Gif *open morð* weorðe, þæt man sy âmyrdred, âgife man magum þone banan, and gif hit tihtle sy and æt lâde mistîde, deme se bisceop [ɔ: hvis aaben Mord foreligger, saa at Mand ligger myrdet, skal man overgive Banemanden til Slægtningene, og hvis det er Sigtelse og Renselsen mislykkes ham, skal Bispen dømme] — og i Knud II. 64:

Hûs-bryce and bærnet and open þyfð and *æbere morð* and hlâforðswîce æfter woruld-lage is bôtleâs.

Price[1]) har nu troet af disse Steder at kunne udlede en Modsætning mellem *open morð* og *æbere morð*. Dette kan imidlertid ikke være rigtigt, thi, som Schmid[2]) bemærker, netop fordi Mord i Følge c. 64 var bodløs Gjerning, kunde Banemanden voldgives den Dræbtes Slægt (c. 56). Schmid har imidlertid paa sin Side Uret

---

[1]) Ancient Laws, Noten til dette Kildested.

[2]) Gesetze, S. 633.

i at antage, at denne Kilde sigter til Manddrab ved Trolddom; man skal efter hans Mening ikke ret vel kunne kalde et hemmeligt Drab *open* eller *æbere*. Han henpeger, til Forsvar for sin Forklaring, tillige paa den Omstændighed, at Bispen i visse Tilfælde skal dømme (c. 56), hvad der jo passer meget godt med Formodningen om at et ugudeligt Hexeri foreligger, og endelig skal der da falde Lys paa den forklarende Tilsætning til Benævnelsen *open morð*: „gif open morð weorðe þæt man sy âmyrdred". Imidlertid indrømmer Schmid, at Henrik c. 92 § 19, hvori Knud II. 56 er optaget, ikke lader nogen Tvivl tilbage om at der ved Mord forstaas et hemmeligt Drab.

Schmid har nu for det Første Uret i at *open* ikke skulde kunne passe som Adjectiv ved Mord, der er det hemmelige Drab; thi *open* gaar her ikke paa den Maade, hvorpaa Gjerningen er foretaget, men paa den Maade, hvorpaa Gjerningsmandens Forhold til den er bekjendt. Saaledes vil Ingen være i Tvivl om, at Tyveri er en hemmelig Tilvendelse af fremmed Gods; men derfor kan Tyveriet godt blive aabent og notorisk, fordi den Hemmeligholdelse, som Forbryderen tilsigtede, blev forhindret, f. Ex. ved at Tyven blev grebet paa fersk Gjerning. Derfor finde vi jo netop ogsaa i de angelsaksiske Love Betegnelsen *æbere þeof* (aabenbar Tyv).

Dernæst oplyser Loven bestemt om Begrebet „aabent Mord", idet den siger som Modsætning: „gif hit tihtle sy"; „men foreligger der kun Anklage" (Mistanke og Beskyldning), maa han forsvare sig, og lykkes det ikke, dømmer Bispen. Netop samme Modsætning findes jo i c. 53 ved Hor, naar det hedder, at det „open weorðe" i Modsætning til: „gif hit tihtle sy", og ligesaa flere andre Steder i det Foregaaende. Reglen er altsaa den, at naar Handlingen saa klart fremgaar af de foreliggende Data, at man ikke tillader den Beskyldte at

rense sig, naar f. Ex. Liget findes i hans Hus, da regnes det for bodløs Gjerning, og Morderen overgives til den Dræbtes Slægt, for at de kunne tage ham af Dage[1]).

Følgelig er der slet ingen Grund til her at tænke paa Død ved Trolddomskunster. Og naar først dette Argument for Schmids Opfattelse af morð falder bort, er der ikke i de øvrige Kilder nogen Grund til at lægge Sligt ind i dette Begreb. Naar det i Æthelstan II. 6 hedder „be þæm wicce-cræftum (Hexeri) and be liblâcum (Trolddom) and be morð-dædum, gif man þær âcweald (dræbt) wære“ osv., saa kan denne Sammenstilling ikke bevirke, at Mord alene skal forstaas begaaet ved Hexeri eller Trolddom, og de øvrige Kilder, som Schmid citerer, kunne ikke bevise det Mindste i saa Henseende, men føre langt snarere til den Forstaaelse, som her er fremsat, i det Mord sammenstilles med andre Manddrabsforbrydelser[2]).

Hermed maa vist denne Undersøgelse være endelig afsluttet og dens Resultat være slaaet fuldkomment fast. Angelsakserne skjelnede ikke mellem det aabenlyse Manddrab og Mord, som begaas i Løn og som Gjerningsmanden ikke vedgaar offentlig. De brugte ikke Ordet morð som Betegnelse for denne Forbrydelse, og de havde ikke egne Straffe derfor. Først da de Danske

---

[1]) Det Samme gjælder den noget udvidede Regel i Æthelred VI. 7: gif wiccan oððe wigleras, scîn-cræftigan oððe hôr-cwênan, morð-wyrhtan oððe mân-sworan etc. Ogsaa Wilda S. 712 drager Mord i disse Kilder hen imod Trolddom.

[2]) Edvard & Gudrum 11: gif wiccan oððe wigleras, mân-sworan oððe morð-wyrhtan etc. Æthelred V. 25: and egeslîce mân-swara and deôflîce dæda, on morð-weorcan and on man-slihtan, on stalan and on strûdungan etc. (det Samme i VI. 28), VI. 36: gif morð-wyrhtan oððe mân-sworan oððe æbære man-slagan etc. Knud II. 4 præm: gif wiccan oððe wigleras, morð-wyrhtan oððe hôr-cwênan etc.

faa Indflydelse, bliver morð Betegnelsen for det skjulte Manddrab, og der sættes særlig Straf for dette.

Murdrum findes senere som Navn paa et ganske særligt, criminelt Forhold. I Følge Edvard Bekjenderens Love c. 15, 16 opkom „murdrum" paa Kong Knuds Tid, efter Andre paa Vilhelm Bastards Tid. I Edvards Love hedder det, at Kong Knud, efter at han havde underlagt sig Landet og skaffet Fred til Veje, paa Anmodning af de engelske Stormænd sendte sine Krigsmænd hjem paa den Betingelse, at hine skulde staa inde for, at de danske Krigere, som bleve tilbage, lodes i Fred. Naar derfor Nogen af dem dræbtes og man ikke inden en Maaned kunde skaffe Gjerningsmanden til Veje, skulde der i Byen indsamles 46 Mark, og hvis Byen ikke kunde betale det, maatte Hundredet hjælpe til Udredelsen. Vilhelms Love (I. 22) paabyde, at naar Nogen dræber en Franskmand og Hundredet ikke i Løbet af 8 Dage skaffer Gjerningsmanden til Stede, dette skal bøde 46 Mark. Det er maaske rimeligst, at Murdrum først opkom paa Vilhelm Erobrerens Tid, hvilket ogsaa Dialogus de scaccario [1]), der omhandler denne Forbrydelse, udtrykkeligt siger. Det saaledes Hundredet paalagte Ansvar gav Anledning til Principet om *Englishry* eller den Regel, at enhver ukjendt Myrdet skulde saa længe anses for Franskmand — og Hundredet altsaa hæfte for ham — indtil hans engelske Herkomst var godtgjort. Denne Bestemmelse vedblev at gjælde henved 3 Aarhundreder efter Erobringen (indtil 1340, 14 Edvard III. st. I. c. 4) [2]).

I Angelsaksisk findes ikke nogen Ordform, der svarer til det danske *Drab;* Manddrab hedder *man-sliht*, *slæge*, *wæl*. Jeg skulde ikke have dvælet herved, om ikke et Sted i den angelsaksiske Krønike gav Anledning til

---

[1]) I. 10 (ed. Stubbs S. 201).

[2]) Schmid 633; Stubbs, Const. History I. 196, 549; II. 382.

nogle Bemærkninger. Ved 1137 læses (S. 382): de satte dem i Fængsler, hvori der vare Hugorme, Slanger og Padder og dræbte dem saaledes („and drapen heom swa“) . . . Mange Tusinde lode de dø Hungersdøden („mani þusen hi drapen mid hungær“). Her findes altsaa „drapen“ i Betydning „dræbte“, og Earle udtaler i den Anledning, at skjønt „drepe“ (et Hug) findes baade i Beowulf og hos Cædmon, skyldes Ordets Forekomst paa dette Sted aabenbart dansk Indflydelse. De Citater, som Grein og Leo (S. 106) anføre, kunne vise, at Ordet paa et tidligt Tidspunkt maa være gaaet over fra Dansk til de angelsaksiske Skjalde, men drepan betyder dér at tilføje Hug, ikke at dræbe.

§ 41.

Wergild.

Den Pengesum eller det Værdibeløb, som en Drabsmand skulde betale til den Dræbtes Slægt for at undgaa Hævn eller Fredløshed, kaldtes i Nordens Love Mandebod, men hos Angelsakserne og i andre tydske Lovgivninger Wergild. Jeg har i dette Arbejde benyttet den mere karakteristiske Benævnelse Wergild (Mands-Værd), hvad der ogsaa af den Grund bliver nødvendigt, at Mandebod hos Angelsakserne er Navnet paa en helt anden Afgift (jfr. i det Følgende § 44). Det kan dog bemærkes, at Benævnelsen Wergild findes i tvende svenske Kilder, nemlig i Gutalagen og Helsingelagen. Man kunde være fristet til her at betragte det som et laant eller adopteret Ord. I Gutalag bruges saaledes *vereldi* for Wergild, Mandebod. Men Gutalag er ikke ældre end Slutningen af det 13de Aarh. [1]), og skjønt

[1]) Schlyter, Sveriges Lagar VII. S. V—IX. Maurer, de nordgermaniske Retskilders Historie 169.

den i mange Henseender har en ejendommelig Karakter, som vidner om høj Ælde, bør man dog ogsaa huske paa, at det Øland, for hvilket den gjaldt, var stærkt besøgt af Tydske, der havde bosat sig her i stort Antal og allerede tidligt fik betydelig Indflydelse paa Øen. Herimod kan der imidlertid atter indvendes, at den tydske Text netop ikke bruger Wergild i sin Gjengivelse af disse Steder, men derimod *busse*. Hverken Schlyter eller Nordström tænke derfor paa en saadan Hidledelse fra Tydsk.

Det andet Sted, hvor Ordet findes, er Helsingelagens Manhæliæs Balk XXVIII (S. 59), hvor den Del af Mandeboden, som tilfalder Kongen, hedder *wærold* (maalseiande 7 marker wæghnær, konunger wærold 4 marker). Ordet forekommer saaledes her i en særegen Betydning, og da Lovstedet i anden Henseende er noget uforstaaeligt, kunde man være i Tvivl om dets Vægt som Bevis for, at „Wergild" ogsaa havde været benyttet i Norden. Imidlertid tror jeg ikke, at de her anførte Betragtninger kunne være afgjørende for at betragte Wærold som Laan fra andre Nationer. *Verr* forekommer nemlig i Norsk-Islandsk i Betydningen mandlig Ægtefælle, og dets Flertal *verar* bruges i Poesien om Mænd. Wergild kunde derfor meget vel være et ældgammelt, fællesnordisk Ord, der var gaaet af Brug.

Wergild er en Bøde, der udredes til den Dræbtes Frænder som Erstatning for det lidte Tab og den tilføjede Fornærmelse, og det træder i Stedet for Straffen, som ellers vilde være Fredløshed. Den medførte for Frændernes Vedkommende en Frasigelse af Blodhævnen og vedkom derfor paa den anden Side ogsaa Drabsmandens Slægt, der var truet af hines Hævn og som maatte deltage i Udredelsen af Boden. Den var den Enkeltes Liv vurderet i Penge og kom som saadan til at have en Betydning i mange Henseender. Wergilden

tjente saaledes som Udgangspunkt for Vurderingen af de enkelte Legemsdele, saa at til Ex. Tab af et Øje maatte erstattes med halv Wergild, Tabet af begge Øjne med fuld Wergild. Da det enkelte Menneske vurderedes forskjelligt efter sin forskjellige Stand, tjente Størrelsen af Wergilden ligefrem til at betegne Standen, f. Ex. hos Angelsakserne, hvor man talte om Tolvhundredmand, Tohundredmand osv., og paa mange andre Maader anvendtes Wergild, til Ex. ved frivillig vedtaget Bøde for Kontraktsbrud og i det Hele som et Værdibeløb, som det ved Retshandler mellem Mand og Mand laa nær at benytte som Regneenhed.

I de fleste Landes Love fra Middelalderen findes optegnet en bestemt Størrelse af Wergild. Man maa vist opgive at finde en fælles-germansk Regel om Størrelsen af den ordinære Wergild for den almindelige frie Mand. Penge og Værdier ere stegne og sunkne altfor meget og Folkene ere gaaede for længe paa deres egne Veje til at en Lighed kan have bevaret sig endnu paa Tidspunkter, der ligge saa fjærnt fra det gamle Fællesstade som det, der fremgaar af de ældste bevarede Love for de forskjellige Lande.

Men mon det dog ikke er muligt at faa Kundskab om Størrelsen af den almindelige Wergild hos den skandinaviske Stamme, hos de gamle Nordboere i den ældste Tid? Efter den nøje Forbindelse, der i øvrigt var mellem Folkene, kan der ikke være Tvivl om, at de have havt en fælles Værdiansættelse for en Mand endog i det Tidsrum, til hvilket vore historiske Kilder naa op. Vi ville begynde med at undersøge, om ikke Lovene, der rigtignok skrive sig fra en noget nyere Tid, skulde indeholde Rester af den gamle Bestemmelse af Wergild.

Vi begynde da med Sverrigs Love. I Svearnes Love

opstilles som Regel, at **Mandebod** er 40 **Mark Sølv.** Saaledes hedder det i:

Södermanlagen, Manhælghis balk c. 23 (S. 152): dræpær man annæn . . . will han [malsæghande] bötær taka, þa agher han hawa 8 örtugha ok 13 marker swa oc kununger oc hundare; þæsse bot heter sporgiælð (altsaa tilsammen 40 Mark);

Vestmannalagen, Manhælghis Balk I. c. 3 (S. 17): warþir man dræpin utan ezöris brut, liggi i fyritighi markum . þa gangin i þræskipti, taki æn lut kunungir, annan malsæghandi, þriþia alli men;

Bjarköretten c. 12 § 2: Drab, som sker paa Torvet før Middag, skal bødes med 80 Mark, efter Middag med 40 Mark;

Uplandslagen, Manhælghis Balk IX. § 2 lyder noget tvetydigt: will ærfwingi wiþ botum takæ, þa a han fiurætighi markær fore lot sin hawæ, kunungær þrættan markær ok attæ örtoghær, swa oc hundæri. Swa a þæssi bot ut bötes, æn swa til ær, ok þe bot a sporgiæld hetæ. Uagtet det Tvivlsomme i disse Udtryk, ere Schlyter og Nordström enige om, at det er de 40 Mark, der skulle deles, jfr. X. § 3: all sporgiæld ok dulghæ drap skulu þræskiptæs[1]. Navnet paa denne Bøde paa 40 Mark var Sporgjæld (modsat Mordgjæld).

Hvad Götalovene angaar, da udtaler Vestgötalag[2], at Mandebod er 39 Mark Sølv, nemlig:

9	Mark	Arvebod,		
12	„	Ættebod	hvoraf	6 Mark til Arvingerne,
				6 „ til Ætten,
9	„	til Kongen,		
9	„	til alle Mænd (ɔ: Herredet),		
39	Mark.			

[1]) Nordström II. 241. Schlyters Glossar til Uplandslagen, sporgæld.
[2]) Vestgötalag I. Mandr. B. I. § 4, 5. II. Dræparę B. c. 5, 6, 10.

Hertil maa imidlertid føjes, at det hedder[1]): „warþer innan konongs rikis man ðræpin ok eig Wæsgösker. böte firi atta örtugher ok þrættan marker ok eig ættærbot“. Det lader sig let forklare, at Ættebod i dette Tilfælde ikke skulde gives, i det der jo indenfor Lovens territoriale Omraade ikke fandtes nogen Slægtning, som stod under dens Beskyttelse. Men den anførte Bøde har en besynderlig Størrelse, og 13 Mark 8 Ørtug er en Trediedel af 40 Mark. En Bøde paa 40 Mark findes jo imidlertid ikke ellers i Loven som Mandebod, derimod 39 Mark. Fremdeles maa Mandeboden paa 39 Mark vække Opmærksomhed, baade fordi det er en ujævn Sum og fordi Delingen af dette Beløb er saa ualmindelig. Det ligger nær at antage, at 40 Mark er den oprindelige Bod, og at man har ladet den Brøkdel af en Mark falde bort, som vilde tilfalde de enkelte, i forskjelligt Delingsforhold Berettigede.

I Østgötalag findes de mest oldtidsagtige Regler, i det endnu i Følge denne Lov i det Tilfælde, at man dræbte en Landsmand, Boet skulde skiftes og Drabsmandens Lod i dette deles mellem Kongen, Herredet og Sagsøgeren, hvorhos Drabsmanden udsattes for den Dræbtes Hævnere. En Mandebod, og da paa 40 Mark, nævnes kun, naar Kvinde havde begaaet Drab, eller naar Udlænding, eller en omvandrende Tigger, eller den Mand „sum löstær ær mæþ fæ ok frænda eþe“ (løskjøbt af Trældom) blev dræbt[2]). Fremdeles nævner Drapa Balk c. 13 § 2: „nu dræpær þræll frælsan man, þær takær þæs manzs arue þriþiung af 40 markum, þær liggær niþri karls sak ok kunungx.“ Altsaa ogsaa her

[1]) II. Dræpare B. c. 10.
[2]) Drapa Balk c. 9, 10, S. 55—56.

forudsættes en Bod paa 40 Mark, og at den ordentligvis deles mellem Sagsøgeren, Herredet og Kongen [1]).

Nogle Love give en lidt afvigende Regel. Helsingelagen (Manhæliæsbalk c. 38) omtrent fra Tiden 1320—1347 indeholder: wil han wiþ botum taka, þa skal han hafwa 7 marker wæghnær æller swa mykyt þe giældæ, konunger wærold 4 marker, hald bani ok raaþbani hwar þeræ giældi 15 marker æller dyli mæþ 14 mannæ eþe." Det første Tal skal dog vist læses som XI i Stedet for VII, saa at Boden i Alt bliver 15 Mark, hvilken er den samme som den, de Meddelagtige give; det vilde vel heller ikke være rimeligt, at disse skulde give mere end Gjerningsmanden. — Gotlandslagen, fra Slutningen af det 13de Aarh., sætter endelig Boden til 3 Mark Guld (= 24 Mark Sølv) for Drab af gotlandsk Mand, men kun til 10 Mark Sølv for Drab af Andre [2]).

Af disse Oplysninger er man vist altsaa berettiget til at slutte, at den almindelige Mandebod i Sverrig var paa en enkelt Undtagelse nær 40 Mark og at den deltes i tre Dele ligelig mellem Herredet, Kongen og den Dræbtes Arvinger.

For Islands og Norges Vedkommende maa jeg give Afkald paa at drage nogen Slutning. Fra Island have vi næsten ingen Regler herom [3]), og i Norge er Værdiberegningen meget kombineret, i det man talte efter Penges Antal og efter deres Vægt, fremdeles efter Vadmelstykker, som atter beregnedes paa to Maader, og endelig efter Køer. En anden Omstændighed, som her lægger Hindringer i Vejen, er den, at man da endnu i Norge kjendte Standsklasser med ulige Wergild

[1]) Endelig omtales i Eþzöre Balk c. 29 en Bod paa 40 Mark, som den for Drab Sigtede i et vist Tilfælde skal betale.

[2]) Gotlandslag I. 15 pr. S. 31.

[3]) Wilda, Strafrecht 399.

og at man ikke véd, med hvilken Stands Wergild man skal sammenligne det Mandebods-Beløb, som kjendes fra Sverrig. Imidlertid bevæge vi os mellem de samme Talbeløb som i Sverrig. I Følge Keysers Beregning har den hele Ættebod for en Hølds Drab udgjort 48 Mark, 10 Alen Vadmel regnet paa Øren, eller 40 Mark 12 Alens Øre eller 40 Mark sølvregnet [1]). — Fredløshedsboden var i den ældre Tid 40 Mark Lovøre (6 Alen paa Øren), men under Hakon Hakonssøn forandredes det til 13 Mark 8 Øre i gangbar norsk Mønt [2]).

Det kunde synes, at vi i Danmark traf andre Regler. I Sjælland var Mandeboden 15 Mark Sølv eller 45 Mark Penge [3]), og det samme Beløb træffes i Skaane [4]). Sammenlignet med den svenske Mandebod paa 40 Mark Sølv kunde dette Beløb forekomme noget lille, men det maa huskes, at der til Mandeboden i Sjælland yderligere skal lægges 18 Mark Penge i forskjellige Bøder til Kongen (se Eriks Sj. Lov III. 46) og at der i Sverrig kun tilfaldt Slægten en Trediedel af Mandebod, medens den i Danmark fik det Hele. For øvrigt dukker Bøden paa 40 Mark op ved Siden af, i det Forordningen af 1284 siger: Laland oc Falstær oc Møøn sculæ hauæ then samæ logh, thær Sialandzfaræ hauæ for utæn thæt at hwa sum dræpær man i Laland han bøtæ manbøtær oc thær til kunung 40 mark [5]).

I den skaanske Bylov c. 43 (46) er Mandeboden ansat til 30 Mark og Overboden til 32 Mark, naar Manden var „ukærdher af dagum thagen“. Imidlertid giver en anden Optegnelse for Skaane en anden Regel, nemlig at en Mands Bod er 30 gode Mark, „iwer bøther

[1]) Keyser, Efterladte Skrifter, II. 303. Jfr. Brandt, Retshistorie 87.
[2]) Keyser, l. c. I. 372—373.
[3]) Eriks Sj. Lov. III. 10 (II. 37).
[4]) And. Sunesøn V. 1.
[5]) Geheimearchivets Aarsberetninger V. 22.

er sex marck oc tywghe oc 16 ørtugh; swa ær oc friithkøpp" [1]. Wilda gjengiver dette ved at Overbod er 6 Mark og 26 Ørtuger, men det er urigtigt oversat. Man kan jo dog ikke ret vel nævne et Beløb paa 26 Ørtug, hvad der er lig med 1 Mark 2 Ørtug, ved Siden af 6 Mark, uden at man maa addere disse Beløb, hvorimod man meget vel kan nævne 16 Ørtug, som er en Brøk af en Mark, ved Siden af 26 Mark. Endelig er 26 Mark 16 Ørtug et forklarligt og rimeligt Beløb, eftersom det er ²/₃ af 40 Mark eller det Dobbelte af 13 Mark 8 Ørtug, hvilken Bøde vi have truffet saa ofte baade i Norge og Sverrig.

Paa Jydske Lovs Omraade staar det fast baade efter Landsloven og efter Kjøbstadslovene, at Mandeboden er „thrinnæ attan mark pænning" (54 Mark) [2], hvortil saa kommer Gørsum, der i Jydske Lov er overladt Kontraktsfriheden, men i Slesvigs ældste Stadsret og i Flensborg Stadsret er 1 Mark Guld [3].

Men ogsaa paa Jydske Lovs Omraade forekommer dog 40 Mark Boden, i det nemlig i Følge Flensborg Stadsret c. 66, 67 ved Manddrab skal bødes til Landsherren 40 Mark, til Byen 40 Mark og til den Dødes Frænder trende atten Mark og 1 Mark Guld. I Haderslev Stadsret c. 17 findes samme Regel for udenbys Mand, naar han begaar Drab i By [4], medens Bymanden slap med at betale 12 Mark til Ombudsmanden.

---

[1]) Se Schlyter S. 231 (Skaanske Lov I. Add. F. 1).

[2]) Jydske Lov III. 21.

[3]) Jydske L. II. 9: thrinnæ attan mark pænning æth full wirning for swo mannugh pænningh. III. 21: thrinnæ attan mark pænning. Slesv. Stret. c. 3: thrinnæ attan marc cum marca auri quæ Gørsum Danice dicitur emendabit. Flensborg St. c. 66 siger endog: ien mark gulz thær hietær gærsum swo sum i all Danmark riki ær woon.

[4]) I saadanne Tilfælde synes med andre Ord af de gamle 40 Mark Sølv = 120 ¥ Penge, der deltes mellem Konge, By og

Hvor megen Uregelmæssighed der end findes i de anførte Summer, hvor mange Bibeløb der end ere komne til i Tidens Løb, og hvor mange Forhøjelser og Omsætninger de forandrede Pengeforhold ligesom og de forandrede Bestemmelser om mellem hvilke Personer (offentlige og private) Mandeboden skulde deles, have medført — synes man dog bag ved disse Regler at kunne læse som Udgangspunkt en Mandebod paa 40 Mark. Hvis man vil sige, at jeg herved har holdt strængere fast ved *Tallet* end ved den *Værdi*, det repræsenterer, og at jeg har overset Forskjellen mellem Metal og udmøntede Penge, da kan hertil svares, at *netop i saadanne Tilfælde havde Tallet i Oldtiden en mærkelig Urokkelighed*, at man nødigt forlod en fra gamle Dage fastslaaet Værdi for Mand, og at man, naar Forholdene nødte til en Forhøjelse, helst lod dette ske ved Tilføjelse af nye Bibeløb. Hvorledes i det Hele et Tal kan blive staaende, skjønt Værdien er bleven en helt anden, derpaa har man et godt Exempel deri, at Tremarksbøden, som kjendes overalt i Norden, i Tidens Løb i Danmark var bleven reduceret til 3 Mark Penge, skjønt den fra gammel Tid og endnu i de andre Lande var 3 Mark Sølv [1]).

Dette Resultat bekræftes yderligere ved en gammel Efterretning fra Danmark om Wergilds Størrelse. I Følge Saxo gav nemlig Kong Knud i Bøde for det Manddrab, han begik, 360 Mark (9 Gange 40 Mark) og i Gørsum 9 Mark Guld, og samme Historiker siger udtrykkeligt, at den sædvanlige Mandebod var 40 ꝟ; som vi have set var 1 ꝟ Guld ogsaa den sædvanlige Gør-

---

den Dræbtes Slægt, en Trediedel endnu bødet til Kongen (40 ꝟ Penge), en Trediedel til Byen (40 ꝟ Penge), medens den Slægten tilkommende Trediedel var blevet forhøjet.

[1]) Jfr. Wilda, Strafrecht 345.

sum. Dernæst befalede Kongen, at en lignende Straf skulde for Fremtiden overgaa dem, som vare skyldige i lignende Forbrydelse. Af hele Boden skulde en Trediedel tilkomme Kongen, en Trediedel Ætten og lige saa meget Huskarlene eller Vederlaget[1]).

Heraf synes fremgaa, at Wergild da var 40 Mark og at den skulde deles i tre Dele, netop som vi saa den delt flere Steder i Sverrig. Da der paa Knud den Stores Tid næppe har været Forskjel mellem Mark Sølv og Mark Penge, er det ligegyldigt, om hans latinske Udtryk skulle forstaas paa den ene eller den anden Maade; sædvanligst fortolkes dette som Mark Penge, men rettest er dog maaske Mark Sølv[2]).

Vi kræve endelig Oplysning af de Nordboer, som have bosat sig i Rusland. I den gamle russiske Pravda c. 12 læses, at man for Manddrab, naar Ingen findes, som kan hævne, — thi de nærmest Beslægtede ere berettigede til at hævne sig (c. 1) — skal bøde 40 Grivner uden Hensyn til den Dræbtes Herkomst[3]). Altsaa findes ogsaa her det samme Tal, ja man kan maaske sige det samme Beløb, eftersom en Grivna er en Vægt paa et halvt Pund eller saa mange Maarskind, at deres Værdi

---

1) Saxo 534: Cumque alias homicidiorum crimen quadragenis nummi talentis expiari soleret, ipse sibi trecenta ac sexaginta mulctæ nomine numeranda descripsit. Huic summæ novem talenta auri doni nomine adjecit, eandemque mulctæ speciem consimilis culpæ reis lege perenniter irrogavit. Totius vero pecuniæ partem regi primam, alteram militibus, tertiam interfecto sanguine conjunctis adjudicavit.

2) I Noten til Saxo og i Gamle Danske Love II. S. XXXI gjør Rosenvinge opmærksom paa, at Saxo ved Udtrykket „40 nummi talentis“ netop maa have tænkt paa Provinslovenes Betegnelse 40 Mark Penge. Hertil kan bemærkes, at det følgende „9 talenta auri“ synes vise hen paa en Vægtenhed og dernæst, at det i og for sig er ligegyldigt, om man paa den Tid sagde Sølv eller Penge.

3) Ewers, das älteste Recht der Russen S. 264—265, 275.

beløber sig til et halvt Pund Sølv[1]). Herved vilde altsaa ogsaa hos Nordboerne i Rusland Wergild være 40 Mark (Halvpund)[2]).

Hermed slutte vi denne Række af Oplysninger om Wergilds Størrelse hos Nordboerne paa Vikingetiden. Det vil af dem fremgaa, at Wergild i Danelag ogsaa maa have været 40 Mark Sølv, tilmed da denne Wergild fandtes blandt Kong Knuds Huskarle. Vi have ovenfor i § 19 (S. 114—115) meddelt de Oplysninger om Wergild hos de Danske, som findes i de engelske Love. En Dansk vurderedes til 8 halve Mark ren Guld, og Guld har vist havt den 10- til 12dobbelte Værdi af Sølv, hvorved Wergild altsaa bliver 40 til 48 Mark Sølv. I Følge Norðleôda-laga er Thegns Wergild 1500 merciske Skilling eller 50 Mark (25 Pund). Man kan saaledes formode, at disse Kilder ville angive det samme Beløb, som kjendes fra Norden, men i øvrigt trænge Angelsaksernes Vægt- og Værdiforhold endnu i saa mange Punkter til nøjere at oplyses, at man ikke kan forfølge Spørgsmaalet om dette Beløbs Lighed med de nordiske 40 Mark videre. —

Wergild eller Mandebod tilkom i England som i andre Lande den Dræbtes Slægt og skulde fordeles mellem dens Medlemmer efter bestemte Regler. De angelsaksiske Kilder ere imidlertid temmelig tavse om dette Punkt, og en Sammenligning med de nordiske Love har derfor sin Vanskelighed.

Det eneste, man faar at vide, er dette, at en særlig Del af Wergild hedder *healsfang*, om hvilken det fastsættes i Anh. VII. c. 1 § 5: ne gebyreð nânum mæge

---

1) Ewers, 271.

2) Rosenvinge, Retshistorie 307 har alt lagt Mærke til Overensstemmelsen med de nordiske Love. Jfr. ogsaa Bemærkningen hos Wilda S. 180.

þæt feoh bute þâm þe sy binnan cneôwe ɔ: dette Beløb tilkommer ikkun de Frænder, som ere beslægtede inden Knæet, hvorved forstaas Børn og Søskende [1]). Der staar fremdeles i Codex Colbert. i en Variant til Knud II. 37: solvat regi vel terræ domino decem solidos quod Dani vocant *halsfang*, men det findes ikke i Norden og ikke i de danske Love fra England, saa at Opgivelsen næppe kan være rigtig. Men healsfang er i England en gammel Betegnelse for et Bødebeløb i Almindelighed (saaledes netop i Knud II. 37) og særlig for den Del af Wergild, som strax skulde udredes og gives til den nærmeste Slægt [2]).

Naar der ikke fandtes Slægtninge efter en Dræbt, kunde dennes Herre eller hans Fælle optræde som Kræver af Wergild, hvorom det hedder i de forskjellige Redaktioner af Edvard Bekjenderens Love:

c. 15 § 7 S. 499: si parentes non haberet, dominus ejus aut *felagus*, si haberet, scilicet fide ligatus cum eo.

c. 32 § 11 S. 510 (og saaledes omtrent ogsaa c. 14 § 7 S. 499): quod si qui eorum hæredes vel parentes non habuerint, dominus suus illa recipiet: et si dominum non haberent, *felagus* suus (i. e. fide cum eo ligatus) si haberet, illa reciperet.

Schmid forklarer i sit Glossar *felagus* ved det engelske *fellow*. Det er rigtigt, men *felagus* er ligefrem et fra Norden laant Ord. Det findes ikke i nogen angelsaksisk Kilde [3]); den Forklaring, som flere ældre

---

[1]) Amira, Erbenfolge u. Verwandtschafts-Gliederung 82.

[2]) Her kan mærkes en Bestemmelse, som er noget dunkel og i hvert Fald afviger fra de andre Love, nemlig Vilhelm I. c. 9: de la were primereinement rendrad l'om del hamsochne a la vedue e as orfenins 10 sol., e le surplus les parenz e les orfenins partent entre eus.

[3]) Felag findes ikke hos Grein, Bosworth.

Forfattere[1]) have opstillet, at det er sammensat af *fe*, Gods, og *lag*, ligatus, har sprogligt Intet at støtte sig til. Vigfusson har derfor fuldkommen Ret til at hævde Ordets nordiske Oprindelse[2]). *Félagi* var vist udbredt over hele Norden[3]), jfr. for Danmarks Vedkommende Indskriften paa Slesvigstenen[4]): eftír Erik filaga sin, og paa Aarhusstenen: eftir Ful felaga sin[5]), og fremdeles for Sverrigs Vedkommende Stenen i Abrahamstorp i Vestergötland: iftir Thiuth filuka sia[6]) og Söderbystenen i Upland: kaþ niþiksuerk, seik felka sin[7]) (gjorde Nidingsværk, sveg sin Kammerat).

Reglen om Felags Ret til at tage Wergild har i øvrigt ikke nogen Parallel i de angelsaksiske Love, medens det ligger saa nær at tænke paa nordisk Fostbroderskab og Handelsfællesskab[8]), jfr. de mange Exempler paa, hvorledes Felag rejser Runestenen over sin dræbte Kammerat. Grágás indeholder desuden en fuldkommen parallel Regel:

Vígslóði c. 97 (Finsen I. 172): ef maðr verðr vegin at scipe er engi a frænda her a lanði oc a felage hans söc. Sa er felagi at lagom er en okerscare þeirra legr allt sitt fe til lags.

---

[1]) Se allerede Kilden selv ovenfor, fremdeles Spelman, Ducange.

[2]) Vigfusson: this word (félag) and the following (félagi) are of Scand. origin, and found neither in early Anglo-Saxon nor South-Teut. dialects; the Germans use Genosse and Genossenschaft. Koch (Histor. Grammatik III. 143) er opmærksom herpaa, men fører vist ikke Ordet tilstrækkelig langt tilbage.

[3]) Stephens' word-list i Runic Monuments 994.

[4]) Normannerne III. 247. Thorsen, Runemindesmærker I. 153.

[5]) Antiqu. Tidsskr. 1852—54 S. 390.

[6]) Stephens, Runic Monuments 738, Liljegren 1385.

[7]) Stephens l. c. 705, Liljegren 208.

[8]) Waitz, Verfassungsgeschichte, 3te Aufl. I. 465 tænker paa en Gildebroder og støtter sig til den uheldige Textforklaring: fide ligatus.

Arfa-þáttr c. 120 (S. 228): ef sa maðr andaz er eng a frænda her a lande oc andaz at scipe, þa scal felage hans taca þat fe eptir hann. —

Nogle Lovkilder oplyse nærmere om hvorledes Forhandlingerne om Wergilds Udredelse skulle gaa for sig, og om Maaden, hvorpaa den skal udredes. Saaledes staar der i Edmunds Lov II. 7:

Witan scylon fæhðe settan; ærest, æfter folcrihte, slaga sceal his forspecan on hand syllan, and se forspeca magum, þæt se slaga wille bêtan wið mægðe; þonne syððan gebyreð, þæt man sylle þæs slagan forspecan on hand, þæt se slaga môte mid griðe nyr and sylf wæres weddian. Þonne he þæs beweddod hæbbe, þonne finde he þærtô wære-borh; þonne þæt gedôn sy, þonne ræere man cyninges munde; of þâm dæge on 21 niht gilde man healsfang; þæs on 21 niht man-bôte; þæs on 21 niht þæs weres þæt frumgyld.

Først hedder det, at „witan“, gode og ansete Mænd, skulde forlige Fejden. Det vil være bekjendt fra andre Lande, at Drabsmanden paa ingen Maade turde komme den Dødes Arving for Øje; han maatte tage sig en Fortaler, der kunde indlede de Forhandlinger med Slægten, som gik ud paa *„fæhðe settan“*. Ordet *settan* er ikke angelsaksisk, saaledes som det er blevet paavist ovenfor i § 29. „Sætte“ bruges i Norden netop om dette Vennernes Foretagende, se Grágás, Baugatal c. 114 S. 204: en nu ero vinir þeirra við comnir oc vilia þa sætta, Skaanske Lov V. 29: meth thy at kynni mæn oc bæggiæ thera uini giorthæ them sua satta.

Den første Akt, som maa finde Sted, er da den, at Drabsmanden skal love sin Fortaler og denne derpaa den Dræbtes Slægtninge, at Bod vil blive udredet. Det paahviler derpaa disse Slægtninge ved Haandslag at give Mellemmanden Tilsagn om, at Drabsmanden nu kan nærme sig i Fred og tinge om Wergild. Her

bruges Ordet Grið, som er Nordboernes egentlige Benævnelse for Lejde, og den hele Regel kunde gjærne være taget af nordiske Love. Grágás indeholder saaledes Formularer for Gridhamaal og for Trygdhamaal, hvilket er den sidste endelige Tilsikring af Freden[1]).

Naar Parterne nu ere blevne enige om Wergilds Størrelse, skal Drabsmanden finde *wærborh*. Hvad derved forstaas, oplyses af Anhang VII (be wergilde), som slutter sig fuldkommen parallelt til Reglen i Edmunds Lov, men først tager fat paa et senere Stadium af denne Forligsakt. Naar Lovstykket ikke omtaler de tidligere Stadier, er det ikke fordi det ikke kjender dem, men fordi det begynder med at Manddraberen alt har faaet sluttet Forlig om at Wergild skal udredes: „siððan se slaga weres beweddod hæbbe, finde þærtô wærborh", hvilket svarer til Edmunds „þonne he þæs beweddod hæbbe, þonne finde he þærtô wære-borh". Hvad wærborh er, angives nu nærmere med et Exempel saaledes, at for en Tolthyndemands Wergild skulle 12 Mænd være Cautionister, 8 af fædrene, 4 af mødrene Slægt (Anh. VII. 3).

I Edmunds Lov hedder det end videre, at man efter dette „rære cyninges munde", skal fastslaa Kongens Fred. I den anden Kilde lyder det bestemtere: at Alle af begge Ætter med fælles Haand skulle paa et Vaaben tilsværge Mellemmanden, at Kongens Fred skal bestaa. Denne Akt har sin Parallel i det nordiske Trygðamál, eller Forsikringen om, at fra nu af Hævn og Fejde skal ophøre, jfr. Skaanske Lov I. 96 (V. 15): e til böt warþær oc trygd warþær takin, I. 84 (V. 1): þaghær bötær æræ i hændær saldæ, þa taki þe tryghd. Vore Provinslove afvige deri fra den engelske Lov, at Eden ikke skal aflægges paa et Vaaben, men paa

---

[1]) Grágás c. 114: griðamál; c. 115: rygðamál.

Bog[1]) — i øvrigt vidner denne Vaabened netop om Reglens nordiske Herkomst, jfr. foran § 33 — og dernæst deri, at Eden her først aflægges efter at Bøden eller en Del af den er betalt, medens den første Part af den angelsaksiske Bod erlægges 21 Dage efter Eden. Dette staar maaske atter i Forbindelse med, at Wergild i England udrededes i Løbet af langt kortere Tid end i Danmark, hvor der medgik et helt Aar. I de to engelske Kilder nævnes ikke Lighedseden, men at den ikke var ukjendt i England, vil strax blive omtalt (se § 43 om Saar). I Danmark omtales ikke Fælleseden fra begge Parters Side, i det den har opløst sig i Jævneded, som aflægges først af Drabsmanden og hans Æt, og dernæst i Trygded, som sværges af den Dræbtes Slægtninge.

I begge de engelske Kilder bestemmes derpaa, at man 21 Dage efter Edens Aflæggelse skal erlægge Halsfang (den første Part af Mandeboden til den Dræbtes nærmeste Frænder), 21 Dage derpaa Manbot, 21 Dage senere Fihtwite (denne Bøde nævnes dog ikke hos Edmund, jfr. nedenfor § 44), 21 Dage derpaa Frumgyld, den første Part af Resten af Mandeboden, og derpaa efter nærmere Overenskomst det Manglende. —

Man kan ikke hævde, at denne Række Regler om Wergilds Udredelsesmaade ikke ere angelsaksiske; thi dertil mangler os fra engelsk Side alle Hjælpemidler, men vi kunne fastslaa, at R e g l e r n e i h ø j G r a d l i g n e d e n o r d i s k e L o v e o g a t m a n g e e n k e l t e U d t r y k e r e l a a n t e f r a N o r d e n.

---

[1]) And. Sun. V. 4 (her dog Jævneded, ikke Trygded): non sacris reliquiis sed sacro coram posito tacto libro jurant. Skaanske Lov V. 29: ok æi skulu þe suæriæ at hælæghdome utæn at bok.

§ 42.

Gørsum.

I flere danske Love omtales foruden Mandeboden af den en Gang for alle bestemte Størrelse en Afgift, som hed Gørsum. Dens Øjemed var at give Parterne, Drabsmanden med hans Slægt og den Dræbtes Slægt, Lejlighed til paa en mere frivillig Maade at udjævne det Brud, der var sket, end ved netop at betale den af Loven bestemte Bod, og tillige Lejlighed til at kunne afpasse den Sum, der skulde betales, efter de mere eller mindre kvalificerende Egenskaber, som Drabet havde. Navnlig maatte saadant være ønskeligt, efter at der var fastsat samme Mandebod for alle Stænder [1]). Der gaves herved tillige Drabsmanden Lejlighed til at vise Modparten Ære eller til at godtgjøre sin Forsonlighed [2]), og vi finde denne Afgift senere betegnet Høviskhed, Fejring. Ogsaa paa dette Punkt maatte imidlertid en bestemt Praxis om Summens Størrelse kunne uddanne sig, og der kunde saa være Grund for Lovgiveren til at sætte et Maximum.

Ordet Gørsum findes i Lovkilderne fra jydsk Omraade som Navn paa denne Bod (Jydske Lov II. 26, III. 21, Slesvig gl. Stret. c. 3, Flensborg gl. lat. Stret. c. 3), hvilken ikke forekommer i Øst-Danmark; dog nævnes i Skaanske Stadsret en Overbod. I Erik Sj. L. III. 62 betegnes i øvrigt Fisken Stør, der tilkommer Kongen, som *gørsums fisk* (kostelig Fisk). *Gørsum* findes nemlig i det gamle danske Sprog om kostbare Ting, Smykker, Juveler [3]), og paa samme Maade i Sverrig og i Norge-

---

[1]) Kofod Ancher, Juridiske Skrifter I. 424.

[2]) Saaledes opfatter Wilda det (S. 406). Jfr. Vederlagsret S. 18: „adjecto, in dedecoris sui augmentum pondere duarum auri marcarum, quod nostro solet idiomate Görsum nuncupari.“ Saxo 534: „novem talenta auri doni nomine adjecit.“

[3]) Molbech, Glossar.

Island[1]), hvor det dog ikke bruges om denne Overbod. Vi lære heraf, at hin Hædersgave vist oprindeligt eller ofte har bestaaet i Juveler, kostbare Klæder osv.; i flere af de ældste Kilder, som Vederlagsretten og de slesvigske Stadsretter, siges den udredet i Guld.

Vikingernes velbekjendte Begjærlighed efter at faa fat i Gørsums Ting i fremmede Lande maatte naturligvis let bringe Angelsakserne til at lære dette nordiske Ord at kjende, og det slog saa fast Rod derovre, at det havde den Skæbne indtil vor Tid at anses for nationalt og indfødt. Den første Gang det forefindes, er, saa vidt jeg kan se, i den angelsaksiske Krønike 1047 (S. 309) om at man, da Ærkebisk Ulf ikke havde opfyldt sine Embedspligter saa godt, som han skulde, nær havde brudt hans Stav, om han ikke havde givet „þe mare gersuman". Fremdeles 1052: on anum scipe mid swa miclum gærsuman etc. (S. 314); 1075: geafon him myccla geofa and manega gærsama etc. (S. 346); 1070: hi namen þære swa mycele gold and seolfre and swa manega gersumas on sceat and on scrud and on bokes etc. (S. 345). Paa Kong Edvards Tid hedder det ogsaa om Godwin, som har forpagtet en Jord af Abbeden i Ramesey, at han foruden Gjæsteri: „respectum, quod Gersume dicunt, tanti viri honori conveniens dedit" [2]). Ligesom her det hædrende ved denne Afgift kommer frem, saaledes ses af det første Citat, at det ogsaa var anvendt som Betegnelse for en til Bøde givet kostbar Gave, i hvilken Betydning vi finde det ofte i det senere anglonormanniske og engelske juridiske Sprog[3]). Men Ordet gaar

---

[1]) Schlyter. Glossar: gærsemi; Vigfusson: görsemi.

[2]) Histor. Rames c. CXVIII.

[3]) Magn. Rot. Henr. Primi S. 5. Coruesarii de Oxeneford redd. comp. de 5 uncis auri de Gersoma pro Gilda sua rehabenda. Ducange s. v. childwite: gersumam capere de nativa vestra impraegnata. Annales Monastici (A. de Dunstapla 1228) III.

ogsaa over til Betydninger, hvori det ikke findes i Norden, nemlig en Afgift i Almindelighed [1]).

At Gørsum er et nordisk, i England indvandret Ord, har Vigfusson været dristig nok til at udtale. Heri har han fuldkommen Ret, man vil ikke finde det i nogen ældre angelsaksisk Kilde [2]), og det forekommer i det Hele slet ikke før det 11te Aarh. Det er dernæst ikke muligt etymologisk at bringe det i Forbindelse med noget angelsaksisk Ord [3]), medens derimod som nordisk Ord dets første Bestanddel kan være det nordiske *gör*, helt, fuldkomment, den sidste kan udledes af *sama*, hvad der passer sig, tager sig ud [4]).

Jydske Lov bestemmer ikke Størrelsen af Gørsum ved Manddrab. I Modsætning til Mandebodens bestemte Sum „thrinnæ 18 marc pænning", siges halvt skjæmtende om gørsum: „aughæ waldær e mest gørsum" (Jydske Lov III. 21); Frygten driver Gørsum i Vejret De slesvigske Stadsretter sætte den imidlertid til 1 Mark Guld (jfr. foran S. 292), og denne Størrelse synes Gørsumen ogsaa at maatte have havt paa Knud den Stores Tid, eftersom han i det bekjendte Tilfælde, da han betalte 9 dobbelt Mandebod, gav 9 ℔ Guld i Overbod, hvoraf vel tør sluttes, at den sædvanlige Gørsum var 1 ℔ Guld [5]). Ikke

---

10: tandem composuit cum Lewlino et pro gersuma dedit regi mille vaccas.

[1]) Saaledes gersoma pro comitatu habendo, Magn. Rot. Scaccarii Henrici Primi (ed. Hunter) S. 2, 44, 52, 100. Somner, tract. de Gavelkind 177: pro hac concessione dedit nobis . . de Gersume, og Exempler hos Ducange: liberas ab omnibus servitiis et consuetudinibus atque Gersumis et aliis querelis.

[2]) Man sammenligne Tavsheden hos Grein Grimm, Bouterwek med Exemplerne hos Spelman, Ettmüller 412, Leo.

[3]) Hos Leo (S. 75) opføres det under eoran, excitari, moveri!

[4]) Vigfusson: görsemi.

[5]) Wilda, Strafrecht 407.

des mindre er den i Vederlagsretten fastsat til 2 Mark Guld [1]).

Vi have set, at Ordet Gørsum havde udbredt sig stærkt paa engelsk Grund, og vi vide, at Vederlagsretten kjendte Bøden Gørsum. Tilbage staar nu at undersøge, om Gørsum forekommer som Bod ved Manddrab i Danelagens Love eller er indvandret ogsaa paa det rent angelsaksiske Omraade. Den eneste Lovkilde, som her vil kunne være af Betydning, er Anhang VII. (be wergilde) c. 1 § 6, hvor det bydes, at man med 21 Nætters Mellemrum skal betale healsfang, manbote, fyhtwite og den første Part af wergild (frumgyld)

and swâ forð þæt fulgolden sy on þâm fyrste þe witan geræden. Siððan man môt mid lûfe ofgân, gif man wille fulle freôndrædene habban.	et sic postea donec persolvantur infra terminum, quem sapientes instituent. Deinde liceat per amorem procedere, si perfectam velit amiorum consocietatem habere.

Oversættelsen af den sidste Passus volder Tvivl. Jessen [2]) gjengiver det saaledes: „saa skal man skilles (?) med Kjærlighed, hvis man vil have fuldt Venskab", og denne Forfatter, ligesom Juel [3]), opfatter det som en Hentydning til den nordiske Trygded, Tilsagnet om fremtidig Fred mellem Parterne. Man har ogsaa sammenstillet det med Erik Sjæll. Lov III. 27 (V. 24): thær sculæ the wæræ satæ mæth oc læggæ hændær sammæn oc minnæs [4]).

Ofgân er et tvivlsomt Ord, maaske angelsaksisk, maaske nordisk. I intet af Tilfældene synes det at kunne betyde „skilles". Er det angelsaksisk, betyder

---

[1]) Rosenvinge, Love V. 7, 18.
[2]) Tidsskrift f. Retsv. 1864, 283.
[3]) Slesvigske Provinsialefterretninger III. 393.
[4]) Price. Ancient Laws 75 Note 1.

det fordre, kræve [1]), er det dansk, vistnok slutte, ende (Sagen) [2]). „*Mid lûfe*“ betyder med Kjærlighed, men her fortjener det at erindres, at „*lûfu*“ netop bruges i Modsætning til den lovmæssige, retskraftige Fordring om den frivillige, godvillige Overenskomst, se Æthelred III. c. 13 § 1: „and þâr þegen âge twegen costas [3]), *lûfe oðđe lage*, and he þonne lûfe geceôse, stande þæt swâ fæst swâ se dôm“, hvor altsaa *lûfu*, Forliget, den frivillige Overenskomst, modsættes Loven og faar samme Retskraft som en Dom.

Det forekommer mig derfor sandsynligst, at Kilden vil udsige, at naar det Lovbefalede er ydet, kan man, om man ønsker fuld Forsoning, skride til Krav efter mindelig Overenskomst eller med andre Ord: da bliver der endnu Plads tilbage for en af Parterne bestemt Gørsum. —

Ved Manddrab paadroges ogsaa flere andre Bøder, men disse — saasom Manbot og Fihtwite — grænse saa nær op til Bøderne for Saar, at de bedst kunne be-

---

[1]) Se især Leos Exempler S. 422.

[2]) J. L. III. 23: hæfnær a ham nokæt thæt thær fyrra war af gangæt mæth sætæ. Er. Sj. L. II. 6: for thet mål ær förræ var afganget. II. 9: i kyrki at dræpæ oc a bötær böte æller af gangæt mal. III. 1: æn warthær hun mæth rætæ logh af hauum gangin . . . thingit sighær at the ær ey mæth loghum alt aftær gangit.

[3]) Vi staa her atter ved et nordisk Ord. *Costas* er det nordiske Kostr, Kost, Vilkaar, Lejlighed, jfr. eru nú tveir kostir til, Njáls Saga 199; tveir voro costir fyrir hondum, Hist. Olaf d. Hell. Saga c. 138; sá er hinn þriði kostr, Grágás II. 83; göra einum tvá kosti, Laxd. 212, (jfr. Vigfusson, kostr); Smaalandslagen c. 13 § 4 S. 107: thet ær custer gother. Valdemars Forordning 1216 § 4 (Thorsen S. 248): for thet herwirke ther görs i andrum costum. Erik Sj. Lov III. 61: tha hauær han thes væl cost. Jfr. hermed de angelsaksiske Lexicas Uformuenhed til at forklare Ordet, *cyre* betyder electio, arbitrium, *cost* probatus, *costian*, tentare osv. (Grein, Leo, Ettmüller).

handles sammen med dem, hvorfor vi herom henvise til § 44.

§ 43.

Lemmers Afhug. Klassifikation.

Der er ikke særlig Grund til at gaa ind paa det hele System af Bøder og Erstatningskrav, som i Følge den angelsaksiske Ret Tilføjelse af Saar eller Lemmers Tab medførte. Imidlertid maa jeg dog fremsætte nogle Punkter af denne Lære, da der i ældre Fremstillinger er en Del at berigtige, og da der ogsaa af denne Del af Retsreglerne kan faas Oplysning om Nordboerne have havt Indflydelse paa Lovgivningen eller ikke.

Alle germanske Love opstille som bekjendt meget nøjagtige Regler om hvad der skal bødes for Afhug og Beskadigelser af de enkelte Legemsdele. Der er for en Nutidslæser noget Forbavsende, man kunde næsten sige noget Naragtigt ved denne i Stort og Smaat gjennemførte Værdiansættelse, denne Taxation af Kroppens enkelte Dele. Man vil i den paa omstaaende Side opførte Liste finde anført, hvilke Bøderne vare i Følge de danske og de angelsaksiske, samt Vilhelm Erobrerens Love.

Forinden jeg gaar over til en nærmere Betragtning af denne Liste og disse Love, nødsages jeg dog til at forklare og forsvare nogle Enkeltheder i Listen. Wilda har i sin „Strafrecht der Germanen“ (S. 768) en lignende Liste, der dog kun angaar Haand og Fingre. Min Liste er formentlig rigtigere i enkelte Punkter. Det hedder i Skaanske Lov V. 12: fore enæ hand skal bötæ halfa man bötær, ok fore þumæl fingær halfu minnæ, ok fore þæn finger þær ær næst halfu minnæ æn fore þumæl finger, *ok siþæn andra fingræ.* Da ingen bestemte Bøder angives for de andre Fingre, for-

staar jeg det saaledes, at Halveringen fremdeles fortsættes; thi saaledes er Reglen i den ældste Slesvigske Stadsret c. 3: „pro solo pollice quarta pars emende hominis interfecti, pro indice vel dimidio minus. Reliqui vero digiti secundum positionem semi minorem sortiuntur emendationem“. Imidlertid kan Andreas Sunesøn V. 23 (S. 146) ikke anføres til Bedste for denne Forstaaelse af Skaanske Lov: „Pollicis satisfactio duplo major indicis satisfactione, sed ulterius ista sub duplicio non procedit, ne pro uulnere minor quam trium marcarum nummorum satisfactio uel unius marce argenti debeatur etc.“ Dette vil altsaa sige, at der for Pegefingeren bødes 1/8 Mandebod, men for hver af de andre Fingre 3 Mark, da en Sextendedel, en Toogtredivtedel osv. af 40 Mark eller 45 Mark vilde gaa ned under det Beløb, som bør være Minimum, nemlig 3 Mark. Wilda har saaledes Uret i at stille Andreas Sunesøn i Gruppe sammen med Skaanske Lov. Ligesaa er det urigtigt, naar Wilda for Jydske Lovs Vedkommende anfører en fremskridende Halvering, thi her staar udtrykkeligt, at man for Tommelen bøder Fjerding; man bøder og ligesaa for de andre fire Fingre tilsammen „tho swa at for the twa næstæ for hwær attand lot af manbötær, for hwær the twa utærmeræ sæxtand lot af manbötær“. Endelig mærkes med Hensyn til Æthelbirhts Love, at de angive for 5te Finger 11 sol., men dette synes for højt — skjønt der i Evropa er Paralleler til en temmelig høj Vurdering af Lillefingeren — og det ligger nær at læse II for 11, hvorved man desuden vilde opnaa, at det samlede Beløb for de fire Fingre var lig Bøden for Tabet af Tommelen, hvilket i Følge Wilda (S. 767) er en Hovedregel i de germanske Love.

Jeg bør dernæst bemærke, at naar jeg her har sammenholdt de engelske Love med de danske og ikke

	Alfred c. 46 f.	Henrik c. 93.	Æthelbirht c. 39 f.	Vilhelm I. c. 11
Næse	60 sol.	„ „	„ „	„ „
Haand	66 sol. 6 1/3 den. (Arm og Haand 80 sol.)	66 sol. 6 1/3 den. (Arm og Haand 80 sol.)	[50 sol.]	1/2 Wergil
2 Hænder	„ „	„ „	„ „	1 Werg.
1 Fod.	66 sol. 6 1/3 den. (Fod og Knæ 80 sol.)	66 sol. 6 1/3 den. (Fod og Knæ 80 sol.)	50 sol.	1/2 Werg.
2 Fødder.	„ „	„ „	„ „	1 Werg.
Tunge.	66 sol. 6 1/3 den.	66 sol. 6 1/3 den.	„ „	„ „
Tommel.	30 sol.	30 sol.	20 sol.	1/4 Werg.
Pegefinger.	15 sol.	15 sol.	8 sol.	15 sol. (60
Langfinger.	12 sol.	12 sol.	4 sol.	16 sol. (64
Ringfinger.	17 sol.	17 sol.	6 sol.	17 sol. (68
Lillefinger.	9 sol.	9 sol.	11 (2?) sol.	5 sol. (20
1 Øre.	30 sol. (Hørelsen 60 sol.)	30 sol. (Hørelsen 60 sol.)	12 sol. (Hørelsen 25 sol.)	„ „
2 Ører.	„ „	„ „	„ „	„ „
1 Øje.	66 sol. 6 1/3 den.	66 sol. 6 1/3 den.	50 sol.	„ „
2 Øjne.	„ „	„ „	„ „	„ „

med de norske eller svenske Love, er Grunden den, at de danske Love i dette Punkt frembyde den Fordel at være indbyrdes enige og at fremstille et rent og klart System, medens saadant ikke er Tilfældet med Sverrigs eller Norges Love, der indeholde meget afvigende Regler og derhos udvise et temmelig forvisket og tildels vilkaarligt Bødesystem [1]).

Derefter gaa vi over til at betragte de nævnte Landes Bøderegler. Vi ville da for det Første gjøre nogle almindeligere Bemærkninger om de Danskes og

[1]) Nordström, Samhällsförf. II. 268; Wilda S. 760 f.; Keyser, Efterladte Skrifter II. 377.

…anske Lov 10 f.	Anders Sunesøn V. 23.	Valdemar Sj. Lov II. 3. Erik Sj. Lov II. 32. (III. 4.)	Jydske Lov III. 25.	Slesvigs gl. Stadsret c. 3. Flensborg Stadsret c. 71 f.
Wergild	1 Wergild	1 Wergild	1 Wergild	„ „
Werg.	1/2 Werg.	1/2 Werg.	1/2 Werg.	1/2 Werg.
Werg.	1 Werg.	1 Werg.	1 Werg.	1 Werg.
Werg.	1/2 Werg.	1/2 Werg.	1/2 Werg.	1/2 Werg.
Werg.	1 Werg.	1 Werg.	1 Werg.	„ „
Werg.	1 Werg.	1 Werg.	1 Werg.	„ „
Werg.	1/4 Werg.	1/4 Werg.	1/4 Werg.	1/4 Werg.
Werg	1/8 Werg.	2 ℳ Sølv.	1/8 Werg. } for alle 1/4 Werg.	1/8 Werg.
Werg.	3 ℳ.	2 ℳ Sølv.	1/8 Werg.	1/16 Werg
Werg.	3 ℳ.	2 ℳ Sølv.	1/16 Werg.	1/32 Werg
Werg.	3 ℳ.	2 ℳ Sølv.	1/16 Werg.	1/64 Werg.
Werg	„ „	(1/4) 1/2 Werg. (Hør. 1/2 Werg.)	1/4 Werg.	„ „
Werg.	„ „	1 Werg. (Hørelsen 1 Werg.)	„ „	„ „
Werg.	„ „	1/2 Werg.	1/2 Werg.	1/2 Werg.
Werg.	„ „	1 Werg.	1 Werg.	„ „

Angelsaksernes Lovbestemmelser, i det vi ganske afse fra Spørgsmaalet om Laan eller Paavirkning og derfor særligt lade Vilhelm Erobrerens Love ude af Betragtning. Naar man gjennemlæser de danske og de engelske Love om dette Punkt, vil man lægge Mærke til en stor Forskjel i Behandlingen af det hele Bødeforhold. Medens til Ex. Jydske Lov i et eneste Kapitel paa faa Linier kan give de herhen hørende Regler i let Overskuelighed ved stadig at fremstille Bøden for de enkelte Lemmer som Kvotadel af Wergild, fremtræde de angelsaksiske Loves Bestemmelser med omstændelig Vidtløftighed og med Detailmængde, men ingenlunde med Klarhed; særligt have de ikke lettet Fremstillingen ved at paavise

Bødens bestemte Kvotaforhold til Wergild, uagtet dette er til Stede, saaledes som jeg strax skal omtale.

De danske Love indeholde desuden langt strængere Bøder, og de aabenbare klart, hvilken høj Værdi man satte paa kraftige og sunde Lemmer. Naar vore Love vurdere Tab af Øje, Haand, Fod til halv Wergild, ansætte Alfreds Love det kun til en Trediedel, de kentske Love vistnok til en Fjerdedel (maaske til en Halvdel)[1]. Naar Hørelsen mistes paa 1 Øre, bødes i Danmark $1/2$ Wergild, men efter Alfreds Love kun $3/10$ Wergild, efter de kentske Love $1/4$ eller $1/8$ Wergild. Naar Tungen bliver skaaren af, bødes altid i Danmark som for Manddrab, men i Wessex en Trediedel Wergild. Ogsaa med Hensyn til den Værdi, man lagde paa Skjønhed og ydre Fremtræden, ere Lovene mærkelige. For Tab af Næse have de danske Love ufravigeligt fuld Wergildsbøde, medens man i Wessex kun bøder $3/10$ Wergild og i Kent vurderes efter forskjellige Regler Beskadigelsens Størrelse[2]. For Tabet af det ydre Øre bødedes i Skaane og i den ældste Tid ogsaa i Sjælland $1/2$ Wergild[3], i den senere sjællandske Lov og i Jylland $1/4$ Werg. I Wessex bødes herfor kun $3/10$ Wergild og i Kent $12/100$ eller $12/200$ Wergild.

Af disse Oplysninger vil fremgaa, at de engelske og de danske Love vise os to helt forskjellige Systemer, som ikke blot i Hovedpunkter, men i mange Bibestemmelser vige langt fra hinanden. Men ved Siden heraf, er der en enkelt Lighed; vi finde her Anledning til

---

1) Man kan ikke ret se, hvor stor Wergild var i Kent, om 200 eller 100 sol., se Schmid (S. 676), der dog anser 200 for sandsynligst. Jastrow, strafrechtliche Stellung der Sklaven 55, hævder ogsaa, at Wergild er 200 Skilling.

2) Æthelbirht c. 45, 48.

3) Jfr. Modsætningen mellem Valdemar II. 4 og Erik II. 35.

særligt at fremhæve den, at Bøderne ere fremkomne ved Division i Wergildsbeløbet.

Wilda har ikke set dette for Alfreds og for Henrik I's Loves Vedkommende; han siger, hvorledes Tallet „66 Skilling 6 1/3 Penning er opstaaet, lader sig aldeles ikke forklare af hvad der foreligger“ [1]). Men denne Sum er jo paa grumme Lidet nær en Trediedel af 200 Skill., der er Wergild i de vestsaksiske Love. Tre Gange 66 Skill. 6 1/3 Penn. er ganske vist 202 Skill. 3 Penn. (eller 201 Skill. 4 Penn.), og en Trediedel af Wergild vilde nøjagtigt blive 66 Skill. 2 2/3 (3 1/3) Penn., men denne ubetydelige Forskjel kan tænkes opstaaet for at faa en vis Lighed i Tallene; eller der er medtaget et lille Tillægsbeløb [2]). Wilda er blevet gjort opmærksom herpaa, men han svarer da, at Kong Vilhelms Love jo i Modsigelse hermed sætte halv Wergild for Tab af Haand og Fod.

Dette kan kun vække Forundring, naar man gaar ud fra, at Kong Vilhelm havde fulgt den ældre Rets (eller særlig den ældre vestsaksiske Rets) Regel, og at han f. Ex. ikke delvis havde benyttet dansk Ret, men Sligt trængte jo netop til at bevises. Og her naa vi da til det Punkt, som særligt fortjener at undersøges: hvorhen høre Kong Vilhelms Love?

Saa meget synes de strax at vise, at med de vestsaksiske have de ikke noget som helst til fælles. Kong Vilhelm kan i dette Tilfælde ikke have fulgt Kong Alfreds Regler, lige saa lidt som det synes, at de følgende Konger have fulgt Kong Vilhelms Regler, eftersom vi i Henriks Love træffe Alfreds Love uforandrede igjen. Snarere kunde der være Tale om at sammenligne Vilhelms Love med Kents, i det der nemlig her er den

---

1) Wilda S. 764.
2) Jfr. Schmid, Gesetze S. 99.

Lighed, at — om Wergild i Kent er 100 Skill. — Fod [Haand] og Øje da bliver vurderet til ½ Wergild som i disse franske Love. Men Wergild var efter al Rimelighed 200 sol., og da bliver der ingen Lighed, ligesom der i hvert Fald ingen Lighed findes i de andre Regler. Den anden Mulighed, at Kong Vilhelm har adopteret de danske Loves Regler, ligger saa langt nærmere, da hans Love ligesom disse strax bestemme Bøden som en vis Brøkdel af Wergild, og da fremdeles Delingsforholdet netop er det samme som i de danske Love[1]. Det er ikke heller muligt at se, hvorledes de kentske Love skulde være blevne ophøjede til denne Værdighed, medens der, som ofte foran paavist, er megen dansk Ret optaget i Vilhelms Love, hvad enten den er kommet fra Normandiet eller fra Danelagen. Endelig ere netop andre Regler om Saar danske, saaledes som vi strax skulle se.

Saaledes tror jeg, at det Resultat maa staa fast, at Kong Vilhelms Love vise os en dansk Paavirkning, og at deres Bestemmelser oplyse os om disse Bøders Størrelse i det 11te Aarh. hos de Danske. —

Med Hensyn til Saar, som ikke medførte Lemlæstelse eller Lammelse, skal der end videre her frem-

---

[1]) Jeg maa give Afkald paa at drage Slutninger om Bøden for Tab af 2den—5te Finger, fordi det er uoplyst, hvilket Wergildsbeløb Vilhelms Lov gaar ud fra og hvilken Pengeberegning der benyttes. Ogsaa Vilhelm c. 19 maa jeg lade ude af Betragtning; dens Regel er af samme og andre Grunde uklar (si alquns crieve l'oil al altre par aventure, quel que seit, si amendrad 70 sol. de solz Engleis. E si la purnele y est remis, si ne rendra que la meite). Den vilde staa i en mærkelig Modsætning til c. 11, om den benyttede en anden (den ældre) Taxationsmaade, og dette ene Kapitel findes i det Hele kun i ét Haandskrift af Loven.

sættes nogle Bemærkninger, som bedst kunne knytte sig som Fortolkning til Vilhelm I. c. 10:

Si hom fait plaie en auter e il deive faire les amendes, primereinement lui rende sun lecheof (var. sun le chef); e li plaez jurra sur seinz que pur meins nel pot feire, ne pur haur si cher nel fist.

Hvis en Mand saarer en anden og skal udrede Bøder, skal han først erstatte ham lecheof (reddat ei lichfe) og den Saarede skal sværge ved Helgene, at han kunde ikke gjøre det for mindre og at han ikke af Had gjorde det saa dyrt.

Fornærmeren skal altsaa give den Saarede *lecheof* og denne sværge, at han ikke af Uvillie satte Beløbet for højt. At der ved *lecheof* sigtes til Kurgjæld og Lægegjæld, synes klart, og den latinske Text definerer det ogsaa ved „quantum in curam vulneris impendit". Men selve Ordet *lecheof* eller *lichfe* volder dog Vanskelighed. Schmid (S. 329, 624) tyder det som *lîc-feoh* (Leibgeld), og saaledes andre Forfattere, men dette er ikke rimeligt. *Lîc* betyder nemlig i det overvejende Antal Tilfælde eller dets Hovedbetydning er det døde Legeme, Kroppen som livløs, Kjødet, skjønt det ganske vist ogsaa, paa samme Maade som *lîchama*, kan betyde, Legemet i Live[1]). Men selv med denne Betydning vilde *lîc-feoh* være en temmelig uheldig Betegnelse for Kurgjæld. Snarere var der Grund til at tænke paa en Sammensætning med det angelsaksiske *læce*, *læcnian* osv.[2]). Allersnarest er det dog et skandinavisk Ord,

---

[1]) Se Bosworth, Leo 330.

[2]) Læcnian, læce-vyrt, læce-dôm; Leo 451, Bosworth. — Æthelbirht 62 har en Bod paa 30 scill., naar Nogen kommer under Lægebehandling (gif man gegêmed weorðeð); her er dog næppe Tale om en Erstatning, men om en Bøde, og der angives en af de mange Maader, hvorpaa Legemsbeskadigelsens Art bestemmes, jfr. den følgende § 63: gif man cearwund sîe (wenn Jemand bettwund ist).

enten Jydske Lovs *lækigiaf* (III. 32), hvad der mest ligner *lecheof* eller de norske Loves *læcnisfé*, hvad der nærmer sig *lichfé*. I alle de nordiske Love findes der nemlig Regler om at udrede Lægegjæld sammen med Saarbøderne[1]), og den forlangte Ed kunde vel ogsaa være nordisk, skjønt jeg ikke er truffet paa nogen bestemt nordisk Parallel.

Derpaa hedder det i § 1:

De sarbote, ceo est de la dulur: Si la plaie lui vient el vis en descuvert, al pouz tuteveies 8 den., u en la teste u en auter liu u ele seit cuverte, al pouz tuteveies 4 den. E de tanz os cum l'om trait de la plaie, al os tuteveies 4 den.

Om Saarbod, det er om Smerten: hvis Hugget kommer i den ubedækkede Del af Ansigtet, betaler han stedse for hver Tomme 8 den., men naar det ellers rammer Hovedet eller andet bedækt Sted, stedse 4 den. for Tommen. Og for saa mange Splinter, som man drager af Saaret, for hver af dem stedse 4 den.'

Ordet *sarbote* findes ikke noget andet Sted i Lovene[2]) eller noget andet Sted paa Angelsaksisk. Schmid gjengiver det ved „emendatio vulneris", men dette er urigtigt oversat, hvis Schmid mener, at Ordet er angelsaksisk. *Sâr* betyder nemlig ikke Saar, Vunde, men Smerte. Hos Grein defineres *sâr* som dolor og sammensættes til Ex. med *ben* (vulnus), *sârben*, den smertende Vunde. Ettmüller oversætter *sár* ved dolor og opfører mange hidhørende Sammensætninger. Hos Bosworth vil man finde en fuldstændig Bekræftelse paa

---

[1]) Valdemar Sj. Lov III. 12 (lækis gift); Skaanske Lov V. 22 (lækisgift); Flensborg Stadsr. 44 (lækigiald): Vestgötalag I. Vaþasarb. c. 3 § 1 (lækis gæf) II. 10, 14; Østgötal. Vaþamalb. 18; Helsingalag Mhb. XII. (lækærisfæ); Uplandslag Mhb. XXIII. § 4. (lækiærsgiæff); Ældre Gulath. L. c. 185 (S. 67): kaupa læcningar kaupi; Ældre Frostath. L. IV. 12 S. 162: um læcnisfé; Ældre Bjarkøret c. 41, 77.

[2]) Schmid S. 650.

denne Tydning, og først Leo (633) har urigtigt: die Wunde, das Sehr. Paa Angelsaksisk betyder *sarbot* altsaa Smertensbod, og hertil svarer jo mærkeligt nok den franske Text: ceo est de la dulur. Men ikke des mindre er det sikkert, at Ordet her skal forstaas som Saarbøde, thi derom er det jo, at §en handler, og der bliver derfor ingen anden Udvej tilbage end i *sarbot* at se et nordisk Ord, de nordiske Loves *sarbötær* (Vald. Sj. L. II. 31; Flensb. Stret. 70) *sarbætr* (Ældre Gulath. L. c. 185, S. 67, 215, S. 73) *saræbötær* (Jydske L. III. 30; V. Sj. L. II. 13).

Paragrafens Indhold er i øvrigt af saa almindelig germansk Natur, at man ikke kan hævde den som særlig nordisk. At der bødedes dobbelt saa meget for Saar i Ansigtet eller andet ubedækket Sted, som paa bedækte Steder, er i lige saa høj Grad angelsaksisk Ret som det er nordisk[1]). Til Reglen om at der bødedes for hvert Ben, der udtoges, indeholde de angelsaksiske Love ikke nogen Parallel, uagtet de baade for Kents og Wessex' Vedkommende give yderst detaillerede Regler om allehaande Saar og ogsaa nævne det Tilfælde, at en enkelt Knokkel udtages[2]). Men denne Vurderingsmaade har maaske dog været benyttet, og jeg skal ikke lægge videre Vægt derpaa; i Danmark som andensteds var den meget anvendt[3]).

---

[1]) Alfred c. 66 (dobbelt), Henrik I. c. 93 § 26 (dupliciter), Slesvig gl. Stret. c. 3: pro vulnere capitis euidenti reddende sunt 6 marce, pro non evidenti 3 marce. Flensb. Stret. c. 70: for saar i hunæth thær ei ma hylæs . . 6 Mk., for thæt saar thær hylæs ma 3 Mk. Jfr. Jydske L. III. 29: thær man ma æi hylæ . . . halvæ meræ. Jfr. Wilda S. 745.

[2]) Æthelbirht c. 35, Alfred 70.

[3]) Slesvig gl. Stret. c. 3: si ledatur os, emendabit 6 marcas pro quolibet osse in libra ponderato et dimidia marca sit emenda per totum. Flensb. Stret. 74: for hwært bien thær ut af saar gææer bötæs thre mark for. Vald. Sj. L. II. 17; Eriks Sj. L. II. 39.

At Bødens Størrelse i øvrigt gjøres afhængig af Saarets Størrelse (Længde), er en Vurderingsmaade, som findes mange Steder, baade i England og Norden [1]). — Kap. 10 § 2 endelig lyder saaledes:

Puis al acordement, si lui metera avant honurs e jurra que s'il lui oust fai ceo qu'il lui ad fet e sum quor lui purportast e sun cunseil lui dunast, prendreit de lui ceo que offert ad a lui.

Ved Overenskomsten skal han først vise ham Ære og sværge, at om denne havde gjort det mod ham, som han nu har øvet mod denne, og om hans Hjærte bragte ham dertil og hans Venner raadede til dette, da vilde han af ham tage det, som han nu har tilbudt ham [2]).

Ved Forliget skal Angriberen som en Æressag sværge, at hvis hans Modpart havde opført sig mod ham, som han mod denne, da vilde han ogsaa tage saadan Bod af ham. Saa dunkel og utydelig som denne Sætning vilde være, om man ikke havde de nordiske Loves Vejledning, lige saa klar og forstaaelig er den med disse for Øje. Her sigtes til den nordiske *Jafnapæ-eþ*, saaledes som allerede Schmid (S. 331) og Thorpe (Glossary) have bemærket. Det var nordisk Retsbrug, at den Bødende skulde, baade ved Drab, og ved Saar og Æresfornærmelser, give den, som modtog Bøderne, en Slags Æreserklæring om at der intet Uhæderligt eller Foragteligt var deri, at han saaledes i Stedet for Hævn tog mod en Pengebod, og at Fornærmeren vilde have baaret sig ad paa samme Maade, om han havde været krænket. Naar man sammen-

---

[1]) Se de hos Wilda 735 f. anførte Kilder.

[2]) Saaledes oversætter Schmid, og hermed stemmer den latinske Text: si hoc in animo sibi sederet et amici consulerent. Mere korrekt efter de brugte Udtryk (som dog maaske ere forvanskedé), men mindre forstaaelig er følgende Oversættelse: hvis han bragte ham sit Hjærte og gav ham sit Raad.

holder den ovenanførte Lovregel med de nordiske Love, vil man se, hvorledes den næsten ved selve Formlen, ved Henvisning til Venners Raad osv., fremtræder som en Oversættelse eller Gjengivelse af disse. Jfr. saaledes Skaanske Lov V. 29: mæþ þy at kynni mæn ok bæggiæ þera uini giorþæ þem sua sattæ, þa vildi han slika sama bötær tæka af þem, um þe hafþu sua giort uiþær han, sum han giorþe wiþær þem. Eriks Sj. L. (V. 24) III. 27: han skal sværge, at „mæth frændær rath ok vinæ varæ hans mal swa kummit sum thærræ, vildæ slikæ bötær take af them sum han hauær them böt.“ Vestgötalag I. Vsb. 4: æn jak gaf þær slikæ sak sum þu giuær nu mær, þa uildi iak slikum rætti una sum nu föræ iak þær fram.

Denne Ed fandtes overalt i Norden[1]), dog nævnes den for Norges Vedkommende kun i Bjarköretten c. 31, 90[2]), og den synes her opkommet eller paa ny bragt i Brug ad Retssædvanens Vej; allerede i Jærnside c. 49 erklærer Magnus Lagaböter, at den Ed, man har indført ved Forligsmaal, mere skyldes Fordringsfuldhed end Lov og Ret, og i hans norske Landslov (Mandhelgeb. c. 26) forbyder han, at den oftere maa finde Sted. Denne Uvillie mod Eden er let forstaaelig; thi i og for sig er den en mærkelig Anomali. I det Øjeblik Loven har fastsat bestemte Bøder for Drab eller Saar, kan Meningen hermed jo kun være, at Gjerningsmanden ved virkelig at tilbyde og betale disse har Ret til at vedblive at være Medlem af Samfundet, og at det ingenlunde skal staa i den Fornærmedes Magt at afslaa Tilbudet om Bod og gjøre ham fredløs. Jafnadereden gaar imidlertid ud paa, at den Fornærmede ved at mod-

[1]) Se foruden det alt Anførte And. Sunesøn 46 (V. 4); Vestgötalag II. Vsb. c. 12; Østgötalag Krb. XIII. 3; Wilda 316.
[2]) Amira, Vollstreckungs-Verfahren S. 64.

tage Boden har handlet efter frit Vilkaar og at Bødens Størrelse har været ansat hæderligt og rigtigt; der ligger heri en Antydning af at det havde staaet den Skadelidende aabent at vælge andre Veje. Dette kan naturligvis ikke bestaa samtidigt med et af Loven paabudt Bødesystem, og den eneste Forklaring af denne Ed er derfor den, at den staar som Levning fra en Tid, da Hævnen endnu var tilladt og da Bødens Størrelse ikke var lovbestemt[1]). Heraf forklares da ogsaa, at den forbydes af Magnus Lagaböter.

Der har været en mindre Uenighed mellem Forskerne om Edens egentlige Indhold, i det Loccenius, Ihre, Schlegel, Rosenvinge og senest Stemann forstaa den saaledes, at den Sværgende udsiger, at han vilde have taget lignende Bøder, om Rollerne i den foreliggende Sag havde været ombyttede[2]). Calonius og Schlyter lade derimod Eden angaa et fremtidigt, muligt indtræffende, ligeartet Tilfælde. Den hele Distinktion forekommer mig ikke at have stor Betydning. Imidlertid vilde jeg foretrække en tredie Tolkning, nemlig den, at der hverken tænkes paa et foregaaende eller et tilkommende Tilfælde, men derimod paa et aldeles imaginært, ligeartet med det foreliggende. Navnlig kan man vel sige, at der slet ikke er accentueret eller fra den Sværgendes Side givet noget Tilsagn om, hvorledes han vil opføre sig ved et fremtidigt lignende Tilfælde. Hovedsagen er Æreserklæringen, og den gaar ud paa, at der i et Tilfælde af den almindelige Art som det

---

[1]) Jfr. om dette Spørgsmaal Amira l. c., 48 f., 64; Maurer, Kritische Vierteljahrsschr. XVI. 83 f.; Brandt, Brudstykker af Forelæsninger § 53; Hertzberg, den ældste norske Proces 104—105.

[2]) Schlegel og Rosenvinge (Begge i Skand. Litt. S. Skr. XVII) ere de Forfattere, som først have forstaaet Edens rette Betydning.

Foreliggende [1]), kan gaas til Værks, som her er sket, uden at Æren lider [2]). Netop saaledes synes Formlen lyde, naar den taler klarest.

§ 44.

Manbot. Fihtwite. Blodwite.

De Bøder, som Lovene kjende ved Drab og Blodsudgydelse, ere saa mange og grænse saa nær op til hinanden, at man kun ved en omhyggeligere Undersøgelse kan udrede dem fra hinanden og nærmere bestemme deres Særmærker.

Her møder os først *manbot*, hvilket jo oversat betyder Mandebod. Imidlertid er det aldeles vist, at de danske Loves Mandebod i angelsaksiske Kilder altid gjengives ved Wergild og at Man-bot er et herfra aldeles forskjelligt Begreb [3]).

Det er for det Første sikkert, at (a) Mandebod er en Bøde, som tilfalder den Dræbtes Herre, se Henriks Love 70 § 4: domino servi 20 sol. pro manbota; 69 § 1: wera parentibus, wita et manbota dominis; 74 § 1: wera parentibus, manbota domino; 75 § 5: manbota domini; 79 § 1: crescat emendatio secundum weram sicut manbota secundum dominum; 82 § 5: cui ligius . . . ejus manbota est, si occidatur; 87 § 6: wera parentibus manbota domino et wita justiciis remanet jfr. § 4. — (b) Mandebod indtræder kun ved Drab, ikke ved Saar eller Slag, se de foregaaende Citater (wera, occisus) og

[1]) Vestgötal. II. Vsb. c. 12: at þolikum ræt.

[2]) Paa en saadan imaginær Sag synes ogsaa Ældre Bjarköret c. 90 at tænke: at han mundi slíkt sáttmál ok slíkar bætr ser til handa taka af honum ef han ætti slíkan hluta máls sem hann ok væri þeir iafnir menn ok vildi hann sátt taka

[3]) Det er derfor mærkeligt, at Juel (Slesvigske Provinsialefterretninger III. 389 f.), som kjender Betydningen af den engelske Manbot, kan sammenstille den med den danske.

Ine c. 70, 76; Edmund II. c. 7 osv. — (c) Dens Størrelse retter sig efter Størrelsen af den Dræbtes Wergild, se Ine c. 76: weaxe siô bôt (ɔ: mægbôt) be þâm were swâ ilce swâ siô manbôt dêð, þe þâm hlâforde sceal. Gjengivelsen af dette Sted i Henrik I's Love c. 79 § 1 (se ovenfor) er aabenbar mindre korrekt, og hans Love sige andensteds, at Mandebod beregnes efter Wergild, se c. 69 § 1, c. 87 § 4: manbota secundum legem a persona interfecti secundum weram potius accipiebatur quam per overseunessam domini vel personam. I Følge Edvard Bekjenderens Love c. 12 § 4, 5 gjaldt denne Regel i Danelag, i det der bødedes for dræbt villanus et socheman 12 Øre, for fri Mand 3 Mark, men efter engelsk Lov var det anderledes, idet Kongen og Ærkebispen fik 3 Mark af sine Mænd, Bispen og Greven 20 sol., de øvrige Baroner 10 sol. Endelig siger Vilhelms Love I. 7 at for en Træl skal der gives 20 sol., for en fri Mand 10 sol., hvilket er det Modsatte af at rette sig efter Wergild; 20 sol. som Mandebod for Træl findes ogsaa i Henriks Love 70 § 2, 4.

At Manboten er større for Træl end for Mand, maa jo være begrundet i et Hensyn til Trællens Nytte for Herren, og Mandeboden kunde saaledes betragtes under Synspunktet af en Erstatning. Imidlertid kunde dette jo være noget særegent ved det Tilfælde, at Træl dræbtes. Det fremgaar dog af de øvrige Kilder, at Mandebod ikke kan sammenstilles med Wite eller Bøde, den er væsentlig af privat Karakter og træder Side om Side med Wergild; ligesom denne skyldtes Slægten, skyldtes Manbot Herren. Man bør saaledes lægge Mærke til, at denne Bod aldrig nævnes, naar i kongelige Breve ellers alle Indtægter og Bøder af et vist Gods eller en vis Jurisdiction, der forlenes en Mand, opregnes; de angelsaksiske Breve indeholde vidtløftige Remser paa saadanne Witer, men Manbot nævnes ikke deri. Grunden

er den, at den ikke i og for sig tilkom den, der havde Jurisdiction (sac et soc), men vedkommende Ejermand eller Herre. Lige saa lidt som Wergild nævnes, lige saa lidt nævnes Manbot. Da Manboten altid tilfalder en bestemt Person, hvor saa end Forbrydelsen begaas, er det ogsaa i Lovene let at nævne den Berettigede (dominus), medens man har langt mere Besvær dermed ved Witerne, se Henrik c. 79 § 5: wita cui proveniet, c. 94 § 1: fihtwita cui proveniet.

I Følge min Opfattelse er Manbot altsaa en Bod, der erlægges til den Dræbtes Herre som Erstatning og som en Art Æresgave for den skete Krænkelse; den gives dernæst kun, naar en saadan Herre findes. Schmid [1]) og Wilda [2]) opfatte Forholdet anderledes, i det de formode, at Manbot altid erlægges; men derefter afvige de atter fra hinanden, da Wilda antager, at Manbot er en Bestanddel af Witen (fihtwite) og kun træder særligt frem, naar den til disse to Bøder Berettigede ikke er samme Mand, medens Schmid omvendt mener, at Fihtwite er indbefattet i Manboten. Naar Edmund II. 7 ved Erstatning for Drab nævner: healsfang, manbote, frumgyld, vil Schmid i denne Lovkilde identificere Manbot med Fihtwite, hvad der imidlertid synes vilkaarligt, da Anhang VII. 1, der omhandler det samme Tilfælde, bestemt skjelner imellem dem (healsfang, manbote, fyhtwite, frumgyld). Det behøver heller ikke at vække Forundring, at Edmunds Lov ikke nævner Manbot, da Loven maaske kun vil nævne den private Bod for Drab, nemlig Wergild (healsfang, frumgyld) og Manbot. Desuden omtaler den først: þonne ære man cyninges munde (man oprette Kongens Fred), hvorved meget vel kan være

¹) Gesetze 629.
²) Strafrecht 454.

sigtet til alt hvad der vedrører Fredsoprettelsen og Bøderne.

Her kan ogsaa mærkes Ine c. 76, hvor det for det Første siges saa bestemt, at Manboten er Herrens, og hvor dernæst Manbot paralleliseres med Mægboten; men denne sidste blev kun udredet, hvor den Dræbte havde en Gudfader eller en Gudsøn. Endelig kan det mærkes, at Ines Love kjende foruden denne Manbot en Wite for at kæmpe. I Følge c. 6 bøder man for at fægte i Kongens Hus Alt hvad man har, i Klostret 120 sol., i en Ealdormans Hus 120 sol., i Bondens 36 sol., ude paa Marken 30 sol. Ved Fihtwite er det saaledes Stedet, der bestemmer Størrelsen, medens i Følge c. 76 Manboten retter sig efter Wergild. Fihtwite er derfor i hele sin Karakter en anden Afgift end Manbot, og har intet Fællesskab med den.

Fihtwite tilfaldt den, der havde Jurisdiction paa den Grund, hvor Forbrydelsen skete, hvilket ses af Henriks Love c. 80 § 6: in cujuscunque terra fiat homicidium . . . fihtwytam recipiat; si occisus et locus unius domini sint, qui socnam suam habeat, manbotam et fihtwytam, jfr. c. 70 § 4: domino servi 20 sol. pro manbota; blodwitam vel fihtwitam sicut acciderit. Fihtwite er en Bøde for Stedets Krænkelse, Manbote for Ejerens eller Herrens. Men det staar endnu tilbage at fastsætte Grænserne mellem *Fihtwite* og *Blodwite.*

I Følge Schmid skal *Fihtwite* være forfalden overalt ved Manddrab, *Blodwite* derimod, hvor ikke Drab, men kun Blodsudgydelse eller Saar indtraadte. Denne Opfattelse kan dog af to Grunde ikke være rigtig. 1) Den kommer i Strid med Henrik c. 70 § 4 om hvad der skal gives ved Trællens Død: (domini 20 sol. pro manbota) blodwitam vel fihtwitam sicut acciderit. Schmid (S. 586) fortolker rigtignok dette Sted saaledes, at der sigtes til om Død eller blot Saar er fulgt paa, men i § nævnes

lige i Forvejen Manbot, der som foran paavist kun indtræder ved Drab, og i c. 70 omhandles i §§ 1—3 og 5—10 kun Drab, saa at det ikke er rimeligt, at der i § 4 sigtes til Saar. 2) Henriks Love c. 94 § 1 omtaler netop Fihtwite ved de tørre Hug uden Blodsudgydelse.

Men naar denne Tydning er urigtig, ligger det nær at forstaa Blodwite som Bøde for det med Blodsudgydelse forbundne Angreb, Fihtwite som forskyldt for Anfald med tørre Hug. Dette fremgaar ogsaa af Henriks Love c. 94 § 1, der omhandler tørre Hug (qui aliquem ita verberaverit, ut sanguinem ejus non effundat) og hvori bestemmes: non simul habenda est blodwita et fightwita, duæ scilicet emendæ de una culpa. Altsaa enten den ene eller den anden Wite maa paafølge af et Angreb, og naar nu — i Følge § 2 — Nogen bibringer en Anden Saar (vulnus ac sanguinem), skal han ikke bøde for de tørre Hug (de cæcis ictibus et blindintis)[1].

Schmid vilde vel herimod anføre, at Fihtwite nævnes i saa mange Tilfælde sammen med Wergild, Manbot og Drab, at der ikke kan være Tvivl om, at den maa forstaas alene om èn Bøde ved Drab. Men Ine c. 6, som vel ikke nævner Navnet Fihtwite, men dog, at Wite bødes for at kæmpe (feohtan), omtaler ikke særligt, at Død skal finde Sted, og i Følge Alfred c. 7 indtræder Straf

---

[1]) For at forstaa denne Kilde maa man erindre, at remanere betyder „at falde bort“, hvad der fremgaar af følgende Paralleler. I Henriks L. c. 75 § 3 hedder det, at manbot „remanet“, naar Drabsmanden selv er dominus in capite, altsaa betales ikke. Fremdeles c. 79 § 1: Si occisor ejusdem parentelæ sit, remaneat emendatio patrini, sicut et wita domini, jfr. c. 88 § 20: De contribulibus et parentibus remaneat emendatio patrini, sicut manbota domini. c. 87 § 6: si quis . . . coactus et se defendente fecerit homicidium, . . wera parentibus, manbota domino et wita justiciis remanet. c. 88 § 19: de coacto ad homicidium wita juste remanebit; de eo pariter, qui se vindicabit. Jfr. ogsaa remeyndre Britton I. 305, 330, II. 129.

og Wite, hvad enten man fægter eller blot drager Vaaben i Kongens Hal. Dernæst maa man huske paa, at den hele Adskillelse ikke kan træde frem i den ældre Ret, hvor man nemlig ikke skjelnede mellem Blodwite og Fihtwite.

Blodwiten er nemlig af ung Dato. Den første Gang, den omtales i en Lovkilde, er i Henriks Love; men her nævnes den som Noget saa bekjendt, at den ikke kan være skabt af denne Lovs Forfatter. Vi finde den da ogsaa i flere uanfægtede Aktstykker fra Edvard Bekjenderens Tid[1]).

Se vi os om i andre Landes Love, da findes en Bøde med dette Navn vist kun i Danmark. I Norge forekommer den næppe; i de svenske Love nævnes ofte *blopwiti*, der betyder Blodsudgydelse og særlig lettere Saar; men ingen Bøde findes, som bærer dette Navn. Derimod er i de danske Love Blodwite en Bøde for Blodsudgydelse, der erlægges baade i Tilfælde af Saar og af Drab, jfr. Jydske Lov I. 32: særær flæthförth man sin eghæn husbondæ tha gialdær husbondæ . . blodwitæ; II. 13: swæræs [ved Manddrab] man til bötær, tha takær kunung . . blothwitæ; II. 49; Eriks Sjæll. Lov III. 46. Denne Bøde svarer altsaa til den engelske Blodwite; begge have samme Navn og udredes i samme Tilfælde, men den engelske kjendtes ikke i den ældre angelsaksiske Ret, og den kommer først op under de danske Konger. Heraf tror jeg at man uden Overilelse kan slutte, at det er den danske Bøde, som med Danskerne er trængt over til England. —

Tilbage staar saa endnu det Spørgsmaal, om man i Norden kjendte en til Manbot svarende Bøde. Herpaa maa Svaret lyde benægtende. Manboten forudsætter helt andre Standsdannelser end de, der kjendtes i Norden;

---

[1]) Thorpe, Dipl. 359, 369, 384, 394.

den eneste Afgift, som kunde have nogen Lighed med Manbot, er *Thegngjæld.*

Thegngjælden nævnes i alle de nordiske Lande som en Afgift til Kongen for Drab paa Undersaat.

Olaf den Hellige skal saaledes have fordret Nefgild og Thegngild [1]) af Islænderne, hvorved vel maa forstaas Skat af hver levende Mand og Erstatning for hver Mand som fældes (Tab af skatteydende Borger). I de norske Love siges os da ogsaa, at der for Drab fordres þegngildi til Kongen, en Afgift til ham i Stedet for hans Krav paa hele Drabsmandens rørlige Formue. Denne Afgift var oprindelig 40 Mark lögeyrir; senere nedsættes den til 13 Mark 8 Ørtug [2]).

Derimod forekommer det mig tvivlsomt om man kan sige, at denne Bøde findes i Sverrig. *Thiængs giæld* nævnes nemlig kun i Vestmannalag, og her under følgende Forhold. Af Manhælghisbalk (II c. 11 præm.) ser man for det Første Bødens Størrelse: „ligge i þiængs giældom, þæt ær 40 markær“, altsaa den almindelige Mandebod (jfr. § 41 foran S. 288). Dernæst bemærker man, at denne Betegnelse kun anvendes for at tilkjendegive, at der ikke indtræder nogen særlig Bøde. Dette vil ses af Manhb. I. c. 1, hvor der i de første syv §§ nævnes forskjellige høje Bøder for Drab mellem nære Slægtninge indbyrdes og derpaa i § 8 siges om Besvogrede: „dræpær maghar sina mællum, liggian i þings giældum“, da indtræder den sædvanlige Bod. Det Samme fremgaar af Manhb. II. c. 11, om at højere Bøder betales for Drab paa smaa Børn, men for Barn over 7 Aar Thegnsgjæld. Ligesaa læses her, at man for at dræbe Bondens Hustru og hans Familie hjemme i deres Gaard

---

[1]) Cleasby-Vigfusson har tvende Forklaringer af þegngildi som næppe ere rigtige.

[2]) Keyser, Efterladte Skrifter II. 373—375.

skal bøde højere Bøder, men at dette ikke udstrækker sig til Tyendet: gæst hion oc legho hion liggin i þings gældom. Saaledes synes kun Navnet at være fælles for den norske og svenske Bøde, og man har ikke Grund til i øvrigt at sammenstille dem.

Hvad de danske Love angaar, var det en over hele Landet udbredt Skik, at der betaltes en Afgift til Kongen for dræbt Mand, hvilken kaldtes Thegngjæld. Paa Jydske Lovs Omraade var det en Afgift af 12 Mark og som kun erlagdes for det Tilfælde, at Bøder fæstedes hjemme og Sandemænd ikke kom til at sværge derom, se Jydske Lov II. 13 og Flensborg Stadsret § 66 samt vistnok ogsaa Privilegiet for Odense 1477 § 4 (S. 207): item om nogher borghere ihielslaar nogher mand oc kommer til bood, tha skal han giffue koningen 12 marck til thegengiald. I det østlige Danmark udgjorde Boden 9 Mark, og der findes ingen Betingelser omtalt for, hvornaar den skulde gives, saa at den maaske ydedes overalt ved Drab, se Holbek Stadsret § 2, Roeskilde Stadsret c. 1, S. 173: „om borgherne faar slaghet borghere ihiell, han skal bethale *9 marc penninge*, som kalles thegngiæld, *for konings rætt*, oc swo möghet stathen“. At Thegngjæld ogsaa gaves udenfor disse Byer, fremgaar for det Første af et Aktstykke fra Kong Olafs Tid [1]) og dernæst af et hidtil overset Kildested, nemlig Eriks Sjæll. Lov III. 46 (VI. 5): hvilkin man sum man dræpær, tha a han at botæ thæræ for *ni marc til konungs ræt* oc siæx marc til frith köp, thet ær fiuræ marc silfs oc tre marc foræ blothæ vitæ.

Der findes saaledes store Forskjelligheder ved Thegngjælden i de nordiske Lande, og fælles er kun det (naar

---

[1]) Geheimearchivets Aarsb. V. 52 (de illis in Falstria qui compelluntur ad teingield. Respondetur, quod utuntur legibus Sielandie, et in Meonia similiter).

vi afse fra den uegentlige Thegngjæld i Sverrig), at den udredes til Kongen og er et én Gang for alle fastsat Beløb. Men netop i disse to Punkter afviger den fra den engelske Manbot, som var en Bod af mere privat Natur, der udrededes til den Dræbtes Herre, og som varierede efter Stænderne. Derfor maa al Sammenligning med Manboten i England falde bort, og vi finde her kun Grund til at gjøre opmærksom paa, hvor fremmed denne Bod efter sin hele Karakter maatte forekomme de nordiske Vikinger i England. Man kan derfor forstaa, at de have søgt at simplificere den, saaledes som Tilfældet var i Danelag (se foran S. 320).

§ 45.

Tyveri. Arter af denne Forbrydelse.

Tyveri bliver af samtlige germanske Lovgivninger i det Hele opfattet paa en saa ensartet Maade, at der ikke er Anledning til at gaa ind paa en særegen Undersøgelse af hvorledes den angelsaksiske Ret stiller sig i Forhold til andre Lande. Tyveriet var den hemmelige, efter Gjerningsmandens eget Vidende ulovlige Borttagelse af en Andens rørlige Ting fra fremmed Besiddelse i den Hensigt at tilegne sig Tingen.

Der skjelnes i de angelsaksiske, som i de andre germanske Love mellem forskjellige Arter af Tyveri, og især fremhæves Forskjellen mellem aabent Tyveri, da den Skyldige grebes paa fersk Gjerning, og det som først senere opdagedes. Det aabenbare Tyveri medførte ikke blot ganske andre Bevisregler, der vare langt strængere mod den Skyldige; det paadrog tillige Gjerningsmanden langt strængere Straffe [1].

[1] Wilda, Strafrecht 859 f. Köstlin, der Diebstahl nach dem deutschen Rechte vor der Karolina i Kritische Ueberschau III. 149 f.

Et af de mest bekjendte Vidnesbyrd om at aabenbart Tyveri forelaa — og ikke blot et Indicium, som vakte Formodning — var dette, at Tyven var bleven grebet med Tingen i Haanden, hvortil saa gjærne kom, at man bandt Tingen paa Ryggen af Tyven og førte ham saaledes til Tinge. Herfor havde man i Tydskland Betegnelsen Tyveri „auf habender Hand“, medens man i Norden ikke havde dannet nogen særlig Terminus [1]); paa Angelsaksisk havde man derimod fra de ældste Tider Formen handhabend [2]).

Omvendt kjendte man i England før den danske Tid ikke til den nordiske Skik at binde den Gjenstand, hvormed Tyven blev grebet, paa hans Ryg. Uagtet de gamle Love indeholde mange Regler om Tyveri, nævner ingen af dem dette Forhold. Naar Grimm alligevel gjør det til en fælles-germansk Skik — uagtet det ikke omtales i Tydskernes ældste latinske Lovkildor og ikke i de frisiske Love, men i Sachsenspiegel —, saa har han opbygget dette fælles-germanske Resultat ved Hjælp af de nordiske og de angelsaksiske Kilder [3]); om disse sidste siger han: i England kaldte man en saadan aabenbar Tyv *bæcberend* og Modsætningen hertil var *clæne bæc habban* (ɔ: at have ren Ryg). Herved maa dog bemærkes, at man næppe skal kunne paavise bæcberend førend hos Bracton (c. 1240) [4]), altsaa 400 Aar efter at

---

[1]) Jydske Lov II. 87: „takær han nokæt i hændæ, bindæ thet a hans bak“; Stemann, Retshistorie S. 678; Nordström, Samhälls-författning II. S. 303.

[2]) Wihtræd c. 26: gif man frigne man æt hæbbendre hande gefô. Æthelstan II. c. 1: þeof þe æt hæbbendre handa gefangen sy; IV. c. 6: sit handhabenda, sit non handhabenda.

[3]) Grimm, Rechtsalterthümer S. 638: „Der Gebrauch, obgleich ihn die ältesten lat. Gesetze nicht erwähnen, musz höher hinauf reichen, da er sich auch im Norden zeigt und bei den Angelsachsen.“

[4]) Se Exempler S. 329.

den danske Indflydelse var begyndt, ligesom jeg ogsaa finder det i et omtrent paa Bractons Tid givet Privilegium for Dublin [1]).

Hvad det andet Udtryk angaar „*clæne bæc habban*“, da forekommer det vist kun én Gang, nemlig i c. 5 i Alfred og Gudrums dansk-engelske Forlig. At der her kunde skjule sig en nordisk Udtryksmaade, er saa meget mere sandsynligt, som *bak*, der saa ofte bruges i Norden i overført, billedlig Betydning, saa vidt jeg kan se ikke gjør lignende Tjeneste paa engelsk Grund [2]).

Medens altsaa *handhabend* er angelsaksisk, er *bæcberand* efter al Rimelighed først dannet paa Dansketiden i Henhold til denne hos dem almindelige Skik, og *clæne bæc habban* er rimeligvis ogsaa opstaaet under dansk Paavirkning.

Jeg har saa meget mere Grund til at tro, at denne Paavisning er rigtig, som vi befinde os paa Omraader, paa hvilke nordisk Terminologi er trængt stærkt ind. Jeg skal her endnu omtale et i denne Sammenhæng forekommende yderst mærkeligt Udtryk. Hos Bracton læses Følgende, der til Dels er optaget i Brittons Værk.

Bracton l. III. tr. 2. c. XXXII. S. 510: Furtum vero manifestum est, ubi latro deprehensus est seysitus de aliquo latrocinio scilicet hondhabende et bacberende et insecutus fuerit per aliquem, cujus res illa fuerit, qui dicitur *sakaburth* (var: *sachabor*, *sachaber*). c. XXXV: de aliquo latrocinio manifesto sicut hondhabend et bacberend et insecutus fuerit per *saccabor*. Britton I. 56: *le sakebere*. I. 182: seisi de soen larcyn handhab-

---

[1]) Gilbert, municipal documents of Ireland S. 250: Si un larun seit pris handhabband et bakberand, kom le pendera.

[2]) Se Bosworth, Grein, Leo, Ettmüller. Om andre i Engelsk indtrængte Forbindelser med oldnordisk *bak* se Koch, Historische Gramm. III. 150: altn. *bak*, *â bak*, in Rücken, hinter, von hinten, später als, = ags. *on bæc* (zurück), nags. *abac*. etc.

bynde et bacberinde, et *sakebere* soit present fesaunt la seute.

Om dette *sachabor* er der fremsat Gisninger af den mærkeligste Art og søgte i det Fjærne; det kan ses, at Ordets Betydning allerede i den senere Middelalder var uklar. I en saadan Kilde er det endog bleven forvansket til *sacberande*, som om Talen var om den Tyv, der bærer Noget bort i en Sæk[1]), medens der jo i de ovennævnte Kildesteder ikke er Tvivl om, hvilken Person man taler om, nemlig om Sagsøgeren i Tyvssag. Nyere Fortolkere sætte *sakaborh* i Forbindelse med *borh*, Borgen, eller med Oldtydsk *Bar*, en Mand[2]), eller med det tydske *sachibaro*, Kongens Embedsmand i Herredet, som indkræver Bøderne, Gælkæren[3]).

Det ses let, at disse etymologiske Forsøg ikke give en Forstaaelse, som passer i Lovkilden. Som i saa utallige andre Tilfælde indeholde de nordiske Love den manglende Forklaring.

I det norsk-islandske Retssprog hedder at sagsøge „*bera sakar á einum*“ og Sagsøgeren *Sakaráberi*. Til Oplysning herom hidsætter jeg nogle Kildesteder: Heimskringla, Harald Graafelds Saga c. 1: þá bar konungr sakar á hann. Olaf den Helliges Saga c. 96: hann bar sakir á þá menn. Flateyjarbók II. 168: Olafr Sviakonungr hafde ok borit sakir á þá menn. Konungs Skuggsjá S. 644: þau bref er varo af hendi sakar-ábera. Ældre Frostathingslov III. 20: halft konungr en halft sakar abere . . . söke utt sakar abere fe þat með utbeizlu, X. 32. Bjarköret c. 98. Ligesaa læses i et Haandskrift

[1]) Se Proceed. of the Suffolk Archæol. Instit. vol. III. 244. (: sacberand, bacberand, et handhabbend), citeret i Udgaven af Britton, Glossaret.

[2]) Udgiveren af Britton I. 56.

[3]) Bracton II. S. 511. Note. Om saceb aro se Sohm, die fränkische Reichs- und Gerichtsverf. § 5. S. 93—94.

af Skaanske Lov (I. 149): star man ofna þingi oc giuær andrum þiuf sac, þa scal han hanum ofna hændær bæræ oc swa æftir faræ sum logh æræ [1]).

I Sakaráberi have vi aabenbart ikke blot det Ord, som ligner den engelske Terminus mest, men tillige et Ord, som udfylder Meningen. Det er ganske tilfældigt, at sachabor kun er bevaret i Tyvsproceduren om den Sagsøgende, eller rettere sagt det findes ogsaa andensteds. I den skotske Lov „quoniam attachiamentå“ (Acta Parliam. I. 283) læses i c. 1 § 1:

quoniam attachiamenta sunt principia et origo placitorum de wrang et vnlaw que prosecuta sunt per sacreborgh, ideo de attachiamentis est inchoandum.

Der er næppe Grund til her at opfatte sacreborgh om sikker Borgen, saaledes som man i Reglen fortolker det. Der staar ganske vist i en anden Lov, nemlig den skotske Form af Leges forestarum, at naar et Dyr findes saaret eller dødt i Skoven, skal Retten undersøge Forholdet „and þe findar in þe mene tym aw to be atachit wiþ siker borowis“ [2]), men dette viser kun, at et Ord af kun til Dels lignende Udseende fandtes i Sproget. Begge Forordninger omtale Sikkerhed (attachiamenta), stillet af den Anklagede eller den Mistænkelige, men selv om ogsaa Anklageren skulde stille Borgen, vilde man jo næppe kunne bruge det Udtryk, at Sagen var „prosecutum per sacreborgh.“ Derimod finde vi Ordet netop i denne Forbindelse hos Bracton: insecutus per sakaburth, insecutus per saccabor.

---

[1]) Dette Udtryk findes vist ellers ikke i de svenske og danske Love. Om den Sagsøgte eller Skyldige hedder det i Ældre Gulaþingslög c. 151: „þa berr hann a bake sök“, og samme Udtryk findes i Vestgötalag II. þiufva B. 11: „nu bær husfru þiufs sak“ IV. c. 18 § 13.

[2]) Acta Parliam. I. 328: et interea temporis inventor animalis attachiabitur per salvos et securos plegios.

De angelsaksiske Love give i øvrigt ikke Lejlighed til nærmere at undersøge, hvor vidt Begrebet aabenbar Tyveri strækker sig, og saaledes om det Tilfælde er det eneste hidhørende, at Tyven i bogstavelig Forstand staar med Gjenstanden i Haanden. At Begrebet dog næppe kan opfattes saa snævert, synes fremgaa af Ines Lov c. 37, at man træffer Tyven „med Tingen eller i øvrigt i aabenbar Brøde“ (in ceape oðđe elles æt openre scylde [1])).

En anden Hovedinddeling af Tyveriforbrydelsen er Adskillelsen i stort og ringe Tyveri, efter Gjenstandens Værd. Kun i det Tilfælde, at Tingen var over 8 Penninge, senere over 12 Penninge værd, indtraadte den fulde Tyvsstraf — og lignende Regler findes jo i alle Landes Love.

Gjentagelse af Tyveri medførte, at Straffen voxede, og samme Virkning havde den Omstændighed, at Tyveriet foretoges til særlig fredede Tider eller paa de en egen Fred undergivne Steder. Herom vil der lejlighedsvis blive talt i det Følgende.

§ 46.

Straffen for Tyveri.

De angelsaksiske Love frembyde en bestemt Udvikling i Retning af at skærpe Tyvsstraffen. Vi ville først betragte Lovene før Dansketiden. Tyveri er her ingen Sinde absolut bodløst. Selv efter den strængeste Bestemmelse, nemlig Wihtræd c. 26, kunde Kongen, naar en fri Mand var greben paa fersk Gjerning, dræbe ham eller sælge ham over Havet, eller tage mod en Løsepenge saa stor som Wergild. Efter Ines Love c. 12

---

[1]) Schmid l. c. S. 556.

skulde haandhavende Tyve dræbes, eller de kunde frikjøbe sig med Wergild fòr Døden; var det en Ceorl og han oftere var sigtet, men nu blev greben paa fersk Gjerning, mistede han Haand eller Fod (c. 18, 37). Disse ere de eneste Bestemmelser, som nævne Dødsstraf, ellers var Formuestraf den sædvanlige. Saaledes straffedes i Følge Ines Love c. 7 Tyveri med en Bøde paa 60 Skilling, men om Tyven havde sin Familie til Medvider i Tyveriet, skulde de alle gaa i Trældom. I Følge Alfreds Love synes enhver Tyvsstraf at kunne afkjøbes, da man endog ved Tyveri i Kirke kunde løskjøbe den Haand, der skulde afhugges (c. 6), og da Tyveri paa Festdagene kun medførte en dobbelt Bod (c. 5 § 5)[1]). Den sædvanlige Bod var 60 Skilling, men for Mennesketyveri 120 Skilling (Alfred 9 § 1, 2). I Æthelbirht c. 9 se vi Formuen yderligere rammet, i det Fri, som stjæler fra Fri, skulde bøde tredobbelt og Kongen have Wite og alt Gods eller alt Løsøre[2]). Men denne Bestemmelse er meget dunkel, da Witen eller dens Størrelse ellers ikke nævnes i de kentiske Love og da den her opføres ved Siden af Tabet af alt Gods, hvorfor Schmid fortolker det saaledes, at efter Omstændighederne alene en Bøde eller alt Gods gik tabt[3]).

Foruden Bøden til det Offentlige maatte Tyven efter Kents Love betale den Bestjaalne en Bod, der beløb sig til det Tredobbelte, Nidobbelte, Tolvdobbelte af Tingens Værdi, alt efter som dens Besidder var en

---

[1]) Schmid S. 557.

[2]) Æthelbirht c. 9: gif frigman frêum stelð, III gebête and cyning âge þæt wîte and eall þâ æhtan. Schmid opfatter æhtan som Formuen, men dette Ord betyder jo ogsaa meget tidt Løsøret, se Schmid, Glossaret, æht S. 525. Ine c. 57 tænker maaske ogsaa paa en Konfiskation.

[3]) Schmid l. c. S. 556—57. Denne Tolkning er dog ikke tilfredsstillende.

Frimand, Kongen; Kirken o. s. fr. (Æthelbirht c. 1, 4, 9, 28, 90). Dette var dog en Egenhed for Kents Lovgivning (Anh. IV. 7); i Følge Wessex's Love tilkom der den Private kun ângyld, en Bod, saa stor som Tingens Værdi [1]).

Den Lovgivning, som skriver sig fra Tiden efter 901, staar i skarp Modsætning til den nu skildrede. For det Første bliver det fast Regel, at Tyv, som gribes paa fersk Gjerning, skal miste Livet. I Følge Æthelstans Love skal en saadan Tyv, naar han er over 12 (senere 15) Aar gammel, og naar Gjenstandens Værd er højere end 8 Penninge, miste Liv og Formue (II. 1. Pr.; 20 § 3), og i den følgende Lovgivning staar det fast, at aabenbart Tyveri er bodløst, se Edgar III. 7; Knud II. 26, 64; Henrik c. 12 § 1, c. 59 § 20.

Men det er tillige klart, at ogsaa andre Tilfælde af Tyveri maa være blevne straffede med Døden. I Æthelstan II. c. 20 § 3 siges, at man skal afholde sig fra alt Tyveri mod Straf paa Livet og Tab af Alt hvad man ejer (and forgâ þyfðe be his feore, and be eallum þâm þe he âge). Det noget Ubestemte i denne Regel opklares ikke ved andre Bestemmelser i Forordningen, og man har Grund til at tvivle, om ogsaa ethvert Tyveri blev straffet med Døden. Imidlertid staar i Æthelstan VI (judicia civitatis Lundoniæ) c. 1: at man ikke skal skaane nogen Tyv, som er 12 Aar gammel og har stjaalet 12 Penninges Værd [2]), naar det efter Folke-Ret erfares, at han er skyldig og ikke kan nægte Noget

[1]) Se herom og om en enkelt Undtagelse fra Reglen Schmid S. 556.

[2]) Er han ikke saa gammel eller har stjaalet mindre, holdes han 40 Nætter i Fængsel, og Slægten maa udløse ham med 120 Skilling eller ved gjentaget Tyveri med Wergild (Æthelstan II. 1. § 2, 3, 4; VI. 1, 12 § 1, 2).

deraf (þone þe we on folc-riht geâxian, þæt he fûl sy and tô nânan andsæce ne mæge). Heraf synes fremgaa, at et virkeligt bevist Tyveri, selv om det ikke er aabenbart, dog i Strafskyld sættes sammen med dette. Af Æthelstan IV. 6 ses nu bestemtere, hvad der udgjør Bevis: ingen Tyv, som har stjaalet efter Conciliet i Thunresfeld, skal paa nogen Maade skaanes for Døden, hvilken Stand eller Stilling han saa end har, om han er Handhabende eller ikke, naar det sikkert vides, det vil sige, dersom det er aabenbart, eller dersom han er fældet ved Ordale eller hans Skyld paa anden Maade er indlysende (si pro certo sciatur, id est si aplata sit vel in ordalio reus sit, vel per aliud aliquid culpabilis innotescat). Hvis det er en fri Kvinde, skal hun styrtes ned af en Højde eller druknes (Æthelstan IV. 6 § 4). Disse Udtryk ere formentlig saa fyldige, at jeg ikke kan se nogen Berettigelse til at forstaa dem som alene handlende om dem, der oftere have begaaet Tyveri. Derimod synes det at have været et Princip, at jo længere Tid der hengik efter Gjerningen, før end Beviset tilvejebragtes, des mildere eller forsigtigere maatte man være i Anvendelsen af Straffen, jfr. Æthelstan VI. c. 9, at Tyve, som man ikke strax kan finde skyldige, men om hvilke man senere opdager, at de have Skyld, skulle kunne udløses af deres Herre eller af Slægten under de samme Betingelser, under hvilke man udløser de Mænd, som ere fundne skyldige ved Ordale.

Med Hensyn til Bevis ved Ordale bestemmes det i Æthelred I. c. 1 § 5, at naar nogen ofte sigtet Mand findes skyldig ved tredobbelt Ordale, skal han betale til Anklageren det Dobbelte og til det bødeberettigede Herskab sin Wergild og desuden stille Borgen for sin fremtidige Opførsel. Men for anden Gang begaaet Tyveri mister han Livet (§ 6). Samme Regel findes i Knud II. 30 § 4, „kun at man i Gjentagelsestilfælde

skal hugge Hænderne eller Fødderne eller begge Dele af ham, ligesom Gjerningen er til."

Formuens Konfiskation, som undtagelsesvis kjendtes i den ældre Ret, nævnes nu i mange Lovsteder (Æthelstan II. 20 § 3; Edgar I. 2; IV. 11; Vilhelm I. 27[1])).

Hvad Meddelagtighed i Tyveri angaar, beskæftige Lovene sig især med den Art saakaldt efterfølgende Meddelagtighed, som bestaar i at begunstige Tyvens Flugt eller tilgive ham. Æthelstan II. c. 1 § 1 straffer den, som skaaner Tyven, med Wergildsbøde, medens derimod Æthelstan IV. c. 6 § 2 lader den, som skaaner Tyven eller begunstiger hans Flugt, miste Liv og Alt hvad han ejer, som Tyven (saaledes ogsaa VI. c. 1 § 1—3). At dette var Reglen i den følgende Dansketid, støtter jeg paa følgende Udtalelse i et Brev fra Kong Knud fra Tiden 1020[2]):

gyf hwa theof frithige oththe faran forlæte[3]), sy he emscyldig with me tha the theof scolde, buton he hine mid fulre lade with me geclænsian mæge.	hvis Nogen freder Tyv eller lader ham fare, være han samme Straf skyldig lige over for mig som Tyven, uden han med fuld Renselse formaar at rense sig.

---

[1]) Thorpe, Diplomatarium S. 185 (938): istarum autem 7 mansarum quantitas, justo valde judicio totius populi et seniorum et primatum ablata fuit ab eis qui eorum possessores fuerunt, quia aperto crimine furti, usque ad mortem obnoxii inventi sunt.

[2]) Meddelt af Pauli i Forschungen z. d. Geschichte XIV. 392.

[3]) I den uheldige Afskrift, hvori Brevet er bevaret, staar: *forene forlicge*, hvilket ikke giver Mening. Pauli retter til forlygne (begaar Hor), men Sammenhængen gjør det aldeles sikkert, at her maa tænkes paa Tyven. Min Læsning forsvares ved 1) at forlætan (tillade, indrømme) netop bruges med Infinitiv eller Accusativ med Infinitiv, jfr. Greins Glossar, hvor Exempler paa, at det følges af faran, gangan, nævnes, 2) fordi denne Læsning næsten gives af Sammenhængen, jfr. ogsaa Saga Sverris konungs c. 26: er þeim gefi frið eða léti fram fara, 3) paa Grund af Ligheden med Æthelstan IV. c. 6

Om Medviden i Tyvssag hedder det, at Tyvens Hustru og Børn, som ere medvidende i Gjerningen, skulle gaa i Trældom med ham, se Ine c. 7 (jfr. c. 57, Knud II. 76 § 2). Herren, som var Medvider i sin Træls Tyveri, mistede denne og maatte bøde Wergild (Æthelstan II. c. 3 § 1), men Æthelstan VI. c. 1 § 2 lyder strængere, at den, der hemmelig skjuler Tyven og er Medvider i hans Forbrydelse og Skyld, skal lide samme Straf som Tyven (ɔ: miste Liv og Formue). Besiddelse af stjaalet Gods straffedes i Følge Ine 25 § 1 med en Bøde paa 36 Skilling, medens i Følge Æthelstan II. c. 17 den, som tog Gave af en Tyv, maatte bøde Wergild.

Vi have med Villie gjennemgaaet saa udførligt Reglerne om Tyvens Straf for at vise, hvilken betydelig Skærpelse Straffene ere undergaaede i Dansketiden og hvorledes alle Sider og Arter af Forbrydelsen nu rammes strængere. Hvad er nu Grunden til denne totale Forandring? Ja, man vil kunne sige, at det er en Omdannelse, hvis Nødvendighed Angelsakserne selv have indset og hvoraf Nordboerne ikke have nogen Fortjeneste; eller man vil maaske højst sige, at Englænderne ved Danskernes Angreb havde lært deres egne forfaldne Samfundstilstande at kjende og derfor have besluttet at straffe strængt. Men Sandsynligheden er imod denne Antagelse. Thi det er vist, at Nordboerne strængt hævdede Ejendomsrettens Sikkerhed og at Død var Tyvens visse Løn; alle Fremmede roste deres Sam-

---

§ 2: qui ei pepercerit vel eundem firmaverit, indignus sit omnium quæ habebit et vitæ suæ, sicut fur, nisi se possit allegiare quod nec furtum cum eo sciret, nec facinus pro quo vitæ suæ reus esset, samt 4) Ligheden med Knud II. c. 29: gif hwâ þeôf gemête and hine his þances âweg læte (om Nogen træffer en Tyv og lader ham med Villie gaa).

fund for den usædvanlige Tryghed, som det frembød i denne Henseende[1]). Dernæst er den Maade, hvorpaa Skærpelsen hidføres i England, nemlig ved en rig Anvendelse af Dødsstraffen, fuldstændig afvigende fra det tidligere Straffesystem, og da nu endelig, som godtgjort i forrige §, nordisk Paavirkning er let at paavise i andre Punkter af Tyvslæren, er det ganske sikkert forgjæves, at man vil nægte, at vi atter her spore Nordboernes Indflydelse i England. —

Tilbage staar endnu at omtale Erstatningen til den Skadelidte. Det var en Særegenhed ved den kentiske Ret, at man betalte den stjaalne Gjenstands Beløb mangedobbelt, dog forskjelligt efter den, fra hvem den toges; i alle andre Love sættes kun simpel Erstatning, eller, naar Tyven nægter og dog findes skyldig, dobbelt[2]). Men efter Danelagens Love synes her at være bødet tredobbelt, hvilket jeg udleder af et Indskud[3]) i Alfred og Gudrum c. 3, hvor det hedder, at man skal bøde det Tredobbelte af Tingens Værdi. Men det Samme fremgaar vist ogsaa af Æthelred III. c. 4, jfr. c. 3, om at der i saadant Fald i Danelagen skal bødes 3dobbelt (gilde 3gylde), især naar denne Regel sammenholdes med den tilsvarende Bestemmelse for det øvrige England (Æthelred I. c. 1 § 5), at man skal bøde dobbelt. Herved mindes man om de nordiske Loves Regler om at der ved Tyveri bødes baade Igjæld og Tvigjæld[4]).

Jeg har andensteds paavist, at det var en i den

---

[1]) Normannerne I. 335—341.

[2]) Schmid, Gesetze, 556.

[3]) Det maa bestemmes som et Indskud, thi det findes ikke i den ene Form af dette Forlig, og Kapitlet handler ellers om Manddrab, hvorpaa der fortsættes saaledes: „And swâ æghwilcere spræce, þe mâre sy þone IIII mancussas. And gyf he ne dyrre, gylde hit þry-gylde, swâ hit man gewyrðe."

[4]) Jfr. Normannerne I. 336.

danske Hær gjældende Regel, at Kongen erstattede, hvad der blev stjaalet [1]), og at den samme Regel af de Danske indførtes i Kolonilandene; den var til Exempel gjældende i Normandie [2]). Det skyldes ganske sikkert dansk Indflydelse, naar det i Æthelstans Love for London (VI. c. 2) bestemmes, at Borgerne skulle yde hver 4 Penninge og at man af den sammenskudte Sum skal yde Erstatning for hvad der mistes.

§ 47.

Ran.

De nordiske Love brugte for det med Egenmagt og Vold foretagne Indgreb i en Andens Besiddelse ikke Ordet Rov, men Ran [3]). Det var en Forbrydelse, som efter de Gamles Begreb var mindre strafbar end Tyveri, i Modsætning til hvilken den intet Hemmelighedsfuldt og Underfundigt indeholdt. Først sent optoge de borger-

---

[1]) Vi kunne her erindre om, at hvor mærkelig end en saadan Regel ser ud, er den ikke helt uden Parallel paa andre Steder, og det var til Exempel bestemt, at den Student i Bologna, som mistede sine Sager ved Tyveri, kunde fordre dem erstattede af Kommunen, jfr. Cesare Cantú, Storia degli Italiani, sec. edizione II? 475.

[2]) Normannerne I. 537.

[3]) Naar afses fra *Valrov* (se herom i det Følgende), findes Ordet *Rov* kun faa Gange i de ældste Lovkilder; om hvorledes *Rov* først sent trænger ind i de svenske og norske Love, se Maurer, das älteste Hofrecht des Nordens S. 71. I øvrigt maa huskes, at Ordene „*rjúfa*“, at bryde, brække, *rof*, et Brud, en Aabning, samt i overført Betydning og som Lovterminus en Omstødelse, en Tilbagekaldelse, *raufa* at bryde op, aabne, alle ere almindelige i Norsk-Islandsk — men maa adskilles fra *raufa*, at røve, jfr. Vigfusson.

lige Love efter de kirkelige den Sætning, som alt fandtes hos Augustinus [1]), at Røveri var langt værre end Tyveri.

Man skjelnede mellem forskjellige Arter Ran, der komme igjen i alle de nordiske Love, saaledes til Ex. Handran og Boran.

Handran bestod i at Nogen fratog en Anden en Gjenstand, han havde i sin Haand mod hans Villie. Det formodedes vel begaaet mere med List end ved egentlig Vold og var derfor mindre strafbart end Boran. Boran defineres i Vederlagsretten som „mansionis deprædatio", og efter Jydske Lov II. 45 saaledes: thæt ær bo raan, at man gær i annæns mansz garth oc takær thæræ burt af hans fæ æth klæthæ æth wapnæ æth nokær andræ costæ thær gialdær half marc pænning.

Men ved Siden af disse Arter Ran forekommer en tredie, som det er min Hensigt her særligt at henlede Opmærksomheden paa. I Grágás, Rannsókna-þáttr c. 228 (II. S. 164) læses:

Þat er hannd rán ef sa tecr or hende honom eða af honom. Ef maðr hellðr eigi á oc quez hann þo eiga, en hin tecr þan grip abrott oc er þat ravda rán, varðar þat scog gang [2]).

Rauða rán, det røde Ran, oversættes af Finsen paa dette Sted og i den følgende Passus, hvor det findes, ved „voldeligt Ran" (Bd. IV. S. 163). Uagtet sit Navn er dette Ran imidlertid ikke en mere kvalificeret Forbrydelse end Haandran, hvad det jo ogsaa efter sit ovenbeskrevne Indhold ikke kan være, og Straffen for Haandran er ligesom for Rødran Skovgang, se Vígslóþi

---

[1]) Poenale est occulte auferre, multo majoris est visibiliter eripere. Wilda 914, Grimm, Rechtsalterthümer 634, Nordström II. 314.

[2]) Staðarhólsbók har ikke noget til rann-sókna þáttr svarende, se Finsen II. 162. — I Arne Magn. Udg. II. 191.

c. 3 (Finsen I. 145). Rødran maa imidlertid oprindeligt have sigtet til et kvalificeret Ran, til et Ran, hvor „Rødt" eller Blod kommer frem. Naar det i Tháttr af Thorsteini stangarhögg hedder: Thorsteinn hafði verit *rauða-víkingr* (en frygtelig Søkriger), og naar det om Thorkel Midlang hedder: „hann er *rauðr-víkingr*" (Fornm. Sögur XI 121), synes Rauða-raneren ogsaa at maatte være en blodig Forbryder.

Dette bekræftes nu paa en mærkelig Maade af en dansk Kilde, Saxo Grammaticus. Han er Hjemmel for, at der paa de fem Landestyreres Tid levede en russisk Viking Rød (Røtho, Ruthenorum pirata), der vandt sig et frygteligt Navn ved Røven og Grumhed paa de danske Kyster. Han bandt stundom sine Fangers ene Fod til Jorden og den anden til et mod Jorden bøjet Træ, hvorpaa han lod Stammen svinge og splitte det ulykkelige Offer i to Dele. Naar Andre dog tillode de Plyndrede at beholde saa meget af deres Dragt, at de ikke skulde blues over deres Nøgenhed, skammede han sig ikke ved at berøve sit Offer ethvert Klædningsstykke. „Derfor pleje vi endnu at kalde grumme og grusomme Ran for Røthoran" [1]). Det vil vel ikke være let at bevise denne Vikings historiske Existens, men derom er ikke Tvivl, at der paa Saxos Tid fandtes et gængs Udtryk Rødran, som den folkelige Etymologi,

---

[1]) Ea tempestate Røtho, Ruthenorum pirata, patriam nostram rapinæ et crudelitatis injuriis profligabat. Cujus tam insignis atrocitas erat, ut, cæteris extremæ captorum nuditati parcentibus, hic etiam secretiores corporum partes tegminibus spoliare deforme non duceret. Unde graves adhuc immanesque rapinas Røthoran cognominare solemus. Sed et torquendis interdum hunc supplicii modum adhibere solebat, ut. dextris eorum pedibus terræ tenacius affixis, lævos curvatis de industria ramis annecteret, quorum salacitas medii corporis distractione recurreret. Saxo S. 353. Cleasby-Vigfusson, dictionary, henviser hertil ved rauða-rán.

efter at man havde glemt dets egentlige Oprindelse, søgte at forklare ved at henføre det til en berømt Røver.

Men jeg vil fremdeles gjøre opmærksom paa, at dette Udtryk og Begreb maa være fulgt med Vikingerne over til England.

I Haandskriftet D. af Anglo-Saxon Chronicle læses følgende Beretning om de Uroligheder, som 1064 foraarsagedes af Northumberlands og Yorkshires danske Indbyggere. De fordreve Toste Jarl og valgte Morkere til deres Jarl, hvilken derpaa med dem og de øvrige Mænd fra Danelagen drog Syd paa lige til Northampton, men da opnaaede de ved Jarl Haralds Mellemkomst af Kong Edvard, at de maatte faa Morkere til Jarl og at de maatte beholde Knuds Love. Om Opholdet ved Northampton skrives nu saaledes: þa *Ryðrenan* dydan mycelne hearm abutan Hamtune, þa hwile þe he fór heora ærende ægþær þæt hi ofslogon menn and bærndon hús and corn and naman eall þæt orf þe hig mihton to cuman. Þæt wæs feola þusend and fela hund manna hi naman and læddan norð mid heom (S. 332).

I Følge Sammenhængen er der ikke Tvivl om, at alle disse Ugjerninger foretoges af de oprørske Nordboere, saa at *Ryðrenan* kun kan være et andet Navn for dem. Til yderligere Sikkerhed for denne Tydning kan man henvise til Haandskriftet E., hvor der i Stedet for ryðrenan staar: þa norðerne men. Men en Forklaring af Ordet har hidtil Ingen kunnet give. Thorpe udtaler, at det rimeligvis maa være de nordiske Historieskriveres Rutheni ɔ: Russere [1]. Freeman har ikke kunnet finde dette Ord andensteds; hans Haab om at det skulde betyde vælsk, svigter ham, da han i de parallele Haand-

---

[1]) Glossar til A.-S. Chron. I. Thorpe henviser til Saxo, hvis Ruthener Røthoran han dog ikke har bemærket.

skrifter finder „norðerne men“ og „norð læddan“[1]). Efter den Udvikling, jeg i det Foregaaende har givet, kan Tydningen næppe være vanskelig. Det er det nordiske Ord for den værste Art Røvere, Rødranerne, og deres Virkemaade beskrives meget træffende i denne Kilde.

Det synes tillige klart, at Rødran oprindeligt maa have betydet et særligt kvalificeret Ran, hvorved der øves Vold og vistnok Saar eller Slag; men i øvrigt give de nordiske Love os ikke nærmere Oplysning. Vi bør dog lægge Mærke til, at der i Følge den yngre Vestgötalag Retl. B. XII. skal bødes, naar „maþer rænir man oc ær eig blat æller bloþokt æller san asynir vitni til“ 3 Mark, men efter c. XIII 3 Gange 9 Mark i følgende Tilfælde: „warþer maþer ræntar meþ fullum walzuerkum oc synis acomer a hanum æller æn sann asynar vitni æru til“. Her fører altsaa den aabenlyse Skade paa Person Forbrydelsen op i en højere Klasse. Der maatte sandsynligvis fremdeles bødes særligt for Saarene eller for Hugget[2]). Østgötalag er ikke saa oplysende i dette Punkt. Den straffer Haandran med 3 Mark, med mindre han gribes paa Gjerningen, da er det 40 Mark, og 40 Mark er ogsaa Boran. Naar Nogen knebler eller binder den Mand, som raaber om Hjælp, straffes han med samme Bøde, og først naar han paagribes ved Gjerningen, „þa ær þön gærþ gild at hundraþ markum þæt ær höghsta ran“[3]). I Norge var Boran øvet med væbnet Magt Utlegdarverk. De Røvende skulde føre det Ranede tilbage og bøde 40 Mark, Medhjælperne 3 Mark, i modsat Fald bleve de fredløse[4]).

---

[1]) Freeman, Norman Conquest II. 490.
[2]) Wilda 913.
[3]) Østgötalag, Vaþamal c. 31 § 2, jfr. 3, 4.
[4]) Ældre Gulath. L. 142; Ældre Frost. L. IV. 62; V. 14; Keyser II. 380—81.

Det angelsaksiske Sprog kjender ikke Ordet *Ran*, som imidlertid optoges efter Dansketiden; dog benyttes det ikke meget[1]). Vi finde i Vilhelm III. c. 12: „si Francigena appellaverit Anglum de perjurio aut murdro, furto aut homicidio, *ran* quod dicunt apertam rapinam, quæ negari non potest, Anglus se defendat . . aut judicio ferri aut duello.“ I Æthelred VI. 28 nævnes fremdeles blandt mange andre Forbrydelser *ciric-rên*, Kirkeran[2]). Ellers findes Ordet vist ikke. Vi ere da saaledes ude af Stand til at forfølge Forbrydelsens Væsen og dens Strafgrad i England nærmere. De ældre angelsaksiske Love indeholde ikke heller Regler, der nærmere bestemme Røveriets Begreb. Hvad vi efter nordiske Begreber vilde kalde Handran, omtales maaske kun i én Kilde, Ines Love c. 10: „reâf-lâc and niêdnæme . . . âgife he þone reâflâc and geselle 60 scill. tô wîte“. For Vejrov blev efter Æthelbirht c. 19 bødet 6 scill. (þeôwæs weg-reâf, 3 sc., se c. 89), men hvad her skal forstaas ved wegreâf, der sones ved saa lille en Bøde, er en Gaade[3]).

Hvilke ere da de Resultater, hvortil disse Undersøgelser have ført? Angelsakserne have fra Nordboerne modtaget Ordet Ran, og i en enkelt Kilde findes endog Rødran, men det er ikke muligt at se, om ogsaa derved det ældre, nærmest hertil svarende Begreb reâflâc har undergaaet en Ændring. Vist er dog, at i 11te Aarh. Ran er blevet straffet strængt baade af de danske Konger, der lagde Vægt paa nøje Opretholdelse af Freden, og af Vilhelm Erobreren. Kong Knuds Lov

---

[1]) Hos Bosworth citeres Knud II. 61 „gif he rân wyrce“, hvilket er en Fejllæsning, læs „samwyrce“.

[2]) Jfr. Schmids Bemærkning S. 545 om dette Ord og om at rân og rên ere „verschiedene Formen des gleichen Wortes“.

[3]) Jastrow, strafrechtliche Stellung der Sklaven S. 54.

(II. 63) bestemmer saaledes, at man for reâflâc skal give det Røvede tilbage og bøde, og at man desuden er Kongen sin Wergild skyldig [1]), og Kong Vilhelm sammenstiller i sin Lov Ran, i alt Fald for saa vidt Gjerningsmanden er grebet paa fersk Gjerning, med de groveste Forbrydelser. Saa meget er desuden vist, at Ran i Danelagen straffedes strængt. Jeg har i sin Tid paavist, hvorledes efter Vikingernes Hærlov Straffen for Ran var betydelig, og at Ransmanden foruden Erstatning af det dobbelte „crimine violatæ pacis censeretur“ [2]). I Æthelreds Lov for Danelagen hedder det, at om Nogen røver ved klar Dag og den Overfaldne lyser det til tre Tun [3]), Forbryderen bliver „nânes fryðes weorðe“ (III. c. 15), hvilke ere de samme Udtryk som i Hærloven. —

Til Slutning skulle vi behandle følgende lille Lovkilde, som oftere har været omtalt i dette Arbejde (Anhang XV):

wal-reâf is nîðinges dæde; gif hwâ ofsacen wille, dô þæt mið eahta and feôwertig fulborenra þegena.

Jeg har paavist, at niðing er et dansk Ord (§ 4 S. 26) og at Nidingsgjerninger i det Hele ikke fandtes som en særegen Kategori i angelsaksisk Ret (§ 37 S. 258); jeg har end videre henpeget paa, at ogsaa de mange Mededsmænd synes vise hen paa nordiske Procesregler (§ 34 S. 235). Det er derfor meget rimeligt, at denne Lovsætning tilhører Danelagen. Schmid (S. 673) bemærker nu, at her egentlig burde staa *Wælreâf*, eftersom Ordet er dannet af *wæl*, Drab, Lig, og *reâf*, Rov. Det

[1]) Gif hwâ reâf-lâc gewyrce âgife, and forgylde, and beô his weres scyldig wið þone cyningc.
[2]) Normannerne I. 322—323.
[3]) Altsaa for at gjøre Sagen aabenbar, jfr. Vilhelms Lov III: aperta rapina quæ negari non potest.

kan efter den her fremsatte Antagelse ikke undre os, at Ordet findes i en mere dansk Form. Det svarer meget vel til *valrof* i de gamle danske Love[1]), *ualruf* i Østgötalagen[2]), *valrof* i den ældre Gulathingslov (c. 178), *valrauf* i Brages Vers i Heimskringlas Begyndelse.

I de ældre angelsaksiske Love før Dansketiden findes Intet om Forbrydelsen Valrov. Det vilde være ganske urigtigt deraf at udlede, at denne Forbrydelse ikke kjendtes tidligere; det vilde ikke stemme med det Princip, som er fulgt i dette Arbejde, thi Valrov er en saa speciel Forbrydelse, at den meget vel kan være forbigaaet i Lovene. Imidlertid kunne vi dog maaske drage Slutninger om, hvorledes Angelsakserne vilde have straffet Valrov. Det er ikke rimeligt, at de vilde have følt noget særligt Kvalificerende ved denne Fremfærd mod Døde; det vilde vist kun have stødt dem, om derved Kirkegaardsjord eller anden hellig Grund var blevet krænket. Den hemmelige Maade, hvorpaa Gjerningsmanden vistnok vilde være gaaet frem, kunde næppe heller have givet dem Anledning til at straffe strængt[3]).

Der har været udtalt meget forskjellige Meninger

---

1) Skaanske Lov V. 27 (107). Erik Sjæll. Lov II. 31. Jydske Lov III. 24. — Anders Sunesøn c. 48: walruf.

2) Drapa B. VI., det eneste Sted i de gamle svenske Love (ellers: likran). Paa Røkstenen findes ualraubar nom. plur. fem., det paa Valen Røvede, jfr. Bugge i Antiquar. Tidskrift för Sverige V. 29 f.

3) I denne Undersøgelse lades ganske Henriks Love c. 83 § 4, 5 ude af Betragtning. De lyde saaledes § 4: Et qui aliquem quocunque modo perimit, videat ne weilref faciat. Weilref dicimus, si quis mortuum refabit armis, aut vestibus, aut prorsus aliquibus, aut tumulatum aut tumulandum. § 5: Et si quis corpus in terra, vel noffo, vel petra, sub pyramide vel structura qualibet positum, sceleratus infamationibus effodere vel exspoliare praesumpserit, wargus habeatur. Forf. har her smykket sig med laante Fjer. Bestemmelserne ere tagne af Saliske Lov LVII. 5 (LV. 2).

om, hvorledes Valrov opfattedes i de germanske Love. Wilda[1]) har opstillet Valrov som en særegen Art Forbrydelse, ved hvilken religiøse, enten hedenske eller kristelige, Forestillinger skulle have havt Indflydelse og som var paavirket af Germanernes Ærefrygt for de Døde og Omsorg for det afsjælede Legeme samt for det Gods, der nedlagdes i Graven for at tjene den Døde hinsides. Köstlin[2]) opfatter derimod Valrov som en Art Tyveri, der var kvalificeret ved at være udøvet paa et særligt fredet Sted, netop paa samme Maade som Tyveri af Markredskaber paa Marken osv. Efter de Tiders naive Betragtningsvis var Synspunktet dette, at man ansaa den Døde som endnu levende og derfor opfattede Gjerningen som Rov eller som Tyveri, eftersom Sagerne vare blevne tagne bort med eller uden Anvendelse af Vold, eller man behandlede det endog som Drab, naar Liget var blevet udgravet. Det forekommer mig, at i dette Punkt Köstlins Opfattelse er den rigtige. De frisiske Love behandle denne Forbrydelse simpelthen som Tyveri, og de fleste andre Landes Love føje kun en Bøde til den sædvanlige Tyveristraf, saaledes allemannisk og bajersk Ret. Den longobardiske Ret har for den simple Ligplyndring 80 sol., men for Opgravning af Lig 900 sol., det er Bøden for Mord; den frankiske Ret har for den første Gjerning halv, for den sidste fuld Wergild. Ogsaa den frankiske Ret har dog fulgt Tyverisynspunktet, hvilket viser sig deri, at Bøderne for det store og det lille Tyveri anvendes ved Plyndring af en Slaves Lig.

I Norden stillede man sig ogsaa meget forskjelligt lige over for denne Forbrydelse, hvilket ganske sikkert beror paa, at man henførte meget forskjellige Gjerninger

---

[1]) Strafrecht 973—978.
[2]) Kritische Ueberschau III. (1856) S. 190 f.

under Valrov og at Lovene snart skrive sig fra en yngre kristen Tid, snart have bevaret den ældre hedenske Opfattelse. I Følge Jydske Lov III. 24 var det 40 Mark Sag at plyndre den Mand, som var dræbt, medens den samme Gjerning i Sjælland straffedes med en Bøde paa 9 Mark (Eriks Sjæll. L. II. 31), og i Skaane med 3 Mark (Skaanske L. V. 27, And. Sunesøn c. 48). I Sverrig findes ligeledes forskjellige Regler, i det Ligran snart bødedes med 40 Mark, snart med en mindre Bøde[1]). Derimod møde vi en hel anden Regel i den ældre Gulathingsl. c. 178:

þat er oc niðingsverc ef maðr gerer valrof, fører mann or klæðom oc tecr vapn hans.

Her aabenbares det os, at der virkelig i den gamle germanske Verden har været en Art af Valrov, som straffedes med den yderste Straf, og vi maa kun beklage, at Loven ikke angiver, hvorledes denne Forbrydelse nærmere skal bestemmes. En Opfattelse som den, der er udtalt i dette Kildested, maa Nordboerne have medbragt til England, og det er den, der er gjengivet i det her tolkede angelsaksiske Lovstykke.

§ 48.

Hemsokn.

Hemsokn, Hjemsøgning, er som bekjendt en egen Forbrydelse efter de nordiske Love fra Middelalderen, og i Angelsaksernes Love nævnes et Delictum *hâmsôcn*. *Sôcn* er ubestrideligt et angelsaksisk Ord, men har i Tidens Løb undergaaet en Del Ændringer i Betydningen

---

[1]) Østgötalag, Drapa B. VI. Uplandslag, Manhb. 10. Vestmannalag Manhb. II. 25 § 7. Södermanl. Manhb. 25. Helsingel. Manhb. 20.

og har udvidet sin Virkekreds. Dets oprindelige Betydning er Søgen, Leden, jfr. saaledes *land-sôcn* og *hlâford-sôcn*[1]; man kan derimod næppe for den ældre Tids Vedkommende paavise *sôcn* anvendt om den voldelige Opsøgen, Indtrængen eller Lignende[2]. Den Omstændighed, at man ikke kjendte sôcn om den fjendtlige Indtrængen, og at til Ex. ciric-sôcn betyder Henflyen til en Kirke som et Fristed, har aabenbart givet flere Fortolkere Anledning til at misforstaa Ordet hâmsôcn, som om det betød Hjemmets Ukrænkelighed[3]. Jeg hævder ikke som afgjort, at Ordet hâmsôcn, der betyder den voldelige Indtrængen, er af nordisk Oprindelse, men der er megen Sandsynlighed derfor, og før Dansketiden findes Betegnelsen ikke. Det forekommer første Gang i Edmund II. 6.

Hvad der gjør dette Resultat saa højst sandsynligt, er den Omstændighed, at selve Forbrydelsen Hâmsôcn, saaledes som vi kjende den fra den senere Ret, mangler i den ældre, og det uagtet Lovene meget beskæftige sig med denne Art Forhold. Saaledes omtale Æthelbirhts Love c. 17, at Flere trænge ind i en Mands Tun; c. 29 at en fri Mand overskrider Gærdet; c. 27 at han begaar Gærde- eller Toftebrud[4] og c. 28 at han borttager Ting derinde. Alfreds Love c. 42 omtaler, at man med Fejde angriber Nogen i hans eget Hus („hâmsittendne"), førend man beder ham gjøre Ret, men den nævner ikke Ordet hâmsôcn, medens den dansk-engelske Forordning for London (Æthelred IV. c. 4), der næsten oversætter denne Lovparagraf, baade i Titeloverskriften og Texten nævner hâmsôcn.

---

[1]) Jfr. Schmîd, 654.

[2]) I Lexica findes kun ét Exempel opført, nemlig Beowulf 1717, men det er højst tvivlsomt.

[3]) Saaledes Bosworth.

[4]) Jfr. Schmid, edorbryce.

Ved Hjemsøgning forstod man efter andre germanske Love Indbrud i fremmed Besiddelse foretaget af Flere i Forening med beraad Hu og med Hensigt at øve Vold [1]. Af tilsvarende Forbrydelser findes paa angelsaksisk Grund kun *burhbryce*, Indbrud i en Borg eller et befæstet Sted. Den nærmere Definition af Forbrydelsen gives ikke, men det ses kun, at man bøder derfor, eftersom det er en Konges, en Ærkebisps Hus osv. ned efter. indtil en Sexhundredmands Hus eller Ejendom [2]. Hertil svarer for Ceorls Vedkommende *edor-bryce* eller Indbrud i Ceorls Tofte eller Husplads (edor) eller i hans Bolig [3], enten saaledes at man ved Brud trænger derind eller blot overskrider Gærdet [4]. Derimod er der intet af Kildestederne, som taler om at Gjerningen skulde være foretagen af Flere i Forening; tvært imod gaa nogle af dem ud fra, at det er Enkeltmand, som begaar denne Handling.

Baade *edorbryce* og *burhbryce* [5] forsvinde imidlertid af den senere Lovgivning, og vi træffe da paa *hâmsôcn* og *hûsbryce* i Stedet for. Til Bestemmelse af disse nye Forbrydelsers Begreb findes nu netop omtrent lige saa lidt i de senere Kilder, som der i de tidligere fandtes til Bestemmelsen af de ældre Forbrydelser. Hâm-sôcn findes første Gang i Edmund II. 6, men vi maa gaa ned til Henriks Love, førend vi træffe paa en Definition;

---

[1]) Wilda, Strafrecht 952.

[2]) Ine c. 45; Alfred c. 40.

[3]) Æthelbirht c. 27—29; Alfred c. 40.

[4]) Æthelbirht c. 27 (edor-brecðe gedêd) modsat c. 29 (edor gegangeð). Jfr. at Gaardgang er den mindre, af Enkeltmand udførte Forbrydelse i Modsætning til Hærværk, Er. Sj. Lov II. 16: gingi thæræ ey meræ æn en man i bondens gardh mæth ufyrmdum, tha bøtte han sær for gardgang 3 marc oc sær for the gærninge han giorthæ.

[5]) Dog findes burhbryce i Æthelred IV. 4 om Brud paa Byfreden, hvorom nærmere nedenfor (se S. 359).

det er endda et Spørgsmaal, om denne er gjældende ogsaa for en tidligere Tids Vedkommende. Vi møde her for det Første en Forbrydelse „infiht vel insocna", som ikke nævnes andensteds. Denne gaar ud paa et Brud paa Fred mellem Samboende (contubernales), og den straffes med Bøde til Paterfamilias (c. 80 § 12). I Modsætning hertil fordres ved hamsocna, at der gaas fra et Hus til et andet, at der er to Tage (duo tecta). Husejeren kan begaa Hamsocn i sit eget Hus, naar han med Følge anfalder Nogen ved at bryde Dør eller Hus (c. 80 § 10, 11). Henriks Love bruger i dette Tilfælde den ripuariske Lovs Udtryk „cum haraido"[1]), med væbnet Følge, men dette omtales slet ikke i de andre Bestemmelser, tvært imod synes de at gaa ud fra en Forfølgelse af Enkeltmand.

Paa et andet Punkt føres man ind paa en Begrænsning af Hâmsôcnforbrydelsen. Medens nemlig *hûsbryce*, der første Gang forekommer i Knuds Love II. 64, efter disse er bodløst Maal (ligesom ogsaa hos Henrik c. 12 § 1, c. 47), omtales Hâmsôcn vel i Edmunds Love II. 6 som ubodeligt Maal, men efter mange af de senere Love er den afsonelig (Æthelred IV. 4; Knud II. 62; Henrik c. 12 § 2). Man har været forundret derover og har heri set en mærkelig Forskjel fra de andre germanske Love, hvor Hjemsøgning er en stor Forbrydelse og uafsonelig[2]) Heri turde der dog maaske være noget Urigtigt, og det er i hvert Fald nødvendigt at undersøge, hvad der forstaas ved *hûsbryce*. Tanken ledes naturligt hen til Nordboerne, og man spørger, hvorledes disse opfattede disse Forbrydelser og klassificerede dem.

Det kan til Bestemmelsen heraf aabenbart ikke nytte at holde sig alene til Ordet *Husbrud*. Dette

---

[1]) Se Schmid, „haraidum".

[2]) Saaledes Wilda 957; Schmid 606.

findes nemlig i de nordiske Sprog, men i Betydning af den simple Skade paa Husets Vægge og øvrige Bestanddele eller Bortflytten af disse (saaledes i Gulathingslov c. 75 (I. 38), Magnus Erikssøns Landslag, Thiuua Balk XII. § 1 (Schlyter X. 353 [1])).

Derimod bør man lægge Mærke til, at der i flere danske Love ved Siden af Hemsoknsbrøden findes en anden lignende Brøde, der imidlertid straffes langt strængere og behandles langt alvorligere. I Aabenraa Skraa c. 18 hedder det, at 4 Nævninger skulle dømme om *husfrith, hemsoken* og Tyveri og at de, hvis deres Dom underkjendes, skulle for de to sidste Gjerninger bøde 3 Mark, men derimod for *husfrith* deres Boslod. I Flensborg Stadsret c. 58 (um husbröt mæth wold) og c. 59 sættes en Bøde af 3 × 40 Mark for den, som „woldbrytær" og „ufrithlik fær" i Andens Hus og gjør Skade, medens i Følge c. 60 den forgjør Hals og Gods, som „fær til annæn manz hws mæth rathæth rath oc wæpnæth hand oc brytær hws oc gør husbond eldær husfrø eldær hion eldær gæstæ saar eldær dræpær." I Følge Haderslev Stret. c. 18 skal ved Husfred procederes med 12 Mænd „neffnd af tinge saa sum men dele a land", medens den for Hærværk Anklagede i c. 19 (um herwirki: bryter nogen man anden mans hus meth rathet raath, sancket hielpe oc wæpend hand) skal rense sig med 8 Nævninger. I Overensstemmelse hermed udtaler Thord Degn c. 62, at Husfrith i Kjøbstad

---

[1]) Jydske L. II. 39: æn brytær man bondæns hus oc takær there ut hans gæstæ hæstæ . . . tha ma bondæn delæ hærværki for husbrot oc gæstæn ran for sinæ kostæ. Østgötalag, Eþsörebalk I. S. 26: um hemsokn oc husbrut. Söderml. Kununxb. (S. 48) c. 5 initio: naar de komme ridende i Gaard „oc engum scaþa göræ utan brytæ huus", er det ikke hemsokn, men 3 ɏ „firi husbrutit".

skal dømmes „per villanos sicut in rure“ og i c. 86, at det er *Husfrithbrøthe*, naar man trækker Nogen ud af hans Gaard og derpaa gjør ham Skade („si eum . . leserit“). Ligesaa er det Husfrithbrøthe at angribe i Risbod, i Skib eller paa Kirkegaard (c. 87).

Heraf turde fremgaa, at der paa Jydske Lovs Omraade fandtes en Forbrydelse, der vel ikke hed Husbrud (thi herved forstaas en Skade paa Huset af mere materiel Natur), men som derimod kaldtes Husfredsbrøde og som medførte Livets Tab.

Den Egenskab, der lod den fremtræde som en langt større Brøde end Hjemsøgningen, med hvilken den i øvrigt synes at have havt andre Forhold fælles, var vist denne, at Nogen derved var bleven dræbt eller saaret, jfr. Flensborg Stret. c. 60 (Saar og Drab), Thord Degn c. 86 („leserit“) og c. 87 (quicumque . . . per insultum [her maa sikkert læses: per consultum], qui dicitur rathen radh, leserit).

Provinslovene afvige egentligt ikke saa bestemt fra disse Regler, men de have ikke opfattet de her nævnte Gjerninger som en særlig Forbrydelse, og de betegne dem ikke som Husfredsbrøde. Saaledes straffes Drab i Forbindelse med Krænkelse af Husfreden som ubodelig Gjerning i Følge Stykket om Orbodemaal c. 1, Vald. Sj. L. II. 29, Eriks Sj. L. II. 3 (5), 9 (12), Jydske L. III. 22, men de betegne dem ikke som særlige Forbrydelser, og de døbe dem ikke efter Huset. Derimod opfatter Skaanske L. V. 3, And Sunesøn V. 17 og Knud VI's Forordning (S. 243) denne Forbrydelse som en Forening af afsoneligt Manddrab og det med 40 Mark bødede Hærværk. Endelig maa det huskes, at hin Husfredsbøde efter de jydske Partikulærretter ogsaa fandt Sted, hvor Saar, men ikke Drab skete. Men i dette Tilfælde maatte efter de andre Love aabenbart kun en

Kumulation af Hærværk og Saar indtræde [1]. Hemsokn [2], eller, som den hyppigere kaldtes, Hærværk, var derimod en Forbrydelse af mindre alvorlig Karakter. Denne Voldsgjerning maatte være foretaget i Følge forud lagt Plan; men naar der i ældre Tid i det vestlige Danmark fordredes, at den var øvet af Flere, kunde i Jylland ogsaa Enkeltmand begaa denne Forbrydelse, se allerede Slesvigs gl. Stret. c. 49, og dette blev senere gjældende Ret i hele Landet [3].

Medens jeg ikke kan finde i de norske Love noget Nærmere til Belysning af dette Spørgsmaal [4], ere de svenske Love derimod for saa vidt lærerige, som de skjelne mellem to Forbrydelser, der omtrent falde sammen med dem, som omtales i de jydske Særretter, medens de rigtignok give den betydeligste af dem Navnet Hemsokn. Hemsokn bestemmes efter disse saaledes, at det er en med beraad Hu sket voldelig Forfølgelse ind paa Andenmands Hus eller Gaard, hvorved Nogen dræbes eller saares (eller undtagelsesvis endog kun faar Slag). Naar Vold mod Personer ikke fulgte paa, men man blot „brøt hus“, var det ikkun 3 eller 6 Marks Sag, hvorimod Hemsokn var Edsørebrud [5], det vil sige medførte Fredløshed, med mindre den Fornærmede bad for den Skyldige, samt Tab af alt rørligt Gods.

Naar vi efter disse Resultater vende tilbage til de

---

[1]) Se Orbodemaal c. 3; Vald. Sj. Lov II. 32; Er. Sj. Lov II. 16 (20).

[2]) Hemæsokn findes vist kun i Vald. Sj. L. II. 40, Aabenraa Skraa 18.

[3]) Stemann, Retshistorie 666 f.

[4]) At Drab i hemsokn er Nidingsvig og Ubodemaal se Æ. Eidsivathl. Kristenr. c. 40, S. 405; Æ. Gulaþingsl. c. 178; Nyere Landsl. Manhb. IV. c. 18.

[5]) Jfr. Nordström II. 337—340.

angelsaksiske Love for at forklare *hûsbryce* og *hemsokn*, da tror jeg for det Første man maa erkjende, at der i Jylland findes Paralleler til at en Forbrydelse, som kunde betegnes som hûsbryce, fremtræder som et kvalificeret hâmsôcn. Det synes i Virkeligheden ogsaa, som om Schmids Fortolkning af hûsbryce, hvorefter det skulde forudsætte en voldsom Sønderbryden eller Sønderslaaen af Huset, i Modsætning til hâmsôcn, som skulde angaa den ulovlige Indtrængen, ikke kan være rigtig. For det Første ligger hint ikke i Ordet *bryce*, som baade betyder Brud i ligefrem og i overført Forstand (jfr. griðbryce). Det er heller ikke rigtigt, at hâmsôcn betyder den simple Indtrængen; i Definitionen i Henriks Love c. 80 § 11 omtales til Ex. en Sønderbryden[1]). End videre er det lidet rimeligt, at man vilde straffe med saa stor en Straf den blotte Vold mod Huset[2]).

Hûsbryce bør saaledes opfattes som et af Enkeltmand eller Flere foretaget Anfald paa Andenmands Hus og Hjem, hvorved der forvoldes Saar eller Død. Til denne Bestemmelse af Forbrydelsen naar man ved en Sammenstilling med danske Kilder, og der er Rimelighed for, at dansk Ret her har havt Indflydelse paa den angelsaksiske. Hemsokn er i England den mindre Brøde, hvis nærmere Karakter ingensteds angives, men som har afløst *edorbryce* og *burhbryce* og derfor vel arvet disse Forbrydelsers Indhold. Ogsaa paa dette

[1]) „Hamsocna est, si quis alium in sua vel in alterius domo cum haraido assailiaverit vel persequatur, ut portam vel domum sagittet vel lapidet vel colpum ostensibilem undecunque faciat.“

[2]) At vetus versio har for hâm-sôcn invasio mansionis, men for husbryce infractura domus og Codex Colb. destructio domus, kan Intet bevise.

Punkt svarer den angelsaksiske Ret for saa vidt til den jydske, som ogsaa denne nævner Hemsokn (eller Hærværk) som den mindre, med 40 Mark sonede Forbrydelse, og for saa vidt den, ligesom den engelske, lader denne Forbrydelse kunne blive begaaet af Enkeltmand. —

Der staar endnu tilbage at tolke Reglerne i Æthelred IV. 4, hvilken Kilde frembyder en Del Gaader at løse:

(de hamsocna vel in portu vel in via regia): et diximus homo qui hamsocnam faciet intra portum sine licentia, et summam infracturam aget de placito ungebendro vel qui aliquem innocentem affliget in via regia, si jaceat, jaceat in ungildan ækere.

§ 1. si pugnet antequam sibi rectum postulet ac vivat, emendet regis burhbrece quinque libras.

§ 2. si curet amicitiam ipsius porti, reddat nobis triginta sol. emendationis, si rex hoc concedat nobis.

Fortolkningen heraf er ikke let. Vi begynde med Udtrykket: *jaceat in ungildan ækere.* Schmid formoder, at det betyder, at Forbryderen *jaceat orgilde* (*âgilde, ægilde*) *in ækere*, at han skal ligge ubødet paa Gjerningsstedet. Her er imidlertid ikke den fjærneste Grund til at udtrykke sig tvivlende. Det er den skæreste nordiske Talebrug, man kan ønske sig, og har Intet med Angelsaksisk at gjøre. Om den, som er blevet truffet i Hor in flagranti og er blevet dræbt, hedder det i Skaanske Lov XIII. 1: „liggi han utan kirkiu garþe *ofna ugildum akre*“, det vil sige uden at der bødes for denne Daad, hvad man bl. A. kan se af den følgende Artikel om at Horkarlen, som saares, men dog senere dør „grafs i kirkiu garþe ok uare þo ugildær fore bondanum“. I Vestmannalag I, Tyvebalk 3 (S. 54) staar der om Tyven, som føres død eller levende til Tinge med det Stjaalne bundet paa Ryggen, „þa skal dombir a han ganga, liggi þæn *i ogildum akri* oc a

wærkum sinum". Endelig staar der i det gamle mærkelige Lovstykke, Hednalag, der vistnok skriver sig fra Vestergötland, om den Mand, som i Holmgang fældes af den, han ved Ukvemsord har fornærmet, „*liggi i ugildum acri*", medens han for det Tilfælde, at den Fornærmede falder, er „gildr met haluum gialdum"[1]). Paa flere end disse tre Steder har jeg ikke fundet denne Talebrug i Norden, men den hører altsaa til vort allerældste Retssprog, og det er den, som den halvdanske Londonforordning har benyttet.

Herfra føres vi imidlertid ind paa en Undersøgelse, som ganske vist leder bort fra Kilden, men dog næppe vil kunne lades til Side. Thi hvor gammel er i Angelsaksisk vel i det Hele Ordet *gild*, den som skal betale eller bøde, eller det, hvorfor der skal bødes, og ligesaa Sammensætningen *ungild*, *ægyld* osv.?

Gild og *ugild* bruges som bekjendt i Norden om hvad der er strafskyldigt, bødeværdigt eller ikke. Paa Angelsaksisk findes et Ord *gild*, som betyder Betaling, Afgift, Skat, men der skal næppe kunne paavises fra ældre Tid et Adjectiv med den ovenangivne Betydning[2]). Først efter at Danskerne ere komne i Landet, bliver den danske Tunges Talemaade *licge ægylde* almindelig. Den forekommer første Gang i Alfreds Love c. 1 § 5 licgge orgilde (se derimod Wihtræd c. 25: licge butan wyr-gelde), derefter i Edvard og Gudrums Lov c. 6 § 7: licge ungylde, Æthelreds Forlig med de Danske II. c. 3 § 4: licge ungylde, Knud II. 48 § 3 og 62: licge ægilde; altsaa *gild* bruges først efter Danskernes Ankomst til Landet og især i danske Love.

Det andet fremmede Udtryk i Regelen er: „*de placito ungebendro*" (var. *ungebendeo*). Thorpe vil i Stedet

[1]) Jfr. om dette Lovstykke K. Vitterhets Historie och Antiquitets Akadem. Månadsblad 1879 S. 100.

[2]) Grein og Bouterwek have Intet. Leo, Ettmüller (424), Lye have kun de ovenfor nævnte Exempler.

herfor læse *ungebodending*, men Schmid bemærker, at dette ikke er Angelsaksisk. Andre foreslaa at læse *ungewunod*, inusitatus osv. Da den følgende Passus i Oversættelsen gjengiver et bekjendt nordisk Retsudtryk, saaledes som jeg nylig har paavist, var der vel Grund til ogsaa her at tænke paa et saadant. Dette har jeg dog ikke kunnet finde. Imidlertid kan man af Sammenhængen komme paa Spor efter det rigtige Ord. Kapitlet overskrives „om Hemsokn enten i Havnen eller paa aaben Gade“; men herved er Hemsokn bleven taget i altfor vid Betydning, da den jo maa angaa Krænkelse af et Hus eller Hjem, og derfor bør Titlen aabenbart være: om Hemsokn indenfor Havnen eller Byen og om Anfald paa aaben Gade. Om disse to Forseelser handler desuden Kapitlet, hvis Indledning er delt i to Afsnit, skilte ved „vel“.

Dernæst bør man lægge Mærke til, at § 1 er en Oversættelse af eller staar i nærmeste Forhold til Alfred c. 42 om at Ingen, som véd, at hans Fjende sidder i Hjemmet, skal angribe ham, førend han har rettet Opfordring til ham om at gjøre Ret: eâc we beôdað, se mon se þe his gefân hâm-sittende wite, þæt he ne feohte ærþâm þe he him ryhtes bidde. Altsaa indeholder Kapitlet Regler om Angreb foretaget af den reelt eller formelt Uberettigede. Ligesom der nu i den første Passus af Indledningen bruges det i øvrigt noget mærkelige Udtryk, at man gjør hâmsôcn „sine licentia“ — som om man i noget Tilfælde kunde gjøre hâmsôcn efter Tilladelse — og lige som Alfreds nys nævnte Lov omhandler det Tilfælde, at man gjør Angreb før man beder om Ret, saaledes formoder jeg, at der parallelt hermed siges i den næste Passus, at man gjør summa infractura „de placito *ungeboden*“ ɔ: „*sine licentia* placiti“ eller paa Dansk: *af þingi ubedhen*[1]. Til Oplys-

[1]) I Formularen Anhang X. 8 findes *unâbeden* om uanmodet.

ning om dette angelsaksiske Ord hidsætter jeg et Udtryk af et Brev fra Slutningen af det 11te Aarh., hvor blandt en hel Række Forpligtelser, der paahvile en Jordbesidder, nævnes: „þreo motlæþu *ungeboden* on 12 monþum“, tre Tingmøder, uvarslet eller uanmodet, i hver tolv Maaneder[1]).

Kapitlet omhandler to Tilfælde, nemlig for det Første, at den, som ulovligt angriber med Hemsokn, blev dræbt (si jaceat), i hvilket Tilfælde han da ligger ubødet; det er en Sætning, som er tilføjet i mange Landes Bestemmelser om Hemsokn[2]). Det andet Tilfælde er, at han lever (si pugnet ac vivat), saa skal han bøde 5 Pund i Burhbryce og desuden en Bøde paa 30 sol. til Byen. Bøden paa 5 Pund var meget almindelig som Straf for at bryde Kongens Fred (jfr. Anhang IV. c. 9 „naar Nogen kæmper i Kongens Hus eller i en Kirke“, c. 10: „eller i et Kloster“, da Livet mistes, modsat c. 11, naar han ellers begaar Kongens mundbryce, og Knud II. 58: „gif hwâ cyningces borh âbrece, gebête þæt mid 5 pundum“). Denne Londonforordning indeholder i Virkeligheden samme Regel som Knud II. 62: gif hwâ hâmsôcne gewyrce, gebête þæt mid fîf pundan þâm cyningce on Engla-lage, and on Dena-lage swâ hit ær stôd, and gif hine man þær âfylle, licge ægilde. Naar Forordningen benytter Benævnelsen Burhbryce, er dette for saa vidt noget Usædvanligt som Burhbryce ellers ikke omtales senere end Alfreds Tid; men vi lære heraf atter, at Burhbryce og Hâmsôcn ere identiske og at det Sidste har afløst det Første[3]). Londonforordningen

---

1) Thorpe, Diplom. 433 (and three attendances at the gemôt, without summons, in 12 months).

2) Jfr. Nordström II. 340.

3) Schmid S. 541 har slet ikke forstaaet dette Lovsted, og han formoder ganske urigtigt, at burh-bryce skal rettes til borh-bryce (Brud paa Borgen).

udtaler til Slutningen sit Haab om at Kongen vil tillade Byen som yderligere Bøde at opkræve 30 sol.

§ 49.

Gridbryce.

Der staar endnu kun tilbage at omhandle en enkelt Forbrydelse, som giver Anledning til nogle almindeligere Betragtninger over Nordboernes Stilling til den angelsaksiske Strafferet. Vi begyndte dette Kapitel med at paavise, hvilken Karakter den Fred havde, som herskede i det angelsaksiske Samfund. I Stedet for en Fred, der udsprang af Borgernes sociale Sammenslutning, havde den Karakteren af en Kongefred, der udgik fra og forlenedes af Herskeren, ligesom den beskyttedes af ham. Men til den personlige Karakter, som Fredsbeskyttelsen paa denne Maade fik, svarede atter, at de enkelte Samfundsmedlemmer betragtedes som Udgangspunkter eller Centrer for en egen Fred, som havde en større eller mindre Værdi, det vil sige, for hvilken der bødedes en større eller mindre Bøde efter den Stand og Samfundsstilling, som enhver Borger indtog. Et i den Henseende karakteristisk Begreb er *mund* eller *mundium*, den Beskyttelse, i hvilken den enkelte Person levede og som omgav hans nærmeste Forhold; Krænkelsen af den medførte en Bøde, som var forskjellig efter Enhvers Stand og Stilling, ja der er ofte en Rigdom af Gradationer, en saadan Skala af Beskyttelsestrin, som næppe har sin Lige hos noget andet germansk Folk [1]).

Angelsakserne havde med andre Ord et saa stærkt udviklet Rang- og Klassesystem og et Straffesystem, der var bygget herefter, at man kan sige, at et Folk som

---

[1]) Wilda, Strafrecht 354 f.

Nordboerne, der i langt højere Grad holdt paa Samfundslighed, saa godt som ikke kunde adoptere det. De maatte foretrække Forbrydelsesbegreber af hel anden Natur, for hvilke der bødedes efter Gjerningsmandens Forhold og Gjerningens Karakter uden Hensyn til den Krænkedes Rang. Det er vist under saadanne Forhold, at en Forbrydelse som Hemsokn og Hûsbryce og at Bøder som Fihtwite[1]) og Blodwite have trængt sig frem. Derfor er det meget karakteristisk, at Knud II. 12, 14, 15 i dens Opregning af Kongens Rettigheder indenfor Wessex, Mercia og Danelag ikke nævner Mundbryce for de Danskes Vedkommende, men i Stedet derfor Griðbryce og Fihtwite.

Vi skulle nu nærmere betragte *Mundbryce* og *Griðbryce.* I Begrebet Mundbryce ligger kun Krænkelse af en Mundbyrd, en Persons Fred, men denne Fred kan være af forskjellig Art, og den krænkes ved meget forskjellige Gjerninger, saa at Straffen kan variere i høj Grad. Saaledes skal i Følge Anhang IV. c. 9 den, som kæmper i en Kirke eller i Kongens Hus, miste alt hvad han har og det staar i Kongens Magt om han skal beholde Livet, medens man i Følge c. 11, naar man „ellers gjør sig skyldig i Kongens Mundbryce", skal bøde 5 Pund. Det er til denne Krænkelse af Kirkens og Kongens Mundbyrd der i Reglen sigtes ved Mundbryce, skjønt Mundbyrd i øvrigt tilkom enhver Mand af hvilken som helst Stand.

Den tilsvarende *Griðbryce* er ogsaa af varierende Natur, men efter andre Regler.

Vi have ovenfor paavist, hvorledes Grið i Norden nærmest betød den fra en enkelt Person eller et enkelt

---

[1]) Jfr. ogsaa det foran S. 320 Paaviste, at Manboten i Danelag kommer til at rette sig efter den Dræbtes almindelige Stand og ikke efter dens Stand, hvis Mand han er.

Sted udgaaede Fred, og hvorledes Ordet i England fik en langt videre og almindeligere Betydning, saaledes at det, om ikke i Lovene, saa dog i de historiske Kilder næsten benyttedes som svarende til mund (se foran S. 249). Imidlertid indbefatter Forbrydelsen Griðbryce kun en bestemt afgrænset Kreds af Forbrydelser.

Griðbryce maa bestemmes som en Krænkelse af den højere, særlige Fred eller Beskyttelse, under hvilken enkelte Steder, Personer og Tider stode [1]). Herhen hører:

I. *Cyric-grið* For Brud paa Kirkefred skal der bødes efter Gjerningens Art og efter Kirkens Størrelse og Hellighed; men Manddrab er bodløst. Jfr. Æthelred VIII. c. 4, 5; Henrik c. 12 § 1, c. 79 § 5, 6; Knud I. c. 3.

II. Lige med denne Kirkefred staar Kongens haandgivne Fred, se Edvard og Gudrum c. 1: cyricgrið binnan wagum and *cyninges hand-grið* stande efne unwemme, jfr. Æthelred VI. 14 og Anhang IV. 2 samt Knud I. c. 2 § 3, hvor det tilføjes, at Overtrædelse bødes med Tab af Gods og Liv. Dette maa dog alene forstaas om den Krænkelse, der sker ved at man dræber den Mand, som Kongen har taget i sin Beskyttelse, altsaa særligt vel, naar den Mand, som har udsonet en Brøde ved Bøde, dog dræbes af den Krænkede, se Henrik c. 12 § 1: infractio manus regis per homicidium. I øvrigt opkommer der senere en Forskjel imellem om denne Fred var tilstaaet af Kongen personlig eller af en af hans høje Embedsmænd. Jfr. Henrik c. 79 § 3: qui pacem regis fregerit quam idem manu sua dabit alicui, si capiatur, de membris culpa sit, § 4: si a vicecomite vel ita alio ministro pacem regis habeat . . . griðbreche . . 100 sol. Disse Regler

---

[1]) Schmid, Gesetze 604.

gjenfindes i Domesday. I Opgivelserne fra den egentlige Danelag, nemlig fra Nottingham-, Derby- og Lincolnshire er Bøden 18 Hundreder (i Yorkshire 12 Hundreder), og denne Bøde findes ogsaa nævnt for Danelagen i Edvard Bekjenderen c. 12 § 3: Qui scienter fregerit eam, X et VIII hundreda in Denelage, et corpus suum in misericordia regis; lege Anglorum, suum were, i. e. pretium suum, et manbote de occisis erga dominos, quorum homines interfecti erant.

Hvornaar er nu denne *handseald grið* opkommet? Allerede Ordets Udseende maa vække Formodning imod at vi her staa ved en angelsaksisk Terminus. *Hand* er angelsaksisk ikke mindre end *sellian*, *syllan*, *sellan*, overgive, men *hand-sellan* findes næppe nogensteds[1]). Man maa end videre lægge Mærke til, at denne Betegnelse *hand-grið* først forekommer i det dansk-engelske Edvard og Gudrums Forlig (c. 1), derpaa i Æthelred VI. 14, Knud I. c. 2, § 2 og *handseald-grið* først i Edv. Bekj. c. 12. Det er vist rimeligst at antage det for et nordisk Begreb, som skyldes de Danske. Handsald og hand sæliæ ere jo almindelige over hele Norden, og for Ex. i Grágás, Rannsókna-þáttr c. 230 (II. 166) læses: han scal oc handsala þeim grið.

III. Fremdeles kaldes ogsaa Bruddet paa Freden i Hæren grið-bryce. (Knud II. 61: gif hwâ on fyrde grið-bryce fulwyrce, þoligė lîfes oððe wæregîldes).

I Følge det foran Udviklede[2]) er Griðbryce altsaa

---

[1]) Det opføres hos Leo 164, Bosworth, dog uden Citater. Skeat skriver med Rette ved hansel: A. S. handselen, a delivery into the hand; cited by Lye from a glossary (Cot. 136) but the reference seems to be wrong. [The A.-S. word is rare and the word is rather to be considered as Scandinavian.]

[2]) Her forbigaas Edvard Bekj. c. 27, der end videre har følgende Regel: Pax data manu regis, et VIII diebus, quibus primum coronatus est, et pax dictorum festorum, et pax per breve regis, unam mensuram habent emendationis.

et Retsbrud, som begaas ved at en særegen Fred krænkes. Det fremtræder kun sammen med en anden Forbrydelse, der faar et kvalificeret Indhold ved at være begaaet paa visse Tider eller Steder eller mod visse Personer. Naar Mundbryce knytter sig til Kongens Person og Kongens Gaard, da har det tilsvarende Grið-bryce fastholdt den nordiske Betydning af Grið som den særligt tilstaaede, kun Enkeltmand tilkommende Fred, hvorfor den har faaet den oplysende Tillægsbetegnelse cinges handseald grið[1]; det fremtræder derfor i en anden Skikkelse og har ikke saa meget til Øjemed at hævde Kongemagtens Anseelse og Glans som at fastslaa, at Freden i Samfundet og særligt den, der gives af Kongen som Fredens øverste Beskytter, skal staa ukrænket.

[1]) Schmid (S. 604) har ikke Ret i at opfatte Henriks Lov c. 12 § 1, 2 saaledes, at den gjør Griðebreche til en mindre Forbrydelse end Brud paa Kirkefred og Kongens haandgivne Fred. Schmid har overset, at § 1 i Opregningen af de bodløse Maal siger: infractio pacis ecclesiæ vel manus regis per homicidium; altsaa at Griðbryce alene i Manddrabstilfælde er bodløst. Derfor kan den godt udtale i § 2: hæc emendantur c solidis: griþebreche osv.; i andre Tilfælde af Grið-bryce bødes 100 sol. Derimod er det ganske extraordinært, naar Knuds Skovlove (III. 18) lade en Art Grið-bryce kunne begaas mod en Skovbetjent; der er her gjort et Forsøg paa at overføre endnu flere af munds Betydninger paa Grið.

Niende Kapitel.

Formueretten.

§ 50.

Nogle Regler om Vindication og Omsætningsforhold.

Der kan i dette Arbejde ikke gaas ind paa Vindicationslæren efter angelsaksisk Ret i hele dens Omfang. Imidlertid er der god Grund til at dvæle ved enkelte Sider, som have en berigtigende Fremstilling behov, og hvorved der falder Lys paa Spørgsmaalet om dansk Indflydelse.

I Følge tydsk Ret begyndte Vindication dermed, at den, som søgte sin Ting og fandt den, lagde sin Haand paa den og ved denne Handling bragte den under Beslag, indtil Besidderen skaffede sin Hjemmelsmand til Stede. Dette hed *Anefang* og paa Latin *Intertiatio*. Rogge har fortolket dette saaledes, at Tingen blev midlertidigt overgivet til en Trediemand til Bevaring, men herimod er blevet gjort gjældende, at Saliske Lov tit. 49 ved Udtrykket: mittam eam in tertiam manum, ikkun mener det Samme som den Ripuariske Lovs „mittat manum super eam", og at det

af et andet Kildested ses, at Tingen var fremdeles hos den, hos hvem den beslaglagdes [1]).

I angelsaksisk Ret svarer *ætfôn*, *befôn* til det tydske *anefahn*. Det betyder at fastgribe eller anholde tabt eller bortstjaalet Gods, og medens det undertiden i de gamle latinske Oversættelser gjengives ved invenire, capere, intercipere, er den sædvanligste Betegnelse derfor dog *intertiare*. Af denne Grund og af forskjellige andre Omstændigheder, som vi strax skulle berøre, drager Schmid den Slutning (S. 526), at Tingen, indtil Hjemmelsmanden bragtes til Stede, skulde overgives i Trediemands Haand. Dette er efter min Opfattelse urigtigt; sligt var Brug i Danelag og efter dansk Lov, men ikke efter angelsaksisk Ret.

For det Første bør man i Almindelighed ikke drage for stærke Slutninger af de gamle latinske Oversættelser, og Anvendelsen af *intertiare* bliver jo uden Vægt, naar det end ikke i Tydskland, hvor man brugte dette Udtryk, var Regel, at Tingen deponeredes hos en Tredie. Naar Schmid dernæst henviser til Overskriften over Ine c. 53 (be forstolenes monnes forefonge), og c. 75 (be forstolenes ceâpes forefonge), hvor Ordet forefông bringer Tanken hen paa den i andre Lovstykker (Anhang XIV, Vilhelm I. 5, 6) omtalte *forfang* ɔ: en Beslaglæggelse eller Optagelse af omflakkende eller stjaalet Kvæg, foretaget af en Underøvrighed, saa lader sig herimod for det Første indvende — som Schmid selv bemærker —

[1]) Rogge, Gerichtwesen 227; Eichhorn, Rechtsgeschichte § 59 b; Walter, Rechtsgeschichte § 646. For den senere Tids Vedkommende, se Planck, Gerichtsverfahren I. 825: während die Habe einstweilen im Besitz des zu Beklagenden bleibt, der sie indess ins Gericht mitzubringen hat. 828: er muss . . . das Vorbringen der Habe vor Gericht sicher stellen. (Im Fall der Weigerung erhält der Kläger die Sache gegen dieselbe Caution).

at det er tvivlsomt, om disse Overskrifter hidrøre fra gammel Tid, og dernæst at Retsforholdet er et helt forskjelligt (Tingene ere jo herreløse, Øvrigheden foretager Handlingen osv.).

Vagheden af disse Grunde indrømmer Schmid imidlertid selv, men hans Hovedargument er Æthelred II. 8 Præm.:

gyf hwâ befô, þæt him losod wæs, cenne se þe hit ætbefô, hwânon hit him come, sylle on hand and sette borh, þæt he bringe his geteâman in þær hit besprecen bið.

Naar Nogen lægger Beslag paa det, som er frakommet ham, skal den, hos hvem han lægger Beslag paa det, ved Haand forpligte sig til og stille Borgen for, at han vil bringe sin Hjemmelsmand til Stede dér, hvor der er lagt Beslag derpaa.

Her skal „sylle on hand" formentlig kun kunne betyde en Overgivelse til Sequester. Denne Slutning er dog forhastet, thi Ordene behøve ikke at indeholde videre end, at Vedkommende ved Haandslag forpligter sig til at bringe sin Hjemmel til Veje, se Edmund II. 7: þonne syððan gebyreð, þæt man sylle þæs slagan forspecan on hand, hvor Schmid selv oversætter: dann ferner gebührt sich, dasz man sich dem Vorsprecher des Todtschlägers zur Hand verpflichte (jfr. ogsaa Begyndelsen: slaga sceal his for-specan on hand syllan). — Selv om nu imidlertid Æthelreds Regel skulde forstaas om en Overgivelse i Trediemands Haand, vilde vi dog komme i Tvivl om Reglens lokale Rækkeevne, eftersom den findes opført som Tillæg til de Danskes og Engelskes Fredslutningsforlig og saaledes kunde være en særlig dansk Regel.

Rigtigheden af en saadan Formodning om, at de Danske fulgte en fra angelsaksisk Ret afvigende Regel, bekræftes fuldkomment af Vilhelm Erobrerens Lov I. 21 § 2: „en Denelaghe mettrad l'om l'aveir en vele

main de ici qu'il seit derehned"; den, hos hvem Kvæget anholdes, skal give det i uvildig Mands Forvaring, indtil Sagen er paakjendt [1]). Da Loven anfører de i hver enkelt Landsdel gjældende particulære Regler ved Vindicationssøgsmaal, synes den udtrykkeligt at angive denne Regel som en kun for Danelag gjældende.

Undersøgelsen bør da derefter gaa ud paa, om dette stemmer med nordisk Ret. Nordens Love ere i dette Punkt noget afvigende; men derom ere de alle enige, at man kan fordre anvendt en foreløbig Sikkerhed for at Tingen vil blive til Stede indtil Søgsmaalet og Dommen. Her fremtræder Institutionen Tak, hvilken man dog vel at mærke ikke maa sammenblande med *heimildartak*, som strax skal nævnes og som er et formueretligt Institut, medens vi her omhandle det processuelle *tak*.

I Følge Ældre Gulathingslov c. 102 kunde den, som traf sin Ting hos en Anden og erkjendte den for at være sig frastjaalet, af Besidderen fordre stillet *kyrsetutak*. Den nærmere Bestemmelse af hvad herved forstaas, gives ikke, men det var vistnok det samme som det „*tak*", hvilket i Følge Nyere Landslov IX. (Tyvebolk) c. 4 den, som fandt sit stjaalne Gods hos anden Mand, skulde æske [2]). Det var en Cautionist, der vilde staa inde for, at Tingen blev til Stede indtil Processen. Dette fremgaar ogsaa af den ældre Vestgötalag, Tyvebalk c. 8 og 9, som ligesom den norske Lov paabyder,

---

[1]) Schmid har ikke kunnet oversætte dette Sted. „En vele main" er = en égale main jfr. c. 34: „depertent per uwel", dele i lige Dele. Littré oversætter Stedet i sit Lexicon (égale). Meningen er altsaa, at man skal bringe Kvæget i uvildig, ligestillet Mands Haand. Jfr. Britton I. 251: la terce partie soit mis en owele meyn (in an impartial hand).

[2]) Brandt i Ugeblad f. Lovk. II. 350; Amira, Vollstreckungsverfahren, 337.

at den Besidder, hos hvem man finder sit Gods og af hvem man beder *kuarsætu tak*, ikke kan nægte det[1]).

Der er i det Hele stor Lighed mellem de to Love, og begge kjende foruden Kværsædetak et Brødetak, som gik ud paa, at Tingen, naar den grebes udenfor Besidderens Hjem, blev bragt til dette, hvorefter dette Tak afløstes af Kværsædetak (jfr. Vestgötalag I. Tyvebalk c. 9, 11; II. Tyvebalk c. 40, 43; Ældre Gulath. L. c. 102). Naar det hedder i Gulathingslov 102: Nu æster maðr tacs annan mann, kyrsetu tacs, saa findes en lignende Apposition[2]) i Nyere Vestgötal. II. Thiufvab. 42: bofaster man skal i tak gangæ firi grip þen han illir quærsætu taki, jfr. ogsaa 39: „þa a bonde men til takæ biþiæ quarsatu tak", og man faar i det Hele Indtrykket af at staa over for et ældgammelt Institut, en gammel og almindelig Sætning i Norden. I ingen af Kilderne siges bestemt, hvo der skal besidde Tingen, men da man paa Forlangende under Bødestraf skal skaffe Tak (jfr. baade de norske og svenske Love) og da det efter de svenske Love synes som om ingen bofast Mand, som anmodes om at være saadan Cautionist, kan undslaa sig herfor[3]), vil det sædvanlige jo være, at Tingen udleveres til Taken[4]).

---

[1]) Vestgötalag I. þiuuæ B. c. 8: Hittir maþær grip sin þa skal han tak firi beþass. bonde skal eig tak synia, num han sa kær se.

[2]) Jeg bemærker dette i Anledning af at Amira (S. 338) finder denne Form saa mærkelig, at han formoder et Indskud.

[3]) Saaledes siger Nordström, Samhällsförf. II. 694, men jeg er ikke sikker paa, at dette udtales af Kilderne.

[4]) I Glossaret til Vestgötalag siges ikke, at Tingen deponeredes hos Trediemand, hvorimod Schlyter i det almindelige Glossar til Lovene udtaler: „hvarefter det nedsattes hos tredje man, som ansvarade därför, att det under den därpå följande rättegången skulle vara tillstädes" (S. 500). Dette er vist rigtigt nok, men det siges ikke udtrykkeligt i Lovene, og naar han

I de danske Love omtales ogsaa *tak* ved Vindication, og *takföræ* nævnes paa en Maade, som klart viser, at der herved forstaas en under bestemte Former foretaget Fremgangsmaade, jfr. Skaanske L. VII. 7: kænnir man kost sin hema at annærs manz utæn ranzak, þa skal takföræ, ok hin ær handæ mællin hafir skal fa hanum tak til þings ok af þingi; Eriks Sj. L. III. 21: hittær nokær man sin hæst ællær nöt hemæ at annærs manz . . . tha scal han grannæ vith callæ oc scal ut bethæs, han ær a callær, oc hin gangæ i tak foræ ær i hændæ hauær. Men Lovene skjelne ikke mellem forskjellige Arter Tak, og sædvanligt gik Tak vist ud paa, at den Beskyldte vilde gjøre Ret for sig hjemme eller møde til Tinge[1]). Ingen var pligtig at gaa i Tak for Andenmand[2]); herfra var maaske den eneste Undtagelse, at Naboerne skulde indestaa for, at det klagede Gods blev til Stede til Mandens Hjemkomst, naar det paagrebes i hans Fraværelse[3]).

Hermed have vi gjennemgaaet alle de Regler, som de nordiske Love indeholde om Sikkerheden for at den beslaglagte Ting blev til Stede og som det nævnte angelsaksiske Kildested maatte tvinge os til at undersøge. Vi have heraf lært, at det i Norden i enkelte

---

definerer Ældre Gulathingslovs „kyrsetu tak" som „Borgen för en persons quarblifvande på stället", er dette ikke rigtigt. Jfr. ogsaa Brandt S. 350: „man skulde tro, at herved forstodes Borgen for at Sagvolderen skal „sitja kyrr" og ikke begive sig bort", men det er i Følge Analogi med de svenske Love „Borgen for en omtvistet Tings Tilstedeblivelse."

[1]) Se And. Sunesøn 85.

[2]) Se Jydske L. II. 104. I dette Kap. kan mærkes: æn kan han ængi man fangæ thær i tak gangær for ham, tha ma umboz man takæ ham til skialæ; denne Sætning minder om den i Vestgöternes Love nævnte tredie Slags Tak Skiælætak (þriþiæ er skiælæ tak firi lanð oc laghman, Tyvebalk I. 11; II. 43).

[3]) Skaanske L. VII. 18; Jydske L. II. 111.

Egne var Regel, at Tingen skulde deponeres hos Tredie-mand. Maaske lærer den engelske Kilde os, at det i ældre Tid har været en almindelig Regel. —

Et andet Punkt, der fortjener en Undersøgelse, er Spørgsmaalet om Vindicationsrettens Grænser. Den ældre angelsaksiske Ret kjender nemlig ikke nogen Grænse for det Antal af Hjemmelsmænd, som efterhaanden kan paakaldes. Der var kun tilstaaet Klageren den Fordel, at Hjemmelen for de tre første Overdragelsers Vedkommende maatte svare dér, hvor Tingen var blevet anholdt. Først ved Fjerdemand maatte Klageren følge med derhen, hvor Hjemmelen var. Heri gjordes imidlertid paa Æthelreds Tid en Forandring efter Witans Beslutning (II. c. 9), idet man fandt det urigtigt, at Klageren skulde føres fra Sted til Sted; det bestemtes derfor, at Hjemmelsmanden altid skulde svare dér, hvor Tingen blev lagt i Beslag.

Endelig bestemte Kong Knud (II. 24 § 2), at man kun maatte skyde paa Hjemmel tre Gange og ved den fjerde skulde vise Ejendom eller udlevere Tingen til Sagsøgeren. Dette gjentages i Vilhelms L. I. 45 og Henriks L. 64 § 6.

Dette var noget helt Nyt, og det var ikke en Sætning, som kunde være kommet fra Fastlandet. I den tydske Ret kjender man for det Tilfælde, at man frivillig har afhændet Tingen, ingen Vindication, idet „Hand musz Hand wehren“, og naar Tingen var kommet bort mod Besidderens Villie, var der ingen Grænse for Vindicationsretten; man kunde i Følge Sachsenspiegel forfølge Hjemmelen „also lange went man kome uppe den, de't in sine stalle getogen hebbe, of it ve is, oder it selve getiückt hebbe, of it gewand is (II. 36 § 16)[1]).

---

[1]) Jfr. Laband, die vermögensrechtlichen Klagen 128. Enkelte Undtagelser forekomme saaledes i Følge Otto den Stores Ve-

24*

I de danske Love var der en bestemt Grænse for Retten til at skyde paa Hjemmel, hvilken maa være fremkommet af Hensyn til Omsætningens Tarv; thi naar en fjærnere Hjemmelsmand vilde træde til og Processen ikke blev standset, kunde han indtræde [1]. Den Grænse, Lovene sætte, er forskjellig. Reglen i Jydske Lov II. 93: „man ma æi skivte længær æn til thrithi man", kunde i og for sig fortolkes paa forskjellig Maade, men den tydes i Reglen i Overensstemmelse [2] med Eriks Sj. Lov III. 22, hvor Hjemlens Hjemmel kaldes Tredie-mand. I Skaane tillodes det kun at kalde Hjemmelen, men ikke fjærnere Hjemmelsmand (Skaanske L. VII. 8. And. Sunesøn VII. 4). I Sverrig var det i Götalovene tilladt at gaa til 3die Hjemmelsmand [3]; efter yngre Vestgötalag kunde man gaa saa langt tilbage, man vilde, naar Hjemmelen boede inden Lagsagan og fandtes inden en Maaned [4]; Uplandslagen tillader, at man kan gaa til sjette og Södermannalagen til femte Mand. I Vestmannalagen var der ingen Grænse sat [5]. En Modsætning hertil danne de norske Love, som kjende en lige

---

ronescr Constitution af 967 (super tertium warantem et tertium comitatum non procedat), og i lybsk og hamborgsk Ret (de drudde hand schal antworden), men dette sidste angaar en senere Tid, jfr. nedenfor S. 373.

[1]) Om det saa er tiende Mand. Er. Sj. Lov III. 24; jfr. P. G. C. Jensen i Tidsskrift f. Retsv. 1864. S. 145 f.

[2]) Sylow, den materielle Bevisteori S. 42—43; P. G. C. Jensen i Tidsskr. f. Retsv. II. 147; Stemann, Retshistorie S. 488—90. Dog er „tredie Mand" vel ikke bleven nogen fast Terminus. Er. Sj. Lov III. 22 siger: „hin thrithie man"; III. 24: hin trithiæ ær vither takær", saa at tredie Mand kunde i Jydske Lov gjærne betyde noget Andet.

[3]) Østgötal.. Vinsorþab. VII. § 4: koma i þrea sældir þa skal til þriþiu sald leþa osv. Ældre Vestgötalag. þiuua B. 8 § 1: til þriþia salæ.

[4]) Vestgötalag II. þiufvab. 39.

[5]) Nordström II. 696.

saa udstrakt Vindicationsret som de romerske og nyere danske Love, saa at man kan vindicere Tingen, hvor man finder den[1]).

Det vil af disse Oplysninger ses, at den Forandring, som indtraadte i den angelsaksiske Ret paa Knud den Stores Tid, kan forklares som en Paavirkning af nordiske Retsregler. I hvert Fald viser denne Ændring af Lovreglerne os, hvor stærkt et Hensyn de Danske toge til Omsætningens Tarv; thi at det var Handelsforholdene, som medførte den begrænsede Vindicationsret fremgaar af det alt Anførte, og synes ogsaa fremgaa deraf, at i Tydskland Byerne i den senere Middelalder optage en lignende Regel. —

Men ogsaa paa et andet Punkt af Hjemmelslæren træffe vi afgjort nordisk Ret. Vilhelm I. 21 lyder i den franske Text og i Oversættelse saaledes[2]):

De entercement de vif aveir, ki l'voldra clamer pur embled e voldrad duner guuage e truver plege a parsuire sun apel, dunc estuvera celui, ki l'avera entre mains, numer sun guarant, s'il l'ad. § 1. E s'il ne l'ad, dunc numerad il sun heimelborch (e ses testimonies), e ait les a jur e a terme, s'il les ad; e li enterceur le mettrad en guage sei siste main, e li auter le mettrad en la main sun guarant u a sun heimelborch, le quel qu'il averad. E s'il n'ad guarant ne haimelborch, e il ait les testimonies, qu'il le achatad al marche le rei, e qu'il ne set

Om Intertiatio af levende Løsøre (Kvæg).

Naar Nogen kræver sligt som borttaget og vil give Pant og finde Borgen paa at forfølge sin Sag, da skal den, som har det i Hænde, nævne sin Garant, om han har nogen. § 1. Og har han ingen, skal han nævne sin Heimelborch (og sine Vidner) og have dem til Stede til Dag og Tid, hvis han har saadanne. Og Intertiator skal stille ham Sikkerhed selv sjette, og den Anden skal give Tingen i i sin Garants eller sin Heimelborchs Haand, hvilken af dem han maatte have. Og hvis han

---

[1]) Jfr. herom Aschehoug i Norsk Tidsskrift f. Videnskab og Litteratur 1854—55 S. 214.

[2]) Den latinske Text fremviser for § 1's Vedkommende nogen Afvigelse, men den er aabenbart forhutlet.

sun guarant ne sun plege, vif ne mort[1]), ceo jurrad od ses testimonies od plein serment, si perdera sun chatel, s'il testimonient, qu'il heimelborch enprist.

ikke har Garant og ej heller Haimelborch og han har Vidner paa at han kjøbte det paa Kongens Torv og at han Intet véd om sin Garant eller sin Borgen, være sig at han lever eller er død, da skal han sværge med sine Vidner og med simpel Ed (juramentum planum); men han taber sit Løsøre, hvis de vidne, at han benyttede Heimelborch[2]).

Man har hidtil ikke forstaaet dette Lovsted. Schmid har ikke kunnet give nogen Forklaring, og Thorpe definerer i sit Glossar til Lovene ganske urigtigt *heimelborch* som „a title to possession“ medens han dog sætter *heimelborch* i Forbindelse med „Hjemmel“ og „Borgen“; hvorledes hint nordiske Ord er indkommen i Normannernes Love er ham ikke forstaaeligt, og han indlader sig ikke paa en nøjere Forklaring af Begrebet[3]). Imidlertid er det sikkert, at her ikke kan sigtes til Hjemmelsmanden. Det hedder strax i Begyndelsen, at Besidderen skal finde sin Garant eller *heimelborch*. Der er derfor næppe Tvivl om at „Garanten“ her betyder

---

[1]) Man sammenligne Jydske Lov II. 93: oc wet sin köpæ hwærki linænd æth döth.

[2]) Schmid 339 har ikke kunnet oversætte eller forstaa denne sidste Passus. Enprendre betyder egentlig foretage, men kan dog ogsaa betyde benytte, anvende, eller at føre, bringe med sig; Life of Edward Conf. 3261 S. 117: Si deus enprist grant vengance (thus god took on him great vengeance) S. 5 L. 14: si enprent grant part deus fees (carries of a great portion twice). Roquefort, Glossaire Roman, citerer: qui cet ouvraigne enprent. Britton II. 110: enprist sur ly les fetz del principal plee (taken upon him the conduct of the principal plea).

[3]) I Glossaret siges: it is not found in any Anglo-Saxon law extant.

den forrige Ejer eller Besidder, eller hvad vi vilde kalde paa Dansk Hjemmelsmanden, hvilket Udtryk jeg har undgaaet i min Oversættelse paa Grund af Sammenstødet med *heimelborch*. Først skal han altsaa skyde paa Garanten, saa paa Heimelborch (med Vidner) og endelig paa Vidnerne om at Kvæget var torvkjøbt. Hvem nu denne i Vindicationsprocessen Tilkaldte er, derom vilde man aldeles ikke kunne finde nogen Oplysning i den angelsaksiske Ret, lige saa lidt som i de sydgermanske Love, hvorimod man hurtigt vil finde Forklaringen i de nordiske. Her er Tale om de nordiske Loves Vin eller Heimildartak.

Der fandtes nemlig særlige Regler om Kjøb og Salg af ældre Ting, der vare forarbejdede til Brug, om Klæder og Vaaben, ikke derimod om nye og ubrugte Ting, og dernæst om „kuikær kost sum hæst ællær oghse ællær annat kuikt fæ“ (Skaanske Lov VII. 7), hvor „kuikær kost“ netop er en Oversættelse af „vif aveir“.

Ved Handel om saadanne Gjenstande maatte Kjøberen, naar han vilde sikre sig imod, at Tyvssag skulde blive anlagt imod ham, paase, at der af Sælgeren stilledes en saakaldet *Vin*. Denne skulde indestaa for, at Sælgeren var rette Ejer, og i Tilfælde af at Tingen senere blev Kjøberen fravunden af Trediemand, var han ansvarlig lige over for Kjøberen [1]) og maatte desuden, i alt Fald efter de danske Love, bøde for at han var gaaet i Borgen for uhjemlet Salg. Forsømmelsen af at

---

[1]) Anders Sunesøn VII. 5 og Slesvig gl. Stadsret c. 23 kalde ham fidejussor. Er. Sj. L. III. 39: forthy um köpæt gingæ atær, tha skuldæ hin fullæ thær win var at, ællær hans næstæ niuæ um hin varæ döth. Brandt l. c. 351; Vestgötalag I. Tyveb. c. 19; Østgötal. Vinsorþab. c. 6—8; Stadslag Tyveb. c. 1, 2; Christoffers Landslag, Tyveb. c. 15—21.

tage heimildartak medførte i Norge, at Kjøberen blev behandlet som Tyv, om han ikke kunde værge sig med Settered og Nævndervidner[1]); efter danske Love skulde han bøde 3 Mark, om han kjøbte vinløst[2]).

Det er aabenbart denne Retsregel, som Vilhelms Lov omhandler. Naturligvis kjendte man ogsaa i England Sikkerhedsregler for at kontrollere Salg af rørligt Gods, især Kvæg, men der findes ikke i den ældre Ret en Bestemmelse om Vin. Ofte forordnes det, at Kjøb kun tør finde Sted indenfor Staden (Edvard I. c. 1; Æthelstan II. 12; Vilhelm III. 10) eller at der skal være Vidne til Stede, naar en Kjøbmand kjøber paa Landet (Ine c. 25 Pr.) eller at en Øvrighedsperson skal være til Stede, eller at egne Folk skulle beediges til at kunne benyttes som Vidner ved Kjøb og Salg (Edgar IV. 3—6). Disse Personer kunne dog alle sammenfattes under Betegnelsen Vidner, og vort Lovsted omhandler jo netop ogsaa Vidner, men ved Siden af disse og ligestillet med Garanten nævnes saa *heimelborch*, som ikke ellers forekommer i de angelsaksiske Love, og hvis Navn desuden saa bestemt viser hen paa nordisk Brug. —

Dette Bud maatte imidlertid i høj Grad forulempe Slagterne i Byerne, der hver Dag maatte kjøbe levende Kvæg til Slagtning. Navnlig maatte det volde stor Ulejlighed i Tidsrummet mod Mortensdag og Jul, hvorfor der i Følge Edvard Bekjenderens Love gaves Borgerne Tilladelse til paa det Tidspunkt at kjøbe uden Vin, dog at de havde Vidner paa Kjøbet og vidste deres Sælgere[3]). Samme Bestemmelse findes i Slesvigs ældste Ret, som tillader, at man maa slippe for at tage

---

[1]) Brandt l. c. 351.
[2]) Eriks Sj. L. III. 23; Skaanske Stadsret c. 24, 25.
[3]) Se herom Edvard Bekjenderen c. 39 (S. 519).

Vin ved Kjøb af levende Kvæg (ikke derimod ved Kjøb af Lanse, Klæder o. L.) i Tiden efter Mortensdag og indtil Jul[1]).

Den Forfatter, som først har gjort opmærksom paa denne Lighed[2]), har naturligvis ganske Uret i at hidlede den fra en urfælles Retssætning, som indkom i England med Hengist og Horsa[3]); det er en Regel, som er opstaaet, da der var et betydeligt udviklet Kjøbstadsliv i Sønderjylland og England, og den viser hen til de livlige Handelsforbindelser over Vesterhavet i 11te og 12te Aarh. Da, men ikke heller før, er denne Regel, som maaske næppe findes i andre Landes Love[4]), vandret fra et af disse Lande til det andet.

Reglen i Vilhelms Love og den nysnævnte Regel af Edvard Bekjenderens Love angaa levende Kvæg, men i Edvards Love c. 38 læses tillige:

„ne aliquis emat vivum animal vel pannum usatum sine plegiis et bonis testibus."

Denne Lov forlanger saaledes den samme Art Cautionister ved brugte Klæder, vore Provinsloves *scapæth klæthæ.*

I Kong Vilhelm af Skotlands Love c. 5 (de catallo empto sine plegio) hedder det i al Almindelighed: ne quis emat aliquid nisi inde habeat legalem plegium[5]), eller: þat na man by ony manner of gudis bot gif he haf þarof lauchful *borch of hamehald*[6]). Saaledes møde vi det

---

[1]) c. 23: post festum vero Sancti Martini non est opus fidejussore pro pecoribus, nisi pro securi et lancea et eis similibus.

[2]) Juel i Slesvigske Provinsialefterretninger III. 406.

[3]) For saa vidt har Jessen Ret, S. 300—301, men i øvrigt give hans Bemærkninger Anledning til flere Indvendinger.

[4]) Juel S. 414. Jessen har ikke kunnet anføre nogen Parallel. Tidsskr. f. Retsv. 1864 S. 301.

[5]) Saaledes ogsaa i Regiam majest. I. 16.

[6]) Acta Parl. Scot. I. 51.

samme Ord paa skotsk Grund, og herved kan da endnu Følgende erindres. I Skotland, hvor „*haymaldare*“ blev optaget i Retssproget i Betydningen af tilhjemle[1]), var det endnu i det 17de Aarh. Regel mellem Bønderne i Højfjeldene, at intet Kvæg maatte kjøbes uden fornøden „*burgh and hamer*[2])“. —

Til disse Studier om hvorledes de Danske have havt Indflydelse paa Reglerne for Omsætning og Handelssamkvem, ville nogle andre Oplysninger kunne knyttes.

I Æthelreds Forordning for London (IV. c. 2) læse vi:

et homines Imperatoris, qui veniebant in navibus suis bonarum legum digni tenebantur sicut et nos. Præter discarcatam lanam et dissutum unctum et tres porcos vivos licebat eis emere in naves suas, et non licebat eis aliquod *forceapum* facere hurhmannis et dare telonium suum.

Den noget utydelige Text udtaler altsaa, at ingen af den tydske Kejsers Mænd maa kjøbe mere end et vist Kvantum af Klæde og Fødevarer i Byen, en Regel, som har sit Sidestykke andensteds, men ogsaa i Aabenraa Skraa c. 12:

---

[1]) Quoniam attachiamenta c. 32, naar Kvæg optages „potest dominus animalis venire et haymaldare illud“. Acta Parliam. Scot. I. 289.

[2]) Innes, Sketches of early scotch History S. 381: in a court held at Killin, it was ordered that no „blocker“ or dealer buy cattle from strangers, nor even from the neighbours dwelling between the ford of Lyon and Tyndrum without sufficient „caution of *burgh and hamer*“. 382: It is common in the Highlands to exact caution when one buys cattle from a person he does not know and they call it *borch hamel*, which is just *borch hamehald*. Robertson, Scotland under her early kings I. 261, er den Eneste, som er kommet ind paa en rigtigere Opfattelse af „hemold borh“, for saa vidt han siger, at han ikke var identisk med Getyma „but he was a character of a similar description“.

hospes cum navi sua veniens emat pro se et sociis suis unum bovem, unum porcum, unam ouem, modiolum butiri, griseum pannum ad unam tunicam, unum dwk ad velum, emens magis careat omnibus bonis secum existentibus nisi emptum est a civibus cum consensu consulum.

Dernæst maa de fremmede Kjøbmænd ikke gjøre Byens Borgere *forceap*. Dette Ord har hidtil ingen Fortolker forklaret rigtigt, i det det ikke kan forstaas uden Kjendskab til nordiske, særlig sønderjydske Kilder. Ducange tyder det, som om der stod foriscapium, et uretfærdigt Paalæg, en Afgift uden Grund, og denne Forklaring benytter Schmid (S. 219), skjønt den ingen Mening giver [1]). Her kan kun det danske Ord *Forkjøb* give Løsningen, saaledes som det findes f. Ex. i Fortsættelsen af den nævnte Artikel i Aabenraa Skraa: alia bona in foro non emant exceptis equis et equabus, tamen non in prejudicium civium, quod *forköp* dicitur. Forbuddet mod Forkjøb bestaar i, at ingen Udlænding maa kjøbe Varer, for hvilke en Borger i Byen vil betale en lige saa høj Pris. Ogsaa Borgerne kunde indbyrdes gjøre hinanden Forkjøb ved at blande sig i eller ved Overbud at forstyrre en indgaaet Handel, i hvilken Betydning det oftere findes i dansk og svensk Ret. Derimod findes Forkjøb næppe paa norsk-islandsk Omraade [2]). Saaledes som Forkjøb her forklares synes det ogsaa forstaaet i en Kilde fra London fra langt senere Tid, dog at her tænkes paa, at Borgerne gjøre hinanden indbyrdes Forkjøb [3]). —

---

[1]) Ogsaa Henschel har i en Note til Ducanges Glossarium givet en urigtig Forklaring, skjønt han er inde paa en rettere Vej.

[2]) Jfr. Lunds, Schlyters og Vigfussons Ordbøger.

[3]) Liber albus (Munim. Guildh. London. I. 383 jfr. II. 1. 57): et si le seignour mort deinz le terme, qe lenprentice veigne a

En Lovkilde fra det 13de Aarh. maa ogsaa nævnes, da den viser, hvor længe de danske Handelsmænd vedbleve at have egne Privilegier i London. I Liber custumarum, den store Optegnelsesbog om Londons Retsvedtægter, læses, at de Danske og Norske have et eget Privilegium, nemlig *Botsate*, i London „det vil sige Ophold hele Aaret igjennem". Dette Udtryk findes næppe andensteds [1]), og af Angelsaksisk lader det sig vist ikke forklare, hvorimod dets Betydning giver Oplysning om dets Etymologi, naar man benytter de nordiske Sprog. Derom kan der vist næppe være Tvivl, at *Bot* er det danske *Both*, islandsk *Búð*, en *Bod*, hvilket aldeles ikke findes i Angelsaksisk. Da nu dernæst de Handlende, som bleve længere Tid paa et Sted, brugte at opslaa Boder, at „sætte Boder", hvori de toge Ophold og hvorfra de solgte, maa Botsate betyde denne Ret til at bygge Boder [2]). I Grágás bruges udtrykkeligt den Terminus at *„sitja buðseto"* om de Fremmedes Ophold i Landet under saadanne Forhold [3]).

Men de Danske havde desuden en Forret, som de Norske ikke besade, nemlig at den Ret, som Londons

---

la Guyhalle devant lez prodeshomes, affaire ceo qils garderont avant qil rien face del mester; ausi qe nulle empreintice marche ne comence, ne nulle homme forchepe face à autre en marchandant desormes. Mes les prodeshomes du mister facent les achates desoremes en bele manere, saunz nusance a nully autre fere, et saunz forechepe.

[1]) Munim. Guil. Lond. II. 2. 703, jfr. II, 1. S. XXXIX.

[2]) Egils Saga c. 33: settu þeir þar búðir sínár. Kristinrettr þorlaks ok Ketils S. 34: i farmanna búðom. Jomsvikingesaga c. 29 S. 85: þar setr konúngr sínar herbúðir.

[3]) Grágás, Staðarhólsbók, Erfða þáttr c. 61 (um erfðer utlendra mana) S. 74: en ef þeir sitia buðseto oc andaz maðr sva at hann a eigi ser felaga. Vígslóði c. 300 S. 340: ef sa hin utlendi maðr sitr buðseto oc er hvergi þingfastr.

Borgere havde til at drage til hvilket som helst Marked eller Torv over hele England [1]), ogsaa tilkom de Danske. Dette betydelige Privilegium have de ganske sikkert bevaret fra den gamle Erobringstid, eller de have faaet det tilstaaet i Kraft af de gamle Forbindelser mellem Danmark og London. —

Vi skulle til Slutning behandle en Kilde, der ikke vedkommer Omsætningslæren, men dog angaar et formueretligt Forhold, nemlig Caution. I den northumberske Præstelov staar at læse i Kap. 2:

ælc preôst finde him 12 *festermen*, þæt he preôstlage wille healdan mid rihte (hver Præst skal finde sig 12 Fæstermænd for at han vil holde Præsteloven med Rette).

Bestemmelsen er klar nok og behøver ikke at sammenholdes med andre Kilder for at forstaas. I øvrigt vil man næppe i andre engelske Retskilder finde en lignende Regel om Cautionister for Præsterne, ja, jeg har end ikke truffet paa en Parallel hertil i Fastlandets kirkelige Love. Derimod suppleres denne Regel paa en mærkelig Maade ved en Optegnelse bag i et Evangeliehaandskrift fra York, hvilken er skrevet med en Haand fra Begyndelsen af det 11te Aarhundrede: þis sindan þa festermen Elfricas: Ulfcetel, cyninges réue, and Merleswain and Ascettel, Wulstain, Ulf," hvorpaa følge henved

[1]) Munim. Guil. L. II. 1. S. 63: Botsate Danorum. Ly Daneis ount Botsate; ceo est a savoir, sojour tut lan; mes il ount la lei de la citee de Loundres, de aler par tut en Engleterre, a foire et a marche. S. 64. Botsate Norweygiorum. Ly Noreys ount Botsate; ceo est asavoir, sojour tut lan; mes ceo devez savoir qe dehors la cite ne poent aler en nul lieu pur marche faire. S. 49: (Overskriften til disse to Artikler) de botsata Danorum (Norweygiorum).

70 Personnavne [1]). For at komme paa Spor efter dette Aktstykkes Alder og Hjemsted bør man lægge Mærke til følgende Stedsopgivelser:

Grimcetel in barnabi, Grim in cirer, Alfcetel in há, Ioluarð in burh, Leofnoþ in brdðortun, þirne beorn and Ailaf in braiþatun, Róc in hillum . . . in bærnabi.

Af disse Stednavne findes i Kirkbys Survey nævnt i Wapentakium de Barkeston: Hillum, Braiton, Brotherton [2]), i Rotuli Hundredorum tempore Regis Henrici III. (I. 110) i samme Distrikt: Hillum, Brayton, i Domesday I. 315: Burg, osv. De kunne gjenfindes paa Kortet over det moderne England i Barkeston og Sirack Wapentakes i det sydlige Yorkshire.

Altsaa ere vi i de samme Egne som dem, den northumberske Præstelov angaar, og den Mand, som maa have saa mange Fæstermænd, medens en Præst kun skal have tolv, kan næppe være af lavere Rang end en Bisp. Her tales med andre Ord om Yorkbispen Ælfric [3]), der spillede en stor Rolle under de danske Konger og døde 1051.

I øvrigt maa Fæstermænd have været nævnte endnu i en tredie angelsaksisk Kilde, thi Spelman skriver i sit Glossar ved denne Artikel: in Legibus Edwardi Confessoris c. 39 inscribitur: de emptoribus sive fidejussoribus quod Anglice dicitur *fastermannes*. Denne Overskrift findes ikke i Schmids eller i Prices Udgave af Lovene, men derimod hos Wilkins (S. 209). At Fæstermen be-

---

[1]) Dette Aktstykke er nu blevet udgivet af Prof. G. Stephens med oplysende Noter i Blandinger udgivne af Universitets-Jubilæets Danske Samfund S. 60—66.

[2]) The Survey of the county of York taken by John de Kirkby, S. 344 f.

[3]) Stubbs henfører den ogsaa uden nærmere Bevisførelse til denne Bisp, Constitutional History I. 244.

tyder Cautionister, er utvivlsomt; men angelsaksisk er Ordet ikke. *Fæstnian* betyder befæste, tage til Fange, men der kan ikke anføres Exempel paa en Brug, som vilde forklare Dannelsen af Ordet Fæsterman i Betydning af Cautionist. Man bør navnlig ikke vildledes af at Ordet stundom blandes i Ordbøgerne med *fæstigmen*. Disse nævnes i to gamle Dokumenter, et af Kong Kenulf 821: nec rex suum pastum requirat vel habentes homines quos nos dicimus Fæstingmen etc., og et af Kong Berthuulf 844: ut sint liberati a pastu principum et a difficultate illa, quod nos Saxonice dicimus „Festigmen," nec homines illuc mittant qui accipitros vel falcones portant etc.[1]). Andensteds end i disse og nogle andre Aktstykker, der ligeledes vedrøre Worcestershire, forekommer Ordet vist ikke. Af Sammenhængen ses let Ordets Forstaaelse; det var Personer, der indkvarteredes og lagdes i Borgeleje, som det hedder i vore Lensregnskaber. Yderligere bevises det ved Sammenligning med Alfreds Love Kap. 17: gif hwâ ôðrum his unmagan ôðfæste, and he hine on þære fæstinge forferie (hvis Nogen giver sit Barn i Pleje hos en Anden og det dør i hans Pleje); thi deraf synes fremgaa, at fæstingman er en Mand, som er sat i Pleje. Men Ordet er helt forskjelligt fra Festerman[2]).

„Festermen" maa være et nordisk Udtryk. De nordiske Sprog kjende Verbet at *„fæste"*, betinge, gjøre Aftale om, fastsætte. I svensk Ret kjendes *fastar* (og *fastamæn*) Vidner, der vare til Stede ved Kjøb og Pantsætning af Jord, men Cautionister vare de ikke. Paa Islandsk betyder *Festarmaðr* en Mand, som har fæstet sig en Brud, men man kjender tillige Ordet *fasta*, en

[1]) Historia Monasterii de Abingdon I. 26, 31, 34; II. 501.
[2]) Det er følgeligt urigtigt, naar Ettmüller ved det anførte Citat fra Worcester tilføjer „fidejussor".

Kontrakt og *festumaðr* findes brugt om Cautionisten[1]). Festermen repræsenterer saaledes enten et nordisk Udtryk, som ellers er gaaet tabt, eller det er en Betegnelse, som de nordiske Kolonister have dannet af Bestanddele, tagne i de nordiske Sprog.

---

[1]) Fornm. Sögur VII. 38: en nú gángi 8 ízlenzkir menn til festu; en ek geri fyrir víg Gjafwalds 16 merkr gulls; skal gefast upp helmíngr fyrir sakir; en sína mörk gjaldi hverr yðvar festumanna.

Tiende Kapitel.

Tilbageblik paa de vundne Resultater.

---

§ 51.

Den Række Undersøgelser, som i det Foregaaende ere meddelte, have ikke til eneste Formaal at forberede de Hovedresultater, som vi nu ville søge at drage af dem. De have formentlig hver paa sin Vis søgt at kaste Lys over Nordboernes Retstilstand og deres Optræden i England eller at vejlede til Forstaaelsen af Angelsaksernes Ret og dennes Forhold til den nordiske, eller Studierne have bestræbt sig for at trænge ind i den enkelte Retssætning og paavist dens Historie i Nordevropa. Men alle disse Undersøgelser have formentligt ogsaa baaret hen imod flere store Hovedresultater, hvilke vi nu skulle søge nærmere at bestemme. Vi ville desuden samle sammen til Enhed nogle Sætninger, som vel angaa Bipunkter, men som dog først nu ved Enden af dette Arbejde kunne uddrages eller fuldt hævdes.

Man har hidindtil opfattet den danske Rets Indflydelse paa den angelsaksiske som forsvindende lille, og man har aldrig iagttaget, at der var en væsentlig

Forskjel mellem Lovgivning og Praxis fra det 10de og 11te Aarh. i Modsætning til den tidligere Ret. Til denne Opfattelse var man kommet ved at forsømme Studiet af den synkronistiske sammenlignende Retshistorie, der ikke lader sig nøje med en Paavisning af et Instituts Existens hos beslægtede Folk, men forfølger nøje Tidspunktet for dets Oprindelse og Ophør. Dernæst havde man altfor meget slaaet Englands Udvikling sammen med den øvrige germanske Verdens og ikke set den selvstændige Stilling, som England i saare mange Spørgsmaal havde indtaget. Man havde end videre ikke adskilt, hvad der var nordisk og hvad der var engelsk, fordi man ikke havde set, til hvilke Omraader flere af de adspurgte Kilder henhørte. Endelig havde man, vildledet af Ordbøgerne eller uden at benytte dem med tilstrækkelig Kritik, antaget en stor Mængde nordiske Udtryk for engelske, skjønt de manglede i alle gamle Kilder, og man havde misforstaaet andre Udtryk, fordi man ikke lagde Mærke til at de vare undergaaede en nordisk Paavirkning.

Jeg har i flere Punkter kunnet nøjes med at samle sammen, hvad der var udtalt i Forvejen, men i de fleste har jeg maattet optage Undersøgelsen helt fra Grunden af og ved Paavisning af selve Kildens Art og Karakter, dens Tilblivelsestid og Omraade, føre Undersøgelsen ind paa rigtigere Veje. Paa mange Steder har jeg maattet begynde Studierne med en Paavisning af, hvorledes Kilden skulde oversættes, i det jeg forkastede den tidligere Gjengivelse.

Men vi skulle dvæle noget udførligere ved hvert enkelt af disse Punkter.

Det er saaledes mit Haab, at det er lykkedes mig at paavise, at Angelsakserne i mange og vigtige Henseender ikke kunne slaas sammen med Stamfrænderne

paa Fastlandet eller at det ene Folks Standpunkt kan betragtes som det andets [1]).

Saaledes var der i Straffesystemet indtil det 10de Aarhundredes Begyndelse en mærkelig Mildhed, der ikke kjendtes paa Fastlandet, og i Processen søgte vi forgjæves om Anvendelsen af Ordaler og Tvekamp, som dog benyttedes i andre kristne Lande, ligesom Vaabeneden ikke heller fandtes. Herredet eller Hundredet kan ikke paavises som oprindeligt i England, i alt Fald ikke paa en saadan Maade, at det kan bevise denne Inddelings fællesgermanske Udstrækning.

Men ligesom det „Fællesgermanske“ kommer til at miste en Del af sit Omraade, hvilken det maa afstaa til England som særlig angelsaksisk, saaledes maa ogsaa store Dele af dets tidligere Felter fratages det, fordi det viser sig, at disse ere udelukkende danske eller nordiske.

Hvad der gjælder om Retsreglerne, gjælder ikke i mindre Grad om Betegnelserne eller de juridiske Termini; der maa med Hensyn til dem i langt højere Grad end hidtil tages Hensyn til at ikke blot lignende Ord, men at netop det Samme findes og fremfor alt, at det har samme Indhold.

Vi vende os nu bort fra Arbejdets Opgave med Hensyn til Belysningen af det Fællesgermanske og spørge om, hvad det har paavist med Hensyn til den danske Indflydelse paa Angelsaksernes Ret. Her møder os først

[1]) Samtidigt med at mit Arbejde saaledes har hævdet, at der bør sættes Grænser for det fællesgermanske Synspunkt, især ved Hjælp af en kronologisk Betragtning, er der udkommet et Arbejde, som paa et andet og mindre Omraade er naaet til et lignende Resultat. Jastrow paaviser i sit Skrift: „strafrechtliche Stellung der Sklaven“, S. 49, hvorledes „der Gang der Entwickelung überall zu einer humaneren Auffassung hinführt“, men: „Sachsen, Friesen und Thüringer waren um 800 noch nicht so weit wie die Franken um 500“.

Indvirkningen paa Retsreglernes Formalia. Det er blevet paavist, at Lovgivningen paa Hundrede Punkter bruger nordiske Udtryk, ja i enkelte Partier f. Ex. i Processen vrimler det af saadanne [1]). Naar man hidtil havde iagttaget enkelte nordiske Termini hist og her, saa se vi nu, at deres Tal er meget stort, at de naturligvis især findes i Lovene for de danske Landsdele, men at de tillige ere trængte ind i stor Maalestok i den angelsaksiske Ret, og at de dukke frem paa alle Tidspunkter af Dansketiden. Enkelte findes allerede i det 10de Aarh. og beherske endog før de danske Kongers Regeringstid Lovstilen, andre komme først op under Kong Knud og hans Sønner, og atter andre synes Vilhelm Erobreren at have ført med sig fra Normandiet eller at have grebet med Begjærlighed i Danelagens Love. Endog i langt senere Lovkilder fra det 11te, 12te, 13de Aarh. møde os nye Udtryk, som maa være nordiske og som Retskilderne hidtil have ladet uomtalte, eller som de først nu optage fra Talebrugen i den daglige Praxis (saaledes *sakaburth*, *bylaw*, *botsate*).

Jeg giver nedenfor Listen over alle de nordiske Ord, som vi i Følge de foregaaende Undersøgelser fandt i England; vi medtage her ogsaa de ikke juridiske Betegnelser, som disse Studier have ladet os dvæle ved,

---

[1]) I det Foregaaende er jeg ofte og stærkt kommet ind paa filologiske Spørgsmaal og Sprogregler. Jeg har i disse Retninger faaet mange Vink og megen Vejledning af Docent Dr. Vilhelm Thomsen, hvem jeg er oprigtig Tak skyldig for den Bistand, der saaledes er bleven mig ydet. Jeg bør dog tilføje, at uagtet jeg næsten altid fik Dr. Thomsens Billigelse af hvad jeg udviklede for ham, kan intet som helst Ansvar paahvile ham for de Meninger, som ere udtalte i dette Arbejde, der i sin udarbejdede Form hverken har været ham forelagt i Enkeltheder eller i sin Helhed.

samt de angelsaksiske Udtryk, der ligefrem ere dannede over et tilsvarende nordisk Ord [1]):

in ungildan æcere
bacberend
blodwite
bonde
botsate
bylag
carl
  butsecarl
  huscarl
carlman
cost
crafjan
dreng
drepan
drinclean
farecost
felagus
feorðing
festermen
forceap
frið-mål
frumtalu
fulloc
gild
grið
griðian
gersum
há
hamelan

hamele
håmsócn
handseald grið
hásete
heimelborch
hofding
hold
husbund
huscarl
husting
hættian
lag (lah)
lah-cop
lah-men
lah-slit
land-côp
lysing
mal
mali
malmen
marc
nam
niðing
orest
ran
rape
riding
ryðrenan
rædesmen

sac
sachabor
sac-leas
sammæle
sarbot
scegd
scegdman
scipfylleð
scipsocn
seht
sehtian
shedding
stefnian
utlah
[wallerwente]
wapentac
wiðermal
  cuman to wiðer-male
vicing
witword
  [þing]
þinghà
þingmot
þingvall
þrinna
öre

De fra Norden laante Ord ere ikke blevne benyttede i England som dødt Materiale, de ere blevne omklædte eller omstøbte, og Ordet viser sig ofte i næsten uigjenkjendelig Skikkelse, eller man har dannet angelsaksiske Udtryk i det nordiske Ords Lignelse. *Wæpengetæc* repræsenterer det nordiske Vápnatak, skjønt Angel-

---

1) Om Stedet, hvor dette er paavist, henvises til Registret.

sakserne ikke kjende tæcan, at tage. *Seht* optages, og man danner en hel Række Udtryk ved Hjælp af det; ligesaa blive *lag* og *grið* Grundord for en Række afledede Udtryk. Stundom blandes Ord fra de forskjellige Sprog sammen, saaledes er *Heimelborch* sammensat af Dansk og Angelsaksisk, og stundom oversættes ligefrem nordiske Udtryk paa Angelsaksisk, saaledes *frumtalu*, *drinclean*, *in ungildan æcere*.

Der er dernæst Grund til at lægge Mærke til, hvorledes nordiske Ord kunne i England faa en egen i Norden ikke kjendt Betydning. Saaledes er det karakteristisk, at Udtryk, som i Norden have et snævert Omraade, i England kunne optræde med et videre. *Lahslit* betyder i Norden vrangvillig Undladelse, medens det i det danske England er det almindelige Navn paa Bøden. *Grið* er i Norden Navnet for den særlig tildelte Fred, medens det i England bliver et mere almindeligt Udtryk for Fred. Jeg har alt foran sagt, at dette maaske lader sig forklare ved, at Udtryk, der oprindelig passede for det mindre Samfund, Hæren, ere blevne optagne som Udtryk, der gjaldt for den almindelige borgerlige Lovgivning. Men i andre Tilfælde er et almindeligt Udtryk brugt specielt, og dette ser mere tilfældigt ud, saaledes naar *orest* bruges for Duel, i hvilken Betydning det maaske ikke eller dog sjældnere findes i Norden.

Fra Terminologien gaa vi over til selve Retssætningen. Vi tro, at det umuligt lader sig benægte efter de mange Sætninger, som vi i det foregaaende have opstillet og formentlig til fulde forsvaret, at Nordboerne have indgydt Angelsaksernes hele Retsvæsen en ny Aand. Det har ikke været Særtilfælde eller Afkroge af Retten, hvis Paavirkning af Nordboerne vi have paavist; det har været indgribende Bestanddele af Retslivet

og Statslivet, i hvilket vi have set de Danske gyde ny Kraft og nyt Liv.

Vi mærke saaledes den gjennemgribende Indflydelse paa Statens administrative Styrelse, som Nordboerne udøvede. Alle de Baand, som holdt Samfundet sammen og som under de svage angelsaksiske Konger vare slappede, bleve nu strammede, og med nye Baand sammenholdt man det store Rige. Landets Administration kommer til at bygge paa en ensartet og ligelig gjennemført Inddeling; Hundredet er sandsynligvis bleven indført eller dog gjenindført i England efter de Danskes Exempel, medens Navne som Riding, Rape, Wapentac kun kunne forklares ved nordiske Paralleler og synes indførte af Nordboerne tilligemed den Inddeling, de repræsentere [1]). Desuden viser det sig, at den Inddeling af Landet, som er nødvendig for de militære Skatter og for Ledingstjenesten, ligeledes er nordisk (jfr. sipessocn) og at Skatterne paalægges efter nordiske Mønstre, saaledes Hærskibsafgiften. Skjønt Nordboerne ikke bragte slagne Mønter med fra Norden, men lærte Møntkunsten i England, blev den nordiske Pengeberegning ikke trængt til Side, men bestod fremdeles i Danelag, ja udbredte sig i en ganske betydelig Grad over Angelsaksernes særlige Territorium.

I Kriminalretten mærke vi den totale Forandring, som Straffeloven undergaar efter Alfreds Død. I Stedet for den indtil Svaghed milde Ret, som var den gjældende i det 9de Aarh. og hvorefter Dødsstraf var saa godt som ukjendt, træder en mandig og kraftig Ret, som lægger langt større Vægt paa det Skræmmende og Truende i

[1]) En Inddeling i Wapentacer kjendes ikke fra Norden, men Hreppr er en Inddeling paa Island, om end af et andet Indhold end den engelske. Paa Island var hvert Thinglag delt i tre Thridjunger, der forestodes af en Gode; i Norge fandtes der paa sine Steder Thridjungsthing mellem Herredsting og Fylkesting. Keyser, Efterl. Skrifter II. 244, 259.

Straffen og Straffebuddet end paa Synderens Bevarelse for Samfundet og hans Forbedring; det var en Strænghed, som de urolige og raa Tilstande gjorde fuldkommen nødvendig. Men ligesom Nordboen anser Død for en langt hæderligere Straf end Skjændsel og Trældom, saaledes kom ogsaa i langt højere Grad Æresprincipet til at gjælde i Spørgsmaal om hvad der er Forbrydelse og hvor stor denne Forbrydelse er. Den fra den germanske Oldtid bekjendte Adskillelse mellem de i Smug foretagne, om underfundig List vidnende Ugjerninger og de aabne, vel forbryderiske, men dog især af Trods og Hævnlyst udsprungne Handlinger, var gaaet i Glemme. Mord betød ikke oprindelig det hemmelige Manddrab, saaledes som i Tydskland og Norden, men nu indførte Nordboerne dette Udtryk og denne Forbrydelse i den engelske Ret. De milde Straffe for Tyveri ere ligeledes karakteristiske for de ældre angelsaksiske Love, hvorimod man nu af de Danske lærte at straffe baade Tyven og hans Medhjælpere strængt. I Stedet for at bestemme Straffens Størrelse efter den Fred, som var krænket og som varierede efter de talrige Standsklasser, søgte Nordboerne at indføre Forbrydelser af et bestemt, en Gang for alle fastslaaet Indhold, hvor Gjerningens indre Art og ikke den Krænkedes Stilling i Samfundet afgjorde Straffens Grad, og det humane Princip, at lade Straffebødens Størrelse afhænge af Gjerningsmandens Formue og Stilling i Samfundet fik Raaderum.

Hvad Processen angaar have vi set, at Ordalerne kom til Anvendelse i Retssager paa Dansketiden. Naar vi have sagt, at Angelsakserne i øvrigt vare saa stærkt paavirkede af den kristne Ret, fremtræder det som en Mærkelighed, at Ordalet ikke var anvendt tidligere, men vi have ogsaa set, at den romerske Curie ingenlunde begunstigede Gudsdommenes Anvendelse. Med de andre Ordaler trængte ogsaa Holmgang ind, en Maade at af-

gjøre Retssager paa, der var saa tiltalende for Nordboens Lyst til mere personlig at hævde sin Ret, at han ikke kunde opgive den, og som i det 11te Aarh. tillige blev optaget af Englænderne. Dernæst kunne vi spore i England mange andre nordiske processuelle Instituter, saaledes som Lagmandsembedet, og indenfor Danelags Omraade synes Nævninger forekomme.

I Formueretten er det især Reglerne om Omsætningen, der have modtaget Paavirkning. Saaledes bliver Hjemmelslæren noget modificeret, der sættes Grænse for Vindicationsrettens Udøvelse, og der paabydes Regler, hvorved Omsætningens Sikkerhed kan fremmes. Endelig bliver i Handelssproget flere nordiske Udtryk optagne.

At alt dette er væsentlige Forhold og betydningsfulde Ændringer i Retten, vil Enhver kunne se. Her er bleven bragt mere end et Krydderi til Brødet; her er en Surdejg som har gjennemtrængt den hele Masse[1].

---

[1] Mit foreliggende Arbejde har formentlig opstillet et fuldkomment Modbillede til det, Prof. Sophus Bugge i sit lærde og skarpsindige Værk „Studier over de nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse" har givet af Nordboernes Forhold til Nationerne paa de brittiske Øer. Thi hvor meget end Prof. Bugge vil hævde, at Nordboerne, uagtet alle de talløse Laan og Ideoptagelser fra den sydlige Verden, i Behandlingen af disse skulde besidde en stor Originalitet, er det Indtryk, som de fleste Læsere faa af hans Bog, et ganske andet, nemlig et Vidnesbyrd om hvor nødvendigt det var for Nordens Folk at tage Materialet andensteds, hvor bundne de vare i Alt, hvad der hedder Navngivelse, hvorledes de fatte det som en Nødvendighed, selv om de havde Nyt at meddele, da at lade det fremtræde i de traditionelle Former bekjendte fra den klassiske Verden og fra den romantiske eller legendariske Middelaldersliteratur. I Modsætning hertil viser jeg — hvad Retten angaar — at Nordboerne, naar de laante maaske ét Udtryk af Angelsakserne, til Gjengjæld gave dem Hundrede nordiske i Stedet, at de kun sjældent fandt Retssætninger paa de brittiske Øer, som de vilde optage i deres Lovgivning, at de derimod i mange og vigtige Henseender omskabte den engelske Lovgivning og i

For at belyse den nordiske Karakter af de i England forefundne Instituter, har det været nødvendigt snart at gaa til danske, snart til norske, snart til svenske Love, ja vi have stundom henvist til en særlig paa Island, særlig i en eller anden Provins af Sverrig, særlig i Sønderjylland gjældende Retsregel. Man tør ikke paastaa, at vi hyppigere ere gaaede til det ene Land end til det andet; alle have givet deres Bidrag til Løsningen og nogenledes efter samme Maalestok. Naar man nu heraf vilde slutte, at alle tre Nationer da i lige Grad maatte have sendt Kontingent til Vikingehæren, vilde det være urigtigt. Thi det er vitterligt nok, at Svenskerne kun sendte faa Vikinger mod Vest, og det er jo sikkert nok, at under de danske Konger i England, og man kan sige allerede i den Menneskealder, som gik forud for Landets Erobring, Indflydelsen maatte være størst fra Danmark. Dernæst er det andensteds ved talrige Beviser godtgjort, at Vikingehæren i det 9de Aarh. i allervæsentligste Grad bestod af Danske og at først i det 10de Aarh. de Norske for en kortere Tid fik Magt ved Siden af.

Naar det nu alligevel kan paavises, at man til saa mange Punkter af den i England gjældende Ret kun kan finde Paralleler i de norske og svenske Love, saa er Grunden for det Første den, at de danske Provinslove vise os en langt yngre Ret end de svenske Land-

andre laante den store Bestanddele af den nordiske Ret. Jeg behøver vel ikke at tilføje, at jeg ikke kan se mit Resultat anfægtet ved Prof. Bugges Undersøgelser; der kan mod hver enkelt eller de fleste af disse, men først og fremmest mod hele den videnskabelige Methode, hvoraf de ere baarne, gjøres de alvorligste Indvendinger. Hvor høj en Agtelse jeg end ellers nærer for Professor Bugge, er det min Overbevisning, at hans skarpe Blik og store Viden i dette Punkt ikke have fundet et lykkeligt Felt.

skabsloves og end Islands og Norges Ret og dernæst den, at de danske Love med Hensyn til Omfang og som Følge af den ulige Omstændelighed, hvormed de enkelte Tilfælde behandles, kun udgjøre en Hundrededel af de svenske, kun en Tiendedel af de norske Love, og Grunden er end videre den, at de Beretninger, hvoraf der i øvrigt kan udledes Oplysninger om de i Danmark gjældende Retstilstande, næppe ere en Tiendepart af en Hundrededel af de Beretninger, som findes for Norge-Islands Vedkommende;. disse ere tilmed skrevne paa det nationale Maal, medens de tilsvarende Kilder for Danmarks Vedkommende kun forefindes paa Latin.

Endelig skulle vi erindre om, hvorledes der efterhaanden ved en Række forskjellige Undersøgelser formentlig er bleven kastet klarere Lys over nogle af de behandlede Lovkilder. Saaledes vil det formentlig nu fremgaa, at Æthelreds Forordning for Femborgene er en i højeste Grad dansk Lov, fuld af nordiske Udtryk. Vi have set den nordiske Karakter af en Formular som den, der findes i c. 3, af Møntbetegnelserne (Halfmark, Øre), af Ordene sac (c. 3), thrinna, sammæle, og costas (c. 13), uncwydd and uncrafod (c. 14), og desuden har der ofte været Lejlighed til at berøre Retsreglernes nordiske Indhold (saaledes om Tyveri, Ran, Proces). Vi have ligeledes i Æthelred IV. (Forordning for London) iagttaget nordiske Udtryk og Retsregler (c. 2 forceap, c. 4 in ungildan ækere), og vi have i det Hele oftere havt Lejlighed til at omtale den nordiske Paavirkning, som viser sig i London (Æthelstan VI c. 2, Botsate, Husting). Vi have godtgjort, at Dunseteforordningen i enkelte Henseender viser nordisk Ret, og at Lovstykket om Valrov er fuldt nordisk. Med Hensyn til Vilhelms Love er der ført en Række Beviser for, hvorledes disse under fransk Dragt skjule danske Retssætninger.

De Resultater, som jeg i dette Arbejde er naaet til med Hensyn til Nordboernes store Indflydelse paa Englands Lovgivning [1]), staa ganske i Samklang med de Resultater, som jeg har hævdet i andre Undersøgelser om Karakteren af Nordboernes Optræden i England, om Størrelsen af de Vikingehære og Antallet af de Kolonister, som sloge sig ned i Landet. Den Besynderlighed, som de tidligere Theorier om den nordiske Erobring af England indeholdt, at de Danske havde efterladt kun faa Spor af deres Virksomhed, i alt Fald for saa vidt Lovgivningen og Styrelsen angaar, falder efter min Paavisning fuldkommen bort.

Hvis man ønsker at se, i hvilken Grad selv udmærkede Forfattere kunne hævde et saadant urigtigt Resultat ved Hjælp af urigtige Forudsætninger, da behøver man kun at læse, hvorledes William Stubbs udtaler sig om disse Forhold. Det er af forskjellige Grunde ikke rimeligt, skriver han [2]), at Skandinaverne bragte væsentlige Ændringer ind i den almindelige Lovgivning. Det var nemlig kun deres Hensigt at danne en midlertidig Kolonisation. Der hengik to Aarhundreder, før de endelig nedsatte sig i Landet, og i den Tid hærgede de kun Kysten om Sommeren, medens de om Vinteren vendte hjem eller forbleve i Lejr. Denne korte Fremstilling af Normannernes Vikingetog, førend de erobrede hele Landet, er forfejlet fra Ende til anden. Der hengik knap 50 Aar efter Vikingetidens Begyndelse, førend Plyndrerne nedsatte sig i Landet om Vinteren, og allerede 70—80 Aar efter deres første Udfart begyndte de

---

[1]) Det er min Overbevisning, at denne Paavisning vil kunne fortsættes paa mange andre Punkter, og jeg har selv gjort Studier og indsamlet Oplysninger om mange Forhold, som ikke ere berørte i dette Arbejde, fordi mine Undersøgelser derover endnu ikke vare afsluttede.

[2]) Stubbs, Constitutional History I. 198.

at pløje og dyrke Northumberland, ligesom de ikke længe efter grundlagde Herredømmet i Østangel, som bestod til Aaret 918, medens Northumberland dannede et uafhængigt Rige til 954. Fremdeles havde de Danske bosat sig viden om Nord for Wætlingastreet, baade ved de vestlige og østlige Kyster og inde i Landet, og de Danske havde en anerkjendt, egen Lovgivningsmyndighed. Deres Love angik baade Krigens og Fredens Forhold, og det er aldeles urigtigt at opfatte dem udelukkende som Pirater eller Krigere. Det vilde ogsaa være en stor Vildfarelse at tro, at de dansk-engelske Beboere af England levede af Røveri i andre Lande. Naar Stubbs endelig siger, at man ikke har Bevis for, at Normannertogene vare en virkelig Folkevandring, da er dette kun delvis sandt, saaledes som jeg oftere har havt Lejlighed til at paavise.

Derimod har det større Vægt, naar Stubbs udtaler, at det især var mellem angelske Stammer, at Nordboerne nedsatte sig, og at disse vare dem mest beslægtede af alle Stammer i England; Hedenskabet gave Vikingerne hurtigt Afkald paa, „og det øvrige af deres Retsvæsen behøvede kun at oversættes paa Engelsk.“ Dette Sidste er igjen en stor Overdrivelse, og jeg har overalt paavist, hvor meget Englands Lovgivning afveg fra den nordiske og i Meget ogsaa fra anden germansk Ret.

Det er derfor mit Haab, at dette Arbejde har bragt endnu et Bevis til Veje for Rigtigheden af min Opfattelse af Normannernes Fremtræden i Evropa.

Trykfejl.

S. 20 L. 6 f. o. Komma udgaar
S. 27 L. 1 f. n. læs: unniðing
S. 35 Anm. 2. læs: London.,
S. 45 L. 1 f. o. læs: York-
S. 76 Anmærkningerne 3 og 4 ombyttes
S. 203 L. 14 f. n. læs: Thord Skolles Fader og Forfædre synes

Register.

DANELAG.

✱ *Femborgene.*

Wapentacomraadet.

CUMBER-
LAND
NORT-
HUMBERLAND
WESTMORE-
LAND
YORK
York
Leeds
HOLDERNESS
Humber
LINCOLN
Dore
Whitwell
NOTTING-
HAM
DERBY
CHESH.
Chester
Lincoln
The Wash
Nottingham
Derby
STAFFORD
SHROPSH.
MERCIA
LEICESTER
Stamford
Leicester
RUTLAND
ÖSTANGEL.
NORFOLK
Ouse
Wætlingastreet
HUNTINGDON
Huntingdon
Clent
Headley
Hopwood
WARWICK
NORTHAMPTON
CAMBRIDGE
SUFFOLK
Cambridge
MAGESÆTER
Severn
Worcester
WORCESTER
Bedford
BEDFORD
HEREFORD
GLOUCESTER
Chalgrave
Tebworth
Dunstable
HERTFORD
Danais H.
Hertford
Gloucester
WENTSÆTER
Dean
OXFORD
BUCKING-
HAM
St. Albans
Lea
ESSEX
MIDDLESEX
London
WESSEX
Themsen
BERKSH.
SURREY
KENT
WILTSH.
SOMERSET
HAMPSH.
SUSSEX
DORSET

Joh. Steenstrup: „Danelag."

Axel E. Aamodt's lith. Etabl. Kjbh.

Kr. 15

89092531987
b89092531987a

